

UNIVERZITET U BEOGRADU

FILOLOŠKI FAKULTET

Valentina M. Tanasijević

**SLOŽENICE U STAROENGLESKOM I
SREDNJOENGLESKOM PERIODU**

doktorska disertacija

Beograd, 2016

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF PHILOLOGY

Valentina M. Tanasijević

**OLD AND MIDDLE ENGLISH
COMPOUNDS**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2016

БЕЛГРАДСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ВАЛЕНТИНА М. ТАНАСИЕВИЧ

**СЛОЖНЫЕ СЛОВА В
ДРЕВНЕАНГЛИЙСКИЙ И
СРЕДНЕАНГЛИЙСКИЙ ПЕРИОДЫ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

докторская диссертация

Белград, 2016

Mentor:

prof. dr Biljana Čubrović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

Članovi komisije:

1.

2.

3.

Datum odbrane:

Veliku zahvalnost dugujem roditeljima, koji su me naučili da se družim sa knjigom i da neprestano tragam za novim znanjima, i suprugu Vladimiru, koji mi je strpljivo i nesebično pružao dragocenu podršku tokom ovog poduhvata.

Ovu disertaciju posvećujem svojoj deci, Teodori i Aleksandru, na koju sam neizmerno ponosna.

SLOŽENICE U STAROENGLESKOM I SREDNJOENGLESKOM PERIODU

REZIME

Ovaj rad se bavi dijahronim aspektom proučavanja morfološkog procesa kompozicije u engleskom jeziku. Proučavanje složenica u ovoj disertaciji oslanja se na podatke dobijene na osnovu poređenja dva sukcesivna stanja jezika. Istraživanje se zasniva na analizi složenica koje pripadaju staroengleskim i srednjoengleskim tekstovima Helsinškog korpusa, relevantnog i reprezentativnog izvora, koji datiraju od 750. do 1500. godine, i sadrže preko milion reči.

Ova doktorska disertacija za cilj ima da opiše i objasni proces nastajanja složenica u staroengleskom i srednjoengleskom periodu, razvojne tokove i promene koje su se odigrale tokom perioda od 750 godina, i da istraži značaj procesa kompozicije na razvoj rečnika oba jezička perioda. Broj analiziranih složenica pronađenih u tekstovima dijahronog dela Korpusa iznosi preko 3.550, od kojih više od četiri petine pripada tekstovima staroengleskog perioda. Složenice su klasifikovane prema vrsti reči kojoj pripadaju (složene imenice, pridevi, glagoli, prilozni, predlozi, zamenice, brojevi i veznici), a unutar ove podele složenice su opisane po tipovima na osnovu klase reči kojoj pripadaju sastavni elementi. Pored morfološkog kriterijuma, za opis složenica koristili smo i fonološke, semantičke i sintaksičke karakteristike konstitutivnih elemenata i celih složenica. Razvojni tokovi tipova složenica od staroengleskog do srednjoengleskog perioda opisani su i objašnjeni na nekoliko nivoa: tipovi složenica koji su nasleđeni, strukture koje su iščezle iz jezika, i potpuno novi obrasci za građenje složenih oblika u srednjoengleskom periodu. U proučavanju fenomena jezičke promene najveći izazov predstavljaju primeri koji ilustruju suptilne i teško uhvatljive promene, i stoga je posebna pažnja posvećena onim složenicama i obrascima koje su pretrpeli promene na različitim nivoima jezičke strukture. Pored lingvistički uslovljenih promena strukture i funkcije složenica, ovaj rad se bavi i uticajima sociopolitičkih prilika i jezičkih kontakata na proces kompozicije tokom razvoja engleskog jezika.

Istraživanje pokazuje da je proces kompozicije znatno oslabio u srednjoengleskom periodu, ali da se smanjena produktivnost odnosi na otvorenu klasu reči, dok je zabeležen veći broj složenih oblika u drugim vrstama reči, kao što su prilozi, predlozi, zamenice i uzvici. Razlog smanjene produktivnosti možemo naći u stranom uticaju, posebno francuskom nakon normanskog osvajanja, koji ipak nije uspeo da promeni dominantu unutrašnju strukturu složenica, koja ima izrazito germanski karakter.

Ključne reči: dijahronija, staroengleski period, srednjoengleski period, Helsinški korpus, kompozicija, složenice, vrsta reči, promena

Naučna oblast: lingvistika

Uža naučna oblast: tvorba reči u engleskom jeziku

UDK: 811.111'01

811.111'04

OLD AND MIDDLE ENGLISH COMPOUNDS

ABSTRACT

This work deals with the diachronic study of the morphological process of compounding in the English language. The study of compounding in this dissertation relies on the data obtained from the comparison of two successive stages of the language. The research is based on the analysis of compounds belonging to the Old and Middle English texts of Helsinki Corpus, a relevant and representative source, which dates back from 750 to 1500, and contains over a million words.

The aim of this dissertation is to describe and explain the process of compounding in Old and Middle English, the development courses and changes which happened within the period of 750 years, but also to study the importance of compounding and its impact on the development of the lexicon of these two language periods. The number of analysed compounds found in the Corpus amounts to more than 3,550, of which more than four fifths belongs to the texts of the Old English period. Compounds are classified on the basis of parts of speech they belong to (compound nouns, adjectives, verbs, adverbs, prepositions, pronouns, numbers and conjunctions), and, further described into types according to the word classes of their constituent elements. Apart from the morphological criterion, phonological, semantic and syntactic characteristics are also used for the purpose of providing a more comprehensive description. The developmental courses of Old and Middle English compound types are described and explained at several levels: compound types inherited from Old English; structures which were lost from the language; and completely new patterns for the formation of compound forms in Middle English. The examples which illustrate subtle and evasive changes are the most challenging in the area of the study of language change phenomenon. Therefore, in the analysis of compounds, special emphasis was placed on those examples which went through changes at different linguistic levels, so that their original compound status was obscured and lost. Apart from linguistically conditioned changes of the structure and function of compounds, this work also deals

with the effect of socio-political circumstances and language contacts on the process of compounding throughout the history of the English language.

This study shows that the process of compounding was considerably weakened in Middle English, but this reduced productivity refers to the open class, whereas compounding in other word classes, such as adverbs, prepositions, pronouns and conjunctions, was more productive compared to Old English. The reason for this productivity loss can be found in the foreign influence, especially the French one after the Norman Conquest. Nevertheless, this influence did not change the dominant inner structure of compounds, which had distinctly Germanic character.

Key words: diachrony, Old English, Middle English, Helsinki Corpus, compounding, compounds, word class, change

Scientific field: Linguistics

Scientific discipline: English word-formation

UDC number: 811.111'01

811.111'04

СЛОЖНЫЕ СЛОВА В ДРЕВНЕАНГЛИЙСКИЙ И СРЕДНЕАНГЛИЙСКИЙ ПЕРИОДЫ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

РЕЗЮМЕ К ДИССЕРТАЦИИ

Эта диссертация исследует диахронический аспект морфологических процессов словосложения в английском языке. Исследование сложных слов в данной работе основывается на данных, полученных путем сравнения двух последовательных периодов развития языка. Исследование основано на анализе сложных слов, принадлежащих к текстам древнеанглийского и среднеанглийского периодов в Helsinki corpus, являющемся соответствующим и репрезентативным источником, и которые датируются 750 – 1500 гг и содержат более миллиона слов.

Эта докторская диссертация ставит своей целью описать и объяснить процесс образования сложных слов в древнеанглийский и среднеанглийский периоды, тенденции развития и изменения, которые произошли в течение 750 лет, и исследовать важность процесса словосложения для развития словарного состава в оба эти периода. Количество анализируемых сложных слов, найденных в текстах диахронической части корпуса составляет более 3550 слов, из которых более четырех пятых принадлежат к текстам древнеанглийского периода. Сложные слова классифицируются по их принадлежности к частям речи (сложные имена существительные, местоимения, сложные имена прилагательные, сложные имена числительные, глаголы, наречия, предлоги и союзы), и внутри этой классификации сложные слова описаны на основе класса слов, к которому принадлежат их компоненты. Помимо морфологических критериев, в описании сложных слов использовались фонологические, семантические и синтаксические характеристики составляющих элементов и сложных слов в целом. Тенденции развития типов сложных слов от древнеанглийского до среднеанглийского периода описаны и объяснены на нескольких уровнях: унаследованные сложные слова, структуры, которые исчезли из языка, а также совершенно новые структуры для образования сложных форм в среднеанглийский период. При изучении изменения языка самой большой проблемой являются примеры, которые иллюстрируют тонкие и трудно уловимые изменения, и поэтому особое внимание

уделено тем сложным словам и способам словосложения, которые претерпели изменения на разных уровнях языковой структуры. Помимо лингвистически вызванных изменениях в структуре и функции сложных слов, в этой диссертации рассматривается влияние социально-политической ситуации и языковых контактов на словосложение в процессе развития английского языка.

Исследование показывает, что процесс словосложения значительно ослаблен в среднеанглийский период, но это снижение производительности относится к открытому классу слов, в то время как растет число сложных форм в других частях речи, таких как наречия, предлоги, местоимения и междометия. Причиной пониженной производительности можно считать иностранное влияние, особенно французское, после норманнского завоевания, но этому влиянию не удалось изменить доминирующую внутреннюю структуру сложных слов, которая имеет ярко выраженный германский характер.

Ключевые слова: диахрония, древнеанглийский период, среднеанглийский период, Helsinki corpus, словосложение, сложные слова, часть речи, изменение

Область науки: лингвистика

Научная специальность: словообразование в английском языке

УДК: 811.111'01

811.111'04

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj istraživanja	1-4
1.2. Struktura rada i metodologija	4-7
PRVI DEO: TEORIJSKI OKVIR	8
2. DIJAHRONA PROUČAVANJA U LINGVISTICI	8
2.1. Razvoj istorijske lingvistike	8-9
2.2. Odnos prema vremenskoj dimenziji u lingvističkim istraživanjima	9-11
2.3. Sinhronija i dijahronija: odvojeni ili isprepletani pristupi?	12-13
2.4. Izazovi s kojima se suočava dijahrona lingvistika	13
2.4.1. Vremenska distance	13-14
2.4.2. Dijalekatske razlike	14
2.4.3. Problem dekodiranja tekstova	14-15
2.4.4. Nedostatak zvučnih zapisa	15
2.4.5. Reprezentativni jezički material	15-16
2.5. Korpusna istraživanja u istorijskoj lingvistici	16-17
2.5.1. Helsinški korpus	17-19
2.5.2. Rečnici korišćeni u dijahronim proučavanjima	19-20
3. PERSPEKTIVE PROUČAVANJA PROCESA KOMPOZICIJE U DOSADAŠNJOJ LITERATURI	21
3.1. Proučavanje kompozicije u okviru mladogramatičarske tradicije	22

3.2. Deskriptivistički pristupi u proučavanju složenica	22-24
3.3. Proučavanje složenica u okviru transformaciono-generativnog modela	24-27
4. SLOŽENICE – DEFINICIJA, TIPOVI, KLASIFIKACIJA	28
4.1. Građenje reči i proces kompozicije	28-30
4.2. Kompozicija između morfologije i sintakse	30-31
4.3. Definicija složenica	31-36
4.4. Karakteristike složenica	36-37
4.4.1. Morfološke karakteristike složenica	37-38
4.4.2. Semantičke karakteristike složenica	38-40
4.4.3. Sintaksičke karakteristike složenica	40
4.4.3.1. Pojam procesa univerbacije	40
4.4.4. Kombinacija različitih pristupa	41
4.4.5. Kompozicija i složenice	41
4.5. Kompozicija i afiksacija	41-43
4.5.1. Formacije s afiksoidima	43-44
4.6. Složenice i fraze	44-46
4.7. Klasifikacija složenica	46-47
4.7.1. Tipovi indoevropskih složenica	47-48
4.7.2. Tipovi složenica u germanskim jezicima	48
4.7.3. Tipovi složenica u engleskom jeziku	48-49
4.7.3.1. Endocentrične i egzocentrične složenice	49-53
4.7.3.2. Pojam koordinacije	53-54

4.7.3.3. Primarne i sekundarne složenice	54-55
4.7.3.4. Kanonske i nekanonske složenice	55-56
4.7.3.5. Preklapanje kriterijuma	56-57
4.7.3.6. Klasifikacija na osnovu vrsta reči	57-58
4.7.3.6.1. Nominalne složenice	58-59
4.7.3.6.2. Glagolske složenice	59-60
4.7.3.6.3. Proces kompozicije u drugim vrstama reči	61
4.7.3.7. Marginalni tipovi	62-63
5. KOMPOZICIJA U STAROENGLESKOM PERIODU	64
5.1. Opšte karakteristike perioda	64
5.2. Pravila pisanja u staroengleskom jeziku	64-65
5.2.1. Napomene o načinu pisanja u tekstovima Helsinškog korpusa	65-66
5.3. Poreklo reči staroengleskog leksičkog fonda	66-68
5.4. Proces kompozicije u staroengleskom jeziku – karakteristike i klasifikacija	68-69
5.4.1. Složene imenice u staroengleskom jeziku	69
5.4.1.1. Tip IMENICA + IMENICA	69-71
5.4.1.2. Tip IMENICA (gen.) + IMENICA	71-72
5.4.1.3. Tip PRIDEV + IMENICA	72
5.4.1.4. Tip GLAGOLSKA OSNOVA + IMENICA	72-73
5.4.1.5. Tip PROŠLI PARTICIP + IMENICA	73
5.4.1.6. Tip PRILOG + IMENICA	73-74
5.4.1.7. Tip GLAGOL + IMENICA	74

5.4.1.8. Tip <i>æ</i> / <i>self</i> + IMENICA	74
5.4.2. Složeni pridevi u staroengleskom jeziku	74
5.4.2.1. Tip IMENICA + PRIDEV	75
5.4.2.2. Tip PRIDEV + PRIDEV	75-76
5.4.2.3. Tip IMENICA/ PRIDEV + SADAŠNJI PARTICIP	76
5.4.2.4. Tip IMENICA/ PRIDEV + PROŠLI PARTICIP	76-77
5.4.2.5. Tip PRILOG + PRIDEV	77
5.4.2.6. Tip ZAMENICA <i>all</i> + PRIDEV	77
5.4.2.7. Tip ZAMENICA <i>all</i> + SADAŠNJI PARTICIP	77
5.4.3. Složeni glagoli u staroengleskom jeziku	77-81
5.4.4. Proces kompozicije u ostalim vrstama reči	81
5.4.5. Višočlane složenice u staroengleskom jeziku	82
6. PROCES KOMPOZICIJE U SREDNJOENGLESKOM PERIODU	83
6.1. Opšte karakteristike perioda	83
6.2. Nova pravila pisanja u srednjoengleskom periodu	84
6.2.1. Konsonanti u srednjoengleskom periodu	84-86
6.2.2. Sistem samoglasnika u srednjoengleskom periodu	86-87
6.2.3. Difttonzi u srednjoengleskom jeziku	87-88
6.2.4. Napomene o načinu pisanja u tekstovima Helsinškog korpusa	88-89
6.3. Strani uticaj na vokabular srednjoengleskog jezika	89-90
6.4. Proces kompozicije u srednjoengleskom jeziku – karakteristike i klasifikacija	90-91
6.4.1. Složene imenice	92

6.4.1.1. Tip IMENICA + IMENICA	92
6.4.1.1.1. Determinativne složenice	92
6.4.1.1.2. Kopulativne imenice	92
6.4.1.1.3. Postmodifikovani tip	93
6.4.1.1.4. Tip IMENICA + DEVERBALNA IMENICA	93
6.4.1.1.5. Tip IMENICA (gen. oblik) + IMENICA	93-94
6.4.1.1.6. Tip vlastita imenica + imenica	94
6.4.1.2. Tip PRIDEV + IMENICA	94
6.4.1.3. Tip KARDINALNI BROJ + IMENICA	94
6.4.1.4. Tip GLAGOLSKA OSNOVA + IMENICA	94-95
6.4.1.5. Tip ZAMENICA + IMENICA	95
6.4.1.6. Tip IMENICA + PRILOG	95
6.4.1.7. Tip GLAGOLSKA OSNOVA + PRILOG	96
6.4.1.8. Tip IMENICA + SADAŠNJI PARTICIP (-ing/ -ung)	96
6.4.1.9. Tip PRILOG/ PREDLOG + IMENICA	96
6.4.1.10. Tip IMENICA + GLAGOLSKA OSNOVA	96-97
6.4.1.11. Endocentrične i egzocentrične složene imenice u srednjoengleskom jeziku	97-98
6.4.2. Složeni pridevi	98
6.4.2.1. Tip PRIDEV + PRIDEV	98
6.4.2.2. Tip IMENICA + PROŠLI PARTICIP	98
6.4.2.3. Tip PRIDEV/ PRILOG + PROŠLI PARTICIP	98-99

6.4.2.4. Tip IMENICA + PRIDEV	99
6.4.3. Složeni glagoli	99
6.4.3.1. Tip PRILOG/ PREDLOG + GLAGOL	100
6.4.3.2. Frazalni glagoli	100
6.4.3.3. Povratna tvorba	100
6.4.3.4. Konverzija	100
DRUGI DEO: REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA.....	101
7. ANALIZA SLOŽENICA STAROENGLESKOG JEZIKA	101
7.1. Složene imenice u staroengleskom jeziku	101-102
7.1.1. Tip IMENICA + IMENICA	102
7.1.1.1. Subordinativne složene imenice	102-104
7.1.1.2. Koordinativne složene imenice	104-105
7.1.1.3. Tip genitivni oblik imenice + imenica	105-106
7.1.2. Tip PRIDEV + IMENICA	106
7.1.3. Tip PRILOG/ PREDLOG + IMENICA	107-108
7.1.4. Tip glagolska + nominalna osnova	108-110
7.1.5. Tip ZAMENICA + IMENICA	110
7.1.6. Tip IMENICA + PRIDEV	111
7.1.7. Tip KARDINALNI BROJ + IMENICA	111
7.1.8. Tip PRIDEV + PRIDEV	111
7.1.9. Izazovi koji se nameću prilikom klasifikacije složenih imenica ...	112-114

7.1.10. Zaključne napomene o staroengleskim složenim imenicama	114-115
7.2. Složeni pridevi u staroengleskom jeziku.....	115
7.2.1. Tip IMENICA + PRIDEV	115-116
7.2.2. Tip PRILOG + PRIDEV	116-117
7.2.3. Tip PRIDEV + IMENICA	117-118
7.2.4. Tip PRIDEV + PRIDEV	118
7.2.5. Tip nominalna + glagolska osnova	118-120
7.2.6. Tip PRILOG + SADAŠNJI/ PROŠLI PARTICIP	120
7.2.7. Tip KARDINALNI BROJ + PRIDEV/ IMENICA	121
7.2.8. Tip IMENICA + IMENICA	121-122
7.2.9. Tip PRILOG + IMENICA	122
7.2.10. Izazovi koji se nameću prilikom klasifikacije složenih prideva ...	122-125
7.2.11. Zaključne napomene o složenim pridevima u staroengleskom jeziku	125-126
7.3. Složeni glagoli u staroengleskom jeziku	126
7.3.1. Tip PRILOG/ PREDLOG + GLAGOL	126-128
7.3.2. Tip IMENICA + GLAGOL	128
7.3.3. Tip PRIDEV + GLAGOL	129
7.3.4. Participi u staroengleskom jeziku	129-130
7.3.5. Izazovi koji se nameću prilikom klasifikacije složenih glagola	130
7.3.6. Zaključne napomene o složenim glagolima u staroengleskom jeziku.....	130-131

7.4. Građenje ostalih vrsta reči procesom kompozicije	131
7.4.1. Složeni prilozi u staroengleskom jeziku	131-133
7.4.1.1. Polovično motivisani složeni prilozi	133-134
7.4.2. Složeni predlozi u staroengleskom jeziku	134-135
7.4.3. Složene zamenice u staroengleskom jeziku	135-136
7.4.4. Složeni brojevi u staroengleskom jeziku	136
7.4.5. Složeni veznici u staroengleskom jeziku	136
7.5. Višečlane složenice u staroengleskom jeziku	136-138
7.6. Granični slučajevi	138
7.6.1. Polovično motivisane složenice	138-140
7.6.2. Prefiksarne složenice	140-141
7.6.3. Sinkretizam oblika	141
7.6.4. Nedoslednosti u pisanju složenica	141-142
7.6.5. Semantičke nedoslednosti	143
7.7. Strani uticaj na proces kompozicije u staroengleskom jeziku	144
7.7.1. Leksičke pozajmljenice	144-146
7.7.2. Semantičke prevedenice	146-148
8. ANALIZA SLOŽENICA SREDNJOENGLSKOG PERIODA	149
8.1. Složene imenice u srednjoengleskom jeziku	149
8.1.1. Tip IMENICA + IMENICA	150
8.1.1.1. Subordinativne složene imenice	150-151
8.1.1.2. Koordinativne složene imenice	151-152

8.1.1.3. Tip genitivni oblik imenice + imenica	152
8.1.2. Tip PRIDEV + IMENICA	152-153
8.1.3. Tip PRILOG/ PREDLOG + IMENICA	153
8.1.4. Tip glagolska + nominalna osnova	153-155
8.1.5. Tip ZAMENICA + IMENICA	155
8.1.6. Tip PRILOG + SADAŠNJI PARTICIP	155
8.1.7. Tip KARDINALNI BROJ + IMENICA	155-156
8.1.8. Polovično motivisane složene imenice	156
8.1.9. Zaključne napomene u vezi sa složenim imenicama srednjoengleskog jezika	156-157
8.2. Složeni pridevi u srednjoengleskom jeziku	157-158
8.2.1. Tip IMENICA + PRIDEV	158
8.2.2. Tip PRILOG + PRIDEV	158-159
8.2.3. Tip PRIDEV + IMENICA	159
8.2.4. Tip PRIDEV + PRIDEV	159-160
8.2.5. Tip PRIDEV/ IMENICA + PROŠLI PARTICIP	160
8.2.6. Tip IMENICA + IMENICA	160
8.2.7. Tip PRILOG + PROŠLI PARTICIP	161
8.2.8. Tip KARDINALNI BROJ + PROŠLI PARTICIP	161
8.2.9. Granični slučajevi	161
8.2.10. Zaključne napomene u vezi sa složenim pridevima srednjoengleskog perioda	162
8.3. Složeni glagoli u srednjoengleskom jeziku	162

8.3.1. Tip PRILOG/ PREDLOG + GLAGOL	163
8.3.2. Tip PRIDEV + GLAGOL	163-164
8.3.3. Tip IMENICA + GLAGOL	164
8.3.4. Prošli participi	164-165
8.3.5. Zaključne napomene u vezi sa složenim glagolima u srednjoengleskom jeziku.....	165
8.4. Građenje ostalih vrsta reči procesom kompozicije	165
8.4.1. Složeni prilozi u srednjoengleskom jeziku	165-168
8.4.1.1. Polovično motivisani složeni prilozi	168-169
8.4.2. Složeni predlozi u srednjoengleskom jeziku	169
8.4.3. Složene zamenice u srednjoengleskom jeziku	169-170
8.4.4. Složeni brojevi u srednjoengleskom jeziku	170
8.4.5. Složeni veznici u srednjoengleskom jeziku	170-171
8.5. Višečlani oblici u srednjoengleskom jeziku	171
8.6. Granični slučajevi	171
8.6.1. Polovično motivisane složenice	171-172
8.6.2. Sinkretizam složenih oblika	172-173
8.6.3. Nedoslednosti u načinu pisanja	173
8.7. Strani uticaj na proces kompozicije u srednjoengleskom jeziku	174
8.7.1. Leksičke pozajmljenice	174-176
8.7.2. Semantičke pozajmljenice	176
9. PROMENE U PROCESU KOMPOZICIJE TOKOM SREDNJOENGLESKOG PERIODA	177

9.1. Promene u jeziku – opšte karakteristike	177-179
9.2. Proces kompozicije i promene	179-180
9.2.1. Razvojni tokovi tipova složenih reči	180
9.2.1.1. Razvoj složenih imenica	180
9.2.1.1.1. Tipovi složenih imenica nasleđeni iz staroengleskog perioda	180-181
9.2.1.1.2. Staroengleski obrasci koji su iščezli iz jezika ...	181-182
9.2.1.1.3. Novi tipovi u srednjoengleskom periodu	182
9.2.1.1.4. Stari tipovi, nove složenice	182-183
9.2.1.1.5. Zaključne napomene o razvojnim tokovima složenih imenica	183-185
9.2.1.2. Razvoj složenih prideva	185-186
9.2.1.2.1. Obrasci za građenje složenih prideva nasleđeni iz staroengleskog perioda	186
9.2.1.2.2. Staroengleski tipovi složenih prideva koji su iščezli iz jezika	186
9.2.1.2.3. Novi tipovi u srednjoengleskom periodu	187
9.2.1.2.4. Stari tipovi, nove složenice	187
9.2.1.2.5. Zaključne napomene o razvojnim tokovima složenih prideva	187-189
9.2.1.3. Razvoj složenih glagola	189
9.2.1.3.1. Tipovi složenih glagola koji su nasleđeni iz staroengleskog perioda	189-190

9.2.1.3.2. Obrasci staroengleskih složenih glagola koji su iščezli iz jezika	190
9.2.1.3.3. Novi tipovi u srednjoengleskom jeziku	190-191
9.2.1.3.4. Zaključne napomene o razvojnim tokovima složenih glagola	191-192
9.2.1.4. Razvoj složenih priloga	193
9.2.1.4.1. Nasleđeni oblici složenih priloga	193-194
9.2.1.4.2. Složeni prilozni koji su iščezli iz jezika	194
9.2.1.4.3. Novi oblici složenih priloga	194
9.2.1.5. Razvoj složenih predloga	195
9.2.1.6. Razvoj složenih zamenica	195-196
9.2.1.7. Razvoj složenih brojeva	196
9.2.1.8. Razvoj složenih veznika	196-197
9.2.2. Promene na fonološkom nivou	197
9.2.2.1. Uticaj fonoloških promena na formu složenica srednjoengleskog jezika	198-200
9.2.2.2. Kompleksnije posledice fonoloških promena	200
9.2.3. Promene na morfološkom nivou	200-201
9.2.3.1. Promena statusa morfema	201-204
9.2.3.2. Okamenjeni oblici morfema	204-205
9.2.4. Semantičke promene	205-206
9.2.5. Uticaj stranih elemenata na proces kompozicije	206-211
9.2.6. Reči koje su izgubile status složenica tokom istorije	211-212

9.2.6.1. Razvoj staroengleske složenice <i>dæges eage</i>	212
9.2.6.2. Razvoj staroengleske složenice <i>hūsbōnda</i>	212-213
9.2.6.3. Razvoj staroengleske složenice <i>hlāford/ hlāfweard</i>	213
9.2.6.4. Razvoj staroengleske složenice <i>hlæfdige</i>	214
9.2.6.5. Drugi primeri	214-216
10. ZAKLJUČAK	217-225
LITERATURA	226-237
PRILOG 1: SLOŽENICE STAROENGLLESKOG PERIODA	238-285
PRILOG 2: SLOŽENICE SREDNJOENGLLESKOG PERIODA	286-301
Biografija autora	302
Izjava o autorstvu	303
Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada	304
Izjava o korišćenju	305

SKRAĆENICE

DOE – The Dictionary of Old English

eng. – engleski jezik

gen. – genitiv

gl. – glagol

im. – imenica

MED – Middle English Dictionary

prid. – pridev

sr.en. – srednjoengleski jezik

st.en. – staroengleski jezik

str. - strana

Spisak tabela

Tabela 1: Partikule koje ulaze u sastav staroengleskih složenih glagola (str. 78-80)

Tabela 2: Razlike između staroengleskog i srednjoengleskog suglasničkog sistema (str. 85)

Tabela 3: Razlike između staroengleskog i srednjoengleskog sistema samoglasnika (str. 87)

Tabela 4: Broj složenica staroengleskog perioda klasifikovanih prema vrsti reči (str. 101)

Tabela 5: Podtipovi složenih imenica u staroengleskom jeziku (str. 101)

Tabela 6: Podtipovi složenih prideva u staroengleskom jeziku (str. 115)

Tabela 7: Podtipovi složenih glagola u staroengleskom jeziku (str. 126)

Tabela 8: Broj složenica srednjoengleskog perioda klasifikovanih prema vrsti reči (str. 149)

Tabela 9: Podtipovi složenih imenica u srednjoengleskom jeziku (str. 149)

Tabela 10: Podtipovi složenih prideva u srednjoengleskom jeziku (str. 158)

Tabela 11: Podtipovi složenih glagola u srednjoengleskom jeziku (str. 162)

Tabela 12: Tipovi složenih imenica nasleđeni iz staroengleskog perioda (str. 181)

Tabela 13: Tipovi složenih prideva nasleđeni iz staroengleskog perioda (str. 186)

Tabela 14: Tipovi složenih glagola nasleđeni iz staroengleskog perioda (str. 189)

Spisak slika

Slika 1: Staroengleske složene imenice tipa imenica + imenica (Kastovsky 2005) (str. 70)

Slika 2: Procentualna zastupljenost tipova složenih imenica u staroengleskom jeziku (str. 184)

Slika 3: Procentualna zastupljenost tipova složenih imenica u srednjoengleskom jeziku (str. 184)

Slika 4: Procentualna zastupljenost tipova složenih prideva u staroengleskom jeziku (str. 188)

Slika 5: Procentualna zastupljenost tipova složenih prideva u srednjoengleskom jeziku (str. 188)

Slika 6: Procentualna zastupljenost tipova složenih glagola u staroengleskom jeziku (str. 192)

Slika 7: Procentualna zastupljenost tipova složenih glagola u srednjoengleskom jeziku (str. 192)

Slika 8: Složenice staroengleskog jezika (str. 219)

Slika 9: Složenice srednjoengleskog jezika (str. 219)

“Granice moga jezika su granice moga sveta.”

Ludvig Vitgenštajn

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj istraživanja

Fenomen jezičke promene prisutan je u svim jezicima, predstavlja njegovo važno obeležje, i jezik koji se ne menja prestaje da postoji kao živi jezik, što je slučaj sa klasičnim latinskim jezikom koji se nije promenio skoro 2.000 godina (Baugh 1993:2). Međutim, iako jezik prolazi kroz brojne promene na svim nivoima jezičke strukture, on i dalje opstaje kao isti jezik, čuvajući svoju strukturu i identitet. Zadatak da se utvrdi karakter promena i razlog zašto se one javljaju u jeziku predstavlja jedan od najzahtevnijih poduhvata lingvističkih istraživanja. Zahvaljujući naporima dijahrone lingvistike možemo pratiti razvoj promene kroz vreme, i uočiti pravilnosti ovih promena u datom jeziku, i na taj način identifikovati ga kao jedan isti koji ima dugu istoriju, na čiji razvoj utiču unutrašnji (lingvistički) i spoljašnji (vanlingvistički) faktori.

Savremeni engleski jezik predstavlja rezultat viševekovnog razvoja jezika, na koji su uticali brojni društveni, politički i kulturni događaji koji su obeležili istoriju Engleske. Engleski jezik se znatno promenio tokom svoje duge istorije, koja neprekidno traje više od 15 vekova. Iako se promene odvijaju na svim jezičkim nivoima, najočiglednije promene mogu se uočiti u domenu vokabulara. Veruje se da se čak 85% staroengleskih reči germanskog porekla danas uopšte ne koristi (Kastovsky 2005). Ukupan izgled rečnika engleskog jezika znatno se promenio usled različitih tvorbenih procesa i pozajmljivanja. Proces kompozicije zauzima veoma značajno mesto unutar tvorbenih procesa u engleskom jeziku, i njegov uticaj na strukturu i izgled rečnika oduvek je bio veliki.

Ovaj rad bavi se istraživanjem složenica u staroengleskom i srednjoengleskom jeziku, njihovom strukturom i klasifikacijom na tipove, promenom tokom istorijskog razvoja, i, najzad, značajem procesa kompozicije na razvoj leksike u datim jezičkim razdobljima. Kao primarni izvor za istraživanje morfološkog procesa kompozicije koristili smo staroengleske i srednjoengleske tekstove Helsinškog korpusa, reprezentativnog i relevantnog dijahronog korpusa, koji sadrži tekstove koji pripadaju periodima od 750. do 1150, odnosno od 1150. do 1500. godine. Dijahroni deo

Helsinškog korpusa sadrži bogatu kolekciju tekstova, različitih tekstova, žanrova i stilova. Kraći tekstovi u Korpusu nalaze se u celini, dok većina tekstova predstavlja odlomke čija dužina iznosi od 2.000 do 10.000 reči, a selekcija je izvršena na osnovu principa reprezentativnog uzorka jezika za određeni period. Korpus staroengleskih tekstova sadrži 413.300 reči, a korpus srednjoengleskih tekstova ima 608.600 reči, što ukupan broj reči u istraživanju čini preko milion.

Važan aspekt kojim ćemo se baviti u radu odnosi se na promene koje su složenice pretrpele tokom perioda od 750 godina. Složenice koje se javljaju u tekstovima oba jezička perioda opisaćemo i analizirati, i na osnovu toga ćemo ih klasifikovati prema vrsti reči kojoj pripadaju (složene imenice, pridevi, glagoli, prilozni, predlozi, zamenice, brojevi i veznici), a unutar ove podele istraživaćemo koji elementi ulaze u njihov sastav. Iako složenice najčešće nastaju srastanjem dveju nezavisnih morfema, postoje i složenice sastavljene iz više delova, ili od elemenata koji nemaju nezavisan status, i stoga ćemo istražiti koje su složenice ovog tipa prisutne u staroengleskom i srednjoengleskom periodu.

Kada opišemo i analiziramo složenice oba perioda, proučavaćemo koji su osnovni tokovi razvoja složenica staroengleskog perioda, naime, šta se sa njima tokom istorije dogodilo, i koje su promene nastale u procesu kompozicije u srednjoengleskom jeziku. Ove razvojne tokove pratićemo na nekoliko nivoa: složenice koje su se izgubile; složenice koje su pretrpele neznatne promene koje ne otežavaju njihovo prepoznavanje u srednjoengleskom periodu; složenice koje su pretrpele promene na različitim nivoima da ih je u srednjoengleskom jeziku bilo teško identifikovati kao složenice; i potpuno novi obrasci građenja složenica u srednjoengleskom periodu. Ovaj rad će se prevashodno baviti poslednjim dvema vrstama promene. Naime, za dijahrono proučavanje najizazovniji i najzahtevniji aspekti istraživanja odnose se na one primere koji ilustruju suptilne i teško uhvatljive promene. Stoga će fokus istraživanja biti na onim promenama koje su za posledicu imale potpuno izmenjene oblike i strukture složenica staroengleskog perioda. Promene su se odvijale na svim jezičkim nivoima: fonološkom, morfološkom, sintaksičkom i semantičkom. Druga vrsta promene koja je interesantna za dijahrono proučavanje odnosi se na nove obrasce građenja složenica u srednjoengleskom periodu koji nisu ranije postojali, a nastojaćemo da objasnimo odakle

oni potiču. S tim u vezi, pokazaćemo kako su, osim čisto lingvistički uslovljenih promena, na promenu strukture i funkcije složenica mogli uticati i jezički kontakti i sociopolitičke prilike.

Uticao stranih elemenata na razvoj složenica bio je različit tokom istorije engleskog jezika, a kao posledica toga, u jeziku su se mogle naći prevedenice, hibridne složenice, kao i složenice čija su oba elementa bila stranog porekla. Za razliku od staroengleskog koji je odolevao stranim uticajima, u srednjoengleskom periodu dolazi do snažnog prodora stranih elemenata. Promena statusa pozajmljenica u srednjoengleskom periodu utiče i na promene koje su se odvijale unutar tvorbenih procesa, kao i na razvoj i upotrebu složenica staroengleskog perioda. Sve ove promene uticale su i na produktivnost morfološkog procesa kompozicije, i nastojaćemo da objasnimo zašto je došlo do ove promene, i u kom stepenu je ona uticala na proces kompozicije i njegovo mesto u širenju vokabulara srednjoengleskog jezika.

U ovom radu prihvat ćemo periodizaciju engleskog jezika, iako arbitrarnu, na staroengleski, srednjoengleski i savremeni engleski jezik, a u okviru nje prelazne periode sa određenim karakteristikama i procesima koji su se u njima odvijali. Ovu podelu prvi je predložio Henri Svit u predavanju o istoriji glasova¹, na sastanku *Philological Society*, 1873. godine (Blake 1996: 6). Pitanje periodizacije engleskog jezika nije samo lingvističke prirode, već na nju utiču i društveni faktori, i stoga se za granicu između jezičkih perioda uzimaju i lingvistički i vanlingvistički kriterijumi.

Iako je ovaj rad pre svega deskriptivan po svojoj prirodi, cilj istraživanja složenica dva jezička perioda nije da jednostavno iznese i opiše kvantitativne podatke do kojih se došlo empirijskim istraživanjem, već i da istraži i objasni značaj ovih otkrića i uticaj procesa kompozicije na celokupnu strukturu engleskog leksikona tokom dva jezička perioda. Ova doktorska disertacija za cilj ima da pruži detaljan opis tipova složenica i njihove razvojne tokove u staroengleskom i srednjoengleskom periodu, ali i da istraži i analizira njihov uticaj na razvoj leksike i jezičkih sistema oba perioda. Međutim, iscrpnost je teško postići u bilo kojem jezičkom opisu, a posebno u opisu istorijskih jezika kao što su staroengleski i srednjoengleski, i stoga ova disertacija ne

¹ Henri Svit je ovu periodizaciju predložio na osnovu morfološkog kriterijuma. Iako je on proučavao glasovne promene unutar ova tri perioda, ova periodizacija je kasnije opšteprihvaćena u dijahronim proučavanjima (Blake 1996).

pretenduje na konačan prikaz svih tipova složenica koji su postojali u ova dva jezička perioda.

O procesu kompozicije i složenicama u engleskom jeziku može se naći obilje literature koja predstavlja odličnu polaznu osnovu za dalja istraživanja, ali njihovom pažljivom analizom uočili smo nekoliko nedostataka. Pre svega, mnogi radovi proučavanju složenica pristupaju iz sinhronijske perspektive, iscrpno se baveći opisom, definisanjem i klasifikacijom složenica, dok proučavanje složenica iz ranijih jezičkih perioda nije ravnomerno raspoređeno. Naime, najviše radova iz ove oblasti odnosi se na nominalne i glagolske složenice, dok o drugim složenim klasama ima malo reči. S tim u vezi, poći ćemo od pretpostavke da produktivnost procesa kompozicije u srednjoengleskom periodu slabi, što predstavlja opšteprihvaćenu tvrdnju u lingvistici. Međutim, kad se pominje produktivnost, ona se odnosi na ukupan fond reči, ili nominalne složenice, a ne na svaku vrstu reči posebno. Istraživanje bi trebalo da pokaže da li se ova tvrdnja odnosi na sve vrste reči, odnosno da li je broj složenih glagola, priloga, predloga, zamenica i veznika u srednjoengleskom periodu takođe manji.

Svi radovi koji se bave dijahronim aspektom proučavanja engleskog jezika ističu da je nakon normanskog osvajanja uticaj francuskog jezika na srednjoengleski bio ogroman, i da je on ne samo svojim rečnikom već i strukturom, karakterističnom za romanski tip jezika, ostavio trag na engleski jezik. U ovom radu nastojaćemo da istražimo u kojoj meri je ovaj uticaj bio snažan da promeni germanski karakter složenica koji se odnosi na dominantan odnos između odredbenog i upravnog člana iz staroengleskog perioda, poreklo reči koje ulaze u sastav složenica, i najproduktivnije tipove građenja složenica iz staroengleskog jezika, koji su tipično germanskog porekla.

1.2. Struktura rada i metodologija

Rad se sastoji od dva glavna dela, teorijskog i empirijskog, i nekoliko poglavlja unutar njih. Prvi deo disertacije bavi se teorijskim aspektima i u njemu autor navodi rezultate dosadašnjih istraživanja procesa kompozicije, i iz sinhronijske i dijahronijske perspektive. U drugom poglavlju navode se osnovni postulati istorijske lingvistike, glavni problemi i izazovi sa kojima se ona susreće, kao i osnovni podaci o korpusnim

istraživanjima i značaju i strukturi Helsinškog korpusa. Zatim, u trećem poglavlju, navode se osnovna teorijska saznanja i postulati koji se tiču procesa kompozicije i složenica. U ovom poglavlju detaljno se bavimo pregledom ranijih radova i istraživanja, pozivajući se na glavne škole lingvističke misli, mladogramatičarsku, strukturalističku i transformaciono-generativnu, i način na koji je proces kompozicije proučavan u okviru njih. U četvrtom poglavlju navodimo brojne definicije, objašnjenja i klasifikacije složenica, ali se bavimo i pitanjima i dilemama koje prate ovu oblast istraživanja. Mesto procesa kompozicije unutar jezika različito je objašnjavano, zato što se jedno od glavnih pitanja sa kojima se suočavamo odnosi na razlikovanje složenica od sličnih sintaksičkih i morfoloških jedinica. Kriterijumi za klasifikaciju složenica takođe predstavljaju okosnicu brojnih neslaganja i polemika među lingvistima. Peto i šesto poglavlje pružaju informacije o opisu, klasifikaciji i tumačenju staroengleskih i srednjoengleskih složenica u dosadašnjoj literaturi.

Drugi deo disertacije je empirijski, i u njemu se iznose rezultati istraživanja složenica pronađenih u tekstovima Helsinškog korpusa koji pripadaju staroengleskom i srednjoengleskom periodu. Složenice pronađene u oba perioda prvo su analizirane, a potom klasifikovane na osnovu kriterijuma vrste reči kojoj složenice pripadaju (složene imenice, složeni pridevi, složeni glagoli, itd.), a zatim su ove složenice klasifikovane u tipove na osnovu vrsta reči kojima pripadaju njihovi sastavni elementi. Osim kriterijuma vrste reči kojima pripada cela složenica, kao i njeni sastavni delovi, u radu ćemo se, gde bude neophodno i moguće, osvrnuti i na druge aspekte složenica, kao što su način pisanja, fonološke, morfološke, sintaksičke i semantičke karakteristike. I, najzad, u ovim poglavljima bavićemo se i onim složenicama koje nije lako klasifikovati na osnovu samo jednog kriterijuma, i čija analiza pokazuje kompleksnost procesa kompozicije o kojoj će biti reči u teorijskom delu rada. U devetom poglavlju porede se analizirani tipovi i oblici složenica oba perioda, i daje opis razvojnih tokova: šta je ostalo isto, a šta se promenilo tokom perioda od 750 godina. U ovom delu se takođe porede i uticaji procesa kompozicije na izgled vokabulara oba jezička perioda. Fokus je na promenama koje su se odvijale na svim jezičkim nivoima, i posledicama ovih promena na stukturu i oblik složenica srednjoengleskog jezika. Analiza promena pokazaće da li su, i u kojoj meri, jezički nivoi međusobno isprepletani, i kako su promene na jednom nivou uticale na javljanje promene na drugom nivou (na primer,

fonetske promene koje su se desile u srednjoengleskom periodu imale su uticaj na staroengleske složenice, tako da su neke od njih izgubile složeni status i postale izvedenice). Ovi oblici su posebno interesatni za dijahrono proučavanje, zato što samo dijahrona dimenzija proučavanja može da otkrije njihov prvobitni oblik i strukturu. U okviru ovog poglavlja, daje se analiza novih obrazaca i tipova, i raspravlja se o njihovom poreklu u srednjoengleskom jeziku. Za analizu promena koristićemo primere koji su pronađeni u Korpusu, ali, da bismo došli do pouzdanijih zaključaka, analiziraćemo ih oslanjajući se i na rezultate prethodnih lingvističkih radova. Na kraju rada nalaze se prilozi u kojima se navode složenice pronađene u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda, koje su bile predmet ovog istraživanja. One su klasifikovane po vrstama reči, a unutar ove klasifikacije definisani su tipovi shodno vrsti reči kojoj pripadaju sastavni elementi.

Stav da proučavanje jezičke promene obuhvata istraživanja i poređenja različitih jezičkih perioda i sistema, koji se mogu analizirati koristeći sinhronijski i dijahronijski pristup, kao dva povezana i međusobno isprepletana principa, predstavlja osnovnu metodološku orijentaciju u ovom radu. Dijahrono proučavanje složenica u ovoj disertaciji zasnovano je na podacima koji su dobijeni na osnovu poređenja dva sukcesivna jezička perioda.

Zahvaljujući Oksfordskoj arhivi tekstova (eng. *Oxford Text Archive*), na raspolaganju smo imali vredan izvor tekstova koji pripadaju staroengleskom i srednjoengleskom periodu, odnosno kao primarni izvor za istraživanje koristili smo najreprezentativniji dijahroni korpus koji se danas može koristiti u dijahronoj lingvistici, a to je Helsinški korpus. Međutim, na raspolaganju nam nisu bile dostupne razne kompjuterizovane alatke koje pretplatnici Korpusa mogu da koriste, tako da su složenice pretraživane na tradicionalan način, odnosno ručno. Jedan od izazova sa kojim smo se susreli prilikom analize odnosi se na oblike koji se u nemalom broju slučajeva znatno razlikuju u tekstovima Korpusa i dijahronim rečnicima, što je otežalo identifikovanje složenica, kao i njihovih sastavnih elemenata.

Na samom kraju treba istaći da je prevod stručnih termina u nekom slučajevima predstavljao problem. Mnogi termini preuzeti su iz već objavljenih stručnih radova. Međutim, budući da na srpskom jeziku nema prevodnih ekvivalenata za određene reči i

sintagme koje se odnose na iscrpan pregled tipova i klasifikacija složenica engleskog jezika, kao i na neke nazive pravaca unutar transformaciono-generativnog modela, autor ove disertacije nastojao je da original što vernije prevede, ili upotrebi opisni prevod.

2. DIJAHRONA PROUČAVANJA U LINGVISTICI

2.1. Razvoj istorijske lingvistike

Jezici se mogu proučavati s dva aspekta: u određenom vremenskom trenutku, ili kroz duži vremenski period. Prvi aspekt se odnosi na sinhrono proučavanje jezika, dok se drugi bavi istorijom i razvojem jezika, što spada u domen dijahronije i istorijske lingvistike. Istorijska lingvistika proučava i opisuje kako se jezik menja i čuva svoj identitet uprkos ovim promenama tokom istorijskog razvoja. Ona se bavi vremenskom dimenzijom određene jezičke pojave, odnosno opisom razvoja jezika u vremenu. Predmet njenog istraživanja je, stoga, jezik proučavan s dijahronog aspekta; lingvista posmatra određene jezičke fenomene kroz vreme, poredi vremenski odvojene preseke različitih sistema i istražuje zakonitosti koje dovode do promena (Škiljan 1985: 17). S druge strane, deskriptivna lingvistika odbacuje vreme kao relevantan faktor u istraživanju, i proučava jezik u njegovom sinhronom aspektu (Bynon 1977: 1). Ukoliko se ova dva pristupa izučavanju jezika kombinuju, može se doći do vrednih podataka o određenom jezičkom fenomenu, koji bi posmatran samo iz jednog ugla mogao biti delimično opisan i objašnjen.

Istorijska lingvistika može biti orijentisana u dva pravca: fokus proučavanja može biti na jezičkoj promeni ili jezičkoj rekonstrukciji. Jezička promena odnosi se na razvoj jezičkih fenomena kroz istoriju, od ranijih ka kasnijim jezičkim periodima, dok se rekonstrukcija bavi proučavanjem jezika u suprotnom smeru: pokušavaju se rekonstruisati ranije faze jezika, ili, ukoliko je to moguće, rekonstruisati jezik predak. Ukoliko se kroz istorijsku dimenziju porede međusobno srodni jezici, s istorijskom lingvistikom poistovećuje se i komparativna lingvistika, pri čemu se koristi komparativno-istorijski metod istraživanja². U ovom radu bavićemo se isključivo

²Istorijsko-komparativna lingvistika bavi se komparacijom i međusobno nesrodnih jezika, koristeći se vremenskom dimenzijom, ali proučavanja mogu biti i sinhronijski orijentisana (Škiljan, 1985: 17).

promenama i razvojem jezičkog fenomena koji se odnosi na proces kompozicije unutar dva sukcesivna jezička perioda, staroengleskog i srednjoengleskog.

Jezička promena sistematično se proučava poslednjih 150 godina, ali su sporadična i nesistematična istraživanja postojala i ranije. Sa rađanjem komparativne metode, pomoću koje se utvrđuju srodnosti, pre svega između indoevropskih jezika, u devetnaestom veku dolazi do prekretnice u jezičkim istraživanjima, i javlja se težnja za rekonstrukcijom prajezika. Međutim, različiti jezici se porede bez stvarne vremenske dimenzije, koju u lingvistička istraživanja uvode mladogramatičari, začetnici istorijsko-komparativnog metoda, u drugoj polovini 19. veka (Škiljan 1985: 52). Istorijska dimenzija u proučavanju jezičkih pojava do tog doba bila je ograničena na etimologiju (Bugarski 1984: 164). Kada je istorijska lingvistika dobila status naučne discipline u poslednjem kvartalu devetnaestog veka, proučavanje jezika i jezičkih fenomena počelo se kretati jednim novim tokom. Pitanje jezičke promene predstavljalo je glavni predmet brojnih proučavanja i istraživanja u okviru različitih teorija i metodologija, ali, ipak, razumevanju fenomena jezičke promene najviše su doprinela tri glavna lingvistička modela: mladogramatičarski, strukturalistički i transformaciono-generativni. Mnogi lingvisti koji su proučavali jezik iz dijahrone perspektive, u svojim istraživanjima, opisivanjima i tumačenjima promena koje su se odvijale na svim jezičkim nivoima, oslanjali su se na teorijske okvire ova tri modela.

2.2. Odnos prema vremenskoj dimenziji u lingvističkim istraživanjima

Poslednji kvartal devetnaestog veka karakteriše isticanje važnosti egzaktne naučne misli, čijem su razvoju znatno doprinele studije i istraživanja iz oblasti istorijske lingvistike. Mladogramatičari, grupa lingvista³ koja se okupljala na Univerzitetu u Lajpcigu, zaslužni su za utemeljenje istorijske lingvistike kao naučne discipline (Bynon 1977: 23). Oni su formulisali metodološke principe i ustanovili teorijski okvir unutar kojeg su se, prvi put u lingvističkim istraživanjima, jezički podaci sistematično navodili i proučavali. Pored uspostavljanja istorijsko-komparativne metode, najveći doprinos lingvističkim proučavanjima mladogramatičari su dali u oblasti proučavanja glasovnih

3 Najistaknutiji predstavnici su Karl Brugman, Herman Paul, Herman Osthof i August Leskin.

promena i analogije. Mladogramatičari su odbacili objašnjenje dijahronih lingvista iz ranijeg perioda da je jezička promena propadanje, nastojeći da opišu i objasne jezičku promenu na strog i sistematičan način. Uvođenjem istorijske dimenzije, lingvisti su došli u kontakt sa drugim naukama koje su se razvijale u to vreme, a to su arheologija, biologija, sociologija, geologija, što će otvoriti puteve razvoju novih disciplina u dvadesetom veku.

U 20. veku lingvisti su počeli prekidati sa mladogramatičarskom tradicijom izučavanja izolovanih jezičkih jedinica u njihovom istorijskom razvoju, i okrenuli su se izučavanju relacija tih jedinica u određenom vremenskom preseku, odnosno u fokusu njihovog istraživanja bio je jezički sistem i struktura. Dok je drugom polovinom devetnaestog veka suvereno vladala istorijsko-uporedna lingvistika, koja je bila sinonim za samu lingvistiku, u dvadesetom veku dolazi do „korenite promene fokusa istraživanja, što je izazvalo pomeranje u centralnom značenju naziva same discipline” (Bugarski, 1984: 295). Među ključnim teorijskim distinkcijama koje je de Sosir, osnivač savremene strukturalističke lingvistike, izdvojio bile su razlika između sinhronije i dijahronije. On se smatra prvim koji je eksplicitno napravio ovu razliku, o čemu se detaljno govori u knjizi *Kurs opšte lingvistike*⁴. Ovaj novi pristup izučavanju jezika uticao je i na istorijsku lingvistiku, koja je promenila fokus istraživanja, okrenuvši se proučavanju „posledica koje promena ostavi na jezičku strukturu, odnosno proučavanju razvoja novih sistema” (Bynon 1977: 76). De Sosir je istoriju jezika video kao niz sinhronijskih stanja, od kojih svako predstavlja potpun sistem, i u kojem sve ima svoje mesto i smisao. Promene koje se javljaju u jeziku smatra nemotivisanim i slučajnim; one se ne odnose na sistem kao celinu, već se tiču pojedinačnih elemenata sistema. Njegov stav prema jezičkoj promeni doveli su u pitanje Trubeckoj i Jakobson⁵ na Kongresu lingvista (eng. *Congress of Linguists*) 1928. godine. Oni su smatrali da se strukturalistički model može koristiti i za sinhronijska i dijahronijska proučavanja jezika, i da se svaka pojedinačna promena treba posmatrati unutar sistema kao celine (Bynon, 1977: 1).

4 Ovu knjigu su napisala dva de Sosirova učenika, koji su pohađali njegova predavanja, i na osnovu njih napisali knjigu nakon njegove smrti.

5 Trubeckoj i Jakobson su takođe bili strukturalisti, i pripadali su Praškoj strukturalističkoj školi.

Pored ove lingvističke struje s početka dvadesetog veka, i preostale dve u velikoj meri su sinhronijske: prva, empirističko-deskriptivistička, čiji se predstavnici bave radom na terenu, opisivanjem često nepisanih jezika; i druga, teorijsko-aksiomska kojoj pripadaju velikani moderne nauke o jeziku, kao što su Trubeckoj, Hjelmslev i Čomski (Bugarski, 1984: 295).

Obe lingvističke škole, mladogramatičarska i strukturalistička, predstavljaju „zatvorena poglavlja u istoriji jezika”. S druge strane, transformaciono-generativna škola „još nije zamenjena nekom novom, dominantnom paradigmom, pa brojni lingvisti danas sebe smatraju generativistima” (McMahon 1999: 32). Međutim, mnogi lingvisti, kada govore o transformaciono-generativnom modelu, misle na rani period, tzv. standardni model, koji je predstavljao glavni teorijski okvir u lingvističkim istraživanjima šezdesetih godina prošlog veka. Vodeći lingvista ove škole bio je Noam Čomski, koji je glavne ideje novog lingvističkog pravca opisao u knjizi *Sintaksičke strukture*. Težište istraživanja transformacionista bilo je na sinhronijskom proučavanju sintakse, a zatim i fonologije, i na kraju, glasovnih promena. Transformaciona gramatika uglavnom se bavi pravilima koja dovode do oblika koji postoje u gramatici, a na jezičku promenu se stoga gleda kao na posledicu promene pravila u gramatici. Transformacionalisti su smatrali da fonološka promena nije autonomna, a sintaksičkom promenom su se bavili proučavajući dubinsku strukturu i transformaciona pravila.

Lingvistička proučavanja i istraživanja u dvadesetom veku bila su uglavnom sinhronijski orijentisana, dok je kraj prošlog veka i početak novog milenijuma obeležen sve većim interesovanjima za dijahroni aspekt proučavanja jezičkih fenomena. Prva konferencija u Evropi održana je u Daramu 1979. godine, pod nazivom *The International Conference of English Historical Linguistics (ICEHL)*, na kojoj su istaknuti lingvisti predstavili svoje radove i istraživanja iz oblasti istorijske lingvistike. Slična interesovanja javila su se i na američkom kontinentu, i u proleće 2000. godine odražana je konferencija *UCLA*, pod nazivom *Studies in the History of the English Language*, ili *SHEL*. Glavni cilj konferencije bio je da promoviše i obnovi interesovanja za dijahrona proučavanja engleskog jezika, i nakon toga konferencija se održava svake druge godine u Americi. Ovi događaju pokazuju potrebu savremenih lingvista da iznađu nove aspekte proučavanja jezika i jezičkih fenomena.

2.3. Sinhronija i dijahronija: odvojeni ili isprepletani pristupi?

Uloga i značaj sinhronije i dijahronije, kao i njihova međusobna povezanost, različito su se poimali u lingvističkim istraživanjima još od kada je lingvistika prepoznata kao nezavisna disciplina sa svojim striktnim naučnim metodom. Pod uticajem švajcarskog lingviste Ferdinanda de Saussurea, tokom dvadesetog veka neprestano je postojala tendencija da se jezik proučava iz dve različite perspektive: sinhronije i dijahronije (Algeo 2005: xi). Mnogi autori više ne suprotstavljaju sinhroniju i dijahroniju, i veruju da upotreba modela oba pristupa može doprineti boljem razumevanju jezičkih sistema. Sinhronijski opisi dva različita perioda se porede, a razlike se mogu tumačiti kao rezultat istorijskog razvoja jezika. Pošto se zaključci o promeni mogu doneti na osnovu opisa sukcesivnih sinhronih stanja, može se reći da sinhrona analiza prethodi dijahronoj.

Proučavanje jezika obuhvata razumevanje dva nivoa: njegove strukture i istorije. Na prvom nivou, lingvista pokušava da odgovori na pitanja kao što su: Kakva je struktura jezika? Od čega se on sastoji? Koja je veza između njegovih elemenata? Kako oni funkcionišu? Drugi nivo navodi lingvistu da pre svega promisli o istorijskim aspektima svih ovih pitanja, ali i o prvobitnoj strukturi, fazama i razlozima koji su doveli do promene strukture. Les na lucidan način problematizuje pitanje o razlici između sinhronije i dijahronije dajući sledeći komentar: ‘...how much of what looks like (synchronic) structure really is, and how much is rather detritus left behind by historical processes, that even if they leave notable residues have no particular present relevance?’⁶. Les takođe dodaje da ne postoji oštra granica između sinhronije i dijahronije, i da je ona predstavljena kao „ničija zemlja, podložna promeni” (eng. ‘a shifty no-man’s-land’) (Lass 1998: 12). Makmehon koristi metaforu da opiše komplementaran odnos između ova dva pristupa: „sinhrona analiza je poput zamrznute slike, dok dijahronija više liči na film” (McMahon 1999: 10).

Lesovo tumačenje pitanja da li je moguće odvojiti ova dva pristupa predstavljaće okosnicu u istraživanjima procesa kompozicije u ovom radu. Upravo ćemo se ovom pitanju vraćati kada se javi dilema o analizi mnogih reči pronađenih u tekstovima

⁶ (...u kojoj meri (sinhrona) struktura zapravo jeste realna slika, a u kojoj meri predstavlja nusproizvod istorijskih procesa, nakon kojih, čak i kad ostanu приметni ostaci, oni nemaju poseban značaj u sadašnjosti?)

dijahronog dela Korpusa, a čiji oblik i struktura predstavljaju posledicu promena posmatranih iz dijahrone perspektive.

2.4. Izazovi sa kojima se suočava dijahrona lingvistika

Istorije jezika su, poput svih istorija, „mitovi”. Iako postoje dokumenti za delove mnogih naših istorija, problem leži u različitim tumačenjima; često ne znamo šta oni znače, a što su dokumenti stariji, to je situacija teža. Ipak, pričamo i verujemo pričama o njima, ne samo dokumentima već i jezicima kojima su iskazani (Lass, 1997: 7). Glavni problem koji se javlja kada je reč o mitu je sledeći: što mit duže postoji, generacije koje dolaze i oni koji ih pričaju sve ih manje poznaju, slabije ih se sećaju, ili im više nije stalo do njih, do toga kako su nastali, i šta je njihovo glavno načelo.

Proces istorijske promene nije uvek jasan, i istraživač koji se bavi dijahronim proučavanjem suočava se sa brojnim preprekama i izazovima. Les (1997) se o proučavanju istorije jezika izražava metaforično, koristeći mit da opiše jezičku promenu. Iako postoje dokumenti koji svedoče kako je jezik izgledao u ranijim fazama, problem se javlja kada treba interpretirati podatke dobijene iz tih dokumenata. Kao i kod rekonstrukcije mita, teže je sa sigurnošću odrediti ranije jezičke oblike, a situacija se dodatno komplikuje ukoliko je potrebno opisati i analizirati podatke iz dalje jezičke prošlosti. Za razliku od sinhronijske lingvistike, koja na raspolaganju ima jezik koji se koristi u datom trenutku proučavanja, i u pisanom i u govornom obliku, dijahrona lingvistika se suočava sa različitim metodološkim problemima. U prikazu koji sledi navešćemo osnovne probleme sa kojima se suočava lingvista kada pristupi proučavanju jezika koristeći vremensku dimenziju, s dijahronog aspekta.

2.4.1. Vremenska distanca

Da bi se neka promena u jeziku desila, bila završena i primećena, neophodno je da prođe određeno vreme. Razlike između dva sukcesivna jezička stanja i njihovo poređenje ne pružaju dovoljno podataka da bi se izgradila jasna slika o procesu promene. Određeni jezički fenomeni zahtevaju duži vremenski period, i smatra se da je

neophodno da prođe četiri do pet vekova da bi se promena mogla proučavati na sistematičan način (Bynon 1977: 6). Međutim, i kada se u proučavanju ispuni kriterijum optimalnog vremenskog perioda, nije uvek jednostavno tvrditi kada se određeni jezički fenomen počeo menjati, koji je bio uzrok promene, i kada je promena bila završena. Na ovaj problem ukazaćemo u delu rada koji se bavi promenama koje su složenice pretrpele tokom vremenskog razdoblja od sedam vekova.

2.4.2. Dijalekatske razlike

Vreme je ključni faktor u proučavanju jezika iz istorijske perspektive, pri čemu se razlike između jezičkih fenomena koje postoje između dva ili više različitih mesta često zanemaruju. Jezički varijeteti i dijalekti takođe su veoma važni u istorijskoj lingvistici, zato što promene mogu nastati kada govornici jednog dijalekta prihvataju elemente koji postoje u drugom dijalektu⁷. Ovi kontakti mogu se ostvariti i između različitih jezika, kada pozajmljivanje igra važnu ulogu u procesu jezičke promene. Domaći i strani elementi se obično razlikuju u sintaksičkim, morfološkim i fonološkim karakteristikama, i ove razlike treba uzeti u obzir u dijahronim proučavanjima (Lehmann 1992: 4).

Jedan od problema sa kojima se suočava istorijska lingvistika jeste dostupnost tekstova pisanih nestandardnim jezičkim varijantama. Naime, istraživanja se uglavnom baziraju na standardnim oblicima ranijih jezičkih perioda, pošto su nestandardne varijante smatrane nepouzdanim i bezvrednim izvorima za jezičko proučavanje. Tekstovi staroengleskog i srednjoengleskog jezika dostupni su uglavnom u standardnim varijantama, zato što su prepisivači originalne tekstove transkribovali u standardne oblike. Kao posledica toga, mnogi originalni rukopisi zauvek su nestali.

2.4.3. Problem dekodiranja tekstova

Pisani tekstovi su ključni izvor u istorijskoj lingvistici zato što oni predstavljaju jedini izvor za proučavanje ranijih jezičkih perioda. Međutim, dešifrovanje pisanih tekstova može se nametnuti kao problem u istorijskim lingvističkim istraživanjima. Kada je reč o tekstovima koji pripadaju staroengleskom i srednjoengleskom periodu, postoje

⁷ Grana lingvistike koja proučava dijalekatske varijante jednog jezika naziva se dijalekatska geografija, i predstavlja deo sociolingvistike (Lehmann 1992: 3).

pravila za pisanje koja nam mogu pomoći kako da dekodiramo određene simbole koji su u to vreme postojali. Problem sa kojim smo se susreli prilikom analize reči koje pripadaju tekstovima Helsinškog korpusa odnosi se na različite varijante oblika mnogih reči, koje je bilo teško pronaći u rečnicima, pošto su se načini pisanja nekada znatno razlikovali.

2.4.4. Nedostatak zvučnih zapisa

Dijahrona proučavanja nameću problem fonetske i fonološke interpretacije pisanih oblika, pošto iz tih perioda nemamo zvučne zapise. Stoga se ranije faze moraju rekonstruisati na osnovu fonoloških karakteristika pisanih oblika. Međutim, zaključci na osnovu ovih dokaza ne moraju biti ispravni, zato što su pisani tekstovi mogli pretrpeti promene koje se zapravo nisu desile u govornom jeziku. Ili suprotno, promene govornog jezika nisu se nužno morale na isti način odraziti i u pisanju⁸.

2.4.5. Reprezentativni jezički materijal

Osnovni dokazi o jeziku kakav je postojao u prošlosti jesu pisani dokumenti: natpisi, rukopisi, različiti dokumenti i štampane knjige. Da bismo analizirali i objasnili određene jezičke fenomene s istorijske tačke gledišta, u istraživanjima se oslanjamo na tekstove iz ranijih jezičkih perioda, koji su veoma stari, a često i nepouzđani. Glavna prepreka sa kojom se istorijska lingvistika suočava jeste nedostatak dokumenata i tekstova iz ranijih jezičkih perioda koji se mogu kvalifikovati kao reprezentativni: koliko su oni „predstavnicima” jezika, i na koji način? Da bismo utvrdili verodostojnost i reprezentativnost tekstova koji se koriste kao izvori u istorijskim lingvističkim proučavanjima, možemo postaviti pitanja kao što su: Da li je tekst autentičan? Da li je izvršena selekcija tekstova? (Da li su izostavljeni tekstovi koji se smatraju „bezzrednim” za lingvističko proučavanje?) Da li izabrani materijal predstavlja različite žanrove, autore ili stilove? Da li su prepisivači izmenili originalni tekst? Podaci dobijeni od nepouzdanog jezičkog materijala mogu navesti na pogrešne zaključke, zato što korišćeni izvori mogu biti ograničeni na pojedinačne autore, dela ili žanrove, što

⁸ Na primer, staroengleska prisvojna zamenica *ūre* ‘our’ u srednjoengleskom je glasila *oure*, ali pored promene u pisanju, reči su se isto izgovarale u oba perioda – pisani oblik *ou* preuzet je iz francuskog jezika kojim se obeležavalo isto dugo *ū*. Promena od dugog samoglasnika *ū* do diftonga *ou* odigrala se nakon srednjoengleskog perioda. S druge strane finalno *e* se pisalo u oba perioda, ali je u srednjoengleskom predstavljao „nemi” glas (Hock 1991: 4).

dovodi u pitanje reprezentativnost materijala, a kao posledica toga i validnost rezultata i zaključaka dobijenih na osnovu podataka iz tog materijala. Zbog nedostatka reprezentativnog materijala iz ranijih jezičkih perioda nije moguće pratiti promenu kroz vreme, zato što odsustvo primeraka istog jezičkog fenomena iz različitih perioda poređenje čini nemogućim.

Drugi problem koji je u vezi sa autentičnošću izvora odnosi se na nameran izbor primeraka standardnog i ugladenog jezika, koji je veoma cenjen kod obrazovanih ljudi. Lingvističke teorije koje su se oslanjale na idealnog govornika u homogenoj govornoj zajednici, odbijajući „neprikladne” pisane tekstove, dominirale su lingvističkim istraživanjima devetnaestog i dvadesetog veka. One su, takođe, doprinele negativnom stavu prema tekstovima pisanim mešovitim jezicima.⁹ Međutim, došlo je do promene stava prema upotrebi mešanih i nestandardnih tekstova u proučavanjima, i neki autori veruju da je upotreba takvih tekstova u istorijskoj lingvistici neophodna, zato što doprinosi razumevanju jezičkog razvoja i jezičkih promena (Stockwell 2006).

2.5. Korpusna istraživanja u istorijskoj lingvistici

Jedan od glavnih problema sa kojim se istorijska lingvistika decenijama suočavala bio je nedostatak reprezentativnog materijala za ranije jezičke periode. Ovaj problem je delimično prevaziđen kompilacijom dijahronih korpusa, čime su istorijska lingvistička istraživanja poslednjih par decenija znatno olakšana, i postala dostupnija većem broju istraživača. Korpus se može definisati kao „velika i iscrpna kolekcija prirodnih tekstova” (Biber 2006: 12). Ovom definicijom se ističe vrednost upotrebe korpusa u dijahronim proučavanjima: pre svega, korpus podrazumeva veliki broj tekstova koji pripadaju različitim periodima, žanrovima, stilovima i autorima. Pored toga, korpusna istraživanja omogućavaju istraživaču da se bavi autentičnim, originalnim tekstovima na sistematičan način, što obezbeđuje empirijsku prirodu istraživanja (Biber 2006: 9). Ova raznolikost i verodostojnost tekstova obezbeđuje reprezentativan materijal koji omogućava istraživaču da sveobuhvatnije i iscrpnije proučava jezik i promene tokom istorijskog razvoja.

⁹ Ovi tekstovi su pogrdno nazivani „špageta” tekstovima (eng. *spaghetti*) (Stockwell 2006:51).

2.5.1. Helsinški korpus

Korpusno istraživanje za cilj ima da promoviše i olakša proučavanje jezika i jezičkih fenomena iz istorijske perspektive. Metodologija korpusnog istraživanja pokazala je da je jezik „entitet koji se menja”, i u tim promenama pokazuje različita lica u zavisnosti od aspekta s kojeg se posmatra (Markus 2012: 3). Dijahrona proučavanja engleskog jezika i njegove strukture danas je manje problematična nego što je nekada bila zahvaljujući kompilaciji istorijskih korpusa i različitim alatkama koje istraživači imaju na raspolaganju. Najiscrpniji i najrelevantniji korpus koji predstavlja engleski jezik kroz istoriju jeste Helsinški korpus. Prihvaćen je kao reprezentativni korpus među lingvistima, i njegov značaj se može dokazati na osnovu sve većeg broja istraživanja koja se na njemu zasnivaju.

Rad na kompilaciji Korpusa započet je na Univerzitetu u Helsinkiju, na odseku za moderne jezike, 1984. godine, i samo devet godina kasnije, objavljeno je oko 100 radova, članaka i monografija čija su istraživanja zasnovana na njegovoj građi. Broj studija i istraživanja koja za izvor koriste Korpus od tada se povećava, i to je navelo neke lingviste (Mejer) da iznesu stav da je postojanje Helsinškog korpusa doprinelo povećanju interesovanja za istorijsku lingvistiku (Biber 2006: 205).

Helsinški korpus engleskih tekstova podeljen je na dva dela: dijahroni i dijalekatski. Dijahroni deo sadrži ogromnu kolekciju engleskih tekstova koji datiraju od 730. do 1710. godine, i pripadaju različitim tipovima, žanrovima, stilovima i dijalektima. Ovi tekstovi predstavljaju selekciju tekstova iz staroengleskog, srednjoengleskog i ranog savremenog engleskog jezika. Prilikom odabira tekstova vodilo se računa o principu reprezentativnosti, naime, tekstovi su odabrani na osnovu reprezentativnog uzorka za dati jezički period.

Sastavljači Korpusa postavili su nekoliko kriterijuma za odabir tekstova u cilju sastavljanja što verodostojnijeg reprezentativnog uzorka. Prvo, periodizacija je bila od ključne važnosti, i dosta se vodilo računa o određivanju datuma nastanka originalnih tekstova i rukopisa. Sastavljači su usvojili opšteprihvaćenu periodizaciju engleskog jezika na staroengleski, srednjoengleski i rani savremeni engleski jezik, i shodno njoj klasifikovali tekstove. Ova tri glavna jezička perioda dalje su izdvojena na manje

vremenske celine, čiji je raspon trajanja od 70 do 100 godina. Ono što Korpus čini relevantnim i bogatim izvorom za različita dijahrona istraživanja jeste organizacija tekstova unutar ovih vremenskih celina. Naime, tekstovi su grupisani u različite hronološke periode na sličan način, što olakšava uporednu analizu tekstova sličnog tipa, žanra ili stila, i omogućava da lakše pratimo razvoj određenog jezičkog koncepta, i uočimo promenu, ukoliko je do nje došlo. Ovakva organizacija tekstova pruža „hronološke merdevine” (eng. ‘a chronological ladder’) razvoja, kako je Rissanen naziva (Rissanen 1993). Sledeći kriterijum za odabir tekstova odnosi se na pripadnost različitim dijalektima, tipovima i registrima. U Korpusu se mogu naći i sociolingvistički podaci koji se odnose na autora, što istraživaču pruža vredne informacije o godinama, polu i društvenom statusu autora tekstova koje proučava. Tekstovi iz dijalekatskog dela Korpusa predstavljaju dijalekte iz različitih delova Engleske. Korpus karakteriše veliki broj različitih žanrova: poezija (himne, pesme, zagonetke), nauka, astronomija, priručnici, propovedi, pravila, prava, medicina, geografija, putovanja, biografije, svakodnevni život, fikcija, istorija, hronike, Biblija, filozofija, dokumenti, romanse, pisma (privatna, formalna), priče, drame, misterije, pozorišni komadi. Korpus sadrži formalne i neformalne tipove tekstova. Svi ovi parametri korišćeni za selekciju tekstova čine Korpus reprezentativnim izvorom za dijahrono istraživanje.

Sastavljači Korpusa brižljivo su birali originalne tekstove i rukopise, i tekstovi inkorporirani u Korpus zasnivaju se na najboljim izdanjima. Staroengleski tekstovi potiču iz arhive tekstova Toronto korpusa, i sastavljači su sredili materijal koristeći kompjuterizovane i ručne alatke, zato što su želeli da originalni rukopisi i tekstovi iz Korpusa budu što kompatibilniji¹⁰. Zadatak odabira originalnih tekstova iz srednjoeengleskog perioda i njihovo inkorporiranje u Korpus bili su nešto zahtevniji, zato što nije bilo moguće uvek koristiti originalne rukopise. Određeni broj tekstova uzet je iz Oksfordske arhive tekstova (eng. *Oxford Text Archive*), u kompjuterizovanom obliku, koji je kasnije uređen, i ručno i automatski. Tekstovi koji pripadaju srednjoeengleskom i ranom engleskom periodu prošli su dvostruku lekturu.

¹⁰ Sastavljači priznaju da je neizbežno da postoje razlike u nekim detaljima između originalnih rukopisa i tekstova iz Korpusa.

Dužina tekstova varira: kraći tekstovi su navođeni u celini, dok su duži fragmentirani¹¹. Dužina tekstova ili odlomaka se razlikuje, i iznosi između 2.000 i 10.000 reči. Ukupan broj reči dijahronog dela Korpusa iznosi oko milion i po. Korpus tekstova staroengleskog perioda sadrži 413.300 reči, dok je ukupan broj reči koje pripadaju tekstovima srednjoengleskog perioda čak 608.600 reči, što čini ukupan broj reči u istraživanju preko milion.

Materijal Helsinškog korpusa koji smo koristili u ovom radu potiče od Oksfordske arhive tekstova. Složenice su ručno tražene, zato što autor ovog rada na raspolaganju nije imao alatke koje su dostupne pretplatnicima Korpusa. Bez obzira na to, složenice pronađene u Korpusu pružaju dovoljan broj primera za istraživanje i analizu.

2.5.2. Rečnici korišćeni u dijahronim proučavanjima

Rečnici predstavljaju važan izvor u dijahronim proučavanjima, zato što pružaju vredne informacije za analizu: oblike reči, njihovo značenje, poreklo, različite načine pisanja, a često se daju podaci i o upotrebi reči. U ovom radu koristili smo nekoliko rečnika koji daju opise reči i složenica staroengleskog i srednjoengleskog perioda.

The Dictionary of Old English (DOE) je projekat započet na Univerzitetu u Torontu, i ovaj rečnik je i dalje u procesu sastavljanja¹². On definiše engleski rečnik od 600. do 1150. godine, dajući sveobuhvatni pregled reči koje su se ikada javile u nekom tekstu anglosaksonskog perioda. Rečnik DOE predstavlja osnovu za sastavljanje staroengleskog dela Helsinškog korpusa. Međutim, iako je Korpus povezan sa DOE, mnoge složenice koje smo pronašli u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda nisu opisane u rečniku DOE, na primer, *boldgetæl*, *boldagende*, *boldwela*, *bordgelac*, i mnoge druge. Još dva rečnika su bila od velike pomoći prilikom analize složenica staroengleskog perioda¹³, a to su *Bosworth's An Anglo-Saxon Dictionary Online*, i *Hall's Concise Anglo-Saxon Dictionary*. Ova tri rečnika predstavljaju osnovni izvor za

¹¹ Većina tekstova nije u integralnom obliku, već predstavlja fragmente originalnih rukopisa.

¹² Procenjuje se da je oko 60% rečnika završeno.

¹³ U ovom radu smo koristili jednu od publikacija DOE: The DOE: from A to G.

analizu složenica staroengleskog perioda, a poređenje načina na koji su reči opisane u svakom nekada je pružalo neobične i neočekivane uvide u analizu.

Za analizu složenica srednjoengleskog perioda koristili smo rečnik *Middle English Dictionary (MED)*¹⁴, u elektronskoj verziji, koji obuhvata reči koje su se koristile od 1100. do 1500. godine. Ovaj projekat iniciran je od strane Univerziteta u Mičigenu, i za razliku od *DOE*, *MED* je završen, i opisuju ga kao najveće dostignuće u oblasti istraživanja srednjeg veka u Americi¹⁵. Takođe važi i za najveću kolekciju reči srednjoengleskog perioda dostupnu u današnje vreme. Za analizu složenica srednjoengleskog perioda koristili smo i Bredlijev rečnik *Middle English Dictionary*, a poređenje opisa koji se nalaze u ova dva rečnika bilo je, takođe, od velike koristi.

¹⁴ Kada *DOE* bude završen, predstavljajući, zajedno sa *Middle English Dictionary* i *Oxford English Dictionary*, potpun opis rečnika engleskog jezika.

¹⁵ Preuzeto s <http://quod.lib.umich.edu/m/mec/about/>, avgust, 3, 2015.

3. PERSPEKTIVE PROUČAVANJA PROCESA KOMPOZICIJE U DOSADAŠNJOJ LITERATURI

Ukoliko želimo da opišemo kako se jezik vremenom menjao, potreban nam je teorijski okvir ili model. U idealnim okolnostima, ovaj model bi bio dovoljan da opiše i objasni sve promene unutar jezika, a objašnjenja bi se mogla urediti u set integrisanih pravila. Na taj način bi svaki jezički fenomen bio objašnjen pomoću datih pravila (Bynon, 1977: 15).

Međutim, istorija razvoja lingvistike pokazuje da su podaci dostupni za naučno istraživanje podložni neprestanim promenama. Nove činjenice i naučni principi dovode u pitanje već postojeće, koji su suvereno vladali lingvističkim proučavanjima određeni vremenski period. Glavni uticaj na lingvistička istraživanja potekao je iz tri različita modela: mladogramatičarskog, strukturalističkog i transformaciono-generativnog. Svi navedeni modeli bavili su se promenama u jeziku, ali su se razlikovali po metodama koje su koristili prilikom proučavanja i objašnjenja ovih promena. Različiti modeli pokreću različita pitanja u vezi sa jezičkim podacima, a odgovori na njih mogu nam obezbediti detaljniji i sveobuhvatniji opis jezičkih fenomena, kao i otkrivanje novih činjenica validnih za dalja istraživanja. S druge strane, moramo biti pažljivi kada analiziramo podatke i opise koji pripadaju različitim lingvističkim modelima, budući da se oni koriste različitim principima i metodološkim alatima.

Do kraja osamnaestog veka, lingvistika je postala nezavisna naučna disciplina sa komparativno-istorijskom metodom koja je u fokusu svog istraživanja imala jezik i njegov razvoj kroz istoriju. Međutim, devetnaesti vek označava početak pravih sistematičnih proučavanja i velikih lingvističkih otkrića (Stanišić 2006). Od kada je lingvistika dobila status naučne discipline sa strogom naučnom metodom, o procesu kompozicije se pisalo mnogo u brojnim lingvističkim studijama i radovima. Proces kompozicije se proučavao u različitim lingvističkim okvirima, i klasifikacija je opisivana na osnovu nekoliko jezičkih nivoa – semantičkog, sintaksičkog i morfološkog.

3.1. Proučavanje kompozicije u okviru mladogramatičarske tradicije

Sedamdesetih godina 19. veka, grupa lingvista koja je radila na Univerzitetu u Lajpcigu osnovala je novu školu lingvističke misli, koju su nazvali mladogramatičarskom. Ono što je ovaj lingvistički model karakterisalo bilo je sistematično istraživanje gramatike koje se bavilo stvarnim podacima. Tek tada je lingvistika dobila svoj strogi naučni aparat (Stanišić 2006: 8).

Osnovna pretpostavka mladogramatičara kada su u pitanju složenice jeste da one potiču od sintaksičkih konstrukcija koje su nastale procesom univerbacije (Kastovsky 2009: 518). Karl Brugman, centralna ličnost mladogramatičarske škole, i veoma plodotvoran istraživač, definisao je složenice unutar sintaksičkog okvira: 'If a syntactic word combination fuses into a single word unit, we call it a compound'¹⁶ (Kastovsky 2009: 518).

Do kraja devetnaestog veka, proces kompozicije nije proučavan na iscrpan i sistematičan način, o čemu govori i Horas Til u svojoj knjizi *Compounding of English words*. On smatra da se lingvisti nisu dovoljno bavili procesom kompozicije u svojim radovima, i da je neophodno da se u budućim istraživanjima pozabave ovom temom, navodeći da '... the subject is not exhausted; and he who, with scholarship and industry of that gentleman, will devote himself to the classification of all the compounds in the language, would perform a good service to a branch of literature which has been sadly neglected'¹⁷ (Teal 1891: 6). Samo nekoliko decenija nakon ovako lošeg statusa složenica u lingvističkim istraživanjima doći će do procvata naučnih studija koje se bave opisom i klasifikacijom složenica.

3.2. Deskriptivistički pristupi u proučavanju složenica

Razvoj lingvistike dvadesetog veka obeležen je bogatstvom istraživačkih radova i brojnim promenama perspektive i fokusa lingvističkih istraživanja. Proučavanje

¹⁶ (Složenica nastaje stapanjem sintaksičke kombinacije reči u jedinstvenu celinu).

¹⁷ (...svako ko se znanjem i marljivošću jednog gospodina posveti klasifikaciji svih složenica u jeziku umnogome će doprineti grani lingvistike koja je žalosno zanemarivana).

složenica je cvetalo zahvaljujući predanom i ozbiljnom radu mnogih lingvista koji su se posvetili definisanju, objašnjenju, analizi i klasifikaciji složenica.

Mladogramatičarski model kritikovan je zbog zanemarivanja deskriptivnog pristupa izučavanju jezika. Blumfeld je bio među prvima koji je izučavanju jezika pristupio iz potpuno drugačije perspektive, tako što je uveo deskriptivni pristup u proučavanje. Napisao je knjigu *Language* 1933. godine, koja je postala najuticajnije knjige američke deskriptivističke škole. On je na jezičku promenu gledao kao na rezultat deskriptivnih opisa različitih jezika, ili različitih faza jednog istog jezika. Da bi potkrepio svoju tvrdnju, izneo je pitanje poznavanja složenica u to vreme, tvrdeći da je znanje o njima nedovoljno i ograničeno. Blumfeld je predložio dva glavna principa u proučavanju složenica. Jedan se odnosi na analizu sastavnih elemenata i njihov međusobni odnos, a drugi na vezu između složenice kao celine i njenih sastavnih elemenata. Blumfeld je analizirao odnos između elemenata složenica na sintaksičkom nivou, određujući njihove gramatičke karakteristike. Takođe je bio začetnik proučavanja pojma egzocentričnosti u složenim konstrukcijama, što je bacilo novu svetlost na karakteristike složenica, i što će postati glavna preokupacija mnogih lingvista u nastupajućim godinama. Međutim, Blumfeld je zanemario semantički kriterijum kojim se složenice razlikuju od fraza.

Semantički aspekt složenica bila je glavna okosnica proučavanja složenica lingviste Oto Jespersena (1919), koji je detaljno analizirao složenice, i nastojao da objasni fenomen zašto u jeziku postoje složenice kada u njemu već postoje sintaksičke kombinacije iste strukture. Iako je Jespersen pripadao strukturalističkoj lingvističkoj školi, njegova tipologija složenica imala je više dijahronijski nego sinhronijski karakter (Benczes 2006: 189).

Oslanjajući se na strukturalističku tradiciju, Hans Marčand (1960) je napisao monumentalno delo o građenju reči, *The categories and types of present-day English word-formation, A synchronic-diachronic approach*, u kojem je na minuciozan način analizirao i opisao različite tvorbene procese, uključujući i kompoziciju. Složenice je proučavao fokusirajući se na njihova dva elementa – odredbeni (eng. ‘determinant’) i upravni deo (eng. ‘determinatum’). U svojoj klasifikaciji nije se oslanjao ni na jedan jezički nivo, već je istakao važnost određenih tipova. Glavna ideja njegovog istraživanja

zasniva se na pretpostavci da se sve što je čovek stvorio zasniva na formama. Stoga je svoj rad zasnovao na formativnim tipovima složenica koji su bili reprezentativni primeri sistema, i ignorisao je izolovane, pojedinačne formacije koje nisu bile produktivne. Analiza se zasnivala na brojnim primerima iz savremenog engleskog jezika, ali i iz ranijih jezičkih perioda, pri čemu je istaknut značaj primene i sinhronijskog i djahronijskog pristupa proučavanju. Sam Marčand navodi da je njegov pristup proučavanju tvorbe reči u engleskom jeziku sinhronijsko-dijahronijski (Marchand 1960: 8).

3.3. Proučavanje složenica u okviru transformaciono-generativnog modela

Revolucija koju je Čomski uneo u lingvistiku imala je uticaj na sve jezičke nivoe, a novi lingvistički model takođe je uticao i na istraživanja u oblasti građenja reči i procesa kompozicije. Bilo je mnogo lingvista generativne tradicije koji su doprineli razumevanju složenica na jedan nov i provokativan način. Najsveobuhvatniji i najiscrpniji izvor u kojem se nalaze objašnjenja različitih pristupa proučavanju složenica u okviru generativnog modela, kao i filozofije i fokusi istraživanja u oblasti tvorbe reči, predstavlja obimna zbirka radova *Handbook of word-formation*, koju su uredili Pavel Štekauer i Rošel Liber. U njoj se nalaze dela najistaknutijih lingvista i stručnjaka iz svojih užih naučnih oblasti, i u ovom radu daćemo kratak pregled njihovog viđenja i razumevanja procesa kompozicije.

Liz (Lees 1960) je bio prvi lingvista koji je postavio temelje za proučavanje složenica u okviru generativnog modela. U skladu sa generativnom tradicijom, analizirao je komponente složenica, njihove uloge u dubinskoj strukturi rečenice (eng. *underlying sentence*) i odnose između uloga konstituenata (uloga subjekta, glagola, itd.). Ideja nije bila u potpunosti nova, pošto shvatanje složenica kao redukovanih rečenica možemo naći u radovima Jespersena, Brugmana, pa čak i u ranijim lingvističkim istraživanjima. Novina koju je Liz uveo u proučavanje složenica odnosi se na upotrebu generativnih pravila prilikom građenja složenica (Hacken 2009: 88).

Iako se Marčand aktivno bavio lingvističkim proučavanjima tokom uspona transformaciono-generativnog modela, on nije prihvatao njegove principe, i kritikovao

je razumevanje složenica koje je Liz izneo, pre svega zanemarivanje morfoloških i semantičkih aspekata složenica. Takođe je tvrdio da Liz nije dao jasna i precizna objašnjenja za transformaciona pravila, i kako od rečenica u dubinskoj strukturi nastaju složenice (Hacken 2009: 94). U okviru leksikološkog pristupa (eng. *lexicalist approach*) Bota (1968) je proučavao složenice i njihov odnos prema leksikonu. Takođe je kritikovao transformativni model i zanemarivanje metaforičkih i idiomatskih aspekata složenica, čime je u proučavanje složenica uveo novu semantičku dimenziju.

Tokom prve dve decenije proučavanja složenica u okviru generativnog modela postavilo se još jedno važno pitanje koje se odnosi na pojam glavnog člana složenice (eng. *headedness*), koje su pokrenuli Reper i Sigel (1978). Haken (2009) smatra da je godina 1978. obeležila kraj ranog perioda generativnog pristupa proučavanju složenica. Ovu godinu je izabrao kao graničnu zato što su tri glavne publikacije bile objavljene te godine: Levijeva knjiga o složenicama, članak o složenicama koji su zajedno napisali Reper i Sigel, i najrad, Alenova disertacija o složenicama.

Poslednje dve decenije dvadesetog veka obeležene su različitim pravcima unutar lingvistike, i shodno postulatima i filozofijama tih pravaca proučavane su i složenice. Tako je Rej Džekendof (2009) proučavao složenice unutar tzv. paralelne arhitekture (eng. *parallel architecture*) i konceptualne semantike (eng. *conceptual semantics*). Glavni princip paralelne arhitekture je da su fonologija, sintaksa i semantika nezavisne generativne komponente. Sve one imaju svoje principe i vlastita pravila kombinovanja, i stoga ih tako treba i izučavati.

Distributivna morfologija bacila je novo svetlo na proučavanje morfologije. U okviru ove teorije tvorba reči se proučava sa sintaksičkog aspekta, a složenice predstavljaju idealan primer „sintakse kao morfologije” (eng. ‘morphology-as syntax’) (Harley 2009: 204). Di Šulo proučava složenice unutar tzv. teorije asimetrije (eng. *asymmetry theory*), nastojeći da odgovori na pitanje odakle potiču složenice u jeziku; Gigerih složenice proučava unutar leksikalizma (eng. *lexicalism*), koji pretpostavlja oštru granicu između leksikona i sintakse, a Gert Boej izučava složenice i njihovu vezu sa konstruktivnom morfologijom (eng. *construction morphology*).

Liber je proučavao složenice u okviru leksičko-semantičke analize (eng. *lexical semantic analysis*), i pokušao da razvije teoriju o leksičkoj semantici složenica. On složenice proučava pomoću semantičkih karakteristika, ističući kriterijum endocentričnost/ egzocentričnost u klasifikaciji. Stanislav Kavka smatra da složenice predstavljaju širi koncept, za čiju analizu treba uzeti u obzir i njihove idiomatske karakteristike, kao i kontekst koji igra važnu ulogu u određivanju značenja, zato što se složenice ne mogu analizirati isključivo kao izolovani fenomeni gramatike ili leksikona (Kavka 2009).

Neki lingvisti (Dokulil, Horecki, Štekauer) definišu složenice na tradicionalan, formalan način, a ne unutar modela koji su prihvatili kao svoju lingvističku orijentaciju, tvrdeći da je proces kompozicije drugačiji od afiksacije. U okviru kognitivne lingvistike, Hajvart (2009) je proučavao složenice, i u okviru ovog modela se ističe važnost metafore i metonimije za „lingvističku konceptualizaciju sveta”. Grzega je istraživao proces nastajanja imena unutar kognitivno-onomaziološkog pristupa (eng. *cognitive-onomasiological approach*), i predložio je model koji ne razlikuje tradicionalnu podelu na složenice i oblike nastale procesom afiksacije, koristeći termin „kompozita” (eng. *composite*), pri čemu se proces kombinovanja dveju morfema razlikuje od procesa kao što su srastanje, slivenice, semantičke promene i pozajmljivanje (Grzega 2009: 367).

Razvoj psiholingvistike uticao je na porast interesovanja za proučavanje i razumevanje složenica. Pošto se psiholingvistika bavi proučavanjem jezika s aspekta usvajanja, predstavljanja, neurološkog procesuiranja i upotrebe, složenice su interesantne za proučavanje unutar ovog teorijskog okvira zato što one predstavljaju i „jedinstven concept” (eng. *unified concept*), i „dubinske strukture” (eng. *underlying structures*), kao što su fraze i rečenice (Gagne 2009: 407).

Poslednja decenija obeležena je sve većim interesovanjem za proučavanje složenica. Glavno pitanje o kojem se polemise jeste mesto procesa kompozicije unutar lingvistike. 2008. godine održana je Konferencija u Bolonji koja je bila posvećena ovom pitanju, i na njoj su predstavljena dva projekta: *Componet* i *ENLM*. Prvi se bavi istraživanjima složenica koja se sprovode u 30 jezika, dok drugi projekat (*European Network for Linguistic Morphology*) povezuje više istraživačkih centara sa ciljem da se

morfologiji pristupi iz šire perspektive, uključujući psiholingvistiku, teoriju usvajanja jezika i kompjuterizovane metode. Knjiga *Cross-disciplinary issues in compounding* predstavlja selekciju predavanja i radova predstavljenih na Konferenciji (Scalise 2010).

4. SLOŽENICE – DEFINICIJA, TIPOVI, KLASIFIKACIJA

4.1. Građenje reči i proces kompozicije

Svaki jezik poseduje mehanizme za građenje novih reči od postojećeg leksičkog materijala. Marchand definiše tvorbu reči kao „onu granu nauke o jeziku koja proučava obrasce po kojima jezik gradi nove leksičke jedinice, odnosno reči” (Marchand 1960: 2). Tvorba reči nije nešto statično; ona predstavlja proces, i kao takvu je treba i proučavati. Rezultat procesa građenja reči obično je binarna struktura koja se zasniva na odnosu između odredbenog (eng. ‘determinant’) i upravnog dela, ili formanta (eng. ‘determinatum’)¹⁸ (Kemenade 2009: 152). U zavisnosti od morfološkog statusa ovih konstituenata možemo razlikovati dva tvorbena procesa – afiksaciju i kompoziciju¹⁹.

Pošto svi indoevropski jezici svoje rečnike bogate procesom kompozicije²⁰, može se izvesti zaključak da je ovaj tvorbeni proces bio karakterističan za jezik predak. Međutim, produktivnost procesa kompozicije varira kod jezika potomaka. Germanski jezici se posebno karakterišu produktivnom snagom procesa kompozicije. Kar u svojoj knjizi *Nominal Compounding in Germanic* objašnjava ovaj fenomen navodeći da je razvoju tvorbenog procesa kompozicije u germanskim jezicima doprineo jak akcenat na korenu, koji je uticao na kvalitet derivacionih sufiksa, a potom i fiksni red reči (Bloomfield 1963: 169).

Formacija koja nastaje kao posledica tvorbenog procesa karakteriše se sinhronijskom vezom između njenih elemenata, koja je obično transparentna. Iako se prvi put susretnemo sa nekom složenom rečju, njeno značenje obično možemo izvesti na osnovu značenja njenih konstituenata. Međutim, princip transparentnosti nije statički fenomen, i vremenom se može narušiti upotrebom novoformirane reči u različitim kontekstima, od strane različitih govornika. Princip transparentnosti može se narušiti procesom leksikalizacije, kada složena leksema dobija dodatne semantičke karakteristike, koje ne možemo predvideti na osnovu značenja njenih konstituenata.

¹⁸U germanskim jezicima odredbeni deo prethodi upravnom.

¹⁹ Postoje još dva tvorbena procesa – nulta derivacija ili konverzija (eng. *zero-derivation/ conversion*) i povratna tvorba reči (eng. *back-derivation*).

²⁰ Nije zabeležen jezik koji ne poseduje složenice (Bauer 1988: 33).

Ovo možemo ilustrovati na primeru staroengleske reči *morgengifu*. Ona u staroengleskom jeziku nije značila samo poklon (*gifu*) koji se daje ujutro (*morgen*), već je vremenom dobila dodatno značenje – ‘a gift given to the bride after the first wedding night’²¹ (Kastovsky 2005: 356). Kako Kastovski ističe, leksikalizacija nije isključiv fenomen, već skala, i lekseme se vremenom kreću po ovoj skali. Leksikalizacija za posledicu ima i gubitak prvobitnog značenja elemenata složenice, što može prouzrokovati poteškoće kada se složenica nakon nekog vremena analizira iz sinhronijske perspektive. Kao posledica leksikalizacije nekada može doći do promene statusa konstituenata složenice. Stoga, ako proučavamo reči s dijahronog aspekta, možemo doći do novih i neočekivanih saznanja koja se tiču njihove strukture. Kada proučavamo staroengleski period koji je trajao oko 600 godina, suočavamo se sa mnogim promenama koje su uticale na procese građenja reči. Međutim, nemoguće ih je sve rekonstruisati sa sigurnošću zbog nedostatka pisanih dokaza, koji postoje za poslednjih 200 do 250 godina (Kastovsky 2005: 357).

Pored transparentnosti, važan princip u proučavanju građenja reči jeste i produktivnost. Problem utvrđivanja produktivnosti javlja se u dijahronim proučavanjima zato što nema potpuno pouzdanog jezičkog materijala. Kastovski (2005) ovaj materijal naziva „posrednim dokazima”, koji se odnose na broj novih formacija koje se javljaju u datom periodu, njihovu semantiku i morfofonemski kvalitet, kao i produktivnost u kasnijim fazama jezičkog razvoja. Ipak, svi ovi faktori su indikativni za određivanje da li je neki obrazac bio produktivan ili ne. Kada jedan obrazac izgubi produktivnu snagu, to ne znači da je nestao iz jezika, pošto tragovi i dalje mogu biti prisutni u jeziku, ali ponekad zatamnjeni, što analizu čini težom. Kao posledica gubitka produktivnosti može doći do leksikalizacije, koju ponekad karakteriše gubitak semantičke ili morfološke transparentnosti. Za dijahrona istraživanja važnije je proučavati transparentnost od produktivnosti, ali ni produktivnost ne treba zanemariti zato što nam ona pomaže da stvorimo potpuniju sliku o prirodi određenog perioda leksičkog razvoja (Kastovsky 2005: 358).

Jedan od glavnih razloga zašto se nove reči javljaju u jeziku jeste potreba da se verbalno izraze novi koncepti i predmeti. Tvorba reči ima funkciju obeležavanja, zato

²¹ (Poklon koji se daje nevesti nakon prve bračne večeri.)

što složenice „imenuju predmete, osobine i radnje” (Bauer 1988: 102). Boej prepoznaje još dve funkcije tvorbe reči: funkciju sintaksičke rekatégorizacije i pragmatičku funkciju. Prva funkcija se odnosi na karakteristike jezika da pomoću procesa kombinovanja različitih morfema iskaže stilističku varijaciju i tekstualnu koheziju²². Pragmatički razlog možemo tražiti u domenu evolutivne morfologije (Booij 2012: 14).

4.2. Kompozicija između morfologije i sintakse

Kompozicija, iako najproduktivniji i jedan od najproučavanijih tvorbenih procesa u engleskom jeziku, otvara mnoga pitanja koja i dalje nemaju adekvatne i nedvosmislene odgovore (Trips 2009: 132). Složenice su interesantne, ali u isto vreme i intrigantne i kontroverzne jezičke konstrukcije. Postoje mnoge nedoumice i neslaganja među lingvistima u vezi sa njihovim definisanjem, klasifikacijom i analizom. Složenice nemaju jasno mesto unutar gramatike, pošto povezuju nekoliko važnih lingvističkih i nelingvističkih oblasti: sintagmatske i paradigmske veze, sintaksu i morfologiju, i lingvističko i pragmatičko znanje (Scalise 2010: 2). Neki lingvisti (Romejn) smatraju da je tvorba reči pre gramatički, a ne leksički fenomen, zbog produktivne snage koju ima u engleskom jeziku. Kada su u pitanju složenice, Romejn ih smešta na granicu između leksike i gramatike, i kaže da one „delimično pripadaju domenu leksike, a delimično sintakse”. Kompleksnost različitih tipova složenica potvrđuje ovu tvrdnju. Na primer, formacije kopulativnih ili „dvanda”²³ složenica mogu se smatrati sintaksičkim konstrukcijama, zato što se slobodno grade na osnovu gramatičkih pravila. S druge strane, neke druge tipove karakteriše različitost semantičkih veza između konstituenata, i stoga njihova analiza pre pripada domenu leksike (Romaine 2007: 74). Metjuz smatra da je kompozicija leksički proces pomoću kojeg se od već postojećih leksema grade nove. Sintaksički posmatrano, složenice se u rečenici ponašaju kao proste reči²⁴. Složenice su interesante za gramatičare zato što imaju svoju unutrašnju strukturu. Ali one se takođe moraju navoditi u rečnicima zato što nisu sve složenice transparentne ili produktivne, i stoga moramo konsultovati rečnike da bismo proverili da li postoje kao

²² Umesto da kažemo *He made fist to...*, možemo reći i *He defisted to gesture...*, gradeći iskaz koji je koherentniji.

²³ Na sanskritu znači „dva-dva”.

²⁴ Što znači da se mogu zameniti prostim rečima, i obrnuto.

lekseme, i koje je njihovo značenje. Kada proučavamo složenice, važno je znati ne samo pojedinačna značenja elemenata, već i njihovu međusobnu vezu²⁵ (Matthews 1974: 82). Skaliz složenice naziva „anomalijama” među gramatičkim konstrukcijama zato što su one reči, koje u isto vreme pokazuju i unutrašnju sintaksu²⁶.

Mladogramatičari su takođe tvrdili da poreklo složenica treba tražiti u sintaksičkim konstrukcijama. Ako se sintaksička konstrukcija može izraziti jednom rečju, onda se radi o složenici. Mnogi drugi lingvisti, među njima ima i onih koji pripadaju transformaciono-generativnoj lingvističkoj školi, dele isto mišljenje da je poreklo složenica u sintaksi. Rezultati njihovih istraživanja razlikuju se u objašnjenju nastanka složenica, transformacijama od sintakse do morfologije. Kastovski (2009) se takođe bavi idejom sintaksičkog porekla složenica, i u svojim istraživanjima došao je do zaključka da ne treba tražiti poreklo svih složenica u sintaksi. On smatra da su prvobitno složenice vodile poreklo u sintaksi, a da su kasnije ove složenice služile kao model za stvaranje novih složenica, po principu analogije. Na taj način je kompozicija započela svoj novi nezavisan razvoj unutar morfologije, ali je, ipak, zadržala nasleđene sintaksičke karakteristike. Tako je leksikon, nezavisno od sintaksičkih konstrukcija, započeo da razvija svoje sopstvene obrasce za građenje na bazi leksema (eng. ‘lexeme-based formation patterns’). Ovaj razvoj odražava promene koje se odvijaju na oba jezička nivoa, i „nekada unutrašnja struktura složenica može mnogo da nam kaže o sintaksičkim obrascima u jeziku” (Kastovsky 2009: 519).

4.3. Definicija složenica

Lingvisti su složenice definisali iz različitih perspektiva, bacajući svetlo na neke aspekte, ali zanemarujući druge, i tako su stvarali ograničenu percepciju i razumevanje celokupne slike. Iako svi ovi različiti pristupi komplikuju proučavanje i razumevanje složenica, ipak, oni čine oblast istraživanja ozbiljnijim poduhvatom koji zahteva višeslojnu analizu. Štekauer i Liber uporedili su problem definisanja složenica sa

²⁵ Na primer, složenice *boathouse* i *houseboat* sastoje se od istih elemenata, ali pored pojedinačnog značenja koje konstituenate imaju, neophodno je poznavati i implikacije različitog redosleda konstituenata u složenicama.

²⁶ Ova sintaksička karakteristika nije vidljiva. Na primer, staroenglesku složenicu *bansealf* možemo pravilno interpretirati ukoliko dodamo sintaksički odnos između konstituenata ‘salve for pain in bones’.

parabolom o slonu i slepcima, koji su pokušali opisati i definisati slona iz svojih ograničenih perspektiva.

U mnoštvu definicija šta složenica zapravo jeste, postoje i mišljenja koja čak i poriču postojanje kompozicije kao odvojenog tvorbenog procesa. Marčand je, na primer, u knjizi *Expansion, transposition and derivation*, pisao da postoje samo dva glavna tvorbeno tipa: ekspanzija i derivacija²⁷ (Scalise 2010: 78). Kod ekspanzije (eng. *expansion*) glavni ili upravni deo je predstavljen leksemom, i cela kombinacija pripada istoj klasi reči i leksičkoj klasi kao i upravna reč. Ovaj odnos se može predstaviti pomoću jednačine $AB=B$. Kod derivacije, ovaj uslov nije ispunjen.

U ovom odeljku navešćemo razne načine definisanja složenica koje smo pronašli u relevantnoj literaturi koja se bavi tvorbenim procesima i kompozicijom. Međutim, iako je lista objašnjenja i definicija prilično dugačka, u njima se mogu naći razne nedoumice i neslaganja, na koje ćemo se osvrnuti dok ih budemo analizirali.

Sve definicije složenica nastoje dati odgovor na dva pitanja: „Kojoj vrsti jezičke jedinice pripada složenica?“, i „Od kojih vrsta jedinica se ona sastoji?“ (Montermini 2010: 77). U odgovorima se mogu naći različite jezičke jedinice, kao što su reč, leksema, osnova, koren, slobodna/ vezana morfema.

Definišući složenice, mnogi lingvisti koristili su reči da opišu jezičke jedinice od kojih se složenice sastoje. Među lingvistima koji su prvi opisali složenice bio je Ričard Moris, koji složenice definiše kao „dve ili više reči koje se spajaju u jedinstveni iskaz da bi se izrazio nov pojam“ (Morris 1872: 221) Najjednostavniju definiciju ponudio je Fab (1998): „složenica je reč koja se sastoji od dve ili više reči“. Miler je tretirao složenice na sličan način, definišući kompoziciju kao tehniku kombinovanja dve ili više postojećih reči u novu reč (Miller 2012: 35). Hog je objasnio kompoziciju kao proces pomoću kojeg se dve nezavisne reči spajaju i daju treću reč (Hogg 2010: 105). Na sličan način je i Jespersen definisao složenice: „složenica bi se uslovno mogla definisati kao kombinacija dveju ili više reči koja funkcioniše kao jedna, jedinstvena reč“ (Jespersen 1965: 134).

²⁷ Kastovski (2005) takođe izdvaja ova dva tvorbeno procesa.

Bredli je takođe definisao složenice pomoću reči, ali je u definiciju uneo dodatna objašnjenja, uključujući semantičke karakteristike. Prema njegovoj definiciji, složena reč je reč koja nastaje spajanjem dveju ili više reči da bi se izrazilo značenje jednako značenju fraze sačinjene od prostih delova koji ulaze u sastav složenice (Bradley 1955: 122).

Marčand je definisao složenice na sledeći način: „Kada se dve ili više reči kombinuju u morfološku jedinicu, tada govorimo o složenicama” (Marchand 1960: 11).

Adams daje sledeću definiciju: „Obično se smatra da složena reč nastaje kao rezultat (fiksne) kombinacije dve ili više slobodnih formi, ili reči koje inače imaju nezavisan status” (Adams 1973: 30).

Sve gore navedene definicije zasnivaju se na rečima kao konstituentama složenica, ali ako se one bukvalno primene na mnoge konkretne primere, primetićemo neke probleme koji se javljaju, i sinhronijske i dijahronijske prirode. Jedan od problema odnosi se na drugi lingvistički koncept koji je težak da se nedvosmisleno i precizno definiše, a to je sama reč. Iako je reč fundamentalni koncept u lingvistici, bez kojeg se retko koja jezička pojava može opisati, ona se obično uzima zdravo za gotovo. Marčand definiše reč kao „najmanju nezavisnu i neodvojivu jedinicu govora, koja se može samostalno upotrebiti”²⁸ (Marchand 1960: 1) Međutim, ako je reč najmanja nezavisna jedinica u izgovoru, i ako za definisanje složenica uzmemo reč kao konstituent, onda se brojne formacije koje se sastoje od elemenata koje ne postoje nezavisno od te formacije eliminišu kao složenice (Kastovsky 2009: 514). Među lingvistima koji je uočio ovu nedoslednost u definisanju složenica bio je Benceš, koji je prvo složenice definisao kao kombinacije dveju reči koje formiraju novu reč. Ova definicija sa sobom nosi dve implikacije: složenica je reč, i njeni sastavni delovi su takođe reči. Međutim, ako analiziramo složenice u engleskom jeziku, pronaći ćemo brojne primere koji opovrgavaju preciznost ove definicije. Stoga ju je Benceš modifikovao, uvodeći fraze kao konstituente, tvrdeći da se složenica sastoji od dva ili više elementa, od kojih je prvi reč ili fraza, a drugi reč (Benceš 2006: 8). Uvođenjem termina element ili fraza kao konstituente složenice, Benceš rešava problem identifikovanja formacija koje se sastoje

²⁸ Prvi deo definicije preuzet je od Blumfilda, dok su drugu karakteristiku reči, da je ona neodvojiva, predložili mnogi lingvisti.

od dva elementa – nezavisne morfeme i druge čiji je status diskutabilan – i njih svrstava u složenice. Ovo možemo ilustrovati pomoću složenica kao što su *cranberry* i *huckleberry*. Iako ih možemo identifikovati, prvi elementi složenica, *cran* i *huckle*²⁹, ne postoje kao samostalne reči, lišeni su značenja, i nisu produktivni, dok drugi element ima leksičko značenje³⁰.

Pored reči, druga često korišćena jezička jedinica u definicijama složenica jeste leksema. Termin leksema (eng. *lexeme*, *lexical item*) koristimo kada mislimo na reč kao jedinicu rečnika (eng. *dictionary entry*, *lemma*). U isto vreme, termin se odnosi i na leksičku paradigmu kao celinu, odnosno na sve oblike date reči. Kastovski koristi termine „oblik reči” (eng. ‘word-form’) i „reč” (eng. ‘word’) kada želi da istakne razliku između pojedinačnih flektivnih oblika lekseme, i bilo koje sekvence slova odvojene od ostatka teksta i s desne i s leve strane (Kastovsky 2005: 291).

Mnogi lingvisti su koristili termin „leksema” prilikom definisanja složenica. Metjuz je opisao kompoziciju kao „leksički proces pomoću kojeg nastaje složena leksema od dve ili više prostih leksema” (Matthews 1974: 82). Makmahon takođe definiše složenice kao lekseme koje nastaju od dve ili više prostih leksema. Bauer definiše proces kompozicije kao tvorbeni proces pomoću kojeg se „spajanjem dveju ili više lekseme gradi nova leksema” (Bauer 1988: 33). Na sličan način složenice definišu i Skaliz, Kastovski, Kavka, Boej, da pomenemo neke od lingvista.

Iako je u lingvistici pojam reči i lekseme jasno odvojen, čini se da se jasna razlika između njih ne poštuje uvek prilikom definisanja složenih oblika. Bauer koristi oba termina da definiše složenice, i navodi da se „složenica sastoji od dve nezavisne reči, ali da reč treba shvatiti kao leksemu” (Bauer 2009: 540). Ovakva definicija naizgled premošćavu razlika u upotrebi termina reči i lekseme u definisanju složenica.

Ukoliko analiziramo neke druge definicije koje se nalaze u literaturi, možemo primetiti da se upotrebom drugih termina za označavanje konstituenata složenice, kao i same složenica, slika dodatno komplikuje, ali i produbljuje. Harli složenice definiše kao „jedinice veličine reči koje se sastoje od dva ili više korena” (Harley 2009: 204); Skaliz kao „složenu reč koja se sastoji od dve osnove, od kojih su obe reči, ili bar korenske

²⁹ Marčand ih naziva semimorfemama (eng. *semi-morphemes*).

³⁰ One su primeri polovično-motivisanih složenica.

morfeme” (Scalise 2010: 78). Barber (2007) upotrebljava termin slobodna morfema da označi konstituente složenice. Stockwell definiše složenice kao reči sastavljene od dva ili više korena, koji mogu biti vezani ili slobodni (Stockwell 2006: 67). Bauer predlaže sledeću definiciju: „Proces kompozicije podrazumeva građenje reči kombinacijom osnova” (Bauer 2013: 431).

Strang (1970) je izbegla ovu dvosmislenost i objasnila da složenice nastaju kombinacijom dve ili više reči koje grade morfološku jedinicu. U elemente složenice uključila je sve reči koje imaju poseban oblik u složenicama, i tako je pomirila prethodno navedenu dilemu koje elemente uopšte treba smatrati rečima.

Osim pitanja upotrebe precizne terminologije opisa jezičkih jedinica u definisanju složenica, lingvisti su koristili i druge lingvističke koncepte da bi pružili što preciznije i potpunije objašnjenje složenica. Složenice se mogu definisati kombinacijom nekoliko kriterijuma: složenice su kompleksne, grade se bez afiksa, pišu se kao jedna reč, desni element je glavni član (eng. ‘right-headed’), fleksija se dodaje na drugu reč, i sintaksički su jedinstvene celine. One predstavljaju „sintaksičko-semantička ostrva” (eng. ‘syntactic-semantic islands’), „konceptualne jedinice sa specifičnim akcentom” (eng. ‘conceptual units with specific accent’) (Scalise 2010: 6). Ovakav opis i objašnjenje složenica pokreće nekoliko pitanja u vezi sa različitim interpretacijama karakteristika složenih reči koje srećemo kod drugih autora. O njima će biti reči u narednom poglavlju.

Pajls uključuje semantički kriterijum u definisanje složenice, i navodi da one nastaju kada „spojimo dve ili više reči u novu reč koja ima nešto drugačije značenje” (Pyles 1964: 276).

Iz potpuno različite perspektive, Guevara i Skalitz daju definiciju složenica koristeći kategoričke termine. Složenica se može predstaviti kao $[XrY]z$, pri čemu su X, Y, Z leksičke kategorije, a r je skriveni gramatički odnos između dva konstituenta. Z može biti isti kao X ili Y, ili drugačiji od oba. Stoga su tri obrasca moguća: $[XrY]y$, $[XrY]x$, ili $[XrY]z$. Prvi obrazac predstavlja konstrukciju čiji je drugi deo glavni član (eng. ‘right-headed’); drugi obrazac ima glavni element na prvom mestu u složenici (eng.

‘left-headed’), dok poslednji obrazac predstavlja egzocentričnu složenicu, u kojoj nijedan element nije glavni deo (Scalise 2010: 6).

U ovom radu nećemo se ograničiti na upotrebu određenih termina i jezičkih jedinica, već ćemo koristiti širi raspon objašnjenja, u zavisnosti od konteksta i prirode složenice koja se analizira. Ukoliko je status elementa jasan, obično ćemo koristiti termin reč ili nezavisna/ vezana morfema, dok ćemo, s druge strane, pribеći široj terminologiji kao što je element, deo, konstituent, formacija, ukoliko status cele konstrukcije i njenih delova nije u potpunosti jasan.

4.4. Karakteristike složenica

Složenice se obično sastoje od dva elementa, odredbenog i upravnog dela. Za složenice u engleskom jeziku karakteristično je da odredbeni deo prethodi upravnom. Upravni deo je gramatički dominantniji od odredbenog, i on se menja. Međutim, semantički opseg upravnog dela ograničen je semantičkim karakteristikama prvog, odredbenog dela. Postoje i složenice koje nemaju binarnu strukturu odredbenog i upravnog dela, i njih Marchand naziva složenicama sa „nultim upravnim članom”³¹ (eng. ‘compounds with zero determinatum’) (Marchand 1960: 11).

Reči u engleskom jeziku poseduju određenu valentnost, ili sposobnost da se kombinuju sa drugim rečima i formiraju sintaksičke jedinice. Svaka vrsta reči ima svoja vlastita pravila kombinovanja sa drugim rečima, odnosno ima svoju valentnost. Tako, obično možemo kombinovati prideve i imenice, ali ne i obrnuto. Međutim, reči unutar složenica mogu da izgube valentnost koju imaju kada se koriste nezavisno, van složenice. Konstituyente unutar složenice mogu da izgube svoja gramatička svojstva koja imaju kao nezavisne reči, one se ne mogu odvojiti drugim elementima, niti dobiti fleksiju. One funkcionišu kao celina, kao gramatička jedinica. U složenicama jedan od elemenata gubi akcenat, i složenice engleskog jezika obično imaju akcenat na prvom delu. Blumfield je verovao da je najbolji kriterijum za određivanje složenica, i razlikovanje od sličnih fraza, upravo akcenat. Složenice se obično pišu kao jedna reč, ali mogu biti napisane i kao dve reči, ili se mogu pisati sa crticom između konstituenata.

³¹ Ove složenice se tradicionalno nazivaju egzocentričnim.

Druga važna karakteristika složenica jeste „koncept koji leži u dubinskoj strukturi” (eng. *underlying concept*). Marčand kaže da se ovaj koncept odnosi na gramatičke veze između elemenata složenice, ali i na druge veze, kao što su semantičke. Di Šulo (2009) navodi da se bez obzira na raznovrsnost tipova složenica može izdvojiti nekoliko karakteristika koje određuju složenice: one se sastoje od više od jednog konstituenta; u njihov sastav ulaze funkcionalni elementi, kao što su gramatički nastavci, predlozi, i fraze; složenice predstavljaju neprozirnu sintaksičku oblast; njihova semantika nije nužno jednaka značenjima elemenata, i, najzad, naglasak nije nužno isti kao u rečima ili frazama.

Gore navedeni principi mogu nam pomoći da identifikujemo složenice u engleskom jeziku s izvesnim stepenom sigurnosti, ali je takođe veoma važno uključiti i druge kriterijume da bismo bolje razumeli i preciznije klasifikovali složenice.

4.4.1. Morfološke karakteristike složenica

Na nivou morfološke analize, složenice se mogu opisti na osnovu njihovog morfološkog oblika i morfološke strukture.

Što se tiče morfološkog oblika, složenice se opisuju pomoću konstituenata koje ulaze u njihov sastav, kao i vrste reči kojima pripadaju. Konstituyente se analiziraju kao slobodne i vezane morfeme, naime, njihov morfološki status je relevantan u analizi. Na primer, na nivou morfološkog oblika, staroengleska složenica *snaw-white* može se opisati kao složenica koja se sastoji od imenice i prideva, obe nezavisne morfeme. Problem koji se može javiti u ovom pristupu tiče se problema preciznog definisanja određenih konstituenata, pošto nije uvek jasno kojoj vrsti reči one pripadaju.

Nivo morfološke strukture je sofisticiraniji. Analiza složenica na ovom nivou podrazumeva odnos između konstituenata, upravnog i odredbenog dela. Ovaj odnos može biti očigledan, posebno u endocentričnim konstrukcijama, ali se takođe mogu javiti nedoumice u vezi s određivanjem ovog odnosa, što je češći slučaj kod egzocentričnih složenica. Cela složenica je obično hiponim upravnog dela, koji često određuje vrstu reči kojoj pripada i cela složenica (Sauer 1985: 486).

Na morfološkom nivou postoje pokušaji da se složenice definišu u odnosu na slične sintaksičke grupe. Da bi ova razlika bila jasna, ističe se da je morfološka izolacija složenice od slične sintaksičke grupe jedan od uslova koji treba da bude ispunjen da bi se cela kombinacija smatrala složenicom. Neki lingvisti (Brugman, Jespersen, Marčand) smatraju da je kriterijum izolacije važna karakteristika složenica, dajući objašnjenje da je neophodno imati neki „formalni, spoljašnji kriterijum”, i da je važno proučavati složenice s morfološkog aspekta (Jespersen 1965: 134).

Na konceptu morfološkog oblika i morfološke strukture zasnovane su različite klasifikacije složenica u lingvističkoj literaturi. Međutim, teško je definisati jasan set tipova, zato što se grupe i podgrupe preklapaju kod različitih autora. Klasifikacija takođe zavisi i od percepcije autora šta uopšte treba smatrati odvojenim tipom. Ako određena kombinacija ne pripada produktivnom tipu, neki autori je ignorišu kao tip ili grupu, pri čemu uključuju samo one tipove kojima pripada značajan broj složenica. U ovom radu uključićemo i opisati sve tipove koje smo pronašli u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda, bez obzira koliko su oni bili produktivni za dati jezički period.

Hans Marčand, jedan od najuticajnijih lingvista iz oblasti tvorbene morfologije, u analizi složenica koju je predstavio u delu *The categories and types of present-day English word-formation*, istraživao je morfološke kriterijume, i dao opise složenica zasnovane na morfološkim oblicima i strukturama.

Rezultati proučavanja složenica isključivo s morfološkog aspekta bili su osporavani, i u lingvističkim istraživanjima predloženi su pristupi proučavanju iz perspektiva drugih jezičkih nivoa.

4.4.2. Semantičke karakteristike složenica

U većini slučajeva, složenice se sastoje od dve reči, od kojih jedna modifikuje značenje druge, koja se smatra upravnim delom. Takve složenice imaju binarnu strukturu. Svaki element ima sopstveno značenje, i zadatak sa kojim se susrećemo jeste da odredimo semantičku vezu između tih elemenata. Ova veza u složenici XY u najširem smislu može se izraziti na sledeći način: „veza označava Y koji ima neke veze sa X” (Booij 2012: 75). Ova veza se tumači na osnovu značenja konstituenata, ali i

našeg znanja o svetu i konteksta u kojem živimo. Složenice takođe mogu imati potpuno neočekivana i idiosinkratična značenja. Ona su često posledica različitih promena koje su složenice pretrpele tokom istorijskog razvoja. Kada se reči kombinuju, one u složenicama obično zadržavaju svoja značenja, i stoga složenice imaju transparentno značenje. Međutim, usled promena koje se vremenom dešavaju, značenje složenice može postati neprozirno, i teško se može odrediti na osnovu značenja njenih konstituenata. Stokvel na sličan način opisuje semantiku složenica: značenje složenice može se izvesti na osnovu interakcije značenja njenih sastavnih elemenata u kontekstu u kojem se koriste, i transparentno značenje vremenom može postati neprozirno³² (Stockwell 2006: 14).

Kada Marčand govori o semantičkim vezama između elemenata složenice, on objašnjava da postoji koncept u dubinskoj strukturi koji je semantičke prirode, i odnosi se na semantičku vezu između konstituenata. Čak i u ranijim studijama o tvorbi reči u staroengleskom jeziku (Cook 1903), mogu se naći zapažanja o važnosti proučavanja složenica sa semantičkog aspekta, i određivanja značenjskih odnosa između elemenata. Kuk je takođe pisao da je „precizan odnos između dva elementa nekada jedne, a nekada druge vrste” (Cook 1903: 87). Jespersen je dao detaljan opis odnosa koji mogu postojati između konstituenata, i postavio je semantičke kategorije, ali kao nedostatak navodi da postoji „veliki broj složenica koje se ne mogu uklopiti ni u jedan opis” (Jespersen 1965: 144). Međutim, semantička proučavanja su od tada toliko uznapredovala da su ostavila značajan trag i na proučavanje složenica.

Poslednjih godina, u okviru kognitivne lingvistike³³, složenice se proučavaju iz semantičke perspektive. Pojmovi metonimije i metafore važni su u analizi složenica, i na osnovu njih možemo razlikovati tri vrste složenica: složenice koje se zasnivaju na metafori (eng. ‘metaphor-based compounds’), složenice koje se zasnivaju na metonimiji (eng. ‘metonymy-based compounds’) i složenice koje se zasnivaju i na metafori i na metonimiji (eng. ‘metaphor-and-metonymy based compounds’) (Heyvaert 2009: 392).

³² Usled promena, Stokvel smatra da je teško reći da li je neka kombinacija, kao što su *maid of honour*, *good-for-nothing*, složenice ili fraze.

³³ Plag je jedan od zagovornika ovog teorijskog okvira.

Da bi se složenice klasifikovale na osnovu semantičkih karakteristika, mora se postaviti jasan kriterijum. Međutim, pitanje šta treba uzeti kao kriterijum za klasifikaciju predstavljao je predmet mnogih rasprava, debata i oprečnih mišljenja.

4.4.3. Sintaksičke karakteristike složenica

Sa razvojem transformaciono-generativnog modela, u čijem je centru istraživanja sintaksa, javlja se novi pristup proučavanju složenica koji se zasniva na sintaksičkim odnosima između konstituenata. Iako su postojali raniji pokušaji da se složenice objasne u svetlu sintaksičkih karakteristika i kriterijuma, tek su u okviru transformacionog modela sprovedena ozbiljnija istraživanja. Blumfeld smatra da su svi raniji pokušaji bili nedosledni i manjkavi, i da su tek istraživanja koja je sproveo Liz dala vredne rezultate. Liz je proučavao složenice kao redukovane rečenice ili transforme celih rečenica (Bloomfield 1963: 344).

Sam Blumfeld je još ranije predložio sintaksički kriterijum u proučavanju složenica. Njegova analiza odnosi se na sintaksičke karakteristike složenica, i Blumfeld pravi razliku između sintaksičkih i asintaksičkih složenica. Ako konstituente složenice stoje u istom gramatičkom odnosu kao reči u frazama, onda je složenica sintaksička, a ako takvog odnosa nema, onda se radi o asintaksičkim složenicama³⁴.

4.4.3.1. Pojam procesa univerbacije

Hipoteza da složenice vode poreklo od procesa univerbacije (univerbizacije) datira još s početka proučavanja indoevropskih jezika. Džejkobs (1897) je bio prvi koji je proučavao proces univerbacije, i njegova analiza je, mada nešto izmenjena, i dalje validna u lingvistici. On je pisao da se krajnji izvor složenica može naći u relativnim klauzama sa atributivnom funkcijom koje datiraju još iz praindоеvropskog perioda (eng. 'a protorelative clause'). To su bile sintaksičke strukture, ono što danas nazivamo relativnim klauzama. Iako postoje druga objašnjenja za sintaksičke strukture koje leže u osnovi složenica, sama ideja da složenice vode poreklo od sintaksičkih struktura pripisuje se Džejkobsu (Kastovski 2005).

³⁴ Stokvel (2006) pravi razliku između sintaksičkih i leksičkih složenica, podela koja odgovara Blumfeldovoj razlici između sintaksičkih i asintaksičkih složenica. Značenja leksičkih složenica moraju se proveriti u rečniku, pošto ne možemo izvesti značenje cele složenice na osnovu gramatičkog odnosa između konstituenata.

4.4.4. Kombinacija različitih pristupa

Složenice se mogu proučavati i analizirati iz različitih perspektiva: upotrebom kriterijuma morfološke izolovanosti, ili sa semantičkog ili sintakstičkog aspekta. Međutim, kao što smo ranije istakli, nijedan od ovih pojedinačnih pristupa ne objašnjava sve primere koji se javljaju u jeziku. Na primer, sa stanovišta transformacione gramatike, složenica *girlfriend* može biti analizirana kao formacija koja se u površinskoj strukturi sastoji od dve imenice, ali i kao redukovana rečenica 'The friend is a girl'. Međutim, sintaksički kriterijum nije dovoljan da se objasni razlog zašto nisu dozvoljene kombinacije kao što su *manfriend** ili *childfriend**, kada se ista sintaksička pravila mogu primeniti u tvorbi takvih formacija. Ovaj primer ilustruje nedostatke primene pojedinačnih kriterijuma u određenim situacijama. Proučavanje složenica, stoga, može biti potpunije i pouzdanije ukoliko se kao relevantni kriterijumi u obzir uzmu svi jezički nivoi, obezbeđujući istraživaču morfološke, fonološke, semantičke i sintaksičke podatke (Matthews 1974: 189).

4.4.5. Kompozicija i složenice

Odnos između kompozicije i složenica može se posmatrati kao odnos između procesa i proizvoda. Naime, složenice se mogu proučavati iz dve perspektive: sinhronije i dijahronije. Složenice se mogu analizirati kao sinhroni proizvodi. S druge strane, ignorišemo činjenicu da takve formacije mogu biti rezultat različitih morfoloških procesa. Stoga složenice takođe možemo posmatrati kao entitete nastale procesom kompozicije. Ako želimo da gradimo novu reč putem kompozicije, treba da kombinujemo dva elementa, ali vremenom se mogu desiti različite promene koje za posledicu mogu imati gubitak transparentnosti³⁵.

4.5. Kompozicija i afiksacija

Još jedan problem koji se javlja prilikom definisanja složenica leži u teškoći razlikovanja procesa kompozicije od afiksacije. U mnogim slučajevima granica između

³⁵ Primeri su *lord*, *woman*, i mnogi drugi o kojima će biti reči kasnije u radu.

ova dva procesa je očigledna, ali postoje primeri kada nije sasvim jasno da li su konstitutivni elementi složenih reči osnove ili afiksi.

Proces kompozicije razlikuje se od derivacije formalno i semantički. Prvi nivo razlikovanja odnosi se na status konstituenata: da li su sastavni elementi vezane ili slobodne morfeme. Semantički nivo implicira leksički status konstituenata. Međutim, nije uvek jasna granica između leksičkih i gramatičkih značenja. Naime, leksički elementi nisu uvek slobodne morfeme, i obrnuto – gramatički elementi nisu uvek nužno vezane morfeme. Ponekad drugi element složene reči ima i gramatičke i leksičke karakteristike (Adams 1973: 30). Ovaj dvojni status rezultat je promena koje je morfema vremenom pretrpela.

Status morfema menjao se tokom razvoja engleskog jezika, i ako se reči analiziraju samo iz sinhronijske perspektive, možemo prevideti složene strukture koje je moguće ispravno analizirati samo dijahronim proučavanjem. Staroengleske morfeme, kao što su *hood*, *dom*, ili *lic*, bile su nezavisne morfeme i u najranijem periodu razvoja engleskog jezika učestvovala su u građenju složenica, ali su vremenom ove reči izgubile status slobodnih morfema, i pretrpele promene, gubeći leksičke karakteristike, i dobijajući sve više karakteristike gramatičkih elemenata³⁶. Neki prefiksi takođe vode poreklo od slobodnih morfema, kao što su predlozi ili prilozi (*for-*, *be-*, *co-*, *en-*), ali su i oni vremenom izgubili status slobodnih morfema. Ove dijahrone promene otežavaju razlikovanje složenih od prostih reči, zato što je teško utvrditi kada je izvesna leksema prestala da bude nezavisna i postala vezana morfema ili prefiks.

Unutar grupe složenih reči čiji sastavni elementi nemaju jasan status nalaze se one koje u svom sastavu imaju afiksoid ili polu-sufiks, što pokazuju konstrukcije sa morfemom *man*, kao što su *postman*, *chairman*, ili *dustman*. Konstitutivni element *man* nije naglašen, i stoga se ne izgovara kao nezavisna reč. Adams poredi status morfeme *man* u složenicama sa sufiksom za građenje imenica koje označavaju vršioca radnje, kao što je na primer sufiks *-er* (Adams 1973: 30). Bauer objašnjava da je ovaj fenomen posledica istorijskog procesa gramatikalizacije, udružene sa semantičkom promenom slabljenja (eng. 'semantic bleaching'). Ovo dovodi do problema klasifikovanja ovakvih

³⁶ Suprotan proces, kada se afiks razvije u nezavisnu reč, takođe je zabeležen u engleskom jeziku. Primer je istorija reči *burger*, koja je prvo bila sastavni deo reči *hamburger*, ali se kasnije razvila i dobila status nezavisne morfeme.

oblika, naime da li njih treba smatrati osnovama ili afiksima, ili da li u sinhronim proučavanjima treba definisati srednju kategoriju koja će ih obuhvatiti (Bauer 2013: 440).

Pored istorijski uslovljene analize statusa konstitutivnih elemenata, lingvisti su imali različita mišljenja u vezi sa kriterijumima koji su određivali šta treba uključiti u složenice, i šta treba smatrati konstitutivnim elementima. Kada je reč o tvorbi reči i stranom uticaju na rečnik engleskog jezika tokom istorijskog razvoja, Emerson je izneo zapažanje da engleski jezik više ne gradi nove složenice slobodno kao što je to nekada činio (Emerson 1926: 134). U konstitutivne elemente staroengleskih složenica on je uključio formativne afikse, među kojima navodi i prefikse: *a-*, *and-*, *after-*, *be-*, *for-*, *forð-*, *ge-*, *mid-*, *mis-*, itd. Emerson je definisao složenice kao „vezu nezavisnih reči” (eng. ‘a union of independent words’), i stoga je u njih ubrajao i glagoske fraze, kao što su *look at*, *look away*, *look in*, *look out*, *look up*, sastavljene od glagola i priloga (Emerson 1926: 135).

Jasna granica između procesa kompozicije i afiksacije takođe se problematizuje kada se analiziraju reči nastale afiksacijom složenica, odnosno kada afikse dodamo na složene strukture. Među lingvistima ne postoji slaganje u vezi s opisom ovakvih formacija. Neki smatraju da su u pitanju složenice, dok drugi tvrde da se radi o izvedenicama. Milojević definiše složenice kao „reči nastale procesom kompozicije, koje se sastoje od najmanje dve potencijalno slobodne morfeme”. Ona smatra da je formacija *honeymoon* primer složenice, ali ako na nju dodamo sufiks *-er*, dobijemo *honeymooner*, koja nastaje kao rezultat derivacije, i stoga je ne treba smatrati složenicom, već izvedenicom (Milojević 2000: 35). S druge strane, neki lingvisti (Miler) kombinacije složenica i afiksa tretiraju kao složenice, što pokazuju primeri: *blue-eyed*, *long-legged*.

4.5.1. Formacije s afiksoidima

Afikosidi se mogu opisati kao elementi koji nemaju jasan status, i nalaze se između leksičkih i gramatičkih reči. Oni obuhvataju prefiksoide i sufiksoide. Analiza formacija s afiksoidima može se problematizovati ukoliko se u proučavanje uzmu u obzir ne samo podaci dobijeni u sinhronijskom preseku, već i dijahronom analizom koja

može osvetliti nove uglove posmatranja statusa ovih morfema. Na primer, morfeme koje potiču iz staroengleskog perioda kao što su *dom*, *had*, ili *kine* ilustruju kompleksne morfološke i semantičke razvojne tokove, o kojima će se detaljno govoriti u poglavlju o promenama statusa staroengleskih morfema.

4.6. Složenice i fraze

Kao što smo ranije u radu naveli, složenice se mogu definisati kao kombinacije dveju ili više osnova. Međutim, osnove se takođe mogu kombinovati i formirati sintaksičke fraze, što dovodi u pitanje definisanje statusa određenih formacija, naime da li ih treba smatrati složenicama ili frazama. Ovaj aspekt definisanja složenica predstavlja veoma često pitanje u debatama i istraživanjima procesa kompozicije, i različiti odgovori se mogu pronaći u literaturi.

Boej navodi dva razloga zašto nije uvek jasno odrediti tačnu granicu između složenica i fraza. Pre svega, fraze mogu imati istu funkciju kao i reči, a to je da „označe i imenuju različite kategorije”. Potom, čini se da fraze i složenice imaju sličan oblik zato što su složenice često nastale od frazalnih kombinacija reči (Booij 2012: 82).

Okosnicu diskusije šta treba smatrati složenicama a šta frazama uglavnom su činile kombinacije imenica + imenica, posebno one koje se pišu odvojeno. Ukoliko se kombinacije imenica + imenica pišu zajedno, ili između konstitutivnih elemenata stoji crtica, one se uglavnom smatraju rečima, odnosno složenicama, a ne frazama (Bauer 2013: 433). Međutim, ovako pojednostavljeno formulisana distinkcija zahteva dodatno objašnjenje.

Lingvisti su predložili nekoliko kriterijuma za određivanje razlike između složenica i fraza. Kada je akcenat na drugom elementu, onda je reč o frazi, a kada je naglašen prvi deo, u pitanju je složenica. Neki lingvisti smatraju da akcenat predstavlja distinktivno obeležje (Bauer, Marčand), ali ima i onih koji se ne slažu. Gigerih (2004), na primer, smatra da je distinkcija između fraza i složenica na osnovu naglasaka neprecizna. On kaže da fraze koje se sastoje od dve imenice imaju naglasak na drugom elementu, ali da za ovo ne postoji definitivan dokaz. Isto tako, i složenice mogu imati

akcenat na drugom delu, što predstavlja jedan od dva moguća obrasca naglašavanja složenica (Giegerich 2009: 12). Postoji mišljenje da je akcenat kao distinktivno obeležje primenljivo samo za razlikovanje fraza od imeničkih složenica, ali nije od velike pomoći kada složenica pripada nekoj drugoj vrsti reči (Carstairs 2002: 60).

Značenje takođe može biti pouzdan kriterijum kada treba razlikovati složenice od fraza. Svaki element fraze zadržava svoje značenje, i značenje fraze se može predvideti na osnovu značenja njenih sastavnih delova. Kada su složenice u pitanju, iako je značenje složenica često predvidivo i može se izvesti na osnovu značenja njenih sastavnih elemenata, postoje i primeri složenica čije značenje nije lako odrediti (Bauer 2004: 8). Jespersen takođe predlaže semantički kriterijum kao validan za određivanje distinkcije između složenica i fraza. Karsters (2002) prihvata semantički kriterijum, i smatra da je koristan, ali, ipak, iskazuje određenu uzdržanost. Uprkos činjenici da složenice mogu imati nepredvidivo značenje, što je u suprotnosti sa definicijom reči, semantička idiosinkrazija može biti indikativna u određivanju statusa složenica (Carstairs 2002: 60). Semantička transparentnost karakteristična je za leksički inventar, dok je značenje konstrukcija koje vode poreklo u sintaksi manje transparentno.

Bauer se takođe fokusirao na druge kriterijume da bi ovu distinkciju učinio što preciznijom. U frazama svaki element je nezavisan, i svaki element može dobiti flektivne nastavke, dok složenica dobija nastavak kao celina. U frazama svaki element je nezavisna jedinica, dok su složenice kao celina nezavisne jedinice. Pisanje takođe može biti jedno od distinktivnih obeležja. Fraze se pišu kao sled dve reči, a složenice se pišu kao jedna reč (Bauer 2004: 8). Prema sintaksičkom atomizmu (eng. 'syntactic atomicity'), reči su neprekidne jedinice (eng. 'uninterruptable units'), i stoga nije moguće umetnuti afiks ili neku drugu reč unutar složenice (Bauer 2013: 433). Bauer navodi još jedan kriterijum za razlikovanje, a to je da se složenice navode kao nezavisne jedinice u rečnicima, a fraze ne. Morfosintaksički kriterijum takođe se može koristiti za određivanje distinkcije između složenica i fraza, zato što on podrazumeva da je mesto zamenica ili članova ispred složenica, i da se te reči odnose na složenicu kao celinu (Sauer 1985: 485).

Baveći se ovom problematikom, Kavka ističe značaj konteksta za razlikovanje složenica od fraza sastavljenih od istih elemenata. Složenice ne treba proučavati striktno

s aspekta gramatike ili rečnika, kao izolovane fenomene. One dele određene karakteristike sa frazama, i definišući složenice, on navodi da „obično koristimo termin složenica za izraz koji nastaje kombinacijom dve ili više proste reči (konstituenta), i predstavlja jedinicu sintaksički i značenjski nepromenljivu u datom kontekstu” (Kavka 2009: 43)

Unutar složenice postoji bar jedan sintaksički odnos, što važi i za rečenicu. Onda se postavlja pitanje: zašto su jeziku potrebne obe strukture, koje postoje naporedno jedna pored druge? Neki lingvisti (Anderson, Karsters) smatraju da je ovo fundamentalno pitanje koje se postavlja prilikom definisanja složenica, i koje zahteva precizno naučno objašnjenje, dok drugi (Liber) smatraju da ne postoji fundamentalna razlika između strukture reči (eng. ‘word-structure’) i strukture rečenice (eng. ‘sentence-structure’).

Gore navedena preplitanja karakteristika koje poseduju i fraze i složenice ponekad znatno otežavaju zadatak postavljanja jasnih razlika između njih, a u nekim slučajevima to je skoro nemoguće. Gigerih veruje da je problem postavljanja jasne granice između složenica i fraza samo otežao napor da se složenice što preciznije opišu i definišu. Prema njegovom shvatanju, precizna definicija nije ni neophodna, a debata gde je granica između fraza i složenica nema konačan ishod, i on iznosi sledeće zapažanje: ‘A compound is merely not a phrase. Unless of course it is.’³⁷ (Giegerich 2004: 12)

4.7. Klasifikacija složenica

Pored problema preciznog definisanja složenica, drugi veoma kompleksan aspekt proučavanja složenica predstavlja njihova klasifikacija, o kojoj je bilo mnogo reči i polemika u lingvističkim studijama. Klasifikacija nije jedinstvena, i lingvisti su ovom zadatku pristupali na različite načine, iz različitih perspektiva, suočavajući se sa brojnim izazovima i preprekama. Skoro svako ko je proučavao složenice dao je svoju klasifikaciju (Scalise 2009: 49). Lingvisti su ih klasifikovali na različitim osnovama: semantičkog i sintaksičkog kriterijuma, vrste reči kojoj pripada cela složenica, i njeni sastavni delovi, gramatičkih odnosa između konstituenta, i mestu upravnog dela u složenici (eng. ‘headedness’). Teškoća da se utvrdi nedvosmislena klasifikacija potiče

³⁷ (Složenica prosto nije fraza. Ukoliko, naravno, ona to jeste.)

od složenosti procesa kompozicije, ali i odsustva jasne terminologije. Lingvisti su koristili različite termine da iskažu tipove složenica, pri čemu se različita terminologija ponekad koristila za iste tipove, a postoje i mnoga preklapanja (Bauer 2013: 465). Drugi problem leži u činjenici da su neki tipovi, kao što su imenica + imenica, ili pridev + imenica, veoma detaljno opisani i objašnjeni, dok su konstrukcije drugih manje produktivnih tipova ostale zanemarene. I, najzad, jedan od ključnih problema proizilazi iz nekonzistentnosti izbora kriterijuma za klasifikaciju (Scalise 2009: 50).

4.7.1. Tipovi indoevropskih složenica

Određeni tipovi složenica u savremenom engleskom jeziku odražavaju stare tipove pronađene u indoevropskoj tvorbi reči. Dokaz za postojanje određenih tipova u praindoevropskom jeziku leži u činjenici da se veoma slični obrasci mogu naći u mnogim indoevropskim jezicima. U stvari, proces kompozicije se nekada definiše kao jezička univerzalija (Booij 2012: 75).

Pre mnogo godina, proučavajući sanskrit, gramatičari su prepoznali složene oblike u tom jeziku, i predložili klasifikaciju na osnovu semantičkih i sintaksičkih kriterijuma. Složenice su klasifikovali u dva tipa:

a. tatpuruša – prvi element modifikuje drugi, ili sužava njegovo značenje³⁸, i

b. složenice koje u svom sastavu imaju elemente jednakog statusa (Bloomfield 1963: 343).

Klasifikacija složenica u sanskritu obično se uzima kao osnova za klasifikaciju indoevropskih složenica. Morfološki, samo se drugi deo može menjati. U indoevropskom jeziku postojale su samo složene imenice. Obično se pretpostavlja da su složenice počele da se razvijaju u vreme kada fleksija još nije bila u potpunosti razvijena (Hogg 2005: 64).

Kastovski je naveo nekoliko tipova indoevropskih složenica koje se mogu naći u literaturi:

1. tatpuruša (verbalne rekcijske složenice ili sintetičke složenice)

³⁸ Tatpuruša znači „njegov sluga” (eng. 'his servant') (Romaine 2007: 74).

2. karmadharaya (determinativne složenice)
3. dvanda (kopulativne ili koordinativne složenice)
4. bahuvrihi (posesivne ili egzocentrične)
5. predložko-rekcijske složenice
6. imperativne složenice
7. dvigu (prvi deo složenice pripada klasi brojeva)
8. verbalne ili nominalne složenice sa predlogom u prvom delu
9. iterativne složenice.

Ova klasifikacija zasniva se na različitim kriterijumima, kao što su vrste reči kojima pripadaju elementi složenice, unutrašnja struktura i mesto upravnog dela u složenici (Kastovsky 2009: 524).

4.7.2. Tipovi složenica u germanskim jezicima

U praindogermanskim jezicima, prvi element složenica nije bila reč već osnova. Ona je bila lišena gramatičkih karakteristika – padeža, roda, broja, lica, aspekta, itd. – koje bi inače imala kada se koristila samostalno, van složenice. Ova karakteristika je zadržana u onim engleskim složenicama koje su nastale po modelu nasleđenog obrasca (Bradley 1955: 112).

Hog (2005: 65) je germanske složenice klasifikovao u tri tipa: determinativne, kopulativne i posesivne. Determinativne složenice su one složenice čiji prvi element određuje ili definiše drugi. Kopulativne složenice se sastoje od dva elementa, a značenje složenice jednako je značenjima njenih elemenata. Ovaj tip je bio produktivan u germanskim jezicima. Posesivne složenice poznate su i kao bahuvrihi složenice.

4.7.3. Tipovi složenica u engleskom jeziku

Engleski jezik, budući potomak indoevropskog jezika, i pripadajući germanskoj porodici jezika, pokazuje slične tendencije u tvorbi reči koje su bile prisutne i kod jezika pretka. Tokom istorije, pored nasleđenih karakteristika, usled bliskih kontakata sa

drugim narodima i kulturama, na razvoj tvorbe reči u engleskom jeziku uticali su i drugi jezici, posebno francuski i latinski nakon normanskog osvajanja. Tipovi engleskih složenica su iscrpno proučavani u lingvističkim radovima, i zaključci koji su dobijeni na osnovu rezultata ovih istraživanja često su bacali senku na tipove složenica u drugim jezicima, pri čemu su neke konstrukcije mogle biti zanemarene u tim jezicima. Istraživači koji proučavaju engleske složenice u prednosti su pošto na raspolaganju imaju mnoge studije kao početna polazišta za svoja istraživanja. Međutim, mnoštvo radova na temu kompozicije u engleskom jeziku uneo je i izvestan stepen konfuzije, posebno kada se opisuju različiti periodi. Gde bude potrebno, i moguće, ukazaćemo na ove nedoslednosti i nelogičnosti, i nastojaćemo tipove složenica staroengleskog i srednjengleskog perioda proučavati unutar istog modela, da bismo izbegli metodološke manjkavosti.

Za klasifikaciju složenica obično se uzimaju dva kriterijuma: endocentričnost/egzocentričnost i pojam koordinacije. Prva klasifikacija odnosi se na prisustvo/odsustvo glavnog dela, a druga na odnose između konstitutivnih elemenata (Scalise 2009: 61).

4.7.3.1. Endocentrične i egzocentrične složenice

Termini endocentrične i egzocentrične složenice prvi je upotrebio Blumfeld, i razlika između njih utvrđena je na osnovu veze između centralnog elementa i složenice kao celine. Ako složenica i njen centralni deo, odnosno glavni deo, imaju istu funkciju, reč je o endocentričnim složenicama. S druge strane, ako su funkcije različite, onda su u pitanju egzocentrične konstrukcije.

Pojam *glavnog dela* (eng. 'headedness') dugo je zanemarivan u proučavanju složenica, ali poslednjih decenija mnogi lingvisti su ga primenjivali u svojim istraživanjima. U zavisnosti da li postoji centralni deo, složenice se mogu klasifikovati na one koje imaju glavni deo (eng. 'headed'), i one koje nemaju glavni deo (eng. 'headless'). Mnogi lingvisti prvi tip nazivaju endocentričnim, a drugi egzocentričnim složenicama. Međutim, ova prosta jednakost je osporena, što ćemo objasniti kasnije u radu.

Endocentričnost i egzocentričnost su koncepti koji se odnose na postojanje i sintaksičkog i semantičkog glavnog dela (Benczes 2006: 9). Pojam glavnog dela najbolje se može objasniti pomoću hiponimije: složenica je hiponim njenog glavnog elementa. S aspekta sintakse, desni element je glavni deo složenice, i cela konstrukcija je endocentrična. Semantička endocentričnost podrazumeva da je značenje složenice hiponim značenja jednog od njenih elemenata. S druge strane, egzocentrične složenice nisu hiponimi nijednog elementa, i one nemaju glavni deo.

Jedan od glavnih principa procesa kompozicije u engleskom jeziku jeste da složenice imaju glavni deo u drugom elementu, one su 'right-headed'. Prvi koji je ustanovio ovo pravilo (eng. 'right-hand head rule') bio je Vilijams (1981), i ono se može primeniti na mnoge složenice. Ovo pravilo je, u stvari, karakteristika germanskih jezika. Ako se javi izuzetak ovom pravilu, onda je reč o egzocentričnim složenicama.

Najveći broj engleskih složenica su endocentrične, i imaju jedan glavni element. To je obično drugi deo složenice. Međutim, postoje neki marginalni slučajevi kada je glavni deo složenice levi element. Bauer navodi sledeće primere koji ilustruju složenice čiji je levi element glavni (eng. 'left-headed compounds'):

- a. Leksikalizovani složeni oblici, na primer *mother-in-law*, koji nastaju kombinacijom glavnog elementa sa predloškom frazom. Levi element, *mother*, je glavni element, i on takođe dobija fleksiju, npr. oblik množine je *mothers-in-law*.
- b. Konstrukcije pozajmljene iz francuskog jezika, npr. *attorney general*.
- c. Fraze, na primer *has-been*, *forget-me-not*.
- d. Konstrukcije koje se sastoje od glagola i partikula, na primer *pass by*, *passerby*, *passing by*.
- e. Složenice koje imaju zamenicu *who* u prvom delu, na primer *whoever*, *whomever*, *whose-ever* (Bauer 2001: 105).

Blumfeld, koji je prvi identifikovao egzocentrične složenice, poistovetio ih je sa bahuvrihi složenicama, i ovu terminologiju su prihvatili mnogi lingvisti. Međutim, ovo stanovište je opovrgavano zato što su originalne bahuvrihi složenice u sanskritu bile

pridevi, a ne imenice. Sam termin „bahuvrihi” jeste pridev i znači ‘much rice’, ili ‘having much rice’. Razlog zašto nije ispravno nazivati egzocentrične složenice bahuvrihi je taj što su bahuvrihi složenice samo mali deo onoga što se smatra egzocentričnim (Bauer 2008: 1). Ova nepreciznost proizilazi iz dijahronih promena, zato što su bahuvrihi složenice isprva bile nominalne složenice sa posesivnim značenjem, da bi kasnije bile identifikovane kao egzocentrične složenice.³⁹, i naziva je „netačnom ekstenzijom” (eng. ‘incorrect extension’) (Scalise 2009: 54).

Jedini tip složenica koje Bauer (2008) smatra pravim egzocentričnim konstrukcijama u engleskom jeziku jesu one romanskog tipa. Ove složenice su ušle u engleski jezik nakon normanskog osvajanja, kao posledica kontakta dvaju jezika, engleskog i francuskog. Ove složenice sastoje se od glagola i imenice koja ima funkciju objekta glagola, na primer *pickpocket*, *breakfast*. Međutim, ovaj tip nije produktivan u engleskom jeziku, i pripada leksikalizovanoj grupi.

Pored složenica romanskog tipa, u literaturi se navode i druge konstrukcije koje se mogu opisati kao egzocentrične složenice:

a. Složene imenice nastale konverzijom od frazalnih glagola, koji se sastoje od glagola i predloga/ priloga. Bauer (2001) koristi termin partikula da označi i predlog i prilog, pošto je ponekad teško sa sigurnošću odrediti kojoj od ove dve vrste reči pripada element. Marčand ovaj tip egzocentričnih složenica ilustruje primerom *showoff*. To je imenica, ali nijedan njen element ne pripada klasi imenica, što celu složenicu čini egzocentričnom.

b. Posesivne složenice (na primer, *redcap*, *egghead*). Međutim, ove složenice nisu u potpunosti egzocentrične, zato što se odsustvo hiponima odnosi samo na semantički kriterijum. Naime, *redcap* ‘a member of the military police, a railway porter’ niti je crvene boje ‘red’, niti je tip kape ‘cap’. S druge strane, na morfološkom nivou, ne radi se o egzocentričnoj konstrukciji, zato što ona ima glavni deo: u složenici *redcap*, prvi element *red* modifikuje drugi *cap*. Bauer objašnjava da nije ispravno smatrati da ovakve

³⁹ Marčand koristi termin pseudo-složenice da bi definisao kombinacije čiji upravni deo ne pripada datoj formaciji. Na primer, staroengleska složenica *anhorn* (‘unicorn’) nije vrsta roga ‘a horn’, već životinja sa jednim rogom (Hogg 2005: 365).

složenice nemaju glavni deo ili da se on nalazi izvan složenice (Bauer 2008: 7). Plag (2003) takođe smatra da su ove složenice semantički egzocentrične. U okviru novijih modela, kao što je onomaziologija, ove složenice se objašnjavaju na osnovu metonimije i metafore (Grzega 2009: 369).

c. Apozicijske složenice (na primer *actor-manager*). Složenice ovog tipa nameću pitanje šta treba smatrati glavnim delom, pošto oba elementa imaju jednak status. Neki lingvisti (Spencer 2004) tvrde da ovakve složenice imaju dva glavna dela (eng. ‘double-headed’). S druge strane, Katamba (1993) tvrdi da ove složenice sintaksički gledano imaju glavni deo, zato što drugi deo može dobiti fleksiju. Bauer smatra da je za ovu diskusiju relevantno pitanje da li semantički posmatrano ove složenice imaju dva glavna dela, i da li to implicira odsustvo sintaksički glavnog dela (Bauer 2008: 7).

Ovi primeri ilustruju da nije ispravno izjednačiti pojam glavnog dela i endocentričnosti/ egzocentričnosti, zato što oni ne predstavljaju jednostavan i jednosmeran fenomen. Neki aspekti ovog pitanja, takođe, mogu biti osvetljeni ukoliko prihvatimo razliku koju Dokulil (1968) pravi između *Wortbildung*, „procesa građenja reči” (eng. ‘the process of forming words’) i *Wortgebildetheit*, „analize složenih reči” (eng. ‘the analysis of complex words’). Ako složenicu *showoff* analiziramo sa sinhronijskog aspekta, možemo je opisati kao složenicu sastavljenu od dve nezavisne lekseme. Ali ako primenimo metod *Wortbildung*, drugačija interpretacija bi bila neophodna.

Broj egzocentričnih složenica u engleskom jeziku je znatno manji od broja endocentričnih. Pozajmljeni tip iz francuskog jezika nikada nije postao produktivan u engleskom jeziku. Bauer koristi Dokulilovu terminologiju da objasni način na koji se engleske egzocentrične složenice grade, dajući sledeće objašnjenje: egzocentrične složenice u engleskom jeziku ne nastaju kao rezultat procesa *Wortbildung*, ali se one mogu analizirati kao egzocentrične iz ugla *Wortgebildetheit*, nakon što su već sagrađene (Bauer 2008: 12).

Unutar teorijskog okvira kognitivne lingvistike, glavna razlika između endocentričnih i egzocentričnih složenica leži ne u njihovoj transparentnosti, već kreativnosti, koja se zasniva na stepenu metonimije i metafore koje imaju udeo u

celokupnom značenju složenica. Za razumevanje egzocentričnih složenica potrebno je više napora, pri čemu je neophodno primeniti koncepte metonimije i metafore (Heyveart 2009: 393).

4.7.3.2. Pojam koordinacije

Kriterijum koordinacije zasniva se na vezi između konstituenata složenica. Blumfeld je klasifikovao složenice na subordinativne i koordinativne, i ova klasifikacija je prihvaćena kao tradicionalna. Biseto i Skaliz su je modifikovali, i predložili klasifikaciju zasnovanu na gramatičkim vezama između elemenata složenice, koje se mogu naći u sintaksičkim konstrukcijama. Ovi odnosi su odnosi subordinacije, koordinacije i atribucije. Složenice pripadaju subordinativnom tipu ukoliko između njenih sastavnih elemenata postoji neka predikativna veza, ili ako dva elementa dele komplementaran odnos (eng. 'head-complement relation'), na primer *apron string*, ili *taxi driver*. Atributivne složenice sastoje se od imenica modifikovanih pridevom, glagolom ili drugom imenicom. I, najzad, koordinativne složenice su formacije čiji elementi imaju koordinativnu vezu, naime, između njih se može staviti veznik *i* (eng. *and*) (Scalise 2009: 65).

Veze između sastavnih delova složenica različito su definisane u lingvistici. Marčand, na primer, pravi sintaksičku razliku između kopulativnih i rekcijskih složenica. Sintaksički odnos između komponenti u kopulativnim složenicama može se izraziti umetanjem glagola 'to be', dok rekcijske složenice imaju neki drugi glagol, na primer *craft-mon* se može iskazati kao 'the man practices craft'. Rekcijske složenice su daleko brojnije od kopulativnih (Sauer 1985: 488).

Bauer predlaže veoma sličnu klasifikaciju koristeći predikativnu vezu kao diskriminativni faktor. Na taj način se složenice klasifikuju na *predikativne* i *nepredikativne* (eng. 'argumental' i 'non-argumental'). Za razliku od predikativnih složenica, u nepredikativnim ne postoji predikatski odnos između sastavnih delova. U okviru nepredikativnih složenica Bauer definiše dva tipa: atributivne i koordinativne (Bauer 2013: 466).

Milojević (2000) složenice klasifikuje na sličan način, koristeći drugačiju terminologiju. Složenice mogu biti parataktičke, eng. 'paratactic' (koordinativne,

kopulativne ili aditivne) ukoliko oba elementa imaju isti status, ili hipotaktičke, eng. ‘hypotactic’ (subordinativne), ukoliko je jedan element semantički hiponim drugog elementa.

4.7.3.3. Primarne i sekundarne složenice

Osim klasifikacije složenica prema kriterijumima endocentričnost/egzocentričnost i odnosima između sastavnih elemenata, postoje i druge podele koje se često međusobno prepliću, i u ovom radu ćemo navesti neke koje se smatraju relevantnim u lingvističkim proučavanjima.

Klasifikacija složenica na primarne i sekundarne je veoma stara, i čak su i indoevropske složenice klasifikovane na ovaj način. Ove složenice su u literaturi različito definisane. Ukoliko je prvi element složenice koren, ili osnova, radi se o primarnoj složenici. Sekundarne složenice sastoje se od elemenata od kojih prvi ima fleksiju, obično genitivni oblik, na primer staroengleska složenica *Tiwes-dæg* (eng. *Tuesday*). Savremeni oblik ove složenice dokaz je sintaksičkog porekla složenica, zato što prvi deo ima nastavak za genitiv (Kastovsky 2009: 520).

Karsters (2002), s druge strane, objašnjava primarne složenice kao nominalne složenice čiji drugi element nije nastao od glagola, i čija se značenja ne mogu izvesti samo na osnovu čisto lingvističkih indikatora. On takođe koristi termin korenska složenica (eng. ‘root compound’) da opiše ovu vrstu složenica. Sekundarnim ili glagolskim složenicama (eng. ‘verbal compounds’) nazivaju se one složene imenice čiji je prvi deo objekat glagola drugog elementa. One se nekada nazivaju i sintetičkim složenicama (Nagano 2010: 111). Međutim, sintetičke složenice tradicionalno se definišu kao složenice koje imaju upravni deo koji je izvedenica, odnosno drugi deo je deverbalni element, obično deverbalna imenica. Deverbalni element može biti imenica sa nastavkom *-er* (na primer *truck driver*), imenica ili pridev sa nastavkom *-ing* (na primer *truck driving*, *hard-working*), ili prošli particip (na primer, *handmade*, *homemade*). Neki lingvisti u ovu grupu uključuju i druge deverbalne nominale, koji se završavaju na *-al*, *-ance*, *-ment*, i *-ion* (*home maintenance*, *trash removal*, *car registration*) (Lieber 2009: 563). Kada je novostvorena složenica glagol, reč je o „inkorporaciji” (eng. ‘incorporation’) (Bauer 1988: 37). Ono što karakteriše sintetičke

složenice jeste činjenica da upravni deo ne mora da bude nezavisna morfema⁴⁰, od čega i potiče naziv ‘synthetic’⁴¹ (Hogg 2005: 365). Na primer, Marčand (1960) analizira složenice *housekeeping* (imenica) i *heartbreaking* (pridev), koje se završavaju na *-ing*, tvrdeći da su *breaking* i *keeping* funkcionalne izvedenice, koje se ne navode u rečniku kao nezavisne reči. Hog (2005) takođe predlaže klasifikaciju složenica na osnovu statusa morfema sastavnih elemenata, naime, da li se složenice sastoje od korena ili izvedenih elemenata. Milojević koristi termin „prava složenica” (eng. ‘compound proper’) kada govori o složenicama koje se sastoje od korena, a „derivacionim složenicama” (na primer, *long-legged*, *dog-eared*) opisuje složenice koje se sastoje od izvedenih elemenata (Milojević 2000: 41).

Unutrašnja struktura primarnih složenica relativno je jasna, i može se predstaviti na sledeći način:

imenica = imenica + imenica, pridev = imenica + pridev, imenica = pridev + imenica.

S druge strane, unutrašnja struktura sintetičkih složenica nije jasna, i analiza ovakvih složenica predstavlja mesto neslaganja u lingvistici. Postoje dva načina tumačenja. Na osnovu prvog tumačenja, složenice tipa *taxi driver* mogu se analizirati na sledeći način: im. = im. + im. (gl. + *-er*). Tako se *taxi driver* može analizirati kao taxi + (drive + *-er*). Takođe postoje i oni lingvisti koji zagovaraju drugačiju analizu: im. = im. (im. + gl.) + *-er*, tako da bi analiza složenice *taxi driver* mogla da izgleda ovako: (taxi + drive) + *-er*. Razlog zašto je druga analiza manje prihvatljiva leži u činjenici da bi se njome postulirao tip složenice imenica + glagol. Ovaj tip nije produktivan u engleskom jeziku, i stoga je manje verovatno da se složenica tumači kao imenica (imenica + glagol) na koju se dodaje sufiks, čime bi se od veoma neproaktivnog tipa dobio veoma produktivan tip u engleskom jeziku. Ipak, ima lingvista koji prihvataju ovo drugo tumačenje, a među njima je i Liber (Lieber 2009: 578).

4.7.3.4. Kanonske i nekanonske složenice

Ovu distinkciju predložio je Bauer, i klasifikaciju je zasnovao na distinkciji između kompozicije i složenice, odnosno procesa i proizvoda. Najveći broj složenica su

⁴⁰ Ali mora biti moguća deverbarna izvedenica.

⁴¹ U nemačkom jeziku se nazivaju *Zusammenbildungen*.

kanonske (eng. 'canonical'), nastale kao rezultat produktivnog kombinovanja dve ili više osnove. Kanonske složenice obično imaju binarnu strukturu, u kojoj je drugi element glavni⁴². S druge strane, nekanonske složenice (eng. 'non-canonical') manje su transparentne, nastale kao rezultat različitih procesa promene. Postoji nekoliko mehanizama koji dovode do nastanka nekanonskih složenica.

a. Nekanonske složenice nastaju kao rezultat procesa univerbacije. One se sastoje od predloga i druge reči koja takođe pripada zatvorenoj klasi. Primeri složenica su *into*, *onto*, *throughout*, *therefore*, *hereby*, i mnoge druge. Ove složenice nastaju kao posledica čestog javljanja navedenih reči jednih pored drugih.

b. Nekanonske složenice mogu nastati kao posledica procesa inverzije, kada, tokom istorijskog razvoja, glagol i predlog zamene mesta, na primer *download*, *input*, *upcoming*, *outgoing*, itd.

c. Nekanonske složenice mogu nastati konverzijom frazalnih glagola u imenice, na primer od glagola *break down* nastaje imenica *breakdown*⁴³; dodavanjem sufiksa *-er* na glagol frazalnih glagola nastaju imenice, na primer *hanger-on*, *passer-by*; i, najzad, procesom povratne tvorbe, na primer *babysitter* → *babysit*, ili *chain-smoker* → *chainsmoke*.

d. U nekanonske složenice ubrajamo i marginalni tip glagol + *-in*, na primer *sit-in*, *sleep-in* (Bauer 2013: 442).

4.7.3.5. Preklapanje kriterijuma

Kriterijumi za klasifikaciju složenica koji su opisani u prethodnim odeljcima mogu se preklapati, i tako se složenice mogu opisati s različitih aspekata. Takođe se javlja i preklapanje upotreba termina, što ponekad unosi zabunu u opis i analizu složenica.

Biseto i Skaliz klasifikovali su složenice na osnovu gramatičke/ semantičke veze između sastavnih delova. Prema njihovoj klasifikaciji, sintetičke složenice su isto što i subordinativne složenice, a većina korenskih ili primarnih složenica mogu se

⁴² Osim koordinativnih složenica.

⁴³ Promena klase reči praćena je promenom naglaska.

identifikovati kao atributivne. Međutim, postoje i određena nastojanja da se tradicionalno definisane primarne složenice uvrste u subordinativnu klasu (Lieber 2009: 564).

Kriterijumi glavnog dela složenice i koordinacije mogu se isprepletati kada je u pitanju klasifikacija složenica. Prema tradicionalnoj klasifikaciji koju je predložio Blumfeld, subordinativne i koordinativne složenice mogu biti i endocentrične i egzocentrične. Sva tri tipa složenica koja se razlikuju na osnovu kriterijuma koordinacije, koju su predložili Skaliz i Biseto takođe mogu biti endocentrični i egzocentrični. Stoga, složenice se mogu klasifikovati u šest klasa ukoliko uzmemo oba kriterijuma i izukrštamo ih (Scalise 2009: 66).

Kao što je Bauer istakao, razlika između endocentričnih/ egzocentričnih i predikativnih/ nepredikativnih složenica je „ortogonalna”: predikativne i nepredikativne složenice mogu biti i endocentrične i egzocentrične (Bauer 2013: 466). Njegova klasifikacija na kanonske i nekanonske složenice uglavnom se podudara sa klasifikacijom na endocentrične/ egzocentrične složenice.

I, najzad, pored svih prethodno pomenutih klasifikacija, Adams (1973) smatra da je za pravilnu interpretaciju složenica neophodno posedovati i znanje o svetu (eng. ‘knowledge of the world’). Stoga klasifikacija na osnovu samo jednog kriterijuma pokazuje mnoga ograničenja, i ukoliko želimo precizno da opišemo složenice, često je neophodno uključiti i lingvističko i vanlingvističko znanje, odnosno kontekst i znanje o svetu (Adams 1973: 63).

4.7.3.6. Klasifikacija na osnovu vrsta reči

Složenice engleskog jezika pripadaju različitim vrstama reči, kao i elementi od kojih se one sastoje. Formalnu klasifikaciju složenica zasnovanu na vrsti reči predložili su mnogi lingvisti (Marchand 1960, Sauer 1985, Kastovsky 2005). Međutim, ova klasifikacija ima nedostataka, i neki lingvisti je smatraju neadekvatnom i pojednostavljenom posmatrano iz ugla leksičke teorije i realnosti (Milojevic 2000: 41), ili nezadovoljavajućom zbog zanemarivanja semantike (Blumfeld 1963: 344). Da bi ilustrovao ovu tvrdnju, Blumfeld je analizirao složenice *fire-screen* i *producer-director*. Iako se obe složenice sastoje od istih vrsta reči, one se, ipak, razlikuju pošto ne dele iste

značenjske odnose. Uprkos navedenim nedostacima, klasifikacija složenica na osnovu vrsta reči vredna je iz pragmatičkih razloga, i osvetljava karakteristike složenica iz jednog ugla, čime se ne isključuju mogućnosti istraživanja iz drugih perspektiva.

U engleskom jeziku procesom kompozicije mogu se graditi sve vrste reči, ali su nominalne i glagolske složenice najfrekventnije, i stoga najviše proučavane u dosadašnjim radovima o tvorbi reči.

4.7.3.6.1. Nominalne složenice

Koncept nominalne složenice često se koristi u lingvistici, ali, uprkos tome, teško ga je definisati na precizan i zadovoljavajući način. Strogo govoreći, u nominalne složenice ubrajamo i složene imenice i složene prideve. Sauer definiše nominalne složenice kao *'nouns and adjectives consisting of two immediate constituents, both of which are words (or 'potential words')*⁴⁴ (Sauer 1985: 485). Međutim, struktura nominalnih složenica nije uvek jasna, posebno kada treba razlikovati strukture tipa imenica + imenica i pridev + imenica, a nekada je ove složenice teško razlikovati od sličnih sintaksičkih struktura.

Imenica može biti modifikovana drugom imenicom, pridevom ili participom, glagolom, predlogom i prilogom. Semantički posmatrano, između sastavnih elemenata postoje razni odnosi. Jespersen je ustanovio semantičke kriterijume za nominalne složenice. Međutim, semantički kriterijumi ne daju zadovoljavajuće rezultate zato što neke složenice pokazuju više od jednog značenjskog odnosa između sastavnih delova, i tumačenje značenja umnogome zavisi od osobe koja opisuje složenice. Prema semantičkom kriterijumu, složene imenice mogu se klasifikovati u endocentrične, egzocentrične, apozicijske i kopulativne (Bauer 1993: 30).

Adams (1973) je proučavala nominalne složenice u svetlu gramatičkih odnosa između konstituenata, ali je takođe primetila da između njih može postojati i više od jednog odnosa. Na primer, Adams je klasifikovala složenice na osnovu sledećih odnosa između konstituenata: subjekat-glagol, glagol-objekat, apozicijski, instrumentalni, lokativni odnosi, odnos sličnosti, strukture, oblika, sadržaja, imenovanja, i mnogi drugi. Drugi problem koji se javlja prilikom klasifikacije nominalnih složenica leži u činjenici

⁴⁴ (Imenice i prideve koji se sastoje od dva neposredna konstituenta, koji su reči (ili „potencijalno reči”).)

da neke složenice sadrže nominalizovani glagol, i teško je odrediti da li je prvi element imenica ili glagol. Najproduktivniji obrazac za građenje nominalnih složenica jeste imenica + imenica. Produktivnost tipa pridev + imenica nije lako utvrditi zbog sličnosti sa frazom koja se sastoji od istih elemenata.

4.7.3.6.2. Glagolske složenice

Pored nominalnih složenica, glagolske složenice takođe predstavljaju značajnu grupu složenih reči u engleskom jeziku. Adams je predložila klasifikaciju složenih glagola na osnovu istih kriterijuma koje je koristila i za klasifikaciju složenih prideva i imenica, a oni se odnose na gramatičku vezu između konstitutivnih elemenata složenice.

Nastanak složenih glagola u engleskom jeziku znatno se razlikuje od nastanka drugih složenih klasa, zato što se složeni glagoli uglavnom grade indirektno od drugih složenih vrsta reči, a ređe prostim spajanjem dveju reči u jednu. Glagolske složenice se grade na tri načina.

a. Većina složenica u engleskom jeziku nastaje procesom povratne tvorbe od složenih imenica ili prideva. Ovo možemo ilustrovati na primeru složenog glagola *brainwash*. Verovatno je ovaj glagol nastao od složene imenice *brainwashing* oduzimanjem nastavka *-ing*⁴⁵. Međutim, nije često jasno od kojeg oblika imenice potiče glagol, naime, da li je to imenica koja se završava na *-ing* ili *-er*.

b. Složeni glagoli takođe mogu nastati od složenih imenica procesom konverzije, kada i složeni glagol i složena imenica imaju isti oblik, na primer imenica *blue-pencil* i glagol *to blue-pencil*.

c. Kao što se grade i druge složenice, i složeni glagoli mogu nastati spajanjem dveju reči. Međutim, ovaj proces nije produktivan i mali broj složenih glagola nastaje na ovaj način (Adams 1973: 105).

Upravo zbog gore navedenih procesa nastanka složenih glagola, Marčand (1960) negira postojanje procesa kompozicije kod složenih glagola. On koristi izraz pseudo-složeni glagoli (eng. 'pseudo-compound verbs') kada govori o složenim glagolima.

⁴⁵ Ponekad je moguće graditi složene imenice od takvih složenih glagola procesom konverzije, na primer, imenica *house-hunt* možda vodi poreklo od složenog glagola, koji je nastao procesom povratne tvorbe od *house-hunter* ili *house-hunting* (Adams 1973: 107).

Bauer, s druge strane, tvrdi da postoji razlika između sinhronijske strukture i dijahronog procesa koji za posledicu ima takvu strukturu, i da složene glagole treba analizirati iz te perspektive (Bauer 2001: 109).

Germanski jezici prave razliku između odvojivih (eng. 'separable') i neodvojivih (eng. 'inseparable') glagola, što odražava vezu između partikula i glagola iz ranijih perioda jezičkog razvoja. Veruje se da složenice koje se sastoje od priloga/ predloga i glagola vode poreklo od procesa univerbacije u indoevropskim jezicima. Kohezija između glagola i partikule je isprva bila slaba. Staroengleski glagol *understandan* ilustruje razliku između odvojivih i neodvojivih glagola. Ukoliko je prvi element naglašen, glagol ima značenje *stand under*, ali ako je naglasak na drugom elementu, značenje glagola je *understand*. Neke od ovih partikula su se razvile u prefikse⁴⁶, ali u engleskom jeziku mnoge od njih su se razvile u frazalne glagole. Frazalni glagoli su bili retki u ranijim fazama jezičkog razvoja. U staroengleskom jeziku, prefiksi su se dodavali ispred glagola, i tako su glagoli dobijali drugačija značenja. Veruje se da je razvoj frazalnih glagola tekao uporedo sa gubitkom fleksije (Blake 1996: 27). Neke formacije je teško klasifikovati u adekvatan tvorbeni proces; konstrukcije, kao što su *outdo*, *outbid*, *overlook*, različito se interpretiraju, i kao složenice i kao prefiksadni glagoli (Kastovsky 2009: 533). Marčand ih, na primer, tretira kao složene glagole.

Pred kraj ranog generativnog perioda, glagolske složenice su analizirane i objašnjavane u jednom drugačijem svetlu. Naime, Reper i Sigel (1978) analizirali su glagolske složenice, i izneli mišljenje da se one sastoje od glagola u osnovi i nastavaka *-ed*, *-ing* i *-er*, na primer *coffee maker*.

Za razliku od imenica, prideva i glagola, koji obično ne menjaju svoju semantiku u sastavu glagola, partikule, s druge strane, mogu imati različito značenje kada se koriste nezavisno kao prilozi ili predlozi, i kada se koriste u složenicama. Na primer, *under* ima lokativno značenje, ali u složenom glagolu *underpay* dobija drugačije značenje 'below standard'.

⁴⁶ Na primer, prefiks *be-*, u prefiksanim glagolima *befall*, *benumb*, itd.

4.7.3.6.3. Proces kompozicije u drugim vrstama reči

Iako sve vrste reči u savremenom engleskom jeziku mogu biti složene (Milojević 2000), samo su nominalne i glagolske složenice detaljno proučavane u dosadašnjim radovima. Mnogi lingvisti samo usput pominju postojanje procesa kompozicije u ostalim vrstama reči, ali se ne bave njihovom analizom. Kvirk (1985) navodi da procesom kompozicije mogu nastati sve vrste reči, ali se on u svojoj gramatici bavi samo imenicama i pridevima. Marčand u knjizi *The categories and types of present-day English word-formation* proučava samo složene imenice, prideve i glagole. On takođe napominje da je proces kompozicije prisutan i u drugim vrstama reči, i da postoji mala grupa složenih zamenica, veznika i predloga, ali ih ne analizira, zato što navodi da proces kompozicije „pre svega ima gramatičku a ne leksičku svrhu” (Marchand 1960: 20).

Milojević (2000) daje primere složenica koje pripadaju drugim vrstama reči:

- a. složeni predlozi i predloške grupe: *into, onto, upon, notwithstanding, on to, out of, up to, ahead of, as for, in place of, across from,*
- b. složeni veznici i vezničke grupe: *as if, so that, and/ or, as though, as soon as,*
- c. složeni brojevi: *twenty-nine, thirty-seven,*
- d. složene zamenice: *somebody, someone, whatever, whoever, myself, yourself, whoever, whichever.*

U radovima o složenicama, brojevi se retko pominju, i Bauer ih smatra graničnim slučajevima (Bauer 2013: 438). S druge strane, analizirajući složene brojeve u srpskom jeziku, Klajn navodi da iznenađuje „takva nezainteresovanost gramatičara” zato što, po njegovom mišljenju, ova vrsta reči predstavlja „daleko najveći procenat složenica”. Složeni brojevi poseduju karakteristike koje nisu svojstvene drugim vrstama složenih reči zbog same prirode brojeva. Naime, složeni brojevi se mogu sastojati od više elemenata, koji unutar složenica gube svoju samostalnost (Klajn 2002: 127).

4.7.3.7. Marginalni tipovi

U engleskom jeziku postoje kombinacije koje bi se mogle definisati kao složenice, ali njihov nedvosmislen status složenica je diskutabilan, i lingvisti imaju različita mišljenja o ovim formacijama, naime, da li ih treba smatrati složenicama ili ne. Liber ove formacije naziva marginalnim tipovima. Primeri koji slede ilustruju neke od njih:

a. Frazalne složenice (eng. 'phrasal compounds'), u kojima je prvi element fraza, čak i rečenica, a drugi imenica (na primer, *over-the fence gossip*, *God-is-dead theology*). Ove formacije su leksikalizovane fraze, i Karsters ih naziva frazalnim rečima, i kaže da one strukturalno liče na imeničke fraze, u kojima je glavni deo imenica, obično modifikovana predloškom frazom. Neki lingvisti ih zanemaruju u svojim istraživanjima, dok ima i onih (Quirk 1985) koji ih ubrajaju u složenice. Glavna razlika između frazalnih reči i imeničkih fraza jeste u nastavku za množinu: množina od složene reči *jack-in-the-box* je *jack-in-the-boxes*, dok, s druge strane, imenička fraza slične strukture *book on the shelf* ima množinu koja se može obeležiti na oba elementa *books on the shelf/ books on the shelves* (Carstairs 2002: 66).

b. Neoklasične složenice, koje se sastoje od latinskih i grčkih vezanih morfema⁴⁷.

c. Složenice koje se sastoje od identičnih, ili veoma sličnih elemenata⁴⁸, karakteristične za kolokvijalni jezik. Konstituyente se mogu i rimovati, i biti veoma slične, na primer *easy-peasy*. Neki autori i ovaj tip odbacuju, ne smatrajući ih složenicama, na primer Bauer⁴⁹ (2013), koji tvrdi da ove konstrukcije ne zadovoljavaju kriterijume da bi bile definisane kao složenice.

d. Višečlane složenice (eng. 'string compounds')⁵⁰ – složenice koje se sastoje od više od dve reči.

e. Pseudo-složenice⁵¹, sastoje se od reči koje se zasnivaju na rimi, aliteraciji ili gradaciji samoglasnika. Obično su šaljivog karaktera. Nazivaju se složenicama zato što imaju

⁴⁷ Nekada je teško razlikovati neoklasične složenice od prefiksanih izvedenica.

⁴⁸ Bauer ove složenice naziva reduplikativnim.

⁴⁹ Međutim, Bauer je identifikovao reduplikativne složenice kao tip složenica u svojim ranijim delima.

⁵⁰ Jespersen je prvi upotrebio ovu sintagmu.

obrazac i junkturu sličnu složenicama, ali, s druge strane, imaju prefiks *pseudo-* zato što njihovi elementi nisu nezavisne morfeme (Bloomfield 1963: 343).

f. Bauer u složenice ubraja i slivenice ili blende (eng. 'blends'). Ne postoji jedinstvena definicija za ovaj fenomen, i u literaturi ne postoji jasno objašnjenje šta je slivenica, i koje su njene karakteristike. One se semantički ponašaju kao složenice, ali fonološki predstavljaju jednu reč.

g. Kombinacije dveju reči koje pripadaju istoj kategoriji, na primer *father-daughter (dance)*, *of mind-brain (connection)*. Bauer ne prihvata Plagov stav da ove konstrukcije treba smatrati složenicama (Bauer 2013: 436).

h. Konstrukcije koje se sastoje od dve imenice, pri čemu je prva imenica u genitivnom obliku, tzv. 'descriptive genitives', tipa *driver's license*, *fool's errand*. Ove formacije su takođe diskutabilne (Bauer 2013: 436).

i. *Hapax legomena*. Ovo je grčki izraz pozajmljen iz klasičnih studija, i znači „izgovoreno samo jednom” (eng. 'said only once'). Ove reči su veoma retke, i teško ih je ispravno klasifikovati (Carstairs 2002: 96).

j. Složenice unutar drugih složenica. Složene strukture u germanskim jezicima su rekurzivne, što znači da jedna složenica može biti element druge složenice (Bauer 2009: 550).

⁵¹ Međutim, pseudo-složenice je termin koji koristi Marčand da označi egzocentrične složenice.

5. KOMPOZICIJA U STAROENGLLESKOM PERIODU

5.1. Opšte karakteristike perioda

Kada su Anglosaksonci primili hrišćanstvo i došli u kontakt sa pisanim jezikom, o njihovom životu, istoriji, kulturi i jeziku imamo više podataka nego iz prethodnog perioda. Ali kao i u drugim zemljama širom Evrope u to vreme, pisanje je bila privilegija sveštenstva, a oni su imali veoma striktna pravila šta može biti zapisano. Kao posledica toga, mi ne znamo mnogo o sekularnoj upotrebi staroengleskog jezika. Standardni oblik staroengleskog jezika postojao je kao prestižni jezik, i zasnivao se na zapadnosaksonskom dijalektu. Većina dokumenata i tekstova pisana je ovim dijalektom, dok su tekstovi pisani drugim dijalektima bili transkribovani u zapadnosaksonski, a originalni rukopisi nisu sačuvani⁵². Prepisivači su imali veliki uticaj na proces standardizacije staroengleskog jezika, pošto su beležili različite tipove formalnih i književnih dokumenata, čineći neophodne ispravke i modifikacije originalnih tekstova. Standardizacija staroengleskog jezika bila je moguća zato što je Engleska politički bila ujedinjena, zahvaljujući kralju Albertu i njegovim naslednicima, i zato što je u upotrebi bio lokalni jezik, a ne latinski (Bloomfield 1963: 187). Pre normanskog osvajanja, engleski jezik je imao status visokovrednovanog jezika kojim je govorio najveći broj ljudi u Engleskoj.

5.2. Pravila pisanja u staroengleskom jeziku

U savremenim izdanjima tekstova koji pripadaju staroengleskom periodu obično se nalazi 16 simbola koji se koriste za obeležavanje suglasnika: b, c, d, f, g, h, l, m, n, p, r, s, t, þ, ð, i w. Runski simbol 'wynn' se koristio za slovo w, a Ʒ za slovo g. U nekim izdanjima se zadržavaju ovi simboli. Takođe postoje varijante i različiti načini pisanja za iste glasove, na primer x se mogao naći umesto ks ili hs. Većina ovih simbola ne predstavlja nikakav problem iz perspektive pisanja savremenog engleskog jezika, zato što svaki simbol predstavlja jednu fonemu izgovorenu na sličan način kao u

⁵² O problemu reprezentativnih tekstova iz staroengleskog perioda bilo je reči u uvodnom delu.

savremenom engleskom jeziku. Međutim, za neke simbole potrebno je dati dodatna objašnjenja, zato što mogu biti problematični za dešifrovanje u savremenom engleskom jeziku. Ovaj problem nastaje usled razlika između dva jezička sistema, ali i zbog razlika u načinu zapisivanja između prepisivača staroengleskog jezika i različitih transliteracija modernih lingvista.

U staroengleskom jeziku nije postojao simbol *v*. Simbol *f* predstavljao je i [f] i [v] u pisanju zato što su [f] i [v] bili različiti alofoni iste foneme.

Drugi sličan primer jeste fonema *s*, koja je imala dve alofone varijante [s] i [z].

Za par zvučnog [ð] i bezvučnog [θ], prepisivači su koristili dva simbola: runski simbol þ, koji se naziva ‘thorn’, i simbol ð, nazvan ‘eth’. Međutim, ovi različiti simboli nisu se koristili da izraze zvučni/ bezvučni karakter ovih suglasnika (Barber 2007: 109).

Sistem pisanja samoglasnika takođe ne predstavlja problem za dešifrovanje u savremenom engleskom jeziku, pošto mu je dosta sličan. Jedino se razlikuje po upotrebi simbola *æ*. Samoglasnici su bili kratki i dugi, a dužina je obeležavana makronom.

Diftonzi u staroengleskom jeziku bili su predstavljeni simbolima *ea*, *eo* i *ie*. I oni su, takođe, mogli biti kratki i dugi, a naglasak je bio na prvom samoglasniku (Cook 1903: 5).

5.2.1. Napomene o načinu pisanja u tekstovima Helsinškog korpusa

U originalnom materijalu na kojem se vršilo istraživanje, nalazi se nekoliko simbola koji su promenjeni u ovom radu, zato što oni ne predstavljaju deo sistema beleženja glasova u staroengleskom jeziku. Ti simboli se uglavnom odnose na grafeme koje se u savremenom engleskom jeziku više ne koriste. Modifikacije koje su izvršene u načinu pisanja složenica pronađenih u tekstovima koji pripadaju staroengleskom periodu su:

+*d* → ð, ili þ, na primer +*durhferan* → ð*urhferan*

+*t* → ð, ili þ, na primer +*tegnsorh* → ð*egnsorh*

+*a* → æ, na primer +*afensang* → æ*fensang*

U ovom delu bismo skrenuli pažnju na još nekoliko specifičnosti u pisanju reči u tekstovima Korpusa. Istražujući reči pronađene u Korpusu, zapazili smo da postoje razlike u načinu beleženja u Korpusu i rečnicima koje smo koristili za njihovu analizu. Najčešće razlike su sledeće: dugi samoglasnici u Korpusu nisu obeleženi makronom – dužina se često označavala duplim samoglasnikom u pisanju (na primer, *footman* za *fōtman*); u Korpusu se često nalaze grafeme *a*, *g*, *y*, a u rečnicima *æ*, *h*, *i*, tim redom (na primer, *mayde-child* za *maide-child*); *y* i *i* često predstavljaju različite grafeme za isti glas; u Korpusu se nalazi i nekoliko primera sa grafemom *k*, koja ne postoji u rečnicima (na primer, *kinehelm* umesto *cynehelm*). U Korpusu se reči završavaju na *g*, a u rečniku na *h*, npr. *burg* → *burh*. Da ova granica nije oštra pokazuje i staroengleska složenica *herigward* – u rečniku se navodi i kao *hearg-ward*, ali se sastoji od morfeme *hearh*, gde je finalna grafema *h*, a ne *g*.

Navešćemo još nekoliko primera različitog načina beleženja: *lahbrica*, *leahtorcwide*, *liohtfruma* u Korpusu, a *lahbreca*, *leahtercwide*, *leohtfruma* u rečnicima.

Najveći broj složenica staroengleskog perioda piše se kao jedna reč u Korpusu.

Analizirane složenice navedene su u svom originalnom obliku, onako kako se nalaze u Korpusu, osim onih kod kojih smo promenili simbole +d, +t, +a. Nekad je bilo veoma teško ući u trag određenim rečima u rečnicima, zbog različitih načina pisanja, što je analizu u mnogim slučajevima znatno komplikovalo.

5.3. Poreklo reči staroengleskog leksičkog fonda

Tokom svoje dugačke istorije engleski jezik je bio u kontaktu sa mnogim jezicima, i stepen i posledice ovih jezičkih kontakata dosta su se razlikovali. Staroengleski jezik je u velikoj meri odolevao stranim uticajima. Iako je Engleska bila u kontaktu sa drugim narodima, engleski jezik nije pozajmljivao jezički materijal iz jezika tih naroda. Rečnik staroengleskog jezika bio je homogen, i smatra se da je 97% rečnika bio germanskog porekla (Blake 1996: 95).

Iako je bilo malo kulturnih mešanja između germanskih osvajača i romanizovanih Engleza koji su koristili latinski jezik, reči latinskog porekla mogu se

naći u toponimima. Ove reči latinskog porekla potiču iz perioda rimske Britanije. Reč *castra*, koja je ranije imala oblik *ceaster* ili *coester* u staroengleskom periodu, može se naći u toponimima koji se završavaju na *-chester*, *-caster* ili *-cester*, na primer *Winchester*. Mnoga mesta u rimskoj Britaniji bila su sedišta vojnih garnizona, koji su bili poznati kao *castra*, i, tako je staroengleska reč *Legaceaster* nastala od fraze ‘the Legion’s camp’ (Wrenn 1970: 88). Uprkos veoma bliskom kontaktu između Anglosaksonaca i Kelta, iz keltskog je bilo malo pozajmljenica⁵³. Kao posledica kontakta sa romanskim narodima, neke reči latinskog porekla ušle su u engleski jezik i pre nego što su Anglosaksonci došli u Englesku. Usled viševjekovnog kontakta sa Rimskim carstvom, germanska plemena su bila upoznata sa brojnim rečima latinskog porekla, pre nego što su Angli, Saksonci i Juti osvojili Englesku. Osvajači su sa sobom doneli i reči latinskog porekla. Ove reči su obično pripadale vojničkom žargonu i hrišćanstvu, koje su širili rimski misionari širom britanskih ostrva, a oni su govorili upravo latinski. Međutim, upotreba reči koje su bile u vezi sa hrišćanskom dogmom bila je ograničena na pisane tekstove, i koristili su ih uglavnom učeni ljudi. S druge strane, one reči koje su bile bliske običnim ljudima i njihovom razumevanju religioznih pojmova bile su prihvaćene i asimilovane u staroengleskom jeziku, na primer *mæsse*, *non* (‘the canonical hour, midday’), *sealm* (‘psalm’), i mnoge druge.

Latinske reči su takođe bukvalno prevedene na staroengleski jezik, i kada su se nalazile u složenicama, oba elementa su prevedena po modelu na originalne latinske obrasce građenja reči. Tako u staroengleskom jeziku nalazimo reči kao što je *godspell*, nastala po modelu na latinsku reč *Euangelium* (originalno potiče iz grčkog jezika). Latinska složenica se sastoji od dva elementa *eu*, što znači ‘well’, i *angelion*, sa značenjem ‘news’ (Wrenn 1970: 41). Međutim, prevod na staroengleski jezik otkriva drugi fenomen koji se odnosi na semantičku promenu. O ovom primeru biće više reči kasnije u radu.

Reči su bile pozajmljivane i iz drugih jezika, kao što su staronordijski, skandinavski⁵⁴, italijanski, grčki, ali njihov broj nije bio značajan. Jedan od razloga

⁵³ One su uglavnom bile sačuvane u toponimima, kao što su *Cornwall*, *Devon*, *Avon*, *London*, *Carlisle*, itd. (Pyles 1964: 332).

⁵⁴ Mnoge reči skandinavskog porekla koristile su se u staroengleskom jeziku samo u komunikaciji, i bile su zapisivane tek u srednjoengleskom periodu (Pyles 1964: 332).

zašto su reči latinskog jezika našle svoje mesto u rečniku staroengleskog jezika jeste taj što je latinski jezik ostavio pisanog traga, za razliku od drugih jezika koji su usmenim putem dolazili u kontakt sa staroengleskim jezikom, i nisu bili zapisivani.

5.4. Proces kompozicije u staroengleskom jeziku – karakteristike i klasifikacija

Pošto je staroengleski jezik odolevao pozajmljivanju reči iz drugih jezika, njegov vokabular se bogatio različitim tvorbenim procesima, od kojih je proces kompozicije bio najproduktivniji. Zahvaljujući njemu, od već postojećih reči domaćeg porekla nastale su mnoge druge, nove reči. Elementi od kojih su se sastojale složenice zadržavali su svoje značenje unutar složenica, i stoga je i značenje cele složenice bilo transparentno, od čega i potiče naziv ‘self-explaining compounds’ (Baugh 1993). Ovaj tip složenica bio je dominantan u staroengleskom jeziku, posebno u poeziji. Složenice se nisu koristile samo da izraze konkretne i obične pojmove, već i apstraktne, koje se odnose na izraze koji pripadaju domenu nauke, filozofije, teologije, čak i gramatike. Primere koji ilustruju prisustvo ovih složenica u staroengleskom jeziku možemo naći u Elfričovim prevodima, u kojima je koristeći domaće elemente gradio složenice i tako vernakularom ispisivao latinsku gramatiku. Na primer, termine za vrste reči gradio je od domaćih elemenata, što pokazuje staroengleska reč za predloge *forsetnys* (engl. ‘preposition’), što znači ‘that which is put before’ (Kastovsky 2005: 300).

Za određivanje složenica u staroengleskom periodu možemo se osloniti na kriterijume koje smo naveli i objasnili u prethodnim poglavljima ovog rada. Međutim, većina kriterijuma za razlikovanje složenica u staroengleskom jeziku nije u potpunosti pouzdana iz brojnih razloga. U analizi se oslanjamo na pisane dokumente koje danas imamo, ali verodostojnost dokaza za taj period ne može se sa sigurnošću potvrditi. Takođe se ne možemo osloniti ni na naglasak, pošto naglasak ne možemo tačno utvrditi u prozi, a i u poeziji je često služio nekoj drugoj svrsi, kao što je aliteracija, ili rima, i stoga je bio promenljiv. Jedan od glavnih problema određivanja složenica u staroengleskom periodu sa sigurnošću jeste zadatak da se složenice razlikuju od sličnih sintaksičkih struktura. Složenice je takođe nekada teško razlikovati od prefiksanih i sufiksanih izvedenica, pošto granica nije uvek jasna, i postoje slučajevi kada se

formacije mogu analizirati i kao složenice i kao izvedenice. Analiza i interpretacija takođe zavise od autora, i u literaturi nailazimo na različite poglede u vezi sa tim koje formacije treba smatrati složenicama u staroengleskom jeziku, a koje ne.

Procesom kompozicije u staroengleskom jeziku najčešće su nastajale nominale složenice, ali i druge vrste reči, kao što su glagoli, prilozi i predlozi, takođe su se bogatile ovim tvorbenim procesom. Manji broj složenica pripada klasi zamenica, veznika i brojeva.

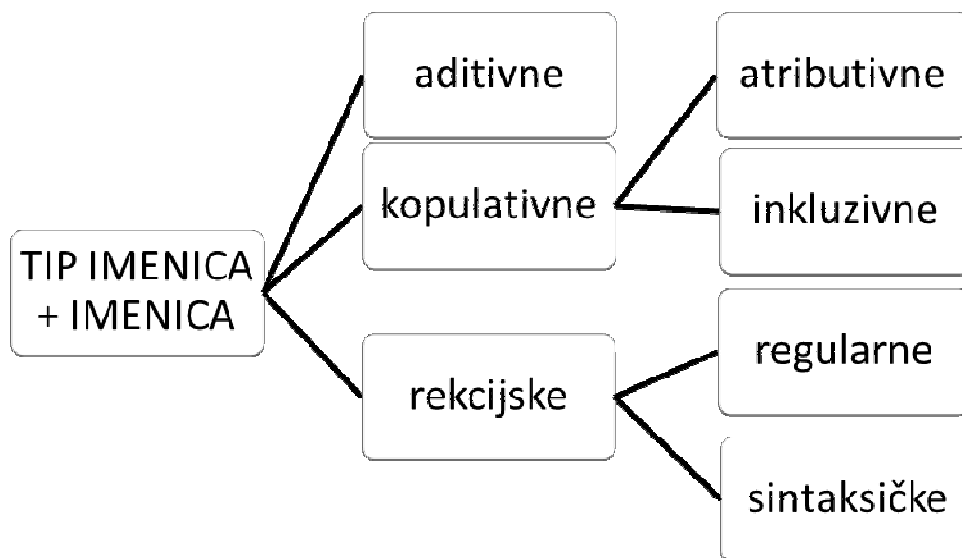
Marčand (1960) i Kastovski (2005) su dali veoma iscrpne opise složenica staroengleskog perioda, i najveći deo odeljka koji sledi oslanja se na njihovu analizu složenih imenica, prideva i glagola.

5.4.1. Složene imenice u staroengleskom jeziku

Složene imenice su bile najbrojnije složene reči u staroengleskom jeziku, i one su različito opisivane u zavisnosti od kriterijuma usvojenog za klasifikaciju. U pregledu koji sledi složene imenice opisane su po tipovima na osnovu vrste reči koje ulaze u njihov sastav, a u okviru ovih tipova opisani su i podtipovi na osnovu semantičkih i sintaksičkih odnosa koji postoje između konstituenata.

5.4.1.1. Tip IMENICA + IMENICA

Ovaj tip je bio najproduktivniji tip za građenje složenih imenica u staroengleskom jeziku. U okviru ovog tipa, na osnovu veze između konstituenata, odnosno upravnog i odredbenog dela, može se definisati nekoliko podtipova. Kastovski (2005) klasifikuje staroengleske složene imenice koje se sastoje od dve imenice u sledeće kategorije:

Slika 1: Staroengleske složene imenice tipa imenica + imenica (Kastovsky 2005)

Aditivne složence su bile retke u staroengleskom jeziku, i stoga nisu predstavljale produktivan tip. Kastovski navodi samo dva primera pronađena u poeziji (*apumswerian* 'son-in-law and father-in-law', i *suhtorgefaedran* 'nephew and uncle'), i smatra ih egzocentričnim složenicama, pošto oba elementa imaju jednak status i nijedan ne predstavlja glavni deo u pravom smislu te reči⁵⁵ (Kastovsky 2005: 365).

Odnos između odredbenog i upravnog dela u kopulativnim složenicama⁵⁶ može se predstaviti kao $AB = B$ (*ko je (što je) A*), na primer *freawine* 'friend (*wine*) who is also a lord (*frea*)'. Postoje dva tipa kopulativnog odnosa: atributivni i inkluzivni. U atributivnom odnosu, odredbeni deo pripisuje određenu karakteristiku upravnom delu. Tipičan primer su složence u kojima prvi deo određuju rod cele složence (eng. 'sex-denoting compounds')⁵⁷, složence u kojima jedan element označava životinjsku ili

⁵⁵ Isti obrazac je prisutan u strukturi brojeva od 13 naviše.

⁵⁶ Dobile su naziv kopulativne zato što se mogu parafrazirati umetanjem glagola *to be* između upravnog i odredbenog dela.

⁵⁷ Na primer, *maegþmann* 'maiden', *gummann* 'man', *wifmann* 'woman'

ljudsku mladunčad⁵⁸, ili profesiju⁵⁹. Odredbeni deo inkluzivnih (eng. 'subsumptive') složenih imenica određuje potklasu upravnog dela, koja može biti različitih tipova. Najčešći podtip pokazuje sinonimni odnos između konstituenata, na primer *mledfyr* 'fire', *deapcwealm* 'death', *dolgbenn* 'wound', *feondsceapa* 'enemy, robber', *feorhlif* 'life' (Kastovsky 2005: 367).

Konstituente u rekcijским složenim imenicama nemaju kopolativan odnos. Iako semantički predstavljaju jedinstvenu klasu, morfološki možemo razlikovati dve potklase: regularne i sintaksičke. Glavni kriterijum razlikovanja odnosi se na tip funkcije odredbenog dela⁶⁰ i status upravnog dela⁶¹.

5.4.1.2. Tip IMENICA (gen.) + IMENICA

U staroengleskom jeziku zabeležene su dvoimenične složenice čiji je odredbeni deo imao genitivni oblik. Najčešći završetak za genitiv bio je nastavak *-s*, ali su zabeleženi složeni oblici sa genitivnim nastavcima *-a*, *-ra*, *-ena*, što možemo ilustrovati primerima *Sunnandæg*, *Oxenaford*, itd. (Marchand 1960: 27). Najbrojniju grupu složenih imenica koje pripadaju ovom tipu čine imenice koje u upravnom delu imaju reč *man*, na primer *landsmān*, *steersmān*, *townsmān*, itd.

Teško je reći kada se oblik genitivnog nastavka počeo smatrati derivacionim elementom koji je učestvovao u građenju složenih reči. Složene imenice koje se sastoje od dve imenice od kojih je prva u obliku genitiva nije uvek jednostavno razlikovati od sličnih sintaksičkih grupa. Kada se opisuju složenice, ovo pitanje je još jedno u nizu dilema koje lingvisti različito tumače. Određene staroengleske imenice, kao što su *domesdæg* ili *cristeboc*, ne predstavljaju problem, pošto se odredbeni deo ne može modifikovati. Međutim, drugi primeri su diskutabilni (*restedæg*, *lehtemann*, *hyldemæg*, *bellefyr*⁶²), i problem se odnosi na teškoću preciznog određivanja da li unutrašnji

⁵⁸ Na primer, *steoroxa* 'young ox', *leohhwelþ* 'lion's cub'

⁵⁹ Na primer, *weardmann* 'guard'

⁶⁰ Odredbeni deo može označavati vršioca radnje, mesto, instrument, objekat, itd.

⁶¹ Upravni deo može označavati cilj, mesto, instrument, vreme, vršioca radnje, izvor, materijal, itd.

⁶² U savremenom engleskom jeziku one glase *rest day*, *farmer*, *near kinsman*, *hell-fire*, tim redom.

samoglasnik treba tumačiti kao genitivni nastavak⁶³, vezivni glas, prazan morf, ili deo osnove. Neki lingvisti (Latham 1850) smatraju da su one nepravilne složenice, dok Kastovski ovom problemu pristupa bez konačnog odgovora koji bi bio jasan i nedvosmislen, smatrajući ga nerešivim. Ipak, neke složenice treba klasifikovati u ovu grupu, a to su:

a. dani u nedelji, i slične formacije, kao što su *gebyrdetid* ‘time of birth’, ili *sunnanscima* ‘sunshine’,

b. imenice koje označavaju lica, kao što je *cynnesmann* ‘kinsman’, *landesmann* ‘native’, itd,

c. imenice koje označavaju mesta, kao što je *cyn(iri)gestun* ‘Kingston’, i

d. imenice koje označavaju biljke, na primer *oxan-slyppe* ‘oxlip’, itd.

5.4.1.3. Tip PRIDEV + IMENICA

Ovaj tip složenih imenica je bio veoma produktivan u staroengleskom jeziku. Veza između konstituenata je atributivnog karaktera, i primeri koji pripadaju ovim tipu su: *cwic-seolfor* ‘mercury’, *gyldenbeag* ‘golden crown’, *heahbeorg* ‘high mountain’, *haligdaeg* ‘holy day’, i mnogi drugi.

5.4.1.4. Tip GLAGOLSKA OSNOVA + IMENICA

Ovaj tip je često teško razlikovati od tipa imenica + imenica zbog činjenice da je glagolska osnova slična deverbaloj imenici u položaju odredbenog elementa⁶⁴. Na primer, staroengleska imenica *delfisen* ‘spade’ može se analizirati kao složenica koja se sastoji od glagolske osnove (*delf* je glagolska osnova staroengleskog glagola *delfan* ‘dig’) i imenice, ili dve imenice (kada se prvi element tumači kao imenica *delf* ‘digging’) (Kastovsky 2005: 371). Ipak, kada je upravni deo potencijalni predikat odredbenog dela, cela konstrukcija se može tumačiti da se sastoji od glagolske osnove i imenice.

⁶³ Na primer, složenica *Thursday* može da se tumači kao *Thoris day*, sa prvim elementom u genitivnom obliku (Latham 1850).

⁶⁴ Korać (1993) navodi da je ovaj obrazac redak u staroengleskom jeziku.

Kao odredbeni deo ovog tipa mogu se naći osnove i slabih i jakih glagola. Glagolski odredbeni deo i imenički upravni deo mogu imati sledeće semantičke veze:

- a. glagol + agens/ subjekat (na primer *wigmann* ‘warrior’)
- b. glagol + objekat (na primer *fealdestol* ‘folding stool’)
- c. glagol + lokativ (na primer *bæchus* ‘bakery’)
- d. glagol + instrumental (na primer *scearseax* ‘razor’)
- e. glagol + vremenska odrednica (na primer *restedæg* ‘rest day’⁶⁵)
- f. glagol + uzrok (na primer *fillelwærc* ‘epilepsy’) (Kastovksy 2005: 371)

Kastovski smatra da formacije koje se završavaju na *-end* u odredbenom delu u staroengleskom jeziku treba tumačiti kao složenice koje se sastoje od dve imenice, pošto se upravni deo može analizirati kao agensivna imenica, a ne sadašnji particip, i stoga ne pripadaju tipu glagolska imenica + imenica.

5.4.1.5. Tip PROŠLI PARTICIP + IMENICA

Ovaj tip nije bio produktivan, i složenice koje pripadaju ovom tipu mogle su imati sledeće elemente u odredbenom delu: *broden-*, *sceaden-*, i obično su pripadale bahuvrihi složenicama, na primer *wundenfeax* ‘with plaited mane’ (Kastovsky 2005: 371).

5.4.1.6. Tip PRILOG + IMENICA⁶⁶

Složene imenice ovog tipa mogu se analizirati na dva načina:

- a. prilog se kombinuje sa imenicom, nezavisnom ili izvedenom, i
- b. kombinacija je izvedena od glagolske složenice, na primer *oferleornes* ‘transgression’ izvedena je od složenog glagola *oferleoran* ‘transgress’.

⁶⁵ Ovo je dobar primer kako problematična i neizvesna analiza složenica može biti. Kastovski (2005) koristi isti primer, složenicu *restedæg*, da ilustruje dva različita obrasca: kombinaciju imenica (u obliku genitiva) + imenica, i glagolska osnova + imenica. Ova dva primera data su u istoj knjizi na dve uzastopne strane.

⁶⁶ Korać (1993) navodi da je ovaj tip takođe redak u staroengleskom jeziku.

Međutim, nekada je teško napraviti jasnu razliku između ova dva tipa, pošto su obe analize moguće. Tako, složena imenica *oferfæreld* 'passage over' može se analizirati na dva načina: prilog + imenica, ili oblik izveden od složenog glagola *oferfaran* 'cross, go over' (Kastovsky 2005: 372).

Staroengleski prilozni koji ulaze u sastav složenica su: *æt* 'at, to, near', *an* 'single, alone', *eft* 'again', *fore* 'front, beforehand', *forþ* 'forth, forward', *in* 'within, inside', *innan* 'inside', *mid* 'together', *ofer* 'over, in excess', *on* 'forward, onward', *ongean* 'again, against', *samod* 'simultaneous, together', *under* 'under', *wiper* 'against', *ymb* 'about, around' (Kastovsky 2005: 372).

5.4.1.7. Tip GLAGOL + IMENICA

Složene imenice koje se sastoje od glagola i imenice zabeležene su u staroengleskom jeziku, ali složene imenice savremenog engleskog jezika koje pripadaju ovom obrascu vode poreklo od srednjoengleskog perioda. Primeri složenih imenica pronađenih u staroengleskom jeziku su: *stemping-īsen* 'stamping-iron', *eardung-hūs* 'dwelling-place'. Ovaj tip je bio zastupljeniji od tipa glagolska osnova + imenica (Marchand 1960: 27).

5.4.1.8. Tip *æl*/ self + IMENICA

U staroengleskom jeziku zabeleženo je nekoliko složenica koje pripadaju ovom tipu, na primer *æl-wealda* 'all-wielder', *self-cwala* 'self-killer', ali nijedan primer nije opstao u jeziku. Ovaj obrazac postoji i danas, ali složenice koje nalazimo u savremenom engleskom jeziku datiraju s početka 17. veka (Marchand 1960: 32).

5.4.2. Složeni pridevi u staroengleskom jeziku

Složeni pridevi su takođe bili brojni u staroengleskom periodu, uglavnom su se gradili od elemenata domaćeg porekla, i imali transparentno značenje. Možemo izdvojiti nekoliko obrazaca za građenje složenih prideva, čija je produktivnost bila znatno neujednačena.

5.4.2.1. Tip IMENICA + PRIDEV

Ovaj tip je bio veoma produktivan u staroengleskom jeziku, i možemo izdvojiti nekoliko vrsta semantičkih odnosa između odredbenog i upravnog dela. Naime, imenički odredbeni deo pripisuje određenu semantičku karakteristiku adjektivalnom upravnom delu. Kastovski izdvaja nekoliko semantičkih odnosa između imenice i prideva, kao što su:

- a. komplementaran odnos, na primer *eagsyne* ‘visible to the eye’,
- b. intenziviranje značenja upravnog dela implicitnim značenjskim karakteristikama odredbenog dela, na primer *blodread* ‘bloodred’, implicitno značenje odredbenog dela jeste da krv ‘blod’ ima crvenu boju, čime se intenzivira značenje prideva ‘read’, koji se takođe odnosi na crvenu boju.
- c. Odredbeni deo ima atributivno značenje, na primer *seocmod* ‘having a sick heart’.

5.4.2.2. Tip PRIDEV + PRIDEV

Ovaj tip je takođe bio veoma produktivan u staroengleskom jeziku, i kao prethodno opisani tip imenica + pridev, karakterišu ga različite semantičke veze između odredbenog i upravnog dela.

- a. Prvi pridev ima aditivno značenje, na primer *nearofab* ‘difficult and hostile’.
- b. Između konstituenata uspostavlja se subordinativno značenje, na primer *brunwann* ‘dusky’, *deorcegræg* ‘dark grey’. Ovaj tip obuhvata uglavnom složene prideve koji označavaju boje.
- c. Odredbeni deo intenzivira ili ublažava značenje upravnog dela, na primer *felafæcne* ‘very treacherous’.
- d. Odredbeni deo predstavlja cilj upravnog dela, na primer, *clængeorne* ‘yearning after purity’.

e. U ovaj tip spadaju i sintetičke složenice koje se sastoje od odredbenog dela koji ima funkciju priloga za način, i upravnog dela koji je deverbalni pridev⁶⁷, na primer *eapgesyne* ‘easily seen’, *felaspraece* ‘talkative’ (Kastovsky 2005: 373).

5.4.2.3. Tip IMENICA/ PRIDEV + SADAŠNJI PARTICIP

Složenice koje se sastoje od imenice ili prideva⁶⁸ u odredbenom delu, i sadašnjeg participa u upravnom delu, tipični su primeri složenica sa metaforičkim značenjem (eng. ‘kennings’), i nekada je ove formacije teško razlikovati od sličnih sintetičkih agensivnih imenica tipa *landbuend*. Druga karakteristika ovog tipa jeste da često postoje adjektivalni i imenički dubleti. Odredbeni deo je dopuna glagolu. Ako je odredbeni deo pridev, on ima adjektivalnu funkciju. Postoji nekoliko predikativnih veza između konstituenata:

- a. Odredbeni deo je subjekat glagola, na primer *hunigflowende* ‘flowing with honey’.
- b. Odredbeni deo je objekat glagola, na primer *ealodrincende* ‘beer-drinking’.
- c. Odredbeni deo ima lokativno značenje, na primer *bencsittende* ‘sitting on a bench’.
- d. Odredbeni deo ima instrumentalno značenje, na primer *lindwigende* ‘fighting with a shield’.
- e. Odredbeni deo ima adjektivalnu funkciju, na primer *anbuende* ‘dwelling alone’ (Kastovsky 2005: 374).

5.4.2.4. Tip IMENICA/ PRIDEV + PROŠLI PARTICIP

Ovaj tip se sastoji od imenice ili prideva u odredbenom delu i prošlog participa u upravnom delu. Odredbeni deo ima funkciju dopune glagolu, i postoji nekoliko predikativnih odnosa između konstituenata:

- a. Odredbeni deo je subjekat glagola, na primer *windfyllad* ‘blown down by the wind’.

⁶⁷ Ovaj tip ne postoji u savremenom engleskom jeziku, pošto se prilozima za način javljaju kao odredbeni delovi nominalnih složenica.

⁶⁸ Složenice ovog tipa, koje imaju pridev u prvom delu, obično su pripadale poetskom izrazu.

- b. Odredbeni deo ima značenje načina, na primer *æwumboren* ‘legally born’.
- c. Odredbeni deo ima lokativno značenje, na primer *heofoncenned* ‘heaven-born’.
- d. Odredbeni deo ima instrumentalno značenje, na primer *goldhlseden* ‘adorned with gold’.
- e. Odredbeni deo ima adjektivalnu funkciju, na primer *æpelboren* ‘of noble birth’ (Kastovsky 2005: 374).

5.4.2.5. Tip PRILOG + PRIDEV

Prilozi koji se javljaju u prvom delu složenica ovog tipa su: *æfter* ‘later, afterwards’, *ær* ‘earlier, before’, *eft* ‘again’, *fore* ‘before’, *forþ* ‘very’, *in* ‘very’, *ofer* ‘over, above, very much’, *samod* ‘together’, *þurh* ‘through, very’, *up* ‘up’, *wiþer* ‘against, opposing’ (Kastovsky 2005: 374).

Prilozi za način ne javljaju se tako često kao prvi element složenica ovog tipa, i jedan od retkih primera je složeni pridev *dēoþancol* ‘deeply thinking’, ‘contemplative’, koji se danas ne koristi.

5.4.2.6. Tip ZAMENICA *all* + PRIDEV

Zamenica *all* u odredbenom delu modifikuje pridev, sa značenjem ‘wholly, altogether’, na primer *all-holy*, *almighty* (Marchand 1960: 48).

5.4.2.7. Tip ZAMENICA *all* + SADAŠNJI PARTICIP

Ovaj tip je bio veoma redak u staroengleskom jeziku, i složenice koje pripadaju ovom tipu imale su poetsku i literarnu vrednost. Marchand ovaj tip ilustruje primerom *all-wielding*, ali takođe dodaje da se „nijedan primer ove kombinacije ne javlja pre 1600. godine” (Marchand 1960: 52).

5.4.3. Složeni glagoli u staroengleskom jeziku

Glagolske složenice u staroengleskom jeziku strukturno su bile ograničene na kombinacije priloga ili predloga i glagola, što je karakteristika germanskih složenih

glagola. Nekada nije jasno da li je odredbeni deo prilog ili predlog, i stoga neki autori (Kastovsky 2005) između ove dve vrste reči ne prave razliku kada opisuju glagolske složenice, i koriste termin partikula da označe obe klase.

Na osnovu kriterijuma mogućnosti razdvajanja partikule od glagola, u staroengleskom jeziku složeni glagoli mogli su se klasifikovati na odvojive (eng. *separable*) i neodvojive (eng. *inseparable*) složene glagole. Ukoliko se partikula može razdvojiti od glagolskog upravnog dela negativnom partikulom ili nekim drugim elementom, složenica se zove odvojiva. Partikula može da stoji i iza glagola. Ostali kriterijumi za određivanje da li je glagolska složenica odvojiva ili neodvojiva jesu akcenat i semantičke karakteristike. Naime, u odvojivim složenim glagolima akcenat se nalazi na priložima i predložima, koji u složenicama zadržavaju svoje originalno značenje. S druge strane, neodvojive glagolske složenice su strukture čiji elementi ne mogu biti odvojeni negativnom partikulom ili nekim drugim elementom. Tradicionalno se veruje da prilog ili predlog nisu naglašeni u ovim složenicama, i da njihovo značenje nije u potpunosti isto kao kada se koriste van složenice, kao samostalne reči.

Međutim, ne može se sa sigurnošću povući jasna linija između odvojivih i neodvojivih složenih glagola. Pošto granica nije oštra, kada analiziramo ovakve obrasce, možemo govoriti o „skali” (eng. ‘a cline’), a ne dihotomiji. Ovo mišljenje može se potkrepiti činjenicom da su tokom istorijskog razvoja jezika neodvojivi složeni glagoli bili zamenjeni postpozicijskim frazalnim glagolima, kao što su *fly over*, *walk under*, itd. Kastovski ne pravi ovu razliku, kao što ne pravi razliku ni između frazalnih priloga, predložko-priloških elemenata i predloga, koji takođe čine „skalu” (Kastovsky 2005: 375).

Lista priloga/ predloga koji ulaze u sastav složenih glagola staroengleskog jezika, njihovo značenje i primeri koji slede preuzeti su iz Kastovski (2005).

Tabela 1: Partikule koje ulaze u sastav staroengleskih složenih glagola

Prilog/ predlog	Primer	Značenje
<i>adun(e)</i>	<i>adunfeallan</i> ‘fall down’	down, downward (lokativno)

		značenje)
<i>æfter</i>	<i>æfterfolgian</i> ‘succeed, pursue’	after (lokativno/ temporalno značenje)
<i>æt</i>	<i>ætbeon</i> ‘be present’	at, near, on (lokativno/ temporalno značenje)
<i>æweg</i>	<i>æweggan</i> ‘go away’	‘away’
<i>be</i> ⁶⁹	<i>bebegan</i> ‘flow around’	‘around, to, together’
<i>efen</i>	<i>efencuman</i> ‘come together, agree’	‘together, equally’
<i>eft</i>	<i>eftcuman</i> ‘come back’	‘again, back’
<i>for</i> ⁷⁰	<i>forcuman</i> ‘come before’	‘before’
<i>fore</i>	<i>foresittan</i> ‘preside’	‘before’
<i>forþ</i>	<i>forþberan</i> ‘bring forth’	‘forth, forwards’
<i>fram</i>	<i>framswengan</i> ‘swing away’	‘from, away’
<i>full</i>	<i>fullfremman</i> ‘fulfil, perfect’	‘completely’
<i>geond</i>	<i>geonddrencan</i> ‘drink excessively’	‘completely, entirely’, ‘through, over, beyond’
<i>in(n)</i>	<i>inþaran</i> ‘enter’	‘in, into’
<i>niper</i>	<i>niperascufan</i> ‘push down’	‘down’
<i>of</i>	<i>ofgiefan</i> ‘give up’	‘off, from’
<i>ofer</i>	<i>oferþaran</i> ‘go over’	‘over’, ‘too much’

⁶⁹ Ovu partikulu nekada je teško razlikovati od prefiksa *be-*, i često ima nejasno značenje u sastavu složenih glagola.

⁷⁰ Ova partikula može se tumačiti i kao prefiks *for-*.

<i>on</i>	<i>onlihtan</i> 'illuminate'	'on, in', 'off, away'
<i>onweg</i>	<i>onwegadrifan</i> 'drive away'	'away'
<i>to</i>	<i>toclifian</i> 'cleave to'	'to', 'apart, away'
<i>þurh</i>	<i>þurhseon</i> 'see through'	'through', 'intensively'
<i>under</i> ⁷¹	<i>underdelfan</i> 'dig under'	'under', ima i metaforičko značenje
<i>up</i>	<i>upgan</i> 'go up'	'up'
<i>ut</i>	<i>utgan</i> 'go out'	'out'
<i>wiþ</i>	<i>wiþcweþan</i> 'speak against'	'against'
<i>wiþer</i>	<i>wiþerstandan</i> 'withstand'	'against'
<i>ymbe</i>	<i>ymbfaran</i> 'surround'	'about, round'

Iako Kastovski ne analizira složene glagole kroz dihotomiju odvojjiv/ neodvojjiv, on, ipak, govori o mogućnosti podele glagola na ove dve kategorije. Tako, postoje prilozii/ predlozi koji se mogu odvojiti od glagola, i oni koji ne mogu, a postoji i treća kategorija kada su oba slučaja moguća.

a. Prilozii/ predlozi koji se mogu odvojiti od glagola su: *adun(e)*, *æfter*, *æweg*, *fore*, *forþ*, *fram*, *in(n)*, *to*.

b. Prilozii/ predlozi koji se ne mogu odvojiti od glagola su: *be*, *efen*, *eft*, *for*, *full*, *geond*.

c. Prilozii/ predlozi koji se ponašaju dvojako: u određenim složenim strukturama mogu se odvojiti od glagola, dok u drugim predstavljaju neodvojivu celinu sa glagolom. Ovi prilozii/ predlozi su: *æt*, *niper*, *of*, *ofer*, *on*, *þurh*, *under*, *up*, *ut*, *wiþ*, *wiþer* (Kastovsky 2005: 375).

⁷¹ Većina glagola koja u svom sastavu ima partikulu *under*, sa lokativnim značenjem, nastala je po uzoru na glagole latinskog porekla sa prefiksom *sub-* (Marchand 1960: 57).

Lista priloga i predloga koji su gore navedeni i opisani nije konačna, pošto mnogi od njih imaju više od jednog značenja. Ova značenja nekada mogu biti potpuno različita, čak i suprotna, što možemo ilustrovati na primeru partikule *æt*: *æt* može da znači ‘at, near’, ali i ‘from, away’. Zbog polisemije partikula, određivanje tačnog značenja složenih glagola može biti problematično, i u tom slučaju kontekst igra veoma važnu ulogu.

Nisu sve partikule imale istu produktivnu snagu, i mnoge su se tokom istorijskog razvoja jezika prestale koristiti. Mali broj priloga i predloga je i danas produktivan, a među njima su *out*, *over* i *under*.

Iako je obrazac prilog/ predlog + glagol bio dominantan za građenje složenih glagola u staroengleskom jeziku, zabeležena je manja grupa složenih glagola koji u svom sastavu imaju nominalne elemente.

a. Glagolske složenice mogle su da budu izvedene od nominalnih složenica, ili da nastanu kao rezultat procesa povratne tvorbe od sintetičkih složenica. Međutim, status ovih formacija može biti diskutabilan, pošto se mogu analizirati i kao složenice i kao izvedenice. Primeri koji ilustruju ovu grupu su: *nidninam* ‘take by force’, *nidnimung* ‘taking by force’ izveden od *nidniman*.

b. Druga grupa je manje jasna, zbog nedostatka dokaza, ili sporadično pronađenih primera pokušaja građenja složenih glagola. Primeri koji ilustruju ovu grupu su: *ellencampian* ‘campaign vigorously’, *gecwealmbxran* ‘torture to death’, *gepancmetian* ‘deliberate’, *morgenwacian* ‘rise early’, *wea-cwanian* ‘lament’ (Kastovsky 2005: 375).

5.4.4. Proces kompozicije u ostalim vrstama reči

Kao što je već navedeno u delu rada koji se bavi opštim karakteristikama procesa kompozicije, o složenim imenicama, pridevima i glagolima u engleskom jeziku bilo je dosta reči u istraživanjima koja se bave tvorbom reči. Međutim, procesu kompozicije u drugim vrstama reči posvećeno je veoma malo pažnje, a kada je reč o staroengleskom periodu, o njima nismo pronašli nikakve podatke u literaturi koju smo koristili u ovoj disertaciji.

5.4.5. Višečlane složenice u staroengleskom jeziku

O složenicama staroengleskog jezika koje se sastoje od više elemenata takođe je bilo malo reči u literaturi. Ovaj tip predstavlja inovaciju u staroengleskom jeziku, pošto se višečlane složenice ranije nisu koristile. Prvi put su se pojavile u devetom veku (Strang 1970: 333). Složenice ovog tipa mogu da imaju složeni odredbeni deo (npr. *deofolgyld-hus* 'heathen temple', *godspell-bodung* 'gospel preaching'), ili složeni upravni element (npr. *bisceop-heafodlin* 'bishop's head ornament', *niht-butorfleoge* 'moth'). Višečlane složenice sastavljene od više od tri elementa nisu zabeležene u staroengleskom jeziku.

6. PROCES KOMPOZICIJE U SREDNJOENGLESKOM PERIODU

6.1. Opšte karakteristike perioda

Nakon staroengleskog perioda, engleski jezik je prošao kroz „prelazni” ili „srednji” period (Pyles 1964: 139). Srednjoengleski jezik je naslednik staroengleskog jezika, sa kojim deli mnoge karakteristike, ali pokazuje i brojne razlike, koje su posledica unutrašnjih promena i kontakata sa drugim jezicima. Ne postoji striktna granica između ova dva jezička perioda, i opšteprihvaćena periodizacija nastala je na osnovu istorijskih prilika koje obeležavaju kraj jednog i početak drugog perioda. Normansko osvajanje se obično uzima kao važan događaj za prelazak u srednjoengleski period, ali ovaj prelazak lingvistički se nije desio preko noći. Promene u jeziku počele su se odvijati i pre osvajanja iz 1066. godine, a u godinama koje će doći one su samo bile intenzivirane. Veliki istorijski događaj kao da je prelazak u srednjoengleski period učinio iznenadnim. Međutim, bilo je potrebno da prođe ceo jedan vek da promene između dva jezička perioda budu vidljive. Stoga se 1050-ta ili 1100-ta godina uzimaju kao početak srednjoengleskog perioda, zavisi od autora koji se bave ovom periodizacijom.

Zapadnosaksonska književna tradicija nije nestala, i negovana je u manastirima, dok je usmena tradicija nastavila da se čuva kod običnih ljudi. Zapadnosaksonski standardni oblik staroengleskog jezika počeo je da se menja pod novim političkim, kulturnim i lingvističkim uticajima. Standardna varijanta zapadnosaksonskog dijalekta, koja je bila rezervisana za učene ljude, opstala je u manastirskim i religioznim krugovima do 12. veka. S druge strane, većina Anglosaksonaca je negovala usmenu tradiciju, i standardnu varijantu smatrala arhaičnom (Blake 2006: 10).

Obično se 1500-ta godina uzima kao graničnik da označi kraj srednjoengleskog perioda. Tokom ova četiri veka razvoja engleskog jezika došlo je do brojnih radikalnih fonoloških i morfoloških promena koje su za posledicu imale znatno izmenjen izgled jezičkog sistema (Blake 2006: 509). Međutim, uprkos jakom stranom uticaju tokom srednjoengleskog perioda, standardni jezik je i dalje bio snažan, i novi uticaji nisu promenili unutrašnju strukturu engleskog jezika.

6.2. Nova pravila pisanja u srednjoengleskom periodu

Ono što najviše iznenađuje istraživača kada analizira srednjoengleski jezik jeste način pisanja, koji je bio veoma nestabilan i promenljiv. Za razliku od kasne zapadnosaksonske pisane tradicije, koja je bila prilično konzervativna, bez obzira kako su se glasovi izgovarali, pravila pisanja u srednjoengleskom periodu bila su pod velikim uticajem usmene i pisane tradicije normanskog francuskog, a kao posledica toga iste reči su mogle biti različito zapisivane.

Ove promene su se dešavale postepeno, i pod uticajem francuskog i latinskog jezika polako se napuštao stari sistem pisanja. Isprva ovaj sistem nije bio jedinstven. Govorni jezik je znatno uticao na pravila pisanja, pri čemu su prepisivači zapisivali glasove onako kako su ih čuli. Ova sloboda u zapisivanju za posledicu je imala uvođenje glasova iz drugih jezika, pre svega jezika osvajača, i različite načina zapisivanja oblika iste reči (Blake 2006: 10). Zbog toga, kada analiziramo tekstove srednjoengleskog perioda, susrećemo se sa mnoštvom različitih načina beleženja iste reči.

6.2.1. Konsonanti u srednjoengleskom periodu

Tokom istorije engleskog jezika, suglasnički sistem je bio relativno stabilan. Ipak, u srednjoengleskom periodu odigrale su se važne promene, i način pisanja je dobio novi izgled zbog simbola koji su uvedeni da obeleže suglasnike.

U srednjoengleskom jeziku uvedeni su novi simboli *g*, *z*, a frikativi *ð* i *þ*⁷² postepeno su bili zamenjeni digrafom *th*.

Neka slova, kao što su *k*, *q*, *x*, *z* retko su se koristila u staroengleskom jeziku, ili se uopšte nisu koristila, ali su se vremenom počela upotrebljavati u srednjoengleskom periodu. Na primer, staroengleska reč *cyning* u srednjoengleskom je pisana kao *king*, itd. (Blake 2006: 10).

Ne samo da su pojedinačni suglasnici bili različiti između dva perioda, već su se razlikovale i neke skupine suglasnika. Promenu možemo ilustrovati na primeru

⁷² Frikativ *ð* bio je u upotrebi do 1300. godine, dok se *þ* zadržao u pisanim dokumentima do 1400. godine (Barber 2007: 152).

srednjoengleske reči *quath* koja je u staroengleskom glasila *cwæð*, pri čemu je skupina *qu* zamenila suglasničku skupinu staroengleskog jezika *cw*⁷³.

Tabela koja sledi prikazuje tipične razlike u pisanju između staroengleskog i srednjoengleskog sistema suglasnika (Barber 2007: 152).

Tabela 2: Razlike između staroengleskog i srednjoengleskog suglasničkog sistema

Konsonanti staroengleskog jezika	Konsonanti srednjoengleskog jezika
cw	qu
sc	ss, sch, sh
cg	i, j, g
c	k, c
c	ch
s	s, c
ȝ	g
ȝ	ȝ, y
h	h, ȝ, gh

Horobin izdvaja nekoliko promena koje su zahvatile suglasnički sistem u srednjoengleskom periodu:

a. U staroengleskom jeziku nije postojala razlika između zvučnih i bezzvučnih frikativa u pisanju (v, f; z, s; ð, θ). Jedina razlika bila je u izgovoru, u zavisnosti od okruženja unutar reči u kojem bi se ovi suglasnici našli. Za njih kažemo da su alofone varijante iste foneme. Promena koja se desila u srednjoengleskom jeziku, delimično pod uticajem francuskog jezika, odnosila se na razlike između zvučnih i bezzvučnih frikativa, i ona se naziva fonemizacija (eng. *phonemicisation*).

⁷³ Za detaljniji opis promena suglasničkih skupina, vidi Pyles (1964).

b. Suglasnička skupina /sk/ preuzeta je iz nordijskog. Ova skupina postojala je i u staroengleskom periodu, ali je pretrpela glasovnu promenu i postala [ʃ], na primer

scyrte → *shirt*.

c. U staroengleskom jeziku postojala je razlika između dugih i kratkih suglasnika, ali je ova razlika nestala u srednjoengleskom periodu, na primer staroengleska zamenica *man* 'one' i imenica *mann* 'man'.

d. Gubitak suglasnika *h* u suglasničkim skupinama /hl/, /hn/, /hr/, na primer *hlaford* → *lord*, *hring* → *ring*.

e. Vokalizacija zvučnih velarnih frikativa, ispred kojih se nalaze [l, r], na primer staroengleski *swelgan* → *swallow*.

f. Gubitak /w/, u poziciji iza [s, t], a ispred samoglasnika zadnjeg reda, na primer *sweord* → *sword*.

g. Neki suglasnici staroengleskog perioda bili su vokalizovani nakon monoftonga. Ova promena za posledicu je imala nastanak novih diftonga, na primer *dæg* → *day* (Horobin 2002: 55).

6.2.2. Sistem samoglasnika u srednjoengleskom periodu

Promene u samoglasničkom sistemu bile su manje značajne od promena suglasnika. Osnovna promena u pisanju samoglasnika odnosi se na način beleženja dugih samoglasnika. U staroengleskom jeziku dužina samoglasnika u pisanju bila je obeležena dijakritikom, koji se u srednjoengleskom jeziku nije koristio, a samoglasnici su mogli biti duplirani u pisanju.

Tabela koja sledi pokazuje tipične razlike između staroengleskog i srednjoengleskog samoglasničkog sistema (Barber 2007: 152):

Tabela 3: Razlike između staroengleskog i srednjoengleskog sistema samoglasnika

Samoglasnici staroengleskog jezika	Samoglasnici srednjoengleskog jezika
i	i, y
ī	i, y
ē	o, ee
ō	o, oo
ū	ou, ow

Navešćemo još nekoliko razlika između samoglasničkih sistema dva perioda:

- a. Staroengleski *æ* se početkom srednjoengleskog perioda prestao koristiti, i zamenili su ga samoglasnici /e, a/ (Horobin 2002: 65).
- b. Slovo *y* više se nije koristilo da označi zatvoreni samoglasnik prednjeg reda, već kao alternativni graf slovu *i* u pisanju, na primer *king* ili *kyng* u srednjoengleskom periodu (Barber 2007: 152).

Promene u pisanju takođe su bile praćene promenama u izgovoru, i najvidnije promene odnose se na produžavanje i skraćivanje samoglasnika.

6.2.3. Diftonzi u srednjoengleskom jeziku

Sistem diftonga takođe je bio promenjen u srednjoengleskom periodu, i može se izdvojiti nekoliko tendencija karakterističnih za njihov razvoj.

Sistem samoglasnika staroengleskog jezika posedovao je duge samoglasnike, i ova dužina je u pisanju označavana dijakritičkim znakom (makronom). Ovo pravilo je takođe bilo karakteristično i za diftonge staroengleskog perioda. Neki staroengleski diftonzi su bili monoftongizovani. Osim ovog razvoja staroengleskih diftonga u

monofonge, novi diftonzi⁷⁴ su se počeli koristiti u srednjoengleskom periodu (Pyles 1964: 149).

6.2.4. Napomene o načinu pisanja u tekstovima Helsinškog korpusa

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda nalazi se nekoliko simbola koji se ne nalaze u rečnicima srednjoengleskog jezika, i oni se uglavnom odnose na grafeme koje se u savremenom engleskom jeziku više ne koriste. U ovom radu izmenili smo ove simbole, i složenice koje ih sadrže naveli smo onako kako se nalaze u rečnicima. Modifikacije koje su izvršene u načinu pisanja složenica pronađenih u tekstovima koji pripadaju srednjoengleskom periodu su:

+d → *th* na primer +*der-of* → *ther-of*

+t → *th* na primer +*torsdai* → *thorsdai*

+a → *æ*, na primer +*arendrace* → *ærendrace*

+g → *g*, na primer *ouere+gede* → *oueregede*

Osim ovih promena, ostali simboli su navedeni onako kako se nalaze u originalnim tekstovima. Analizirane složenice su navedene u obliku kako se nalaze u Korpusu, iako se kao takvi oblici ne mogu naći u rečnicima. Usled nepodudaranja oblika složenica koje se nalaze u Korpusu i rečnicima, koja nekada mogu biti velika, analiza nekih složenica bila je veoma zahtevna zato što je bilo teško ući u trag tim formacijama u rečnicima, kao i elementima od kojih se one sastoje. Da bismo ilustrovali da pronalaženje određene reči u rečniku nije uvek jednostavno, uzećemo primer koji smo pronašli u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda *gunphanun*. U MED naveden je oblik *gōunfanōun*. Pored ovog oblika navode se i mnogi drugi: *gonfanoun*, -*fainoun*, -*faunon*, -*fenoun*, -*phanoun*, *gunfanoun*, -*fanun*, -*phanun*, *goinfainoun*, *gomfanoun*, -*fainoun*, -*faunon*, -*feinoun*, -*phanoun*, *ganfanon*, *gamfanoun*, *go(f)fanoun*, *gonfaucon*, *gousfaucon*, *gunfaigun*, sa značenjem 'battle standard'. Anlizirajući

⁷⁴ Za detaljniji opis diftonga srednjoengleskog perioda, vidi Pyles (1964) ili Horobin (2002).

složenice srednjoengleskog perioda u ovom radu, naišli smo na brojne primere ove vrste.

Složenice pronađene u tekstovima srednjoengleskog perioda mogle su se pisati trojako: najveći broj je beležen kao jedna reč, ali ima i znatan broj primera koji se pisao sa crticom između elemenata, i ovi oblici nisu uvek pisani na isti način u rečnicima i Korpusu. Takođe je zabeležen manji broj složenica koje su se pisale kao dve reči.

6.3. Strani uticaj na vokabular srednjoengleskog jezika

Preduslov lingvističkog pozajmljivanja je neka vrsta „bilingvalne kompetencije”, a da bi se pozajmljivanje odvijalo na većoj skali, ono mora uključiti veću grupu bilingvala (Lass 1969: 58). To se upravo desilo nakon normanskog osvajanja.

Rečnik srednjoengleskog jezika bio je znatno izmenjen u odnosu na staroengleski, na šta je u velikoj meri uticao veliki priliv reči stranog porekla. Kad je bilo potrebno izraziti nove pojmove, u staroengleskom jeziku su se kombinovale reči domaćeg porekla, i gradile složenice. U srednjoengleskom jeziku često su se koristile reči pozajmljene iz drugih jezika, a produktivna snaga procesa kompozicije iz ranijeg perioda sada je bila u opadanju. Nove reči su se uglavnom pozajmljivale iz francuskog, latinskog i skandinavskih jezika. Normansko osvajanje potisnulo je engleski jezik i zvanični jezik Engleske postao je francuski. Stoga se u rečniku engleskog jezika mogu naći mnoge reči francuskog porekla koje pripadaju žargonu politike, administracije, zakona, i mnogih drugih državnih poslova. Pajls (1964) tvrdi da pre 1066. godine u engleskom jeziku uopšte nije bilo reči francuskog porekla⁷⁵. Međutim, nije uvek jasno da li su reči pozajmljene direktno iz latinskog, ili indirektno preko francuskog jezika, koji je imao veliki uticaj na promenu izgleda vokabulara srednjoengleskog jezika. Obično ovo pitanje uopšte nije važno, zato što je za lingvističku analizu neophodno uzeti u obzir romansko poreklo mnogih engleskih reči. Nakon normanskog osvajanja, mnoge reči iz religioznog i pravnog žargona ušle su u srednjoengleski jezik (Pyles 1964: 329).

⁷⁵ Upravo suprotno ovom stavu, Strang (1970: 250) navodi da je engleski pozajmio „nekoliko” (eng. ‘a few’) reči francuskog porekla pre normanskog osvajanja.

Treba naglasiti da su mnoge reči skandinavskog porekla bile u upotrebi u staroengleskom jeziku, ali su prvi put zabeležene u pisanju tek u srednjoengleskom periodu⁷⁶. Uticaj skandinavskog jezika uglavnom je primetan u toponimima. Strang (1970: 256) navodi da postoji preko 700 toponima koji u svom sastavu imaju reč skandinavskog porekla *-by*. Druge reči skandinavskog porekla koje su mogle biti sastavni deo toponima su *-thorp*, *-toft* i *-thwaite*. Ponekad je teško odrediti sa sigurnošću da li su neke reči engleskog ili skandinavskog porekla, zbog srodnih oblika (eng. *cognates*) koji postoje u oba jezika.

Uticaj koji je francuski jezik imao na strukturu srednjoengleskog jezika, i način na koji je promenio razvojni tok jezika ističu mnogi lingvisti, a paralelna upotreba engleskog i francuskog jezika, i indirektno latinskog, koji su imali svoje germanske i romanske odlike, znatno je promenila izgled rečnika srednjoengleskog jezika.

6.4. Proces kompozicije u srednjoengleskom jeziku – karakteristike i klasifikacija

Iako je pozajmljivanje ostavilo značajan trag na strukturu rečnika srednjoengleskog jezika, derivacija i kompozicija su i dalje bili produktivni i važni tvorbeni procesi koji su bogatili rečnik. Međutim, u poređenju sa produktivnom snagom u staroengleskom jeziku, kompozicija u srednjoengleskom periodu nije bila u o toj meri zastupljena, čak ni u poeziji, koja je bila najbliža staroengleskoj tradiciji građenja složenica. Kada se govori o produktivnosti kompozicije u srednjoengleskom jeziku, obično se navodi Lažamonov Brut (eng. *The Chronicle of Britain*) kao primer poeme koja obiluje složenicama. Ipak, uporedivši broj složenica u Beovulfu i Brutu, dvema poemama iz različitih perioda koje obiluju složenicama, Burnli (2006) je došao do zaključka da je broj složenica u Beovulfu znatno veći. Upotreba složenica nastalih od domaćih elemenata koje imaju transparentno značenje, karakteristična za staroengleski period, bila je u opadanju u srednjoengleskom jeziku. Štaviše, složenice nazvane ‘*kennings*’ (složenice sa metaforičkim značenjem), koje su bile tipične za staroenglesku poeziju, retko su se koristile u srednjoengleskom jeziku.

⁷⁶ Ipak, složenice *sumorlida* ‘summer traveller’ i *ðēnestmann* ‘retainer’, pozajmljenice iz skandinavskog, zabeležene su u staroengleskom jeziku, u Alfredovoj *Recension of the Chronicle* (Strang 1970: 334).

Iako proces kompozicije u srednjoengleskom jeziku nije bio produktivan kao u staroengleskom, javljaju se nove razvojne tendencije koje su obeležile potonji period, i proces kompozicije je nastavio da bogati engleski vokabular. Neki od starih obrazaca nasleđeni su i služili su za građenje novih složenica, dok su neki obrasci prestali da se koriste u jeziku. Ono što je bilo karakteristično za srednjoengleski period bio je fenomen da su neki stari obrasci nastavili da se koriste i u srednjoengleskom periodu, i da su nove složenice nastajale po ovim modelima, ali da su složenice staroengleskog jezika nastale po njima iščezle iz jezika. Bez komparativne analize ovih obrazaca, mogli bismo doći do pogrešnog zaključka da su ovi obrasci bili novi u srednjoengleskom jeziku.

Kao što je navedeno ranije u radu, definisanje složenica u savremenom engleskom jeziku je težak zadatak, a istraživač koji proučava složenice ranijih lingvističkih perioda susreće se s istim dilemama, i dodatnim preprekama koje nameće istorijska analiza. Za određivanje složenica srednjoengleskog jezika možemo se voditi istim kriterijumima koje smo ranije naveli. Međutim, kriterijumi za određivanje složenica srednjoengleskog perioda, kao što su pisanje ili naglasak, nisu uvek pouzdani. Burnli smatra da su za određivanje složenica srednjoengleskog perioda najpouzdaniji kriterijumi semantičke promene koja prati građenje složenica, i morfološke karakteristike složenih oblika koje se podudaraju sa postojećim tipovima složenica (Burnley 2006: 440).

Isto tako, nije uvek jednostavno uspostaviti preciznu razliku između sintaksičkih grupa i složenica, pošto mnoge složenice vode poreklo u sintaksičkim grupama, i može biti diskutabilno odrediti kada je određena konstrukcija prestala da bude sintaksička grupa i postala složenica. Problem sa kojim se susrećemo prilikom definisanja složenica u srednjoengleskom periodu odnosi se i na uspostavljanje granice između složenica i izvedenica, zbog različitih faktora koji su uticali na promenu statusa morfema. Tako je sufiks *-ly* bio u vezi sa staroengleskom imenicom *lic*, koja je imala značenje 'form, shape'. Ova morfema je bila slobodna u ranijim fazama germanskih jezika, i koristila se za građenje nominalnih složenica⁷⁷ (Burney 2006: 440)

⁷⁷ Čak ni u staroengleskom jeziku nije jasno da li formacije sa morfemom *lic* u drugom delu pripadaju složenicama ili izvedenicama.

6.4.1. Složene imenice

U srednjoengleskom jeziku proces kompozicije najviše je bogatio imenički fond. Neki od obrazaca staroengleskog jezika su nasleđeni, dok su se neki novi počeli koristiti. U narednim odeljcima sledi pregled obrazaca koji su se koristili za građenje složenih imenica u srednjoengleskom jeziku.

6.4.1.1. Tip IMENICA + IMENICA

Ovo je bio najčešći obrazac za građenje novih složenih imenica. Nasleđen je iz staroengleskog perioda. Morfološki, imenice se mogu podeliti na determinativne i kopulativne, a zabeleženi su i drugi podtipovi, kao što su imenice postmodifikovanog tipa, imenice koje se sastoje od genitivnih oblika, deverbálnih i vlastitih imenica.

6.4.1.1.1. Determinativne složenice

Najveći broj složenih imenica u srednjoengleskom periodu su determinativnog tipa, naime, mogu se analizirati na osnovu veze između odredbenog i upravnog dela.

6.4.1.1.2. Kopulativne imenice⁷⁸

Ovaj obrazac nije bio produktivan u staroengleskom jeziku, a u srednjoengleskom periodu zabeleženo je nekoliko imenica koje pripadaju ovom tipu, na primer *leod-folk*, *driht-folk*, *gleo-drem* (Burney 2005: 443). Glavna karakteristika ovih složenica jeste da one nemaju gramatički glavni deo, pošto oba konstitutivna elementa imaju isti status. One nemaju strukturu odredbeni/ upravni deo. Takođe se nazivaju i *dvanda* složenicama. Prilikom analize ovih složenica možemo umetnuti glagol 'to be' između konstituenata, odatle potiče termin kopulativan, na primer *cnaue-child* može se interpretirati kao 'a *cnaue* is a *child*'.

⁷⁸ Terminologija koja se koristi, i koju smo naveli u ovom radu prilično je zbujujuća, zato što autori različito koriste termine kada govore o složenim imenicama tipa imenica + imenica. Kastovski koristi termin *aditivna* za staroengleske složenice koje nemaju glavni deo, u kojima oba elementa imaju isti status. Burni koristi termin *kopulativna* za slične strukture u srednjoengleskom periodu. S druge strane, *kopulativne* imenice u analizi koju daje Kastovski su one koje pokazuju različite odnose između odredbenog i upravnog dela.

6.4.1.1.3. Postmodifikovani tip

Ovaj tip je zabeležen u 14. veku, i nastao je pod francuskom uticajem⁷⁹. Kod imenica koje pripadaju ovom tipu drugi element modifikuje prvi. Ovaj redosled nije karakterističan za engleski jezik, i nikada nije postao produktivan. Mali broj primera ilustruje ovaj tip, kao što su *knight-errant*, *falcon gentle* ili *sum total*⁸⁰ (Strang 1970: 193).

6.4.1.1.4. Tip IMENICA + DEVERBALNA IMENICA

Primeri koji ilustruju ovaj obrazac imaju deverbalsku imenicu u drugom delu, na primer *man-slayer*, *wire-drawer* (Strang 1970: 257).

6.4.1.1.5. Tip IMENICA (gen. oblik) + IMENICA

Ovaj tip se sastoji od imenice u genitivnom obliku u odredbenom delu i druge imenice koja ima funkciju upravnog dela. Ove formacije se još nazivaju i genitivnim složenicama zbog prisustva fleksije za oblik genitiva na prvoj imenici. Ponekad je ovaj tip veoma teško razlikovati od sličnih sintaksičkih grupa sa prvim elementom u obliku genitiva, zato što se oblik genitiva mnogo više koristio u staroengleskom periodu nego u potonja dva jezička perioda. U srednjoengleskom periodu došlo je do gubitka flektivnih nastavaka, i taj proces je završen početkom ranog savremenog perioda.

Sauer (1985) u ovaj tip uključuje nekoliko grupa koje smatra genitivnim oblicima:

- a. toponime, na primer *Amberes-bury*,
- b. dane u nedelji, na primer *Sateres-dai*, *Tunres-dæi*, i
- c. složenice s imenicom *man* u upravnom delu, na primer *cunnes-mon*.

Međutim, postoji određeni broj složenica čija struktura nije baš jasna, i ne može se sa sigurnošću utvrditi od kojih se elemenata one sastoje. Naime, složeni status ovih složenica može se dovesti u pitanje. Oblik genitiva može imati funkciju i klasifikovanja

⁷⁹ Ovaj red reči takođe je postojao u staroengleskim rečima keltskog porekla, na primer *MacArthur*, *Kirkpatrick* (Strang 1970: 192).

⁸⁰ Složenice koje Strang navodi ne nalaze se u rečnicima srednjoengleskog jezika, osim *falcon gentle*, koja je mogla imati i obrnut red reči *gentle falcon*.

i specifikovanja. Sauer ilustruje ovaj problem pomoću primera *whales-bone*, u kojem genitivni oblik ima značenje kitovi ‘*whales*’ uopšteno, i, tako, ima funkciju klasifikovanja. Međutim, sam oblik genitiva za klasifikovanje nije dovoljan dokaz da se kombinacija može tumačiti kao složenica (Sauer 1985: 491).

Genitivne složenice su često bivale zamenjene kombinacijama imenica + imenica, i pre ranog savremenog engleskog perioda, na primer *biscop-stol* umesto *bioscopes stol*, ili *leod-folk* umesto *leodes-folk*.

6.4.1.1.6. Tip vlastita imenica + imenica

Ovo je bila nova formacija koja se javila u 13. veku, ali je malo zabeleženih primera tako rano, na primer *Tom-fool* (prvi put zabeležena 1356. godine). Tek u periodu renesanse ovaj oblik se razvio i pomoću njega je nastao veći broj složenih imenica (Burnley 2005: 442).

6.4.1.2. Tip PRIDEV + IMENICA

Ovaj obrazac je takođe nasleđen iz staroengleskog perioda. Brojne su imenice koje pripadaju ovom tipu, i nekoliko primera koji ga ilustruju su: *blackberry*, *blackboard*, *grandfather*, itd. (Marchand 1960).

6.4.1.3. Tip KARDINALNI BROJ + IMENICA

Tip složenica koje se sastoje od broja u odredbenom i imenice u upravnom delu možemo klasifikovati u tip pridev + imenica, zbog adjektivalne funkcije koju broj ima u odnosu na imenicu. Međutim, neki autori (Sauer 1985) ovaj tip izdvajaju kao poseban. Nema mnogo složenica koje pripadaju ovoj grupi.

6.4.1.4. Tip GLAGOLSKA OSNOVA + IMENICA

Složene imenice koje se sastoje od glagolske osnove i imenice postojale su u staroengleskom jeziku, ali nijedan primer nije nasleđen u narednom periodu. Stoga, iako je ovaj obrazac sačuvao arhaični sintaksički izraz, može se činiti kao da je nov pomoću kojeg je nastalo mnogo novih složenica nakon 13. veka. Sauer (1985) smatra da ovaj tip vodi poreklo od složenica strukture imenica + imenica. Veza između glagolske osnove i

imenice u dubinskoj strukturi predstavlja vezu između subjekta i glagola, na primer *leap-year*, *google-eye*, *bere-man*, itd. (Burnley 2005: 442).

Drugi odnos koji postoji između glagolske osnove i imenice vodi poreklo iz francuskog jezika, i u njemu je prvi element imperativan oblik glagola, a drugi imenica koja označava objekat glagola. Ove složene imenice počele su se koristiti u srednjoengleskom periodu, a primeri su: *breakfast*, *makeshift*, *spendthrift*, *turnkey*, itd. (Bradley 1955: 114).

6.4.1.5. Tip ZAMENICA + IMENICA

Ovaj obrazac bio je tipičan za srednjoengleski period, koji je bio obeležen slabljenjem derivacionih obrazaca usled gubitka fleksije, u koji spada i gubitak flektivnog nastavka za genitiv. Kao posledica ovih promena, novi obrasci za građenje složenih imenica su se pojavili, s ličnim zamenicama *he* ili *she*, koje određuju rod cele složenice. Ove složenice nazivaju se 'sex-determining compounds', i neki od primera su: *he-lamb*, *she-cat*, *she-cousin* (Korać 2002: 157). Složenice koje označavaju rod prvi put su zabeležene 1300. godine (Burnley 2005: 442).

Pored ličnih zamenica, u okviru ovog tipa neki lingvisti (Sauer) navode i složenice koje u svom sastavu imaju zamenicu *æl*. Međutim, Sauer smatra da je ovaj tip bio veoma slab u srednjoengleskom periodu, i jedini razlog zašto ga pominje je taj što je postojao u staroengleskom periodu, i što je veoma produktivan u savremenom engleskom jeziku. Jedini primer složenice sa zamenicom *æl* u prvom delu koji Sauer navodi jeste *æl-drihten* (Sauer 1985: 494)⁸¹.

6.4.1.6. Tip IMENICA + PRILOG

Ovaj obrazac je bio nov u srednjoengleskom periodu, i pomoću njega je nastalo mnogo složenih imenica u 14. veku, i kasnije. Prvi element je agensivna imenica, a drugi prilog, na primer *holdere up*, *fynder up* (Bradley 1955: 126).

⁸¹ Različite interpretacije i zaključci mogu biti rezultat ograničenog korpusa koji je istraživao.

6.4.1.7. Tip GLAGOLSKA OSNOVA + PRILOG

Primeri koji ilustruju ovaj tip su *break-up*, *come-down*, *knock-out*, *run-away* (Bradley 1955: 114).

6.4.1.8. Tip IMENICA + SADAŠNJI PARTICIP (-ing/ -ung)

Ovaj tip je postojao u staroengleskom jeziku, ali složenice koje su mu pripadale nisu nasleđene u srednjengleskom periodu. Međutim, obrazac je nastavio da postoji, i građene su nove složenice, na primer *back-biting*, *blood-shedding* (Strang 1970: 257). Odnos između konstituenata je odnos predikat-objekat.

6.4.1.9. Tip PRILOG/ PREDLOG + IMENICA

Ovaj tip je morfološki izolovan, i sastoji se od priloga/ predloga u odredbenom delu i imenice u upravnom delu, na primer *after-tellers*. U poređenju sa drugim nominalnim složenicama, ovaj tip je marginalan. U literaturi se javljaju neslaganja u vezi sa tumačenjem statusa partikula u okviru ovog tipa, naime, da li su to nezavisne morfeme ili prefiksi. Drugi deo složenica su obično deverbale imenice, zato što ove konstrukcije nekada vode poreklo od konstrukcija partikula + glagol ili glagol + partikula (Sauer 1985: 496). Poreklo nekih složenica, kao što je *wel-fare* 'prosperity, general well-being', može se tražiti u konstrukciji prilog *wel* + glagol *faren*.

Strang navodi zanimljiv razvoj partikule *down*, koja je u staroengleskom imala oblik *adun*, sa značenjem 'down, downward'. Međutim, ova partikula vodi poreklo od imenice. Primeri složenica koje u svom sastavu imaju partikulu *down* su *downcast* i *downfall*.

Osim morfološke promene, neke partikule su pretrpele semantičke promene, pri čemu su dobile figurativno značenje u okviru složenica, kao što su *overking*, ili *overlord*. Partikule su u složenicama dobile nove semantičke karakteristike nakon 1200. godine (Strang 1970: 258).

6.4.1.10. Tip IMENICA + GLAGOLSKA OSNOVA

U okviru ovog tipa možemo razlikovati nekoliko podgrupa.

a. Imenica + glagol + nulti nastavak. Ovaj tip se sastoji od imenice u odredbenom delu i deverbale imenice koja je nastala konverzijom, na primer *bellhop* ‘hotel porter’, ili bukvalno ‘someone who hops at the call of the bell’.

b. Imenica + glagol + *-t*. Ovaj tip sastoji se od imenice u odredbenom delu i deverbale akcione imenice sa sufiksom *-t* u upravnom delu, na primer *mon-sleahht*, *weal-laht*, itd. Ovaj tip se ne pominje u literaturi, i nije sasvim jasan (Sauer 1985: 498).

c. Imenica + glagol + *-ere*. Ovaj tip sastoji se od imenice u prvom delu koja je objekat glagola, i deverbale agensivne imenice sa sufiksom *-ere* u upravnom delu, na primer *wæi-witere* ‘guide’, ili bukvalno ‘those who know the way’. Ovaj tip je postojao u staroengleskom jeziku, ali je u srednjoengleskom nadmašio broj sličnih formacija sa nultim sufiksom ili sufiksom *-ende*, koji se dodaje na glagol (Sauer 1985: 498). Tip je postao produktivan u 14. veku, i imenice koje pripadaju ovom tipu su: *moneymaker*, *man-slayer*, *lace-maker*, *house-breaker*, itd.⁸² (Burnley 2006: 442).

d. Imenica + glagol + *-ing*. Ovaj tip se sastoji od imenice u upravnom delu i deverbale akcione imenice sa sufiksom *-ing* u odredbenom delu, na primer *grist-batinge*, ili *heortne-graning*.

6.4.1.11. Endocentrične i egzocentrične složene imenice u srednjoengleskom jeziku

Endocentrične složene imenice bile su daleko brojnije u odnosu na egzocentrične. Ipak, broj egzocentričnih složenica je veći u srednjoengleskom periodu u odnosu na staroengleski, i veruje se da je ova promena nastala kao posledica francuskog uticaja. U egzocentričnim složenicama denotativno značenje složenice ne može se izvesti na osnovu značenja pojedinačnih elemenata, već njihovo značenje predstavlja deo nekog opštijeg koncepta koji nije izražen, već se podrazumeva (Burnley 2005: 443). Poreklo denotativnog značenja egzocentričnih složenica može biti različito. Veruje se da se poreklo složenih imenica srednjoengleskog perioda, kao što su *spurnwater*, *spilltime*, *pinchpenny*, *cutpurse*⁸³, može tražiti u francuskom obrascu iz 12. veka⁸⁴, koji je sadržavao imperativne oblike. Egzocentrične složenice su se gradile i na osnovu

⁸² Strang ove složenice opisuje kao tip imenica + imenica, o čemu je bilo reči na početku pregleda tipova složenih imenica u srednjoengleskom periodu.

⁸³ Ove složenice su se koristile u 13. veku, ali je obrazac postao produktivan kasnije.

⁸⁴ Francuska složenica *coupe-bourse* (srednjoengleska *cutpurse*) zabeležena je u 12. veku.

nekih distinktivnih karakteristika upravnog dela, što ilustruju primeri *whitethorn*, *redbreast*, *Curtmantel* (nadimak za Edvarda I) (Burnley 2005: 443).

Kopulativne imenice se mogu smatrati egzocentričnim konstrukcijama zato što u njima nijedan element nije hiponim cele složenice.

6.4.2. Složeni pridevi

Složeni pridevi su takođe bili brojna grupa složenica u srednjoengleskom jeziku, i njihove razvojne tendencije su slične kao i kod složenih imenica – stari obrasci su nasleđeni ili su iščezli iz jezika, dok su novi počeli da se koriste.

6.4.2.1. Tip PRIDEV + PRIDEV

Ovaj obrazac postojao je u staroengleskom jeziku, ali je on bio „slabo zastupljen” (eng. ‘thinly represented’)⁸⁵ (Burnley 2005: 443). Prvi element je pridev i modifikuje drugi element koji takođe pripada klasi prideva, dajući mu iznijansirane semantičke karakteristike, na primer *lukewarm*, *brown-blue*, *red-hot*. Ovaj obrazac je postao produktivan krajem 14. veka.

6.4.2.2. Tip IMENICA + PROŠLI PARTICIP

Ove pridevske složenice gradile su se od prošlog participa, u funkciji upravnog dela, i imenice koja ga određuje. Ovaj obrazac za građenje složenih prideva postojao je u staroengleskom jeziku, ali primeri nisu nasleđeni u narednom periodu. Iako je ovaj obrazac postojao i ranije, složeni pridevi nastali pomoću njih su bili novi u jeziku, i većina datira iz 14. veka, na primer *moth-eaten*, *book-learned*, *wind-driven*, itd. (Burnley 2005: 443).

6.4.2.3. Tip PRIDEV/ PRILOG + PROŠLI PARTICIP

Adjektivne složenice koje se sastoje od prideva ili priloga u odredbenom delu i prošlog participa u upravnom delu postojale su u staroengleskom jeziku, ali nisu nasleđene u srednjoengleski. Ovaj obrazac se ponovo počeo koristiti u 14. veku, na

⁸⁵ U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronašli smo preko 30 prideva koji se sastoje od dva prideva. To je približno sedmi deo ukupnog broja analiziranih prideva.

primer *new-born*, *high-born*, *hard-set*, itd. Ipak, ovaj obrazac je postao produktivan tek u 16. veku (Korać 2002: 157).

6.4.2.4. Tip IMENICA + PRIDEV

Ovo je bio najproduktivniji obrazac za građenje složenih prideva u srednjoengleskom periodu, a primeri koji mu pripadaju se *blood-red*, *gras-grene*, *milc-white*, i mnogi drugi. (Korać 2002: 158).

6.4.3. Složeni glagoli

Tokom istorije engleskog jezika, složeni glagoli su se, poput većine složenih reči, gradili direktno, kombinovanjem dva elementa, ili indirektno, od drugih složenih reči, najčešće imenica. Ono što karakteriše razvojni tok složenih glagola u srednjoengleskom periodu jeste redistribucija partikula. Naime, u staroengleskom jeziku postojali su odvojivi glagoli koji su se sastojali od partikule (priloga ili predloga) i glagolske osnove, i ovaj obrazac bio je razvijen i u srednjoengleskom periodu, ali, pored njega, sve češće su se koristile konstrukcije s obrnutim redosledom, u kojem je glagol prethodio partikuli. Smatra se da je možda skandinavski uticaj doprineo ovakvom razvoju. Nekada možemo naći primer postojanja oba rasporeda elemenata u složenom glagolu, na primer *fall by* i *bifalien*, *flee out* i *outflee* (Burnley 2005: 445). Ono što je karakterisalo složene glagole srednjoengleskog jezika bio je razvoj od složenog statusa do glagola sa partikulama (eng. 'particled verbs'), što se desilo tokom 15. veka. Kraj srednjoengleskog perioda obeležen je gubitkom produktivnosti u građenju složenih glagola, i razvojem frazalnih glagola.

Osim redistribucije partikula, razvoj složenih glagola karakteriše i semantička promena. Na primer, staroengleski složeni glagol *forþferan* predstavljao je eufemizam i značio je 'to die'. I dalje se koristio u srednjoengleskom jeziku, ali je razvio novo značenje u 14. veku 'to set out'.

Da sumiramo, složene glagole srednjoengleskog jezika mogli bismo opisati u nekoliko tipova.

6.4.3.1. Tip PRILOG/ PREDLOG + GLAGOL

Ovaj tip složenih glagola sastojao se od priloga/ predloga i glagola, koji se nisu mogli odvojiti, na primer *overcasten*, *overcomen*, *overflowen*, itd.

6.4.3.2. Frazalni glagoli

Frazalni glagoli se sastoje od glagola i partikule, na primer *take up*, *write up*, itd.

6.4.3.3. Povratna tvorba

Najraniji zabeležen primer složenog glagola nastao kao posledica procesa povratne tvorbe jeste *backbite* (1300) (Jespersen 1965: 167).

6.4.3.4. Konverzija

Složeni glagoli koji pripadaju ovom tipu izvedeni su od složenih imenica, koje se sastoje od imenice i partikule koja joj prethodi, na primer *outcry*, ili se nalazi poslednje (*write-off*) (Burnley 2005: 444).

DRUGI DEO: REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

7. ANALIZA SLOŽENICA STAROENGLLESKOG JEZIKA

Ukupan broj složenica pronađenih u tekstovima Helsinškog korpusa staroengleskog perioda iznosi oko 2.860. U Tabeli 4 predstavljene su vrste složenih reči koje se nalaze u Korpusu, i broj primera pronađen za svaku:

Tabela 4: Broj složenica staroengleskog perioda klasifikovanih prema vrsti reči

Složene imenice	Složeni pridevi	Složeni glagoli	Složeni prilozi	Složeni predlozi	Složene zamenice	Složeni brojevi	Složeni veznici
2.203	332	164	43	3	9	9	1

7.1. Složene imenice u staroengleskom jeziku

Ukupan broj složenih imenica pronađenih u staroengleskim tekstovima Helsinškog korpusa iznosi oko 2.203. Analizom ovih složenica utvrđeno je da se može izdvojiti 8 podtipova na osnovu vrsta reči kojima pripadaju njihovi konstituenti. U Tabeli 5 prikazani su ovi podtipovi, i broj složenih imenica koje su pronađene za svaki.

Tabela 5: Podtipovi složenih imenica u staroengleskom jeziku

Imenica + imenica	Pridev + imenica	Prilog/ predlog + imenica	Glagolska + nominalna osnova	Zamenica + imenica	Imenica + pridev	Kardinalni broj + imenica	Pridev + pridev
1.808	211	92	19	4	3	1	1

Pored ovih opisanih tipova složenih imenica, u Korpusu su pronađene 64 imenice koje su polovično motivisane, odnosno, jedan od elemenata koji ulazi u sastav složenica nije nezavisna morfema, lišen je značenja, i stoga se sa sigurnošću ne može klasifikovati ni u jedan od prethodno pomenutih tipova.

7.1.1. Tip IMENICA + IMENICA

Najveći broj složenih imenica staroengleskog perioda sastoji se od dve imenice, koje stoje u međusobno različitim sintaksičkim i semantičkim odnosima. Sistematizacija složenih imenica na osnovu odnosa koji postoje između konstituenata nije jedinstvena, i, kao što smo već naveli u uvodnom delu rada, postoje i znatna neslaganja u upotrebi terminoloških odrednica. Staroengleske složene imenice Helsinškog korpusa klasifikovaćemo u dve osnovne kategorije: koordinativne i subordinativne, u zavisnosti od toga da li konstituente složenica stoje u međusobno ravnopravnom ili zavisnom odnosu.

7.1.1.1. Subordinativne složene imenice

Najveći broj složenih imenica staroengleskog jezika pripada subordinativnom tipu, koji karakteriše neravnopravan odnos između konstituenata složenica. Prvi deo složenice određuje drugi, odnosno odredbeni član prethodi upravnom. Ivan Klajn smatra da „sveobuhvatna i čvrsta kategorizacija” na osnovu brojnih odnosa između delova složenica „nije moguća, a možda ni neophodna” (Klajn 2002: 33)⁸⁶. Navešćemo nekoliko primera koji ilustruju neke od odnosa između članova, ne pretendujući na iscrpan niti detaljan pregled svih vrsta odnosa koji se mogu naći u složenicama.

a. Značenje upravnog dela bliže je određeno nekom semantičkom komponentom prvog, odredbenog dela, na primer: *drycraft* ‘magical art, sorcery’ < *dry*, imenica ‘a magician, sorcerer’ + *craft*, imenica ‘power, might’.

b. Konstituente složenice stoje u odnosu sinonimije⁸⁷, na primer:

brimstream ‘sea’ < *brim* ‘the sea, ocean’ + *stream* ‘a stream, current’; *eagorstream* ‘ocean’ < *eagor*⁸⁸ ‘water, the sea’ + *stream* ‘a stream, current’; *deapcwealm* ‘violent

⁸⁶ Kastovski takođe smatra da je veoma teško dati sveobuhvatan prikaz odnosa, i da su primeri koje on navodi za pojedine odnose ‘extremely selective’ (Kastovsky 2005: 367).

⁸⁷ Ove složenice se nazivaju i ‘tautological compounds’ (Sauer 1985: 490).

death' < *deap* 'death' + *cwealm* 'death, destruction'; *feorhlif* 'life' < *feorh* 'life, soul, spirit' + *lif* 'life'.

c. Prvi deo određuje rod cele složenice, na primer: *wifman* 'female member of a household' < *wif* 'a woman, female person' + *man* 'man, human being of either sex'.

d. Upravni deo ima značenje profesije, a prvi sužava značenje drugog dela, na primer: *duruward* 'door-keeper' < *duru* 'door' + *ward* 'keeper'; *feohbigenga* 'cattle-keeper, herdsman' < *feoh* 'cattle' + *bigenga* 'dweller, cultivator'; *geatward* 'gate-ward, porter, door-keeper' < *geat* 'gate, door' + *ward* 'keeper, guard'.

e. Cela složenica predstavlja potklasu upravnog dela, pri čemu odredbeni deo sužava značenje upravnog dela i definiše potklasu, na primer: *fictreow* 'fig-tree' < *fic* 'fig' + *treow* 'tree'; *æppel-leaf* 'apple-leaf' < *æppel* 'apple' + *leaf* 'leaf'.

f. Odredbeni i upravni članovi označavaju razne pojmove, kao što su mesto, izvor, materijal, predmet, cilj, instrument, vreme, radnja, itd, na primer: *brimlad* 'flood-way, path of the sea, sea-way' < *brim* 'the sea, ocean' + *lad* 'a course, way'; *eagsealf/eahsealf* 'eye-salve' < *eag*⁸⁹ 'eye' + *sealf* 'salve, ointment'; *eagwyr*t 'eye-wort' < *eag* 'eye' + *wyr*t 'plant, herb'; *eahðyrel* 'window', bukvalno 'eye hole' < *eah* 'eye' + *ðyrel* 'hole'; *garcwealm* 'death by the spear, spear-slaughter' < *gar* 'dart, shaft, weapon, spear' + *cwealm* 'death'; *gargewinn* 'fight with spears, battle' < *gar* 'spear' + *gewinn* 'conflict'.

Budući da imenica može imati i pridevsko značenje, ponekad se nameće problem u analizi složenih imenica determinativnog tipa. Analiza se može dodatno problematizovati ukoliko u sastav složenih imenica ulaze i reči koje u staroengleskom jeziku mogu pripadati i imeničkoj i pridevskoj klasi. Na primer, *sar* može biti i pridev i imenica, i, stoga se složenica *sarcwide* može analizirati na dva načina:

sarcwide 'sorrowful speech' < *sar*, pridev 'sorrowful' + *cwide*, imenica 'speech', ili

sarcwide 'speech that provokes sorrow' < *sar*, imenica 'sorrow' + *cwide* 'speech'.

⁸⁸ Nezavisna morfema ima oblik *egor*.

⁸⁹ Kao nezavisna morfema koristio se oblik *eage*, dok se oblik *eag* nalazio samo u složenicama.

Druga složenica koja u svom sastavu ima reč *sar* jeste *sarslege*, i nju, takođe, možemo tumačiti na dva načina:

sarslege ‘a painful blow’ < *sar*, pridev ‘sorrowful, painful’ + *slege*, imenica ‘blow’, ili *sarslege* ‘a blow that wounds’ < *sar*, imenica ‘sorrow, pain’ + *slege*, imenica.

Analiza složenih imenica subordinativnog tipa pokazala je da je određeni broj konstituenata koje pripadaju klasi imenica nastala od glagola, što možemo ilustrovati sledećim primerima:

bohscyld ‘a shoulder shield’ < *boh*, imenica ‘anything curved or bent’, vodi poreklo od glagola *bogen* ‘bent’, prošli particip glagola *bugan* ‘to bow, bend’ + *scyld*, ‘shield’,

bordgelac ‘a missile, dart’ < *bord* ‘bord’ + *gelac*, imenica ‘motion, commotion’, vodi poreklo od glagola *lacan* ‘to move’.

U tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronađeni su sledeći primeri koje karakteriše gore opisana struktura: *dædhata*, *dorbrecð*, *gewindæg*, *guðfloga*, *lyftfloga*, *mundbora*, *rædbora*, *scipferend*, *scipflota*, *scipgebroc*, *sunbryne*, *uhtfola*, *wrohtbora* i *wudubinde*.

. Neke složene imenice koje se sastoje od dve imenice imaju samo oblik množine, kao što su *castelmen*, *sibgemagas*, i *wiggetawa*.

7.1.1.2. Koordinativne složene imenice

Osim složenih imenica odredbenog tipa, u staroengleskom jeziku zabeleženi su primeri složenica čije konstitente imaju isti status, odnosno stoje u naporednom ili koordinativnom odnosu. Broj složenih imenica naporednog tipa pronađenih u Korpusu veoma je mali, i to su složenice *suhtergefæderan/ suhtorfædran* ‘uncle and nephew’, *agendfrea* ‘owner and lord’, *sibæðeling* ‘a prince and kinsman’, i *freawine* ‘friend and a lord, a dear or beloved lord’. Ovo su primeri egzocentričnih konstukcija, pošto nijedan element složenice ne predstavlja glavni, odnosno upravni deo, a značenje cele složenice može se izvesti na osnovu značenja sastavnih delova, na primer značenje složenice *freawine* može se intepretirati kao ‘a friend who is also a lord’.

7.1.1.3. Tip genitivni oblik imenice + imenica

Unutar dvoimeničnih složenica možemo razlikovati podtip u kojem je prva imenica u genitivnom obliku. U prvom delu ovog rada, u kojem smo postavili teorijski okvir, ove složenice izdvojene su kao zaseban tip. Pošto je za osnovni kriterijum klasifikacije složenica u ovom radu prihvaćena vrsta reči kojoj pripada cela složenica, kao i konstituente, složenice koje se sastoje od genitivnog oblika imenice koja određuje drugu imenicu klasifikovali smo kao podtip dvoimeničnih složenica.

U Korpusu smo pronašli nekoliko primera koji ilustruju ovaj podtip:

Sunnandæg ‘Sunday’ < *sunnan*, genitivni oblik imenice muškog roda *sunna* ‘sun’ + *dæg*, imenica ‘day’,

*landesmann*⁹⁰ ‘inhabitant of a country, native’ < *landes*, genitivni oblik imenice srednjeg roda *land* ‘land’+ *mann*, imenica ‘man’,

cynnesman ‘man of one’s own kin, kinsman’ < *cynnes*, genitivni oblik imenice srednjeg roda *cynn* ‘kind, race, people’ + *mann*, imenica ‘man’,

oxanhryde ‘an oxherd’ < *oxan*, genitivni oblik imenice muškog roda *ox* ‘ox’ + *hryde*, imenica ‘herd’,

Frigedæg ‘Friday, day of the goddess Frig’ < *Frige*, genitivni oblik imenice ženskog roda *Frig* ‘Frig’ + *dæg*, imenica ‘day’, prevedenica latinske *dies Veneris*,

ælmesgedal ‘distribution of alms’ < *ælmes*, genitivni oblik imenice ženskog roda *ælmesse/ ælmes* ‘alms, charity’ + *gedal*, imenica ‘sharing’,

rædesmann ‘counsellor, advisor’ < *rædes*, genitivni oblik imenice *ræd* ‘council’ + *mann*.

restedæg ‘a day of rest’ < *reste*, genitivni oblik imenice *rest* ‘rest, quiet’ + *dæg*, imenica.

7.1.2. Tip PRIDEV + IMENICA

⁹⁰ Ova složenica imala je i oblik *landmann*, bez genitivnog nastavka u odredbenom delu. U rečniku Bosworth-Toller (2013) složenica *landesmann* piše se odvojeno, kao *landes mann*.

Ovaj tip je bio veoma produktivan u tvorbi složenih imenica u staroengleskom jeziku. Prvi deo složenice je pridev koji ima atributivno značenje, i bliže određuje imenicu. Ponekad je ovaj tip teško razlikovati od sličnih fraza koje se sastoje od prideva i imenice. Navešćemo samo neke od brojnih primera koji ilustruju ovaj tip složenih imenica: *bealosorg* ‘baleful sorrow’, *cearseld* ‘sorrowful place’, *godspell* ‘Gospel’⁹¹, *frumgar* ‘leader’.

U Korpusu je pronađena oko 221 složena imenica koja pripada ovom tipu. Između konstituenta u najvećem broju složenica postoji jasan i nedvosmislen značenjski odnos. Neki pridevi mogu se interpretirati i kao prefiksi, što dovodi u pitanje status cele konstrukcije. U tim slučajevima, ukoliko se prva reč tumači kao prefiks, cela konstrukcija više nije složenica, već izvedenica. Navešćemo primer konstrukcije *mid-daig/ myddai* koja može biti različito opisana u zavisnosti od tumačenja sastavnih delova:

mid-dai+g/ myddai < *mid*, pridev⁹² + *dai*, imenica → konstrukcija je složenica, ali

mid-daig/ myddai < *mid-*, prefiks + *dai*, imenica → konstrukcija je izvedenica⁹³.

Imenice koje se sastoje od prideva i imenice, i imaju samo oblik množine su *ealddagas*, *fyrndagas*, *fyrnstreamas*.

Analizom složenih imenica koje pripadaju ovom tipu utvrđeno je da imenica u upravnom delu može da vodi poreklo od glagola, što pokazuje primer *seldcyme* ‘a rare visit’ < *seld*, pridev ‘rare, little known’ + *cyme*, imenica ‘visit, coming, approach’ nastala od glagola *cuman* ‘to come’.

7.1.3. Tip PRILOG/ PREDLOG + IMENICA

Složene imenice koje pripadaju ovom tipu sastoje se od priloga ili predloga koji određuju drugi deo, imenicu. U literaturi koja se bavi proučavanjem engleskog jezika često se koristi termin partikula (eng. ‘particle’) da se označi i prilog i predlog, zato što

⁹¹ Bukvalno značenje složenice je ‘good message’. Složenica je nastala po uzoru na grčku reč εὐαγγέλιου (‘evangelium’), koja se u svom originalnom obliku sastoji od reči koje znače ‘good’ i ‘message’ (Bloomfield 1963: 169).

⁹² Morfema *mid* može pripadati i klasi imenica.

⁹³ U MED se navodi da se morfema *mid* krajem srednjengleskog perioda počela tumačiti kao prefiks, a ne kao pridev.

obe klase često imaju isti oblik, i teško je odrediti koja od te dve vrste reči učestvuje u građenju složenica. U Korpusu su pronađene 92 složenice koje se sastoje od partikule i imenice. Navešćemo nekoliko primera koji ilustruju ovaj tip složenih imenica:

æfterfylgend ‘follower’ < *æfter*, predlog, prilog ‘after’ + *fylgend*, imenica ‘one who follows or carries anything out’,

forðfæder ‘forefather’ < *forð*, predlog, prilog ‘forth, hence, forwards’ + *fæder*, imenica ‘father’,

æteaca ‘increase, addition’ < *æt*, predlog, prilog ‘near, by, on’ + *eaca*, imenica ‘an addition, increase’,

witherwinna ‘opponent, rival’ < *wither*, prilog, predlog ‘against’ + *winna*, imenica ‘an opponent’,

ellorgast ‘alien spirit’ < *ellor*, prilog ‘elsewhere’ + *gast*, imenica ‘guest’.

Najveći broj složenih imenica koje pripadaju ovom tipu imaju jasnu strukturu i značenje. Međutim, analiza je pokazala da se određeni broj složenih imenica ovog tipa, kao što su *bigspell*, *geanfær*, ili *oferhigd/ oferhygd*, ne može opisati na jednostavan način, prostim raščlanjivanjem na sastavne deleve, zato što one nemaju transparentnu strukturu.

Složena imenica *bigspell* sastoji se od naglašenog predložko-priloškog oblika *be*. Međutim, u sastavu složenih imenica i prideva često se može naći oblik *big* umesto oblika *be*.

Drugi primer koji pokazuje teškoću pri analizi jeste složenica *geanfær*, čija struktura, takođe, nije transparentna. Složenica se može analizirati na sledeći način:

geanfær ‘returning’ < *gean*, alomorfni oblik predloga *ongean*, koji se koristi za građenje složenih imenica i prideva + *fær*, imenica ‘going, journey’.

Za složenu imenicu *oferhigd/ oferhygd* ‘pride, arrogance’, ukoliko se prosto raščlani na dva dela, možemo reći da se sastoji od *ofer* i *higd/ hygd*. Međutim, u

staroengleskom periodu ne postoji morfema *high/ hygd**, već oblik *gehigd* ‘thought, cogitation’, koji ulazi u sastav složenice.

Analizu složenih imenica otežava i različito tumačenje konstituenata u različitim rečnicima. Tako se *gencga* u DOE definiše kao sufiks koji učestvuje u građenju imenica koje označavaju vršioca radnje, na primer *aftergencga/ eftergenga* ‘a follower, successor’. Drugi primer je složenica *foretiohhung* ‘a fore-appointing, predestination’: *tiohhung* ne postoji kao nezavisna morfema, ali se u rečniku Bosworth-Toller tumači kao sufiks⁹⁴.

Pitanje jasnog definisanja složenica nameće se i prilikom analize reči *samodrynelas*, koja se sastoji od dve morfeme: *samod*, predlog, prilog ‘together, with’ i *rynelas*, koja nije nezavisna morfema.

Poreklo složenih imenica koje pripadaju ovom tipu možemo naći u drugim konstrukcijama, što možemo ilustrovati na primeru složenice *wele-fare*, koja verovatno vodi poreklo od priloga i glagola:

wele-fare < *wel*, prilog ‘well’ + *fare*, imenica ‘journey’, nastala od glagola *fāren* ‘to go, proceed, travel’.

7.1.4. Tip glagolska + nominalna osnova

Složene imenice koje pripadaju ovom podtipu sastoje se od glagolske i nominalne osnove koje mogu imati i odredbenu i upravnu funkciju. Konstituente koje vode poreklo od glagolske osnove mogu biti u obliku sadašnjeg i prošlog participia, i shodno ovim odrednicama, složene imenice ovog podtipa klasifikovali smo na sledeći način:

a. Prošli particip + imenica

Prvi deo složenice je prošli particip koji određuje imenicu. Primeri koji slede ilustruju ovaj podtip:

⁹⁴ Drugi primeri formacija koje smo u ovom radu opisali kao složene imenice koje se sastoje od partikule i imenice su *oferlifa* i *widersaca*. Morfeme *lifa* i *saca* su definisane kao sufiksi u rečniku Bosworth-Toller.

æhtemann ‘unfree labourer’ < *æhte*, prošli partici glagola *agan* ‘to own, possess, obtain’ + *mann*, imenica ‘man’,

brægdþoga ‘bent bow’ < *brægd*, prošli particip glagola *bregdan* ‘to move, cast, change, drag’ + *þoga*, imenica ‘a bow, an arch’,

brogdenmæl ‘turned or marked with a spot or sign’ < *brogden* prošli particip glagola *bregdan* ‘to move, cast, change, drag’ + *mæl*, imenica ‘a mark, sign’.

Primer koji ilustruje ovaj podtip jeste i složena imenica *fætedhleor* ‘ornamented cheek’, koja se sastoji od glagola *fætan* ‘to adorn, ornament’ i imenice *hleor* ‘cheek’. Ova složenica se različito definiše u rečnicima – u rečniku Bosworth-Toller definiše se kao imenica, dok je u DOE navedena kao pridev.

b. Imenica + sadašnji particip

U Korpusu je pronađeno nekoliko primera koji pripadaju ovom podtipu:

*bordhæbbende*⁹⁵ ‘shield bearer’ < *bord*, imenica ‘shield’ + *hæbbende*, sadašnji particip glagola *habban* ‘to have, possess, hold, keep’,

dælnimmend ‘participant’ < *dæl*, imenica ‘part’ + *nimmend*, sadašnji particip glagola *niman* ‘to take, receive’.

Još jedan primer koji smo klasifikovali u ovaj podtip jeste složena imenica *boldagende*, koja se sastoji od imenice *bold* ‘a house’, i *agende*, sadašnjeg participa sa značenjem ‘owning’. Ova analiza oslanja se na tumačenje konstituenata i cele konstrukcije koja se nalazi u rečniku Concise Dictionary, sa značenjem ‘homestead-owner’, dok se u rečniku Bosworth-Toller definiše drugačije: *boldagende* je glagol u obliku sadašnjeg participa.

c. Imenica + glagolska osnova

Složene imenice koje pripadaju ovom podtipu sastoje se od imenice koja određuje upravni deo koji vodi poreklo od glagola. Primer koji ilustruje ovu strukturu

⁹⁵ Ovaj oblik je u DOE definisan i kao pridev.

jeste *bordhreoða* ‘cover of the shield’, složena imenica koja se sastoji od imenice *bord* ‘a board, plank’ i oblika *hreoða*, koji vodi poreklo od glagola *hreoðan* ‘to adorn’.

Na primeru složene imenice *ærenddraca/ ærendraca/ ærendwreca* ‘a messenger, ambassador’ možemo pokazati neobičan razvoj drugog dela *raca/ wreca*. Ova morfema nije nezavisna, i izvedena je od glagola *reccan/ wreccan*, sa značenjem ‘to say, to utter’. U DOE možemo naći etimološko objašnjenje reči *ærendwreca*, koja se sastoji od imenice *ærende* ‘errand’ i glagola *wreccan* ‘accomplish, carry out’. Oblik *ærendraca* se najverovatnije razvio asocijativnim putem od reči *racu*, koja ima značenje ‘explanation, narrative’.

7.1.5. Tip ZAMENICA + IMENICA

U Korpusu su pronađena samo četiri primera složenih imenica koje se sastoje od zamenice i imenice:

*angylde*⁹⁶ ‘full value, to be compensated for’ < *an*, zamenica ‘indicating separateness, exclusiveness’ + *gylde*, imenica ‘payment’,

sylfwala ‘suicide’ < *sylf*, zamenica ‘self, own, very’ + *cwalu*, imenica ‘killing, murder, violent death’,

sylfdema ‘somebody who depends on his own judgement’ < *sylf*, zamenica ‘self, own, very’ + *dema*, imenica ‘a deemer, thinker, judge’, i

sylfwill ‘self-will’ < *sylf*, zamenica ‘self, own, very’ + *will*, imenica ‘will, pleasure’.

U literaturi koju smo naveli u uvodnom delu ovog rada, ovaj tip se definiše kao *self/ æl*⁹⁷+imenica. Nigde se ne pominje zamenica *an*.

7.1.6. Tip IMENICA + PRIDEV

U Korpusu su pronađene samo tri složenice koje pripadaju ovom tipu:

Eggbryht ‘Egbert’⁹⁸ < *ecg*, imenica ‘edge, sword’ + *bryht*, pridev ‘bright, excellent’,

⁹⁶ U DOE *an* se definiše i kao pridev i kao zamenica.

⁹⁷ Međutim, *æl* se u rečnicima definiše kao pridev i prilog, nigde kao zamenica.

flitgeorn ‘quarreller’ < *flit*, imenica ‘quarrelling’ + *georn*, pridev ‘eager, desirous’,

furlang ‘furlong, a unit of linear measure’ < *furh*, imenica ‘ditch, furrow’ + *lang*, pridev ‘long’.

Ove imenice se različito analiziraju u rečnicima koje smo koristili u analizi. Bosworth-Toller’s Anglo-Saxon Dictionary svrstava složenicu *flintgeorn* u klasu imenica i klasu prideva, dok je u DOE samo imenica. Značenje imenice se, takođe, drugačije navodi: u DOE *flitgeorn* je imenica koja znači ‘eager for strife’, dok rečnik Bosworth-Toller, pored ovog značenja navodi i druga, na primer: ‘one desirous for contention, quarreller’. The Concise dictionary ovu imenicu svrstava u klasu imenica i prideva.

7.1.7. Tip KARDINALNI BROJ + IMENICA

U Korpusu je pronađen samo jedan primer složene imenice koja pripada ovom tipu, a to je *fifleaf*/ *fifleaf*, koja se sastoji od kardinalnog broja *fif* i imenice *leaf*, sa značenjem ‘a plant cinquefoil or five-leaf’. Ovaj tip se ne izdvaja kao poseban u literaturi o staroengleskim složenicama, ali opisujući složenice indoevropskog jezika, Kastovski (2009) je definisao ovaj tip nazivajući složene imenice koje mu pripadaju ‘dvigu’. Razlog zašto ovaj tip nije izdvojen kao poseban može se naći u adjektivnoj funkciji koju broj ima u sastavu složenice. Ipak, ovaj tip smo opisali kao poseban pošto se glavni kriterijum za klasifikaciju usvojen u ovom radu odnosi na vrstu reči kojoj pripadaju konstituente.

7.1.8. Tip PRIDEV + PRIDEV

Jedina složena imenica pronađena u Korpusu koja pripada ovom tipu čije obe konstituente pripadaju klasi prideva jeste vlastito ime *Æðelberht* ‘Ethelbert’ < *æðel*, pridev ‘noble’ + *bryht*, pridev ‘bright, clear, lucid’.

7.1.9. Izazovi koji se nameću prilikom klasifikacije složenih imenica

Analiza složenih imenica staroengleskog jezika, i nastojanje da se date imenice klasifikuju u opisane tipove pokazali su da je precizna klasifikacija složenica na osnovu

⁹⁸ Kralj Veseksa, vladao od 800. do 837. godine.

vrste reči kojima pripadaju njihove konstituente u mnogim slučajevima problematična. Razlozi su brojni, i o njima je već bilo reči u prvom delu rada, a u analitičkom delu iz prethodnih odeljaka sporadično su navođeni primeri koji su različito opisivani u literaturi. U ovom odeljku navešćemo nekoliko primera koji ilustruju probleme i nedoumice sa kojima smo se suočili prilikom analize složenih imenica pronađenih u tekstovima koji pripadaju staroengleskom periodu.

Mnoge reči bismo mogli opisati kao složenice zbog njihove složene strukture. Međutim, analiza određenog broja složenih imenica pokazala je da se one sastoje od elemenata od kojih jedan predstavlja nezavisnu morfemu i ima leksičko značenje, dok drugi deo složenice nema nezavisan status, lišen je značenja i u rečnicima se navodi samo kao deo složenica. Stoga je teško klasifikovati ove imenice u određeni tip prema vrsti reči, pošto ne možemo odrediti klasu tih elemenata. Međutim, ukoliko je poreklo ovih elemenata poznato, onda se ta činjenica uzima kao validna za određivanje klase konstituenata, i tipa cele složenice, što pokazuju sledeći primeri:

ærenddraca/ ærendraca/ ærendwreca < imenica + glagol, ali *raca/ wreca* nije nezavisna morfema, i ne navodi se u rečnicima. Međutim, pošto morfema *raca/ wreca* vodi poreklo od glagola *reccan/ wreccan*, klasifikovali smo je u podtip imenica + glagol.

meolcsucend ‘suckling’ je imenica koja se sastoji od nezavisne morfeme *meolc* ‘milk’ i morfeme *sucend* koja ne postoji kao nezavisna morfema, ali je u vezi sa glagolom *sucan* ‘to suck’.

Složene imenice koje se sastoje od nezavisne morfeme i drugog dela koji nema samostalan status i lišen je značenja nazivamo polovično motivisanim složenicama. U Korpusu je pronađen veliki broj ovakvih složenica (64), i navešćemo nekoliko primera koji pokazuju polovičnu motivisanost:

græshoppa ‘a grasshopper, locust’ < *græs*, imenica ‘grass’ + *hoppa*, nije nezavisna morfema,

hancred ‘cock-crow, cock crowing, division of the night’ < *han*, imenica ‘a thole, a projecting stone that forms part of a boundry’ + *cred*, nije nezavisna morfema,

meluhudern ‘a meal storehouse’ < *melu*, imenica ‘meal’ + *hudern*, nije nezavisna morfema.

Drugi problem koji se nameće u analizi tiče se semantičke prirode složenica. Značenje složenica često je transparentno i ono se izvodi na osnovu značenja njenih delova. Međutim, značenje određenog broja složenih imenica nije u vezi ni sa jednom značenjskom komponentom njenih konstituenata, što pokazuje primer *hafenleast* ‘poverty, want, lack of means’. Složenica se sastoji od morfeme *hafen*, oblik preterita od glagola *hebban* ‘to heave, lift, raise’, i morfeme *least* s značenjem ‘footprint, trace’⁹⁹. Međutim, na osnovu značenja elemenata, ne može se doneti zaključak o značenju složenice *hafenleast*.

U nekim slučajevima teško je opisati složenice pošto se istovremeno suočavamo s izazovima i semantičke i morfološke prirode. Na primer, *andweorc* ‘material, substance’ je složenica koja se sastoji od dve morfeme: *and* i *weorc*. Drugi element *weorc* je imenica, ali je prvi teško definisati. U DOE morfema *and* se definiše kao veznik i prilog, a u rečniku Bosworth-Toller kao veznik i predlog. Morfema *and* ima i svoj alomorfni oblik *an*, koji se može koristiti kao nezavisna morfema u složenicama, sa značenjem ‘opposition, against’. Teško je odrediti koja morfema i koje značenje ulaze u sastav složenice *andweorc*.

Analiza staroengleske složene imenice *ealuscerwen* pokreće nekoliko pitanja: kompleksnost određivanja preciznog značenja, morfološke strukture i porekla njenih konstituenata. U rečniku Bosworth-Toller navodi se nekoliko semantičkih definicija: ‘deprivation of ale’, metonimijsko značenje za osećaj gubitka; ako se drugi deo složenice *-scerwen* definiše kao pozajmljenica iz staroirskog, od reči *seirbe* ‘bitterness’, značenje se može interpretirati kao ‘ale-bitterness’; ako se prvi deo složenice *ealu* dovede u vezu sa runskim *alu* ‘good luck’, a drugi deo *-scerwen* tumači kao ‘deprivation’, značenje cele složenice može da glasi ‘the taking away of good luck’. Morfološka struktura složenice različito se interpretira u rečnicima: u DOE može se naći tumačenje po kojem je složenica sastavljena od tri elementa, *ealu-scer-wen*, sa značenjem ‘hope or expectation of ale-dispensing’.

⁹⁹ U rečniku Bosworth-Toller *least* se definiše i kao sufiks.

Neke složenice mogu da imaju isti oblik i da pripadaju različitim vrstama reči; mogu se klasifikovati kao imenice, pridevi, ili neka druga klasa. Na primer, složenica *angyld* je i pridev i imenica, a prvi deo *an* može biti i zamenica i pridev. Ukoliko prilikom analize uzmemo u obzir sve pomenute mogućnosti pripadanja različitim klasama, složenicu *angyld* možemo opisati na 4 načina: a. složena imenica tipa zamenica + imenica, b. složena imenica tipa pridev + imenica, c. složeni pridev tipa zamenica + imenica, d. složeni pridev tipa pridev + imenica. Na sličan način može se analizirati i složenica *wohfremmend*, koja se u rečniku Bosworth-Toller Dictionary definiše kao pridev, dok je u Concise Dictionary opisana kao imenica. Prvi deo složenice se takođe različito definiše, i kao pridev i kao imenica, dok element *fremmend* nije naveden kao nezavisna morfema.

7.1.10. Zaključne napomene o staroengleskim složenim imenicama

Najčešći obrazac za građenje složenih imenica u staroengleskom jeziku bio je imenica + imenica, i skoro je šest puta više dvoimeničnih složenih imenica od ukupnog broja složenih imenica nastalih pomoću svih ostalih obrazaca zajedno. Pored tipa imenica + imenica, možemo reći i da su tipovi pridev + imenica i prilog/ predlog + imenica takođe bili produktivni u staroengleskom jeziku. Ukoliko pretpostavimo produktivnost kao kriterijum za određivanje tipova, možemo da zaključimo da su složene imenice u staroengleskom jeziku građene od imenice, kao upravnog dela, i prideva, priloga/ predloga ili druge imenice koje su određivale upravni deo.

Drugi tipovi predstavljeni su malim brojem primera, neki čak i samo jednim (kardinalni broj + imenica i pridev + pridev) i možemo ih smatrati marginalnim obrascima za građenje složenih imenica u staroengleskom periodu. Ipak, važno ih je opisati i objasniti pošto predstavljaju jezičku realnost i potencijal za građenje složenih oblika u ranijem jezičkom razdoblju. Kasnija analiza će pokazati da li su ovi obrasci iščezli iz jezika, ili su i u narednim jezičkim razdobljima postojali, pružajući mogućnost za građenje novih reči i bogaćenje engleskog jezičkog fonda. Takođe bismo istakli i postojanje različitih glagolskih oblika u kombinacijama s imenicama, ali njihov broj je takođe mali, i izosi svega 19. U tekstovima Korpusa staroengleskog jezika pronađene su i brojne složene imenice koje su polovično motivisane.

Ono što je analiza staroengleskih imenica pronađenih u Korpusu otkrila jeste postojanje obrazaca koji nisu opisani u literaturi koju smo koristili u ovom radu. Ti tipovi su sledeći: kardinalni broj + imenica, imenica + pridev, i pridev + pridev. Iako je izrazito mali broj složenih imenica nastalih po ovim modelima pronađeno u Korpusu, ne treba zanemariti njihov značaj jer predstavljaju dokaz o postojanju struktura iz ranijeg jezičkog razdoblja.

7.2. Složeni pridevi u staroengleskom jeziku

Proces kompozicije bogatije je i prideve u staroengleskom jeziku, i u Korpusu su pronađena i analizirana 332 složena prideva. Na osnovu vrsta reči kojima pripadaju njihovi konstituenti, utvrđeno je da se može izdvojiti 9 podtipova složenih prideva¹⁰⁰. U Tabeli 6 prikazani su ovi podtipovi, i broj složenih prideva pronađenih za svaki.

Tabela 6: Podtipovi složenih prideva u staroengleskom jeziku

Imenica + pridev	Prilog + pridev	Pridev + imenica	Pridev + pridev	Nominalna + glagolska osnova	Prilog + particip	Broj + pridev/ imenica	Imenica + imenica	Prilog + imenica
174	35	35	31	26	14	5	5	3

7.2.1. Tip IMENICA + PRIDEV

Najveći broj složenih prideva pronađenih u Korpusu sastoji se od imenice koja određuje pridev. Između prideva i imenica mogu se izdvojiti brojni odnosi, i primeri koji slede ilustruju neke od njih:

ðragbysig ‘occupied for a time’ < *ðrag*, imenica ‘a time, season’ + *bysig*, pridev ‘busy’,

beaduscearp ‘battle-sharp, sharp in fight’ < *beadu*, imenica ‘battle, war’ + *scearp*, pridev ‘sharp’,

¹⁰⁰ U Korpusu su pronađena i 4 polovično motivisana prideva koja nismo klasifikovali ni u jedan tip.

deofolseoc ‘devil-sick, possessed with a devil’ < *deofol*, imenica ‘devil’ + *seoc*, pridev ‘sick’,

firwetgeorn ‘very inquisitive, curious’ < *firwet*, imenica ‘curiosity’ + *georn*, pridev ‘eager’,

goldhwæte ‘greedy for gold’ < *gold*, imenica ‘gold’ + *hwæt*, pridev ‘quick, active’.

Kada se nađu u sastavu složenih prideva, neke reči mogu imati neznatno izmenjen oblik, što možemo ilustrovati na primeru imenice *nædre* ‘serpent’. Kada ova imenica učestvuje u građenju složenog prideva, ona ima oblik *nædder*, što pokazuje složenica *nædderfah* ‘spotted like a snake’ < *nædre*, imenica ‘serpent, snake’ + *fah*, pridev ‘coloured’.

7.2.2. Tip PRILOG + PRIDEV

Složeni pridevi koji pripadaju ovom podtipu sastoje se od priloga koji ima odredbenu funkciju i prideva koji je upravni član. U Korpusu je pronađeno 35 složenih prideva koji pripadaju ovom tipu, i primeri koji slede ilustruju ovu strukturu:

ælmeahtig ‘almighty’ < *æl*, prilog ‘all, wholly, completely’ + *meahtig*, pridev ‘mighty, powerful’,

efenfela, pridev ‘equally many so many, as many’ < *efen*, prilog ‘exactly, just’ + *fela*, pridev ‘much, many, a great number’¹⁰¹,

forðsnoter ‘very wise’ < *forð*, prilog ‘forth, forwards, still’ + *snoter*, pridev ‘wise’,

forehalig ‘very holy’ < *fore*, prilog ‘before, in advance of’ + *halig*, pridev ‘holy’,

ofermicel ‘over much, excessive’ < *ofer*, prilog ‘above, over’ + *micel*, pridev ‘great’,

sundorwis ‘speacially wise’ < *sundor*, prilog ‘separately’ + *wise*, pridev ‘wise’,

ymbhidig ‘careful, anxious, feeling anxiety’ < *ymb*, prilog ‘about, by’ + *hygdig/ hydig*, pridev ‘disposed, minded’.

¹⁰¹ Morfema *fela* je imala različit status tokom istorije: prvo je pripadala klasi prideva, potom priloga, i, najzad je od priloga postala tzv. kvazi-imenica (eng. *quasi-substantive*) (DOE).

Prilikom opisa složenih prideva ovog tipa ponekad se susrećemo sa poteškoćom razlikovanja vrste reči kojoj pripada odredbeni element – da li on pripada klasi prideva ili priloga, budući da obe vrste reči mogu imati isti oblik, kao i značenje, što možemo ilustrovati na primeru morfeme *eall*. Složeni pridev *eallgearo* ‘all-ready, quite prepared’ možemo analizirati na dva načina: struktura koja se sastoji od priloga i prideva, ili dva prideva. U DOE *eall* se definiše kao prilog kada se nalazi u sastavu složenica. Međutim, kada se nađe u sastavu složenih imenica, kao što je primer *eallmiht*, morfema *eall* se definiše kao pridev.

Konstituente složenih prideva nekada imaju neznatno izmenjene oblike kada se nađu u sastavu složenih prideva u odnosu na oblike koji se koriste kao nezavisne morfeme. Na primer, prvi element složenog prideva *eaðhylde* ima finalno *e* kada se koristi kao nezavisna morfema *eaðe*: *eaðhylde* ‘satisfied, contended’ < *eaðe*, prilog ‘easily’ + *hylde*, pridev ‘inclined’.

Prilozi u ulozi odredbenog dela često imaju intenzivirajuću funkciju i pojačavaju značenje koje pridev ima.

7.2.3. Tip PRIDEV + IMENICA

Složeni pridevi koji pripadaju ovom tipu sastoje se od prideva koji određuje imenicu u upravnom delu. Navešćemo nekoliko primera koji ilustruju ovaj tip:

caldheort ‘cold-hearted, cruel’ < *cald*, pridev ‘cold’ + *heorte*, imenica ‘heart’,

gamolfeax ‘with hoary locks, grey-haired’ < *gamol*, pridev ‘old, aged’ + *feax*, imenica ‘hair, the locks’,

glædmod ‘glad-minded, cheerful’ < *glæd*, pridev ‘shining, bright’ + *mod*, imenica ‘heart, mind, spirit’.

U Korpusu je pronađeno 35 složenih prideva koji pripadaju ovom tipu. Analizom sastavnih delova ovih prideva utvrđeno je da je najčešći upravni element imenica *mod*, koja se različito opisuje u rečnicima. U DOE ona se definiše kao

nezavisna morfema koja pripada klasi imenica, dok je u Bosworth-Toller's Dictionary opisana kao sufiks koji se koristi za građenje prideva¹⁰².

7.2.4. Tip PRIDEV + PRIDEV

Ovaj tip je, takođe, bio produktivan. Pridevi koji ulaze u sastav složenica mogu stajati u različitim odnosima, i primeri koji slede ilustruju neke od njih:

druncengeorn 'intoxicated, drunken' < *druncen*, pridev 'drunk' + *georn*, pridev 'eager, desirous',

brunfag 'of a brown color' < *brun*, pridev 'brown' + *fag*, pridev 'coloured, dyed',

earmcearig 'wretched and sorrowful'. Značenje ovog složenog prideva može se izvesti na osnovu značenja prideva konstituenata koji u složenici imaju jednak status: *earm* 'poor, miserable' i *cearig* 'sorrowful, wary'.

ealdwerig 'vile of old' < *eald*, pridev 'old' + *werig*, pridev 'tired, exhausted',

eacencraeftig 'exceedingly strong' < *eacen*¹⁰³, pridev 'increased, great' + *craftig*, pridev 'skillful, powerful'.

7.2.5. Tip nominalna + glagolska osnova

Složeni pridevi koji pripadaju ovom tipu sastoje se od nominalne i glagolske osnove koje mogu stajati i u odredbenom i upravnom delu složenice. Nominalni elementi pripadaju klasi imenica ili prideva, dok konstituente koje vode poreklo od glagolske osnove mogu biti u obliku sadašnjeg i prošlog participa, i shodno ovim karakteristikama, složene prideve ovog podtipa klasifikovali smo na sledeći način:

a. Tip IMENICA/ PRIDEV + SADAŠNJI PARTICIP

U tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronađeno je ukupno 13 složenih prideva koji se sastoje od nominalnog odredbenog dela i sadašnjeg participa u funkciji

¹⁰² Fenel navodi da se složeni pridevi sastavljeni od prideva i imenice „sporadično” (eng. 'occasionally') javljaju u staroengleskom periodu (Fennell 2001), što je u suprotnosti sa rezultatima koje je ovo istraživanje pokazalo.

¹⁰³ Oblik *eacen* takođe je i prošli particip glagola *eacan*.

upravnog elementa. Primeri koji slede ilustruju strukturu u kojoj prvi element, imenica, određuje drugi, glagolski oblik:

landhæbbende, pridev 'owning land' < *land*, imenica 'land' + *hæbbende*, sadašnji particip glagola *habban* 'to have, possess',

foldhrerende, pridev 'earth-stirring, trading the ground' < *folde*, imenica 'the earth, ground' + *hrerende*, sadašnji particip glagola *hrēran* 'to move shake, stir',

bordhæbbende, pridev¹⁰⁴ 'bearing shields, equipped with shields' < *bord*, imenica 'shield' + *hæbbende*, sadašnji particip glagola *habban* 'to have, possess, hold, keep',

cnihtwesende, pridev 'being a boy, as a youth' < *cniht*, imenica 'boy' + *wesende*, sadašnji particip glagola *bēon* 'to be'.

Pored imenica u odredbenom delu, u Koprusu su pronađeni složeni pridevi koji se sastoje od prideva koji određuju sadašnji particip, na primer *anstandende* 'standing alone, alone' < *an*, pridev 'alone' + *standende*, sadašnji participa glagola *standan* 'to stand'.

b. Tip IMENICA/ PRIDEV + PROŠLI PARTICIP

U Korpusu je pronađeno 10 složenih prideva koji pripadaju ovom tipu. Nominalni deo određuje glagolski koji je u obliku prošlog participa. Primeri koji slede ilustruju strukturu u kojoj odredbeni deo pripada klasi prideva:

frumcenned 'first-born, eldest' < *frum*, pridev 'first, original' + *cenned*, prošli particip glagola *cennan* 'to bear, bring forth',

wohbogen 'bent, crooked' < *woh*, pridev 'bent, crooked, not straight' + *bogen*, prošli particip glagola *bugan* 'to bend, to bow',

bealoblonden 'pernicious, deadly'¹⁰⁵ < *bealu*, pridev 'evil, pernicious, deadly' + *blonden*, prošli particip glagola *blandan* 'to mix, blend'.

¹⁰⁴ Složenica *bordhæbbende* može pripadati i klasi imenica, sa značenjem 'shield-bearer' (DOE).

¹⁰⁵ Bukvalno značenje je 'compounded with malice' (DOE).

Pored prideva, odredbenu funkciju mogu imati i imenice, što pokazuje složeni pridev *beaghroden* ‘crown-adorned’ < *beah*, imenica ‘a ring, crown’ + *hroden*, prošli particip glagola *hreoðan* ‘to adorn’.

c. Tip PROŠLI PARTICIP + IMENICA

U Korpusu su pronađena tri primera složenih prideva u kojima prvi deo pripada klasi glagola, u obliku prošlog participa, a drugi je imenica:

collenferhð ‘fierce-minded, bold of spirit’ < *collen*, prošli particip glagola *cellan* ‘to swell’ + *ferhð*, imenica ‘soul, spirit’,

blandenfeax ‘having mixed or grizzly hair, grey-haired’ < *blanden*, prošli particip glagola *blandan* ‘to mix’ + *feax*, imenica ‘hair’,

bolgenmod ‘enraged in mind’ < *bolgen*, prošli particip glagola *belgan* ‘enrage oneself, irritate oneself’ + *mod*, imenica ‘heart, mind, spirit’.

7.2.6. Tip PRILOG + SADAŠNJI/ PROŠLI PARTICIP

Složeni pridevi koji pripadaju ovom tipu sastoje se od priloga koji određuje upravni deo koji pripada klasi glagola, u obliku sadašnjeg ili prošlog participa. U Korpusu je pronađeno nekoliko primera koji ilustruju ovaj tip, a to su:

dunestigende ‘descending’ < *dune*, prilog ‘down’ + *astigende*, sadašnji particip glagola *astigan* ‘to go, come, step’,

eðbegete ‘easily got, prepared’ < *eð*, prilog ‘more easily’ + *begete*, prošli particip glagola *begeten* ‘to seize, obtain’,

feorrancumen ‘come from afar, stranger’ < *feorran*, prilog ‘afar, at a distance’ + *cumen*, prošli particip glagola *cuman* ‘to come, go’.

7.2.7. Tip KARDINALNI BROJ + PRIDEV/ IMENICA

Ovaj tip nije opisan u literaturi o složenicama staroengleskog perioda, verovatno zbog adjektivalne funkcije koju kardinalni broj ima kao odredbeni član u složenici. U

Korpusu je pronađeno 5 primera koji ilustruju ovu strukturu, od kojih dva složena prideva imaju pridev u drugom delu, a tri imenicu. Primeri koji slede ilustruju složene prideve koji imaju strukturu kardinalni broj + pridev:

fewerfete, pridev 'four-footed, quadruped' < *fewer*, kardinalni broj, s adjektivnom funkcijom, i značenjem 'four' + *fete*, pridev 'having feet of a certain kind, provided with feet'. Drugi element *fete* opisan je različito u rečnicima: u DOE navodi se da je to adjektivni sufiks koji se koristi za građenje složeno-sufikslnih tvorenica (eng. 'parasyntetic compounds'), dok se u rečniku Bosworth-Toller opisuje i kao pridev i kao sufiks.

fiðerfete 'four-footed' < *fiðer*, kardinalni broj 'four' + *fete*, pridev 'provided with feet, footed'. S druge strane, morfema *fiðer* definiše se kao prefiks u rečniku Bosworth-Toller, i koristi se za građenje „složenih prideva”¹⁰⁶.

Primeri koji slede ilustruju složene prideve koji imaju strukturu kardinalni broj + imenica:

fewerscyte 'four-cornered, square' < *fewer*, kardinalni broj 'four' + *scyte*, imenica 'shooting',

seofonnihte 'seven days old' < *seofon*¹⁰⁷, kardinalni broj 'seven' + *niht*, imenica 'night',

syfanwintre 'seven years old' < *seofon*, kardinalni broj 'seven' + *winter*, imenica 'winter'.

7.2.8. Tip IMENICA + IMENICA

U Korpusu je pronađeno pet primera složenih prideva koji se sastoje od dve imenice. Primeri koji slede ilustruju ovu strukturu:

calcrond/ calcrand 'round of hoof' < *calc*, imenica 'shoe' + *rond*, imenica 'border, edge',

¹⁰⁶ Ovaj opis u suprotnosti je sa definicijom složenica koje u svom sastavu nemaju prefiks, već slobodnu morfemu.

¹⁰⁷ Oblici *seofon* i *fewer* mogu pripadati i klasi imenica i klasi prideva (Bosworth-Toller's Dictionary).

weamod ‘angry, wrathful’ < *wea*, imenica ‘woe, misery’ + *mod*, imenica ‘heart, mind, spirit’.

7.2.9. Tip PRILOG + IMENICA

U Korpusu su pronađena samo tri složena prideva koji pripadaju ovom tipu:

oferhleodor ‘not hearing, inattentive to sound’ < *ofer*, prilog ‘above, over’ + *hleodor*, imenica ‘hearing’,

eaðmod ‘humble, obedient’ < *eaðe*, prilog ‘easily, readily’ + *mod*, imenica ‘heart, mind, spirit’,

oferhlyde ‘over-loud, noisy’ < *ofer*, prilog + *hlyd*, imenica ‘sound’.

7.2.10. Izazovi koji se nameću prilikom klasifikacije složenih prideva

Analizirajući složene prideve pronađene u tekstovima Korpusa koji pripadaju staroengleskom periodu, naišli smo na slične nedoumice u vezi s opisom i klasifikacijom prideva na osnovu vrste reči kojima pripadaju konstituente kao i u slučaju klasifikacije složenih imenica. Jedna od osnovnih dilema koja se nametala odnosila se na izbor opisa elemenata koji su različiti u rečnicima koje smo konsultovali. Primeri koji slede ilustruju neke poteškoće sa kojima smo se suočili prilikom morfološke analize složenih prideva:

ærwacol, pridev ‘early awake’ < *ær* + *wacol*. Prvi element *ær* se u DOE definiše kao prilog, predlog ili veznik, a u rečniku Bosworth-Toller’s Dictionary, pored ove tri vrste reči, navode se još i imenica i pridev. Za određivanje tačne strukture neophodno je poznavati i semantiku svih navedenih vrsta reči, i shodno tome, složeni pridev *ærwacol* možemo klasifikovati u dva tipa: prilog + pridev i pridev + pridev.

Klasifikacija složenih prideva na osnovu vrste reči njihovih sastavnih delova nekada se ne može jasno odrediti usled sinkretizma. Sinkretizam oblika može dovesti do različitih tumačenja struktura složenica, što se posebno problematizuje ukoliko različiti oblici imaju iste funkcije, što možemo pokazati na primerima složenica *eftacenned* i *eacencræftig*. Složenica *eftacenned* se u rečniku Bosworth-Toller’s Dictionary svrstava u klasu prideva, dok se u DOE opisuje kao prošli particip: *eftacenned* ‘reborn’ < *eft*,

prilog ‘again’ + *acenned*, prošli particip glagola *acennan* ‘to bring forth, produce, renew’. Složeni pridev *eacencraeftig* ‘exceedingly strong’ sastoji se od dve morfeme *eacen* i *cræftig*. Morfema *eacen* je pridev i ima značenje ‘increased, great’, ali i prošli particip glagola *eacan*, dok je *cræftig* pridev sa značenjem ‘skillful, powerful’. Ukoliko prihvatimo obe vrste reči, i prideva i prošlog participa, odnosno klasu glagola, u strukturi složenog prideva, moglo bi se pretpostaviti postojanje još jednog podtipa, a to je glagol (u obliku prošlog participa) + pridev. Ovaj tip nismo izdvojili kao poseban zato što prošli particip u ovoj strukturu ima adjektiválnu funkciju.

Različite vrste reči mogu imati isti oblik i značenje, i, stoga, nije jasno koja vrsta reči ulazi u sastav složenica. Analiza složenih prideva pokazala je da se ista morfema može različito interpretirati u zavisnosti od toga sa kojim morfemama se kombinuje u složenice. Na primer, složenica *eallmiht* može biti i pridev i imenica. Složena imenica *eallmiht* sastoji se od prideva *eall* i imenice *miht*, dok se, s druge strane, složeni pridev *eallmiht* sastoji od priloga *eall* i prideva *miht*.

U Korpusu je pronađeno nekoliko složenih prideva koji se sastoje od elemenata koji nisu nezavisne morfeme, što pokazuju sledeći primeri:

hyrnednebb, pridev ‘horny- or hard-beaked’ < *hyrned*, pridev ‘provided with a horn’ + *nebb*, nije nezavisna morfema,

langtwidig, pridev ‘granted for a long time’ < *lang*, pridev ‘long’ + *twidig*, nije nezavisna morfema.

Prvi elementi ovih složenih prideva su pridevi, dok su upravni delovi (formanti) *nebb*¹⁰⁸ i *twidig* lišeni značenja i ne postoje kao nezavisne morfeme.

Određeni broj složenih prideva sastoji se od elemenata koji se definišu kao nezavisne morfeme, ali imaju i status zavisnih morfema, što možemo pokazati sledećim primerima:

sidfæðme, pridev ‘broad of bosom, of a ship’ < *sid*, pridev ‘wide, broad, spacious’ + *fæðm*, imenica ‘a bosom, lap’, ili sufiks koji se koristi za građenje prideva. Ukoliko

¹⁰⁸ Kao nezavisna morfema navodi se *nebb* ‘beak’; oblik *nebb* navodi se kao sufiks koji se koristi za građenje složenice *hyrnednebb* (Bosworth-Toller Dictionary).

morfemu *fæðm* definišemo kao sufiks, onda pridev *sidfæðme* više nije složen, već izveden.

druncenwillen, pridev ‘drunken’ < *druncen*, pridev ‘drunken’ + *willen*, u rečniku Bosworth-Toller *willen* se definiše kao sufiks,

felawyrde, pridev ‘of many words, talkative’ < *fela*, pridev ‘many, much’ + *wyrde*, imenica ‘speech, conversation’, ali i sufiks,

wiðerhycgende, pridev ‘of evil intent’ < *wiðer*, predlog/ prilog ‘against’ + *hycgende*, nije nezavisna morfema. Međutim, u rečniku Bosworth-Toller morfema *hycgende* definiše se kao pridev¹⁰⁹ i sufiks.

ðiderleodisc, pridev ‘of that people, native’ < *ðider*, prilog ‘thither, whither’ + *leodisc*, *leodisc* nije nezavisna morfema, i ovaj oblik se može naći jedino u složenici *ðiderleodisc*, mada je oblik *leod* ‘people’ postojao u staroengleskom jeziku.

cynegod, pridev ‘excellent, noble, kingly, royal’ < *cyne*, u DOE definiše se kao alomorf imenice *cyning* ‘king’ (učestvovao u građenju složenica) + *god*, pridev ‘good, noble’. U rečniku Bosworth-Toller *cyne* se opisuje kao prefiks koji se koristio za građenje složenica sa značenjem ‘kingly, royal’.

Opis elemenata koji su ulazili u sastav nekih složenih prideva menjao se tokom istorije, što možemo pokazati na primeru složenog prideva *efenfela*, koji se različito analizirao u zavisnosti od toga kojem je periodu pripadao. U DOE navodi se sledeće objašnjenje: tokom istorijskog razvoja oblik *fela* je isprva pripadao klasi prideva, a potom priloga (nastao od prideva srednjeg roda akuzativnog oblika jednine), a zatim se tumačio kao reč koja ima karakteristike imenice (eng. ‘quasi-substantive’), nastale od priloga. Opis u rečniku, međutim, ne prati ovaj hronološki sled, već učestalost javljanja u staroengleskom jeziku: najpre kao reč koja ima karakteristike imenice, potom prideva, i, najzad, priloga. Drugi primer složenice koja u svom sastavu ima morfemu *fela* jeste *felageomor*.

¹⁰⁹ Pridev *hycgende* u vezi je sa glagolom *hycgan* ‘to employ the mind, think, consider’.

Neki složeni pridevi nastali su od složenih glagola, na primer *fullfremed* 'perfect, flawless' nastao je od prošlog participa glagola *fullfremman* 'to do fully, finish, perfect' < *full*, prilog + *fremman*, glagol.

U staroengleskom jeziku postojali su i složeni pridevi čije značenje nije lako objasniti, pošto se značenje cele složenice ne može izvesti na osnovu značenja njenih sastavnih delova. Primeri koji slede ilustruju poteškoće u semantičkoj kvalifikaciji složenica:

leodhwat, pridev 'very wise, very brave' < *leod*, imenica 'people, nation, lord, prince' + *hwat*, pridev 'quick, active, brave',

wedenheort, pridev 'mad, frenzied, furious' < *weden* ili *wæden*, pridev 'blue, purple'. Opis datog prideva se dodatno komplikuje morfološkom analizom pošto morfema *heorte* znači 'heart' u složenicama, ali van složenih oblika ona nije nezavisna morfema, već se u rečnicima definiše kao sufiks.

bilewit, pridev 'pure, innocent, virtuous, merciful, mild, gentle' < *bile*, imenica 'beak of a bird, bile sore, ulcer' + *wit* 'right mind'. Značenje drugog elementa *wit* može se dovesti u vezu sa složenicom *bilewit*, ali je veoma teško bilo koju semantičku komponentu prvog elementa *bile* pronaći u značenju cele složenice. S druge strane, ova složenica vodi poreklo od latinskog ekvivalentnog oblika *mansuetus*, i stoga predstavlja prevedenicu.

Značenja gore navedenih prideva nisu transparentna, i za određivanje semantike neophodno je uzeti u obzir metonimijska i metaforička značenja sastavnih elemenata.

7.2.11. Zaključne napomene o složenim pridevima u staroengleskom jeziku

Ukupan broj složenih prideva koji je pronađen u tekstovima Helsinškog korpusa staroengleskog perioda iznosi oko 332, a analizom je izdvojeno 9 različitih podtipova, klasifikovanih na osnovu vrste reči kojima pripadaju njihovi sastavni delovi. Najveći broj složenih prideva ima strukturu imenica + pridev, ali i drugi tipovi su bili česti: prilog + pridev, pridev + pridev, pridev + imenica, i imenica/ pridev + glagol. Ostali tipovi predstavljeni su veoma malim brojem primera, i možemo ih smatrati marginalnim.

Analiza složenih prideva pronađenih u Korpusu pokazala je postojanje nekoliko tipova koji nisu opisani u literaturi korišćenoj u ovom radu, a to su: pridev + imenica (čak 33 složena prideva), prilog + imenica, imenica + imenica, prilog + particip (14 prideva), kardinalni broj + pridev/ imenica i prošli particip + imenica. Iako je veoma mali broj primera (od dva do pet) pronađeno za većinu tipova, oni nisu zanemarljivi zato što predstavljaju jezičku realnost ranijeg jezičkog perioda i potencijal za građenje novih složenih prideva u staroengleskom jeziku. S druge strane, obrazac pridev + imenica bio je prilično zastupljen u odnosu na ukupan broj složenih prideva pronađenih u Korpusu, kao i struktura u kojoj prilog određuje upravni deo u obliku sadašnjeg/ prošlog participa.

7.3. Složeni glagoli u staroengleskom jeziku

Istraživanjem tekstova Korpusa staroengleskog perioda pronađena su 164 složena glagola. Njihovom analizom utvrđeno je postojanje tri podtipa, koji predstavljaju kombinacije glagola u upravnom delu i druge vrste reči koja ga određuje, najčešće priloga ili predloga, a zabeleženi su i nominalni odredbeni elementi. U okviru složenih glagola klasifikovali smo i složene participle, koji postoje nezavisno od infinitivnih oblika. Tabela 7 pokazuje tipove složenih glagola pronađenih u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda, i broj glagola pronađen za svaki tip:

Tabela 7: Podtipovi složenih glagola u staroengleskom jeziku

Prilog/ predlog + glagol	Imenica + glagol	Pridev + glagol	Participi
126	12	3	23

7.3.1. Tip PRILOG/ PREDLOG + GLAGOL

Najveći broj složenih glagola staroengleskog perioda sastojao se od priloga ili predloga i glagola. Pošto su oblici i značenja mnogih priloga i predloga isti, koristićemo termin partikula da označimo obe vrste reči. Najčešće partikule koje su se koristile za

građenje složenih glagola bile su: *æfter*, *æt*¹¹⁰, *ðurh*¹¹¹, *forð*, *fore*, *geond*, *ofer*, *under*, *wið* i *ymb*. Primeri koje slede ilustruju strukturu partikula + glagol:

ymbclyppan ‘to embrace, clasp’ < *ymb*, predlog ‘about, by’ + *clyppan*, glagol ‘to embrace’,

wiðcwædan ‘to reply’ < *wið*, predlog/ prilog ‘to, towards’ + *cwædan*, glagol ‘to say, speak’,

undercreopan ‘to surrender surreptitiously’ < *under*, predlog/ prilog ‘under’ + *creopan*, glagol ‘to creep’,

oferseon ‘to observe, survey’ < *ofer*, predlog/ prilog ‘over, above’ + *seon*, glagol ‘to see’,

geondlacan ‘to go through or over, flow over’ < *geond*, predlog/ prilog ‘through, over’ + *lacan*, glagol ‘to swing, wave about’.

U DOE neke partikule su opisane kao elementi koji učestvuju u građenju kvazi-složenica (eng. ‘quasi-compounds’). U Korpusu je pronađeno nekoliko glagola koji nisu navedeni u DOE, na primer *awegadrifan*, sa značenjem ‘to drive, chase away’. Glagol se sastoji od morfema *aweg* i *adrifan*. U DOE navodi se oblik *aweg* i opisuje kao morfema, prilog ili prefiks, koja učestvuje u građenju kvazi-složenica. Značenje morfeme *adrifan* jednako je značenju cele složenice *awegadrifan* u čiji sastav ulazi, što navodi na zaključak da prilog *aweg* samo dodatno ističe značenje glagola. Na sličan način opisane su i partikule *eft* i *forð*, kao elementi koji učestvuju u građenju kvazi-složenica. Na primeru složenog glagola *eftcerran* (*eftcyrran*) možemo pokazati kako se morfema *eft* tretira u sklopu složenice: *eftcerran* (*eftcyrran*) ‘to return’ < *eft*, prilog ili prefiks, sa značenjem ‘back, again, of repetition’ + *cerran*, glagol ‘to turn, return’. U DOE navodi se da se *eft* koristi za građenje kvazi-složenica. Partikula *forð* opisuje se

¹¹⁰U rečniku DOE stoji da status morfeme *æt* nije jasan, i da se može tumačiti kao prilog.

¹¹¹ U rečniku Bosworth-Toller morfema *ðurh* je definisana kao prefiks koji se koristi sa rečima da izrazi kretanje, sa značenjem ‘through, over’, a u rečniku Concise Dictionary definiše se kao predlog i prilog. Kastovski definiše morfemu *ðurh* kao partikulu koja se koristi za građenje složenih glagola, i u ovom radu smo kombinacije morfeme *ðurh* i glagola klasifikovali u složene glagole tipa partikula + glagol.

kao prilog u sastavu nekih složenica, na primer *forðfaran* ‘to go forth, depart, die’, *forðgangan* ‘to go forth, proceed’, *forðgewitan* ‘to go forth’, *forðgeleoran* ‘to pass forth, departure, die’, dok se u drugim glagolima analizira kao oblik koji se koristi za građenje kvazi-složenica, u kojima se morfema *forð* definiše kao prilog ili prefiks, sa značenjem ‘forth, thence’. U rečniku Bosworth-Toller *forð* se definiše i kao prilog, sa značenjem ‘forth, thence, forwards’ i kao predlog, sa značenjem ‘out of, forth’.

7.3.2. Tip IMENICA + GLAGOL

Iako je broj složenih glagola koji se sastoje od partikule i glagola daleko veći u odnosu na ostale tipove, i druge kombinacije su zabeležene u Korpusu. Primeri koji slede ilustruju obrazac složenih glagola koji u odredbenom delu imaju imenicu:

winterlecan ‘to draw near to winter’ < *winter*, imenica ‘winter’ + *laecan*, glagol ‘to move quickly, spring’,

leasoleccan ‘to flatter’ < *leas*, imenica ‘falsehood’ + *oleccan*, glagol ‘to treat gently, soothe’,

arwurðian ‘to give honour to, worship’ < *ar*, imenica ‘honour, glory’ + *wurdian*¹¹², glagol ‘to speak’,

gedyrstlaecan ‘to dare’ < *gedyrst*, imenica ‘tribulation’ + *laecan*, glagol ‘to move quickly’. Glagol *gedyrstlaecan* možemo analizirati i na sledeći način: *ge-* + *dyrstlaecan* (*dyrst* + *laecan*), ali je struktura ista, kao i značenje sastavnih delova, pošto prefiks *ge-* ne unosi razliku u značenje (*gedyrstlaecan* znači isto što i *dyrstlaecan*, a *gedyrst* isto što i *dyrst*).

Nekoliko složenih glagola nastali su od složenih imenica, npr. *wyrtwalian*, ili složenih prideva, npr. *arwurðian*. Postavlja se pitanje da li se oni analiziraju kao oblici nastali od složenih imenica ili prideva, ili složeni oblici nastali od nominalne i glagolske osnove.

¹¹² Morfema *wurðian* ne postoji kao samostalna morfema, ali se u rečniku može naći glagol *wurdian* ‘to speak’ koji se može dovesti u vezu sa složenim glagolom *arwurðian*.

7.3.3. Tip PRIDEV + GLAGOL

Pored imenice, u odredbenom delu složenih glagola može da stoji i pridev, što pokazuju sledeći primeri:

anforlætan ‘to relinquish, lose, let go, give up’ < *an*, pridev ‘indicating simple contrast to a higher number’ + *forlætan*, glagol ‘to let, permit’,

gerihtlæcan ‘to justify, correct’ < *geriht*, pridev¹¹³ ‘right, direct’ + *læcan*, glagol ‘to move quickly, spring’.

7.3.4. Participi u staroengleskom jeziku

Participi u staroengleskom jeziku imaju i karakteristike imenice i karakteristike glagola, i mogli su biti upotrebljeni i atributivno i predikativno.

Sadašnji participi su obično imali nominalnu funkciju. U staroengleskom jeziku sadašnji particip imao je nastavak *-ende*, i primeri koji slede ilustruju strukturu složenih sadašnjih participa staroengleskog jezika:

bealu-hycgende ‘intending evil’ < *bealu*, imenica ‘harm, evil’ + *hycgende*, sadašnji particip glagola *hycgan* ‘to think, consider’,

gnornscendende ‘hurrying away in sorrow’ < *gnorn*, imenica ‘sorrow, sadness’ + *scendende*, sadašnji particip glagola *scendan* ‘to put to shame, abuse’,

dreamhæbbende ‘possessing bliss, joyful’ < *dream*, imenica ‘pleasure, joy’ + *hæbbende*, sadašnji particip glagola *habban* ‘to have, possess’.

Prošli particip jakih glagola u staroengleskom jeziku završavao se na *-en*, dok su slabi glagoli u obliku prošlog participa imali nastavak *-d*, ili *-t*. Ispred njih se, takođe, mogao dodavati prefiks *ge-*. Primeri koji slede ilustruju strukturu složenih prošlih participa staroengleskog perioda:

gilphlæden ‘vaunt-laden’ < *gilp*, imenica ‘glory, pride, vain-glory’ + *hlæden*, prošli particip glagola *hladan* ‘to pile up, build, load’,

¹¹³ Morfema *geriht* je i imenica, sa značenjem ‘what is right, a right, due’.

handgewriðen ‘hand-twisted’ < *hand*, imenica ‘hand’ + *gewriðen*, prošli particip glagola *gewriðan* ‘to tie, bind, retrain’.

Složeni participi koji su pronađeni u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda uglavnom se sastoje od imenice i participa; samo je jedan primer pronađen koji za odredbeni član ima prilog, a to je *forðbrohte* ‘brought forth’. Međutim, za razliku od ostalih složenih participa koje smo analizirali, particip *forðbrohte* je nastao od složenog glagola *forðbengan* ‘to bring forth, produce, accomplish’. Ostali složeni participi nezavisni su od infinitivnog oblika, koji i ne postoji za date participle, i stoga su oni izdvojeni kao posebna klasa složenih glagola. Od ukupno 23 participa pronađena u Korpusu, 18 ima oblik sadašnjeg participa, a preostalih 5 su prošli participi.

7.3.5. Izazovi koji se nameću prilikom klasifikacije složenih glagola

Analiza složenih imenica i prideva pokazala je brojne nedoumice u vezi sa nedvosmislenim i jasnim opisom struktura složenica. Složeni glagoli staroengleskog jezika nisu u toj meri bili problematični za analizu, ali, ipak, neki primeri zahtevaju dodatno objašnjenje. Složeni oblik *hondlocen* definiše se kao prošli particip u rečniku Bosworth-Toller, sa značenjem ‘fastened, woven by the hand’. Glagol se sastoji od imenice *hand* ‘hand’ i morfeme *locen*, koja nije jasna, pošto struktura, oblik i značenje složenice ukazuju na oblik prošlog participa glagola, ali ne postoji zabeleženi glagol u rečnicima čiji bi to bio oblik. Jedino se beleži imenica *locen* sa značenjem ‘an enclosed place’.

Na primeru složenog glagola *amænsuþian* ‘to excommunicate, accurse’ (< *a* ‘ex’ + *mæn* = *gemæne* ‘communis’ + *suþian* = *samþian* ‘congregare’), možemo pokazati da se glagol sastoji od tri dela, ali da u sastav ulaze izmenjeni oblici morfema.

7.3.6. Zaključne napomene o složenim glagolima u staroengleskom jeziku

Najveći broj složenih glagola koji su pronađeni u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda, i analizirani na osnovu vrste reči kojoj pripadaju sastavni delovi, gradi se od priloga ili predloga koji prethodi drugom glagolu. Međutim, analiza strukture glagola pokazala je da su u staroengleskom jeziku postojala dva tipa složenih glagola koja nisu opisana u literaturi, a to su pridev + glagol i imenica + glagol.

U poglavlju o složenim glagolima opisali smo i oblike participa, pošto su oni postojali kao nezavisni oblici, a ne gramatički oblici složenih glagola. Na primer, *dreamhæbbende* je oblik sadašnjeg participa koji se sastoji od imenice *dream* i sadašnjeg participa glagola *habban* – *hæbbende*. S druge strane, ne postoji složeni glagol *dreamhabban**.

7.4. Građenje ostalih vrsta reči procesom kompozicije

Za razliku od složenih imenica, prideva i glagola, koji su veoma detaljno analizirani i opisivani u literaturi, malo je pažnje posvećeno građenju ostalih vrsta reči procesom kompozicije. Jedino što je navedeno u literaturi jesu usputne napomene da je proces kompozicije karakterističan za sve vrste reči, ali sve vrste reči nisu dobile jednak tretman u lingvističkim proučavanjima. Nakon detaljnog opisa i analize složenih imenica, prideva i glagola, o građenju ostalih vrsta reči procesom kompozicije Bauer kaže sledeće: ‘Compounds of other form classes are found as well, but they are rare and of extremely low productivity.’¹¹⁴ (Bauer 1993: 212).

Proučavanje procesa kompozicije i nastanka složenih oblika u drugim vrstama reči u ranijim jezičkim periodima oskudno je, i mnogi lingvisti uopšte i ne pominju proces nastajanja složenih priloga, predloga, zamenica, veznika i brojeva. Međutim, analiza složenih oblika koji su pronađeni u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pokazala je da broj složenica koje ne pripadaju klasi imenica, prideva ili glagola nije zanemarljiv.

7.4.1. Složeni prilozima u staroengleskom jeziku

U tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronađena su 43 složena priloga. Analizom je utvrđeno da se većina složenih priloga sastoji od drugih priloga, ili predloga, što pokazuju sledeći primeri:

ðæræfter, prilog ‘thereafter, after that’ < *ðær*, prilog ‘there, where’ + *æfter*, prilog ‘after’,

¹¹⁴ (Postoje složene reči koje pripadaju i drugim klasama, ali je njihov broj mali, i one nisu produktivne.)

ymbutan, prilog ‘about, around, without’ < *ymb*, prilog/ predlog ‘about, by’ + *utan*, predlog/prilog ‘from without’,

ðeahhwæðre, prilog ‘yet, nevertheless, however’ < *ðeah*, prilog, ‘yet, still, however’ + *hwæðre*, prilog ‘whither’,

ætgedere ‘together’ < *æt*, predlog + *gedere* prilog. Oblik *gedere* vodi poreklo od glagola *gædrian* = *gadrian* ‘to gather’.

Ostali primeri pronađeni u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda koji se sastoje od drugih priloga i predloga su: *ðærmid*, *ðærtœacan*, *ðærymbutan*, *ðananforð*, *ðiderinn*, *efenneah*, *fulgeorne*, *heononforð*, *heræfter*, *nahwar*, *nahwonan*, *nateshwon*, *nohwær*, *norðaneastan*, *suðaneastan*, *swaðeahhwæðere*, *welgehwar*, i *wiðerræhtes*.

Pored strukture složenih priloga u kojima oba elementa pripadaju klasi priloga, pronađeni su primeri koji se sastoje i od drugih vrsta reči, iako je njihov broj znatno manji. Složeni prilozima u staroengleskom jeziku mogli su se sastojati od imenice i priloga, što možemo ilustrovati sledećim primerima:

innanbordes ‘within borders, at home’ < *innan*, prilog/ predlog ‘in, into, within’ + *bordes*, imenica, čiji oblik nije jasan, pošto u nominativu postoji morfema *bord*, sa značenjem ‘board, ship’. Složeni prilog *utanbordes* ‘abroad’ ima sličnu strukturu.

andergylde ‘in repairment, in compensation’ < *ander*, predlog ‘under’ + *gylde*, imenica ‘a payment of money’,

eastryht/ eastryhtes ‘east right’ < *east*, imenica ‘east’ + *ryht*, prilog ‘right, well, correctly’,

norðryhte ‘north right’ < *north*, imenica ‘north’ + *ryht*, prilog ‘right, well, correctly’.

Neki složeni prilozima u svom sastavu mogu imati i pridev, što pokazuje primer *lythwon* ‘a little (space, time, quantity)’ < *lyt*, pridev i prilog ‘little’ + *hwon*, pridev ‘little’. U Korpusu je zabeležen i tip priloga čija oba elementa pripadaju klasi prideva, što možemo ilustrovati na primeru *hludswege* ‘with a loud voice’ < *hlud*, pridev ‘loud, sonorous’ + *swege*, pridev ‘sounding’. Primeri koji slede pokazuju kombinaciju imenice i prideva u strukturi složenog priloga:

eastlang ‘along the east’ < *east*, imenica ‘east’ + *lang*, pridev ‘long’, i

westlang ‘along the west’ < *west*, imenica ‘west’ + *lang*, pridev ‘long’.

U Korpusu je pronađen i tip složenog priloga koji predstavlja kombinaciju prideva i relativne zamenice:

eallswa ‘also, so, so as’ < *eall*, pridev ‘all’ + *swa*, relativna zamenica ‘as, that’.

Prilog *stæðhlylice* ‘at a steep inclination’ sastoji se od složenog prideva *stæðhlyp* i sufiksa *lice*, i stoga se može analizirati kao formacija nastala procesom kompozicije i derivacije¹¹⁵.

Značenje složenih priloga često se može izvesti na osnovu značenja sastavnih delova, na primer: *nohwær* ‘nowhere, in no place’ < *no*, prilog ‘no, not’ + *hwær*, prilog ‘where’. Drugi primer koji ilustruje semantičku transparentnost složenog priloga jeste *ðærmid* ‘therewith’, koji se sastoji od dva priloga *ðær*, sa značenjem ‘there’ i *mid*, sa značenjem ‘together’. Značenje složenog priloga često se može izjednačiti sa značenjem jednog od sastavnih elemenata, a nije redak slučaj da oba priloga imaju isto značenje kao i cela složenica, što možemo pokazati na sledećim primerima:

ðeahhwæðer ‘yet, but, nevertheless’ < *ðeah*, prilog, sa značenjem ‘yet, but, nevertheless’ + *hwæðere*, prilog koji takođe znači ‘yet, but, nevertheless’,

lythwon ‘a little (space, time, quantity)’ < *lyt*, pridev i prilog ‘little’ + *hwon*, pridev ‘little’,

swaðeahhwæðere ‘however, yet, nevertheless’ < *swaðeah* ‘however, yet, nevertheless’ + *hwæðere* ‘however, yet, nevertheless’.

7.4.1.1. Polovično motivisani složeni prilozi

U tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronašli smo i nekoliko primera polovično motivisanih složenih priloga. Oni u svom sastavu imaju morfemu koja je nezavisna reč, i čije je značenje obično jednako značenju cele složenice; druga morfema koja ulazi u sastav priloga ne postoji kao samostalna reč, i lišena je značenja. Primeri koje slede ilustruju strukturu i značenje polovično motivisanih složenih priloga:

huruðinga ‘at last, especially, at any rate’ < *huru*, prilog ‘at last, especially, at any rate’ + *ðinga*, ne postoji kao nezavisna morfema,

¹¹⁵ Neki lingvisti (Miller 2012) kombinacije složenica i afiksa opisuju kao složenice.

nateshwon ‘not at all, by no means’ < *nates*, ne postoji kao nezavisna morfema + *hwon*, pridev, sa značenjem ‘little, few’,

ætnehstan, prilog ‘at last’ < *æt*, prilog/ predlog ‘to, before’ + *nehstan*, nije nezavisna morfema,

flocmælum, prilog ‘by flocks, flockwise’ < *flocc*, imenica ‘flock’ + *mælum*, nije nezavisna morfema. U rečniku Bosworth-Toller morfema *mælum* definisana je kao sufiks.

Poslednji primer pokazuje da status elemenata složenih priloga nije uvek jasan, i da se oni različito opisuju u rečnicima. Na primer, prilog *ætgædere* ‘together’ sastoji se od priloga *æt* i morfeme *gædere*. Oblik *gædere* vodi poreklo od glagola *gædrian/ gædrian*, sa značenjem ‘to join, unite’. U DOE morfema *gædere* je opisana kao drugi element složenog priloga, a u rečniku Bosworth-Toller analizirana je kao prilog sa značenjem ‘together’.

7.4.2. Složeni predlozi u staroengleskom jeziku

Broj složenih predloga pronađenih u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda daleko je manji od broja složenih priloga, i iznosi svega 3. Složeni predlozi u svom sastavu imaju druge priloge ili predloge. Predlozi u staroengleskom jeziku često su imali isti oblik kao i prilozima, a svi analizirani složeni predlozi mogli su pripadati i klasi složenih priloga:

ætforan, prilog/ predlog ‘close by, before’ < *æt*, predlog, prilog ‘at’ + *foran*, predlog/ prilog ‘before, in front of’,

ætrihte, predlog ‘close by, close to’, a kao prilog znači ‘immediately, right away’ < *æt*, predlog/ prilog ‘at’ + *rihte*, prilog ‘directly, straight’,

ymbutan, predlog/ prilog ‘about, around, without’ < *ymb*, predlog ‘about, by’ + *utan*, predlog/ prilog ‘from, without’.

Klasifikacija reči u klasu priloga i predloga nije uvek dosledna, i rečnici date vrste reči nekada različito opisuju. Na primer, u rečniku Bosworth-Toller *ætforan* i *ymbutan* se definišu kao prilozima, dok se u rečniku Concise dictionary klasifikuju i u

klasu priloga i u klasu predloga. Ovo još jednom potvrđuje opravdanost upotrebe termina partikula kada se reč odnosi i na prilog i na predlog, pošto su njihovi oblici i značenja u složenim rečima slični.

7.4.3. Složene zamenice u staroengleskom jeziku

U tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronađeno je 9 složenih zamenica. One u svom sastavu imaju zamenicu i neku drugu vrstu reči. Neodređene zamenice su najčešće, ali su pronađene i druge klase: relativne, povratne, odrične i opšte, koje su predstavljene samo jednom ili dvema zamenicama. Primeri koje slede ilustruju klase zamenica koje su pronađene u Korpusu:

a. neodređene zamenice:

elleshwa ‘any, anyone’ < *elles*, prilog ‘else, otherwise’ + *hwa*, zamenica¹¹⁶ ‘who, what’,

nathwylc ‘someone’ < *nat*, od glagola *nytan* = *ne witan* ‘not know’ + *hwylc*, zamenica ‘which, who, of what kind’,

hwelcehwugu ‘any, some, someone’ < *hwelc*, zamenica ‘who, which’ + *hwugu*, nije nezavisna morfema, ulazi u sastav složenih zamenica,

somhwylc ‘some’ < *som*, veznik ‘whether, or’ + *hwylc*, zamenica ‘which, who, of what kind’.

b. relativne zamenice:

swahwætswa ‘whatsoever’ < *swa*, prilog ‘as, that’ + *hwæt*, zamenica ‘what’ + *swa*,

swahwæðer ‘whichever’ < *swa*, prilog ‘as, that’ + *hwæðer*, zamenica ‘which of two’.

c. povratna zamenica: *himsylf*¹¹⁷ ‘himself’ < *him*, oblik dativa lične zamenice *he/ heo* ‘he’ + *sylf*, zamenica ‘self, very, own’.

d. odrična zamenica: *nowðer/ nahwæðer* ‘neither’ < *no*, prilog ‘no, not’ + *hwæðer*, zamenica ‘which of two’.

¹¹⁶ Morfema *hwa* se u rečniku Bosworth-Toller definiše i kao imenica, pridev i veznik.

¹¹⁷ Složena zamenica *himself* pronađena je u Korpusu, ali se ona ne navodi ni u jednom rečniku.

e. opšta zamenica: *welhwylc* ‘every’ < *wel*, prilog ‘wel’ + *hwylc*, zamenica ‘which, who, of what kind’.

7.4.4. Složeni brojevi u staroengleskom jeziku

Iako je potencijal za građenje složenih brojeva izrazito veliki, u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronađeno je samo devet složenih brojeva, od kojih je šest kardinalnih, dva redna i jedan kvantifikator¹¹⁸. Struktura složenih brojeva je veoma specifična, i oni se obično sastoje od drugih brojeva, što pokazuju sledeći primeri:

*endleofan*¹¹⁹, kardinalni broj ‘eleven’ < *end* ‘one’ + *leof* < *lif* ‘ten’,

ðreohund, kardinalni broj ‘three hundred’ < *ðreo*, kardinalni broj ‘three’ + *hund*, kardinalni broj ‘hundred’,

seofenteoða, redni broj ‘seventeenth’ < *seofon*, kardinalni broj ‘seven’ + *teoða*, redni broj ‘tenth’.

U klasu brojeva klasifikovali smo i kvantifikator *efenfela*, čija struktura pokazuje da se i druge vrste reči mogu naći u sastavu složenih brojeva: *efenfela* ‘just so many, as many’¹²⁰ < *efen*, pridev, prilog ‘even, evenly’ + *fela*, pridev, broj ‘many, much’.

7.4.5. Složeni veznici u staroengleskom jeziku

U Korpusu je pronađen samo jedan složeni oblik koji pripada klasi veznika, a to je *soðhweðere* ‘however, yet, nevertheless’ < *soð*, imenica ‘truth’ + *hweðere*, prilog/veznik ‘yet, however, nevertheless’.

7.5. Višečlane složenice u staroengleskom jeziku

Iako se najveći broj analiziranih složenica sastoji od dve morfeme, nije zanemarljivo prisustvo višečlanih složenica (eng. ‘string compounds’) u tekstovima

¹¹⁸ Kvantifikatori, kao numerali, imaju funkciju da modifikuju imenicu dajući joj određenu numeričku vrednost (Đorđević 1997: 263).

¹¹⁹ Oblik *endleofan* može biti i pridev i imenica.

¹²⁰ Oblik *efenfela* može biti i pridev.

Korpusa staroengleskog perioda. Ukupno je 27 pronađenih složenica u Korpusu koje se sastoje od tri elementa, i većina pripada klasi imenica, kao što su primeri:

æðelferðingwyr ‘name of a plant, stitchwort, bird’s tongue’ < *æðel* + *ferðing* + *wyr*,

bigspellboc ‘a book of parables’ < *big* + *spell* + *boc*,

dægredsang ‘morning song’ < *dæg* + *red* + *sang*,

dægredwoma ‘rush or noise of dawn’ < *dæg* + *red* + *woma*,

eaforheafodsegn ‘a boar-head banner’ < *eafor* + *heafod* + *segn*,

ealdhlaford ‘an old or ancient lord’ < *eald* + *hlafor* (< *hlāf* ‘loaf’ + *weard* ‘keeper’).

Pored složenih imenica, zabeležene se i višečlane složenice koje pripadaju drugim vrstama reči:

ðreohundwintre, pridev ‘three hundred years old’ < *ðreo* + *hund* + *winter*,

ðærymbutan, prilog ‘thereabouts’ < *ðær* + *ymb* + *utan*,

swahwætswa, zamenicea ‘whatsoever’ < *swa* + *hwæt* + *swa*.

Složenice koje se sastoje od tri reči možemo analizirati dvojako:

a. Prvi deo je složenica koja određuje drugi deo, formant, koji je predstavljen jednom morfemom, što možemo ilustrovati sledećim primerima:

bigspellboc, imenica ‘a book of parables’ sastoji se od složenog odredbenog dela *bigspell*, imenica ‘parable, fable’ (< *big*, predlog ‘by’ + *spell*, imenica ‘history’) i formanta *boc*, imenica ‘book’,

dægredsang, imenica ‘morning song’ < *dægred*, složena imenica ‘dawn’ (< *dæg*, imenica ‘day’ + *red*, pridev ‘red’) + *sang*, imenica ‘song’.

b. Drugi deo je složen oblik, i njega određuje prva reč koja je prosta, na primer: *bisceop-heafodlin*, imenica ‘a bishop’s head linen, an ornament’ < *bisceop*, imenica ‘bishop’ + *heafodlin*, složena imenica ‘linen hood’ < *heafod*, imenica ‘head, chief’ + *lin*, imenica ‘flax, linen’.

Međutim, ponekad je teško sa sigurnošću analizirati višečlane složenice zato što nije uvek jasno koji je element složen, da li odredbeni ili formant. Na primeru složenice *godspellboc*, koja se sastoji od tri imenice, *god*, *spell* i *boc*, pokazaćemo da su obe analize moguće:

godspellboc < *godspell* + *boc*, ali i

godspellboc < *god* + *spellboc*.

Ukoliko se u analizu uključi i značenjska komponenta, onda je prva interpretacija strukture, u kojoj je odredbeni deo složen, semantički preciznija.

7.6. Granični slučajevi

Prilikom analize složenica pronađenih u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda suočili smo se sa brojim nedoumicama u vezi s opisom i klasifikacijom složenih oblika u tipove i podtipove, na šta smo ukazivali na mestima kad je bilo potrebno pružiti što celishodniji opis. Poglavlje o analizi složenica staroengleskog jezika završićemo sistematičnim prikazom svih posebnih karakteristika složenica koje smo uočili prilikom opisa i analize. Shodno napomenama iz uvodnog dela ovog rada, u kojem smo naveli da proces kompozicije otvara mnoga pitanja na koja nije moguće dati jednoobrazan odgovor, određeni broj analiziranih složenica zahteva dodatna objašnjenja.

7.6.1. Polovično motivisane složenice

Status nekih morfema je diskutabilan, što otvara pitanje definisanja struktura koje se sastoje od tih morfema. Ako su morfeme nezavisne, formacije koje se sastoje od njih smatramo složenicama, a ukoliko je jedna od dve morfeme zavisna reč, onda govorimo o izvedenicama. Međutim, ovakva uprošćena definicija složenica i izvedenica nailazi na prepreke pošto status mnogih morfema nije jasan zbog različitih istorijskih procesa, i često se dešava da različiti autori različito opisuju ovakve morfeme.

Ako prihvatimo širu definiciju složenica koju je predložio Benceš, možemo rešiti dilemu šta treba smatrati složenicama, a šta izvedenicama. Naime, Benceš je uveo termin fraza da opiše konstitutivne elemente složenice, smatrajući da se složenica sastoji

od dva ili više elementa, od kojih je prvi reč ili fraza, a drugi je reč (Benczes 2006: 8). Uvođenjem termina element ili fraza da se opiše sastavni deo složenice, može se ponuditi rešenje identifikaciji mnogih formacija koje se sastoje od jedne nezavisne morfeme i druge, čiji status nije potpuno jasan¹²¹. Nezavisna morfema ima leksičko značenje, dok je drugi element, iako se može identifikovati, proziran, lišen značenja, i nije produktivan. Marčand ove elemente naziva „semimorfemama” (eng. *semi-morphemes*). Složenice koje se sastoje od ovakvih elemenata nazivaju se polovično motivisanim složenicama.

Lista polovično motivisanih složenica u staroengleskom periodu prilično je dugačka (oko 69), i primeri koji slede ilustruju strukturu u kojoj jedna morfema ima jasno leksičko značenje i nezavisan status, dok je druga lišena značenja i ne postoji kao samostalna reč.

cantelcap, imenica. ‘a sort of priest’s garment’ < *cantel*, imenica ‘a piece of wood placed to support a rafter’ + *cap*, nije nezavisna morfema, ali se dovodi u vezu s imenicom *cæppe* ‘cloak, cape, usually hooded’, i stoga smo je klasifikovali u tip imenica + imenica,

dædhata, imenica ‘a deed hater’ < *dæd*, imenica ‘a deed’ + *hata*, nije nezavisna morfema,

dolhrune, imenica ‘the herb pellitory’ < *dolh*, imenica ‘a wound’ + *rune*, nije nezavisna morfema,

ealowosa, imenica ‘ale-wetter, a drinker’ < *ealo*, imenica ‘ale’ + *wosa*, nije nezavisna morfema,

feferfuge/ feuerfuge, imenica ‘the herb feverfew’ < *fefer*, imenica ‘fever’, ali nije baš jasno koja je semantička veza između ‘fever’ i ‘the herb’¹²² + *fuge*, nije nezavisna morfema,

¹²¹ Primeri u savremenom engleskom jeziku su složenice *cranberry* i *huckleberry*, u kojima su prvi elementi *cran* i *huckle* lišeni značenja.

¹²² Biljka se koristi za prevenciju glavobolje.

fiscinn, imenica ‘the fish kind’ < *fisc*, imenica ‘fish’ + *cynn*, morfema koju autori različito definišu. U DOE reč *cynn* se definiše kao imenica, i u ovom radu složenica *fiscinn* klasifikovana je u podtip imenica + imenica.

grundwyrge, imenica ‘a wolf of the deep, Grendel’s mother’ < *grund*, imenica ‘ground’ + *wyrge*, nije nezavisna morfema, u vezi je sa glagolom *wyrge* ‘worry, strangle’,

middaneard/ middangeard, imenica ‘the middle dwelling, the earth’ < *middan*, nije nezavisna morfema, ali postoji imenica *midde*, ili prilog *a-middan* ‘in the middle’ + *geard*, imenica ‘yard, garden’,

wynpsalterium, imenica ‘a joyous psalter’ < *wyn*, imenica ‘delight, pleasure’ + *psalterium* nije nezavisna morfema,

efenherenis, imenica ‘a praising together’ < *efen*, pridev ‘even, equal’ + *herenis*, nije nezavisna morfema,

cirebald, pridev ‘bold in decision’ < *cire*, nije nezavisna morfema + *bald*, pridev ‘confident, bold’,

hlaford, imenica ‘lord’ < *hlāf* ‘loaf’ + *weard* ‘keeper’. U zavisnosti od toga kako analiziramo imenicu *hlaford* zavisice i analiza reči čiji je ona sastavni deo. Na primer, *cyne-hlaford* ili *ealdhlaford* mogu se smatrati višečlanim složenicama (ako imenicu *hlaford* tumačimo kao složenicu) ili složenicama koje se sastoje od dve reči.

7.6.2. Prefiksarne složenice

Prefiksarne složenice nastale su kao posledica dvaju udruženih tvorbenih procesa, derivacije i kompozicije (Klajn 2002: 141). U ovom radu smo ih uvrstili u složenice, iako se o njihovom složenom statusu polemise u lingvistici. Navešćemo neke primere koji ilustruju strukturu složenica koje se sastoje od izvedenica i slobodnih morfema:

unryhtwyrhta, imenica ‘an evil doer’ < *unryht*, imenica ‘wrong, evil, unjust’ + *wyrhta*, imenica ‘doer, workman’; *unryht*, prefiksarna tvorenica < *un-* + *ryht*, imenica ‘right’,

unrimfolc, imenica ‘innumerable people’ < *unrim*, pridev ‘innumerable’ + *folc*, imenica ‘people’; *unrim*, prefiksalsna tvorenica < *un-* + *rim*, imenica ‘number’.

7.6.3. Sinkretizam oblika

Mnoge složenice pronađene u Korpusu mogu pripadati više od jednoj vrsti reči, i u listi složenica staroengleskog jezika koja se nalazi na kraju ovog rada klasifikovali smo ih u sve klase kojima mogu pripadati, tako da se isti oblik može naći na više mesta. Navešćemo nekoliko primera koji ilustruju pojavu sinkretizma među složenicama u staroengleskom periodu:

ancenned ‘only begotten’ – imenica, pridev, glagol,

gyrstandæg ‘yesterday’ – imenica, pridev, prilog,

bealohycgende ‘intending evil’ – imenica, glagol, sadašnji particip,

efenfela – pridev, imenica, broj, čak i glagol.

Složenice se mogu sastojati od elemenata koje, takođe, možemo svrstati u više klasa, o čemu je već bilo reči.

7.6.4. Nedoslednosti u pisanju složenica

Jedan od najvećih izazova sa kojim se suočava lingvista koji proučava jezičke pojave s dijahronog aspekta jeste autentičnost originalnih oblika i način njihovog beležanja. Brojni primeri ilustruju razlike između načina pisanja složenih oblika pronađenih u Korpusu i njihovih ekvivalenata u rečnicima koje smo koristili u ovom radu. Većina ovih primera ne predstavlja problem u identifikovanju istih oblika koji su zabeleženi sa neznatnim razlikama, pošto ove razlike ne zatamnjuju njihovu strukturu. Tako se u Korpusu nalazi složenica *maðmgestreon*, koja u rečnicima ima oblik *maðmugestreon*, ili se u Korpusu i rečniku Bosworth-Toller nalazi oblik *agenfrigea*, dok je u DOE *agendfrigea*. Pored različitog načina pisanja određenog broja reči između Korpusa i DOE, koji je nastao na osnovu Korpusa, uočili smo da se izvestan broj složenica uopšte ne nalazi u rečniku, a neke od njih su: *deorboren*, *gemetfast*, *gesceadwis*.

Finalno *e* koje pripada slobodnim morfemama može da se izgubi kada se ove morfeme nađu u sastavu složenica, na primer *clæne* je slobodna morfema, ali u složenici *clænheort* finalno *e* se gubi; *orlege* je slobodna morfema, ali se u složenici *orleghwil* finalno *e* gubi.

Neke slobodne morfeme imaju kraće forme kada se nalaze u sastavu složenica, na primer prvi element složenice *druncmenn* je *drunken*.

Složenica *hæðcynn* takođe zahteva dodatno objašnjenje zato što se u rečnicima piše različito: kao *hæðencynn*, imenica ‘a heathen race’ < *hæðen*, pridev/ imenica ‘heathen’ + *cynn*, imenica, ili zavisna morfema.

Složenice su u Korpusu uglavnom pisane kao jedna reč. U rečnicima nema jedinstvenog načina beleženja složenica – i sve tri mogućnosti beleženja su zastupljene – složenice napisane kao jedna reč¹²³, složenice napisane kao dve reči, i složenice napisane sa crticom između sastavnih delova.

Iako u staroengleskom jeziku ne postoji grafema *k*, u nekim složenicama pronađenim u Korpusu ova grafema je prisutna u pisanju, što pokazuje primer *kinehelm*.

Morfeme imaju jedan oblik kada se koriste nezavisno, a neznatno izmenjen kada se nađu u sastavu složenica, što možemo ilustrovati sledećim primerima:

- staroengleska morfema *guma* u složenicama nema finalno *a*, tako da složenice glase *gumcynn*, *gumcyst*, *gumdream*,
- staroengleska morfema *hægel* gubi *e* u složenicama, tako da ima oblik *hægl*, kao u složenici *hæglfaru*,
- kada se koristi kao nezavisna morfema *hore* ima finalno *e*, dok u složenici ima *c* na kraju, na primer *horcwere*,
- *eotonward*, imenica ‘giant-protection’ < *eoten*, imenica ‘giant’ + *ward*, imenica ‘keeper’, ali morfema *eoton* predstavlja preterit glagola *etan* ‘to eat’, nema nikakve veze sa značenjem cele složenice, i stoga možemo postaviti pitanje zašto oblik nije *eotenward**

¹²³ Ipak, najveći broj složenica staroengleskog jezika piše se kao jedna reč.

7.6.5. Semantičke nedoslednosti

Semantiku složenica staroengleskog jezika karakteriše transparentnost, što znači da se značenje cele složenice može izvesti na osnovu značenja njenih sastavnih elemenata. Čak i kada značenje cele složenice nije u direktnoj vezi sa značenjem njenih sastavnih delova, na osnovu neke semantičke karakteristike konstitutivnih elemenata možemo odrediti značenja složenice. Međutim, značenja nekih složenica nije lako odrediti zato što se nijedna semantička komponenta sastavnih elemenata ne može dovesti u vezu sa značenjem složenice.

Mnoge složene imenice koje označavaju bolesti, biljke, lekovite trave ili cveće imaju značenje koje se ne može odrediti na osnovu značenja sastavnih elemenata. Primeri koji slede ilustruju neke od semantičkih nejasnoća:

*banwyr*t, imenica 'violet' < *ban*, imenica 'bone' + *wyr*t, imenica 'plant',

*ðeorwyr*t, imenica. 'ploughman's spikenard' < *ðeor*, imenica, značenje je nejasno i može se odnositi na 'inflamed swelling or ulcer' + *wyr*t, imenica 'plant'.

ðeoradl, imenica 'some disease' < *ðeor*, imenica, značenje je nejasno + *adl*, imenica 'disease'.

Da bi se odredilo značenje određenih složenica koje ne pokazuju transparentnost neophodno je u analizi obuhvatiti i metaforičke ili metonimijske odlike morfema koje ulaze u sastav složenica. Na primer, složena imenica *merecandel* ima značenje 'the sea candle, the sun which rises from or sets in the sea'. Složenica se sastoji od dve imenice *mere* 'sea' i *candel* 'candle', koja je u složenici dobila metaforičko značenje 'sun'.

S druge strane, budući da su aliteracija i varijacija glavni stilski elementi staroengleske poezije, a složenice veoma česte u poetskom izrazu, možemo reći da su složenice staroengleskog jezika koje pripadaju poetskom izrazu imale specifične karakteristike zato što su se one često gradile da bi poslužile u svrhu aliteracije, i stoga je njihovo semantičko obeležje irelevantno. Međutim, Štraus u svojoj studiji opovrgava ovo mišljenje, dokazujući da aliterativni oblici u složenicama nisu služili samo kao formalni ukrasi, već su pružali i semantičku informaciju za razjašnjenje i određivanje složenica (Strauss 1980: 305).

7.7. Strani uticaj na proces kompozicije u staroengleskom jeziku

Analizom složenica staroengleskog perioda utvrdili smo da je strani uticaj na strukturu i značenje složenih oblika bio višestruk, i u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronađeno je na desetine primera koji ilustruju prisustvo stranih elemenata. Uticaj drugih jezika na proces kompozicije u staroengleskom jeziku možemo posmatrati kroz leksičko i semantičko pozajmljivanje. Prvo je direktno, a drugo indirektno pozajmljivanje.

7.7.1. Leksičke pozajmljenice

Najočigledniji uticaj drugih jezika na staroengleski jezik odnosi se na leksičko pozajmljivanje. Reči koje su pozajmljene iz drugih jezika, pre svega latinskog, keltskog, skandinavskih, grčkog i starofrancuskog, mogle su biti manje ili više integrisane u staroengleskom jeziku, od čega zavisi i njihova produktivnost i frekvencija javljanja u tekstovima. Reči koje su integrisane u staroengleskom jeziku mogle su ravnopravno učestvovati u tvorbenim procesima. Leksičke pozajmljenice mogle su se kombinovati sa rečima domaćeg porekla i dati hibridne složenice, što možemo ilustrovati sledećim primerima:

wynpsalterium, imenica 'a joyous psaltery' < *wyn*, imenica 'delight, pleasure' + *psalterium* nije nezavisna morfema, ali je u vezi sa morfemom *psaltir*, pozajmljenom iz grčkog jezika,

sumorlida, imenica 'a summer fleet' < *sumor*, imenica 'summer' + *lida*, vodi poreklo od islandske reči *liði*, imenica 'a sailor, traveller'.

Najčešći strani elementi koji su učestvovali u građenju hibridnih složenica vode poreklo iz latinskog jezika, što pokazuju sledeći primeri:

abbodrice/ abbotrice, imenica 'abbey' < *abbod*, imenica 'abbot', vodi poreklo od latinske reči *abbas* + *rīce*, imenica 'power, rule, domain',

mæsseboc, imenica 'mass-book' < *mæsse*, imenica 'mass, a service of the church', potiče od latinske reči *missa* + *boc*, imenica 'book'. U Korpusu smo pronašli nekoliko

složenica koje u svom sastavu imaju morfemu *mæsse*: *mæsseæfen*, *mæssecreda*, *mæssehacele*, *mæsseniht*, *mæssepreost*, *mæssereaf*, *mæssesang*.

regollif, imenica ‘a life according to ecclesiastic rules’ < *regol*, imenica ‘rule’, potiče od latinske reči *regula* + *lif*, imenica ‘life’,

feondgrap, imenica ‘grip of an enemy’ < *feond*, imenica ‘enemy’, potiče od latinske reči *inimīcus* + *grap*, imenica ‘grip’.

Pored pozajmljenica iz latinskog jezika, u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda nalazimo i reči pozajmljene iz grčkog jezika, kao što su *psalter*, *devil*, *martyr*, *ciric*. Neke reči za krajnji izvor imaju grčki jezik, ali je pozajmljivanje najverovatnije bilo iz drugih jezika, najčešće starofrancuskog ili vulgarnog latinskog jezika, kao što su reči *bishop*, *monk*, *ælmesse* (Miller 2012: 45). Primeri koji slede ilustruju hibridne složenice koje u svom sastavu imaju navedene elemente:

deofolgeld, imenica ‘devil-worship’ < *deofol*, imenica ‘devil’, od grčke reči *διάβολος* + *geld*, imenica ‘worship’,

martyrcynn, imenica ‘a race or family of martyrs’ < *martyr* + *cynn*. U Korpusu je pronađena još jedna složenica koja u svom sastavu ima morfemu *martyr*, a to je *martyrlogium*.

ciricfrið, imenica ‘church peace’ < *ciric* + *frið*. U Korpusu su pronađene sledeće složenice koje u svom sastavu imaju morfemu *ciric*: *cirichalgung/ cyrichalgung*, *ciricsceat*, *ciricwag*.

bisceopcynn, imenica ‘an episcopal race’ < *bisceop* + *cynn*. Slično možemo analizirati sledeće složenice: *bisceopstol*, *bisceopwyr*t, *biscepsunu*.

ælmesfeoh, imenica ‘alms, money’ < *ælmes* + *feoh*. Nekoliko složenica je pronađeno u Korpusu koje sadrže morfemu *ælmes*: *ælmesgedal*, *ælmesgyfa*, *ælmesriht*, *ælmessylen*, *ælmesweorc*.

U tekstovima Korpusa pronađeni su i primeri hibridnih složenica koje u svom sastavu imaju reči skandinavskog porekla, kao što su *gast* ‘guest’, *gief* ‘gift’, *bond*, *i rune*:

gastbona, imenica ‘the soul killer’ < *gast* + *bona*. U Korpusu je pronađeno nekoliko primera koji u svom sastavu imaju morfemu *gast*: *gastgedal*, *gastgeryne*, *gasthus*, *gastsunu*.

giefstol, imenica ‘gift-seat’ < *gief* + *stol*,

husbonda, imenica ‘the master of house’ < *hus* + *bonda*, od staronordijskog *bo'ndi*, *buandi* (Miller 2012: 45),

dolhrune, imenica ‘the herb pellitory’ < *dolh*, imenica ‘a wound’ + *rune*, reč islandskog porekla *rúna* ‘a counsellor’.

Složenice su se mogle pozajmljivati u celosti, prilagođavajući se fonološkim i grafološkim karakteristikama jezika primaoca, što možemo ilustrovati složenom imenicom iz staroengleskog jezika *huscarl* ‘a member of the king’s bodyguard’, preuzetom iz skandinavskog jezika. Drugi primeri pronađeni u Korpusu su:

fenogrecum ‘fenugreek’ < latinske reči *faenum Graecum*. Nastavak na *-um* koji je zadržan u staroengleskoj složenici ukazuje da ona nije naturalizovana u stroengleskom jeziku.

merliðende ‘sea-farers’ < složenica islandskog porekla *mar-liðendr*.

7.7.2.Semantičke prevedenice

Iz drugih jezika pozajmljuju se ne samo lekseme, već i obrasci i značenja koji se dodaju već postojećim rečima u jeziku. Međutim, za razliku od leksičkih pozajmljenica koje je lakše utvrditi, semantičke prevedenice je teže uočiti, posebno one koje potiču iz ranijih jezičkih perioda. Kastovski navodi da je jedino Gneus (1955) dao iscrpniju analizu semantičkih prevedenica staroengleskog perioda, od kojih se veoma mali broj može naći u savremenom jeziku, pošto je većina zamenjena pozajmljenicama. Budući da je fokus ovog rada na morfološkoj analizi struktura složenica, semantičkim karakteristikama ne bavimo se iscrpno, i u ovom poglavlju navešćemo neke primere koji ilustruju semantičko pozajmljivanje.

Prevedenice ili kalkovi direktno imitiraju originalan oblik, što pokazuje primer staroengleske složenice *dæl-nimend*, nastale prevođenjem latinske reči *participium*.

Najveći broj kalkova iz staroengleskog jezika nastao je po modelu na latinski jezik, koji obično kao krajnji izvor ima grčki jezik. Drugi primer kalka je *gōdspell*, ili *gospel* u savremenom engleskom jeziku, primer koji je najčešće citiran u literaturi. Složenica je nastala po obrascu na grčku reč εὐαγγέλιου (eng. *evangelium*), koja se sastojala od dve grčke reči za ‘good’ i ‘message’ (Bloomfield 1963: 169). Na grčkom je imala značenje ‘good tidings’. Pored ova dva primera, u Korpusu su pronađeni sledeći primeri prevedenica:

domesdæg, prevedenica reči *dies irae* ‘Judgement Day’,

wicgefera, imenica ‘tax-gatherer’, prevedenica latinske složenice za *wícgeréfa*,

Frigedæg ‘Friday, day of the goddess Frig’ < *Frige*, genitivni oblik imenice ženskog roda *Frig* ‘Frig’ + *dæg*, imenica ‘day’, prevedenica latinske *dies Veneris*,

goldhord, imenica ‘treasure’, kalk latinske reči *thesaurus* ‘treasure-chamber’,

efenherenis, imenica ‘warm praise’ od latinske reči *collaudatio*.

Najčešće su se prevodili obrasci za građenje imenica, ali postoje i primeri za građenje složenih prideva po modelu na drugi jezik, na primer složeni pridev *eallmihtig* ‘all-mighty’ nastao je prevođenjem latinske složenice *omni-potens*.

Prevedenice ne moraju imati sve elemente jednake stranom modelu, već samo jedna morfološka konstituenta semantički može biti jednaka modelu. Na primer, složenice staroengleskog jezika mogle su nastati po modelu izvedenica koje potiču iz nekog drugog jezika, što možemo ilustrovati primerima *leorningniht* i *nihtsang*. Složenica *leorningniht* ‘scholar, disciple’ nastala je prevođenjem latinske izvedenice *discipulus*; *nihtsang* ‘night song’ nastala je prema modelu latinske izvedenice *noctiurnale* (Kastovsky 2005: 315).

Nekada nije jasno da li je reč u staroengleskom jeziku nastala prevođenjem sintaksičke grupe ili izvedenice, što možemo ilustrovati na primeru složenice *mæsseboc*: složenica *mæsseboc* mogla je nastati prevođenjem latinske sintaksičke grupe *liber missale* ili izvedenice *missale* (Kastovsky 2005: 315).

Semantičko pozajmljivanje predstavlja veoma suptilan izraz jezičkog kontakta, i pored prevedenica, u Korpusu smo pronašli i druge vidove semantičkog pozajmljivanja. Reči domaćeg porekla mogle su da pozajme neku značenjsku komponentu ekvivalentne reči iz nekog drugog jezika, što možemo ilustrovati primerima koji sadrže morfeme *cniht* ili *synn*. Reč *cniht* isprva je značila samo ‘boy, servant’, ali je kasnije, na osnovu značenja latinske reči *discipulus* dobila dodatnu semantičku karakteristiku ‘disciple’. Na sličan način je i staroengleska reč *synn*, sa prvobitnim značenjem ‘injury, enmity, feud’ dobila dodatne semantičke karakteristike ‘sin, crime’, prema značenju latinske reči *peccatum* (Kastovsky 2005: 300).

Najređi oblik pozajmljivanja odnosi se na građenje reči u jeziku primaocu po uzoru na reči iz jezika davaoca, pri čemu nijedan element novonastale reči nema direktne veze s originalnim oblikom koji se prevodi. Ove vrste složenica nazivaju se ‘loan-creations’, i njih je najteže prepoznati. U Korpusu smo pronašli nekoliko primera ove vrste semantičkog pozajmljivanja, i u njihovoj analizi oslonili smo se na tumačenja iz Miler (2012) i Kastovski (2005):

mildheortnes ‘mercy’ < latinske reči *miseri cordi* (‘gentle/ mild heart’), sastoji se od *miser* ‘wretched, suffering’ i *cor(d-)* ‘heart’,

cwildeflod ‘deluge, the destruction’s flood, flood that brings death’ < latinske reči *diluvium*,

ceastergewara ‘citizens, inhabitants of the city’ < latinske reči *cives*.

8. ANALIZA SLOŽENICA SREDNJOENGLSKOG PERIODA

Ukupan broj složenica pronađenih u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda iznosi oko 698. U Tabeli 8 predstavljene su vrste složenih reči koje su zabeležene u Korpusu, i broj primera pronađen za svaku:

Tabela 8: Broj složenica srednjoengleskog perioda klasifikovanih prema vrsti reči

Složene imenice	Složeni pridevi	Složeni glagoli	Složeni prilozi	Složeni predlozi	Složene zamenice	Složeni veznici
398	69	60	121	12	18	15

8.1. Složene imenice u srednjoengleskom jeziku

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađeno je oko 398 složenih imenica. Analizom je utvrđeno da se prema kriterijumu vrste reči kojima pripadaju sastavni elementi može izdvojiti 7 podtipova¹²⁴. U Tabeli 9 prikani su podtipovi, i broj složenih imenica pronađen za svaki:

Tabela 9: Podtipovi složenih imenica u srednjoengleskom jeziku

Imenica + imenica	Pridev + imenica	Prilog/ predlog + imenica	Glagolska + nominalna osnova	Zamenica + imenica	Prilog + sadašnji particip	Kardinalni broj + imenica
297	54	23	18	2	1	1

¹²⁴ U Korpusu su pronađena i 2 primera polovično motivisanih složenih imenica koje nismo klasifikovali ni u jedan tip.

8.1.1. Tip IMENICA + IMENICA

Ovaj tip je nasleđen iz staroengleskog jezika, i više od dve trećine ukupnog broja složenih imenica pronađenih u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda ima strukturu imenica + imenica. Između konstituenata složenih imenica mogu se izdvojiti različiti semantički i sintaksički odnosi, o kojima je bilo reči u prethodnim poglavljima. U zavisnosti da li konstituente složenica stoje u međusobno ravnopravnom ili zavisnom odnosu, srednjoengleske složene imenice Helsinškog korpusa klasifikovaćemo u dve osnovne kategorije: koordinativne i subordinativne.

8.1.1.1. Subordinativne složene imenice

Analiza složenih imenica pronađenih u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pokazala je da je broj složenih imenica subordinativnog tipa daleko veći od broja koordinativnih složenih imenica. Konstituente subordinativnih složenih imenica karakteriše zavisan, neravnopravan odnos, pri čemu prvi deo određuje drugi, upravni član. Za cilj nemamo da prikazemo iscrpan i sveobuhvatan opis svih vrsta odnosa koji se mogu naći u složenim imenicama, i stoga ćemo navesti nekoliko primera koji ilustruju neke od odnosa između elemenata:

a. Prvi deo određuje drugi, sužavajući značenje upravnog člana, na primer:

blood-stream 'bloodstream' < *blood*, imenica 'blood' + *stream*, imenica 'stream'.

b. Upravni element određuje rod cele složenice, na primer:

bondemann 'a male servant' < *bonde*, imenica 'a tenant, servant' + *mann*, imenica 'man', i

bondewoman 'a female servant' < *bonde*, imenica 'a tenant, servant' + *woman*, imenica 'woman'.

c. Odredbeni deo daje složenici značenje profesije, na primer:

bedeman 'a plaintiff, messenger, an official spokesman' < *bed(e)*, imenica 'prayer' + *man*,

steorman ‘one who steers a ship, helmsman’ < *steor* (kasniji oblik je *stere*), imenica ‘a helmsman, pilot’ + *man*.

d. Upravni i odredbeni deo stoje u odnosu sinonimije, na primer:

sea-stream ‘sea’ < *sea*, imenica ‘sea’ + *stream*, imenica ‘stream, sea’.

e. Cela složenica predstavlja potklasu upravnog dela, pri čemu odredbeni deo sužava značenje upravnog dela i definiše potklasu, na primer:

appel-trowe ‘apple-tree’ < *appel*, imenica ‘apple’ + *trowe*, imenica ‘tree’.

f. Odredbeni i upravni članovi označavaju razne pojmove, kao što su mesto, izvor, materijal, predmet, cilj, instrument, vreme, radnja, na primer:

barly-bred ‘bread made of barley’ < *barly*, imenica ‘barley’ + *bred*, imenica ‘bread’,

abbotrice ‘abbacy’ < *abbot*, imenica ‘abbot’ + *rice*, imenica ‘authority, domain’,

bocstaff ‘letter of the alphabet’ < *boc*, imenica ‘book’ + *staff*, imenica ‘stick, rod, letter’,

orefewealm ‘murrain’ < *oref*, imenica ‘cattle, livestock’ + *cwealm*, imenica death, ‘torture, slaughter’,

chirch-land/ chiric-lond ‘land belonging to a church or to the Church’ < *chirch*, imenica ‘church’ + *land/ lond*, imenica ‘land’.

g. Odredbeni deo je vlastita imenica, npr. *Mighelmasse*, ili *Franclond*.

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronašli smo imenicu koja se sastoji od dve imenice, i koja ima samo oblik množine, a to je *muge-floures* ‘fragrant flowers’.

8.1.1.2. Koordinativne složene imenice

Osim složenih imenica subordinativnog tipa, u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađen je i manji broj složenih imenica čije konstituente imaju isti status, odnosno stoje u naporednom ili koordinativnom odnosu. Primeri koji slede pripadaju složenim imenicama koordinativnog tipa:

leode-folc ‘people’ < *leod(e)*, imenica ‘people, race, nation’ + *folc*, imenica ‘nation, people’, i

cnauechild ‘male child’ < *cnaue*, imenica ‘a boy, son’ + *child*, imenica ‘child’.

Poslednji primer pokazuje kopulativan odnos između odredbenog i upravnog elementa, pošto se između njih može umetnuti glagol *to be*¹²⁵. Budući da nijedan član složenice ne predstavlja upravni deo, možemo reći da ovaj podtip složenica ima karakteristike egzocentričnih konstrukcija.

8.1.1.3. Tip genitivni oblik imenice + imenica

Srednjoengleski period karakteriše slabljenje flektivnih nastavaka, što za posledicu ima i promenu strukture složenih oblika. Ipak, analiza tekstova Korpusa srednjoengleskog perioda pokazala je da se i dalje mogu naći složene imenice koje u prvom delu imaju imenicu sa flektivnim nastavkom za genitiv, kao što su *hertes-horn* ‘horn of a hart’, *Oxenford* ‘Oxford’, *sondes-man* ‘messenger’, *domesman* ‘judge’, *domesdæg* ‘judgement day’, *Thorsdai* ‘Thursday’, *Wednesday*. Analizom složene imenice *hertes-horn* pokazaćemo strukturu ovog tipa dvoimeničnih složenica:

hertes-horn ‘horn of a hart’ < *hertes*, genitivni oblik imenice *hert* ‘a hart’ + *horn*, imenica ‘horn’.

8.1.2. Tip PRIDEV + IMENICA

Ovaj tip je, takođe, nasleđen iz staroengleskog jezika. Prvi element, pridev, određuje imenicu, pripisujući joj određenu karakteristiku. Značenje cele složenice obično je transparentno, i može se izvesti na osnovu značenja sastavnih elemenata. Primeri koji slede ilustruju strukturu i semantiku složenica koje pripadaju ovom tipu:

craftyman ‘craftsman’ < *crafty*, pridev ‘skillful, crafty’ + *man*, imenica ‘man’,

freoman ‘free man’ < *freeo*, pridev ‘free’ + *man*, imenica ‘man’,

saufgarde ‘safety’ < *sauf*, pridev ‘safe’ + *garde*, imenica ‘guard, watch’.

¹²⁵ Burnli (2005) ove složenice naziva kopulativnim.

Složene imenice koje se sastoje od imenica i prideva koji ih modifikuju nekada je teško razlikovati od sličnih sintaksičkih struktura.

8.1.3. Tip PRILOG/ PREDLOG + IMENICA

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađene su 23 složene imenice koje se sastoje od priloga ili predloga koji modifikuje imenicu u upravnom delu. Navešćemo nekoliko primera koji ilustruju ovaj tip:

oferlufe 'excessive love' < *ofer*, prilog 'over, above' + *lufe*, imenica 'love',

uten-ladde 'foreigner' < *uten*, prilog/ predlog 'beyond, out' + *ladde*, imenica 'a person, man, nation',

aftyr-non 'afternoon' < *aftyr*, prilog 'after' + *non*, imenica 'noon'.

Složena imenica *ouerthwert* nastala je konverzijom od priloga *ouerthwert*, koji se sastoji od priloga i prideva.

Složena imenica *underðeode* 'followers' ima samo oblik množine.

8.1.4. Tip glagolska + nominalna osnova

Složene imenice srednjoengleskog perioda u svom sastavu mogle su da imaju glagolsku i nominalnu osnovu, i u odredbenoj i u upravnoj funkciji. Konstituyente koje vode poreklo od glagolske osnove mogle su biti u obliku sadašnjeg i prošlog participa, a nominalne osnove u obliku imenice ili prideva. Shodno ovim karakteristikama konstituenata, složene imenice u okviru ovog tipa klasifikovali smo na sledeći način:

a. Tip GLAGOL + IMENICA

U Korpusu je pronađeno nekoliko složenih imenica koje u svom sastavu imaju glagolsku osnovu i imenicu. Primeri koji slede ilustruju ovaj obrazac:

chapmann 'a merchant, trader' < od staroengleske *cēap-man* i *cȳp-* (ovaj oblik nastao je pod uticajem glagola *cīepan*, *cȳpan* 'to bargain, to trade'),

cnawleche 'knowledge' < *cnaw* (od glagola *cnawen* 'know') + *leche*, imenica 'learning',

sunegilt 'female sinner' < *sun* (od glagola *sinnen* 'to sin') + *gilt*, imenica 'guilt'.

b. Tip IMENICA + SADAŠNJI PARTICIP

Složene imenice u srednjoengleskom jeziku mogle su se sastojati i od imenice koja određuje upravni deo koji vodi poreklo od glagola, i koristi se u obliku sadašnjeg participia. Izdvojićemo nekoliko primera koji ilustruju ovaj tip:

noyse-makyng 'noise-making' < *noyse*, imenica 'noise' + *makyng*, sadašnji particip glagola *maken* 'make',

arke-makyng 'box, coffin' < *ark(e)*, imenica 'box' + *makyng*, sadašnji particip glagola *maken* 'make',

childe-bering 'pregnancy' < *childe*, imenica 'child' + *bering*, sadašnji particip glagola *beren* 'to carry'.

c. Tip PRIDEV + GLAGOL

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađene su dve složene imenice koje se sastoje od prideva i glagola: *mysse-masche* 'jumble, hodgepodge' i *alwealdend* 'ruler of all'. Složenice se mogu analizirati na sledeći način:

mysse-masche 'jumble, hodgepodge' < *mis*, pridev 'wrong, bad, wicked, incorrect' + *mashen*, glagol 'to brew, mix, beat into a mash',

alwealdend 'ruler of all' < *al*, pridev 'all' + *wealdend*, od glagola *wealdan* 'to rule, have power over'.

Međutim, struktura složenice *mysse-masche* nije baš jasna, i iako se u MED složenica opisuje kao kombinacija prideva i glagola, ona je obeležena znakom pitanja.

d. Tip PROŠLI PARTICIP + IMENICA

Složene imenice koje pripadaju ovom tipu sastoje se od imenice u upravnom delu i prošlog participia koji je modifikuje. U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađena su dva primera složenica koje imaju ovu strukturu:

hered-man/ hirdman ‘a member of king’s household, servant’ < *hired*, prošli particip glagola *hiren* ‘to hire’ + *man*, imenica, i

hired-cniht ‘courtier’ < *hired*, prošli particip glagola *hiren* ‘to hire’ + *cniht*, imenica ‘boy’.

e. Tip SADAŠNJI PARTICIP + IMENICA

Ovaj tip složenih imenica ima sličnu strukturu kao prethodni, budući da imaju iste sastavne delove. Međutim, izdvojili smo ga kao poseban tip zato što se sastoji od sadašnjeg participa koji ima odredbenu funkciju, modifikujući imenicu u upravnom delu. Sadašnji particip ima adjektivno značenje u sastavu složenice. U Korpusu je pronađen samo jedan primer koji pripada ovom tipu:

leorningcniht ‘disciple’ < *leorning*, sadašnji particip glagola *leornien* ‘to learn’ + *cniht*, imenica ‘a boy’.

8.1.5. Tip ZAMENICA + IMENICA

U Korpusu su pronađene dve složene imenice koje pripadaju ovom tipu: *everi-dai* i *euerydel*, i njihovu strukturu možemo prikazati na sledeći način:

everi-dai ‘an ordinary day’ < *everi*, zamenica upotrebljena adjektivno ‘every, stressing totallity’ + *dai*, imenica ‘day’, i

everydel ‘everything, all’ < *every*, zamenica upotrebljena adjektivno ‘every, stressing totallity’ + *del*, imenica ‘part, portion’.

8.1.6. Tip PRILOG + SADAŠNJI PARTICIP

Ovaj tip je, takođe, predstavljen samo jednim primerom pronađenim u Korpusu: *vppe-rysyng* ‘uprising’ < *vppe*, prilog ‘up’ + *rysyng*, sadašnji particip glagola *risen* ‘to rise’.

8.1.7. Tip KARDINALNI BROJ + IMENICA

U Korpusu je pronađena samo jedna složena imenica koja se sastoji od kardinalnog broja i imenice u upravnom delu:

tuelfmoneth/ tuel-moth ‘a year’ < *twelf*, kardinalni broj ‘twelve’ + *moneth*, imenica ‘month’.

8.1.8. Polovično motivisane složene imenice

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađene su dve imenice koje se sastoje od elemenata od kojih je jedan nezavisna morfema, dok je drugi element lišen značenja, i ne javlja se kao samostalan oblik. Ove polovično motivisane složene imenice možemo analizirati na sledeći način:

neorxnewange ‘Paradise, the garden of Eden’ < *neorxen*, ne postoji kao nezavisna morfema¹²⁶ + *wange*, imenica ‘land, meadow’, i

*scadwisnesse*¹²⁷ ‘reason, discretion’ < *scad*, ne postoji kao nezavisna morfema + *wisnesse*, imenica ‘wisdom’. Međutim, u staroengleskom jeziku postojala je složena *sceadwisness*, koja se sastojala od dve nezavisne morfeme *scead* ‘reason’ i *wisness* ‘wisdom’. U srednjoengleskom jeziku morfema *scead* se više nije koristila, međutim, ova morfema je nastavila da se koristi u sastavu složene *scadwisnesse*, i stoga ovu složenicu možemo tumačiti na dva načina: kao kombinaciju dve imenice, posmatrano s dijahronog aspekta, i delimično motivisanu složenu imenicu, analiziranu iz sinhrono perspektive, jer se sastoji od elemenata koji nisu nezavisne morfeme.

8.1.9. Zaključne napomene u vezi sa složenim imenicama srednjoengleskog jezika

Najproduktivniji obrazac za građenje složenih imenica u srednjoengleskom periodu bio je imenica + imenica; čak dve trećine ukupnog broja složenih imenica pronađenih u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pripada ovom tipu. Pored dvoimeničnih složenica, u srednjoengleskom periodu bili su produktivni i obrasci čiju su strukturi činili pridev + imenica i prilog/ predlog + imenica.

Drugi tipovi zastupljeni su malim brojem primera, a za čak tri tipa (kardinalni broj + imenica, sadašnji particip + imenica, prilog + sadašnji particip) pronađen je samo

¹²⁶ Ova složena je nasleđena iz staroengleskog jezika, u kojem je takođe imala polovično motivisani status složenice.

¹²⁷ Ova složena se može analizirati i na sledeći način *scadwis* + *nesse*, odnosno kao izvedenica nastala dodavanjem produktivnog sufiksa –ness(e) na pridev.

po jedan primer u Korpusu, a za tri tipa (prošli particip + imenica, zamenica + imenica i pridev + glagol) po dva primera. Tipovi glagol + imenica i imenica + sadašnji particip nisu bili tako retki, ali nisu predstavljali ni produktivne tipove.

Ako uzmemo produktivnost kao kriterijum za određivanje tipova, možemo zaključiti da su se složene imenice u srednjoengleskom jeziku gradile od prideva, priloga/ predloga ili druge imenice koje su određivale imenicu u upravnom delu. Ostali slučajevi su marginalni.

Ono što je analiza složenih imenica srednjoengleskog jezika pronađenih u Korpusu otkrila jeste postojanje obrazaca za građenje složenih imenica koji nisu opisani u literaturi koju smo koristili u ovom radu. Ovi tipovi su: sadašnji particip + imenica, prilog + sadašnji particip, i pridev + glagol. Iako je većina ovih tipova zastupljena veoma malim brojem pronađenih primera, ove obrasce ne treba zanemariti pošto su predstavljali jezičku realnost i potencijal za građenje novih složenica u srednjoengleskom periodu.

S druge strane, u literaturi su opisani i neki tipovi za koje nismo našli nijedan primer u tekstovima Korpusa, a to su: glagolska osnova + prilog, zamenica (lična *he/she*) + imenica, i imenica + prilog. Složene imenice koje se sastoje od dve imenice koje pripadaju post-modifikovanom tipu takođe nisu pronađene u Korpusu. Međutim, iako Strang (1970) navodi da se postmodifikovani tip počeo koristiti u 14. veku pod uticajem francuskog jezika, primere koje beleži da ilustruje ovaj tip kasnijeg su datuma, i rečnici srednjoengleskog jezika ih ne navode (osim složenice *falcon gentle*, koja se prvo navodi kao *gentle falcon*).

8.2. Složeni pridevi u srednjoengleskom jeziku

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađeno je 69 složenih prideva. Na osnovu vrste reči kojima pripadaju sastavni delovi, izdvojili smo 8 podtipova, što pokazuje Tabela 10, zajedno sa brojem primera pronađenim za svaki:

Tabela 10: Podtipovi složenih prideva u srednjoengleskom jeziku

Imenica + pridev	Prilog + pridev	Pridev + imenica	Pridev + pridev	Pridev/ imenica + prošli particip	Imenica + imenica	Prilog + prošli particip	Kardinalni broj + prošli particip
24	11	12	8	7	4	2	1

8.2.1. Tip IMENICA + PRIDEV

Najveći broj složenih prideva iz Korpusa sastoji se od imenice i prideva koji ima funkciju upravnog člana. Primeri koji slede ilustruju neke od semantičkih odnosa koji postoje između konstituenata:

foot-lame, pridev 'lame in the foot' < *foot*, imenica 'foot' + *lame/lame*, pridev 'lame',

nidthearf, pridev 'necessary, needful' < *nid*, imenica 'need' + *thearf*, pridev 'in need, poor',

thredbare, pridev 'worn-out, shabby' < *thred(e)*, imenica 'fabric' + *bar*, pridev 'bare'.

8.2.2. Tip PRILOG + PRIDEV

Složeni pridevi koji pripadaju ovom tipu sastoje se od priloga koji modifikuje pridev u upravnom delu. Značenje cele složenice često je transparentno i može se izvesti na osnovu značenja njenih sastavnih delova. U Korpusu je pronađeno 11 primera koji pripadaju ovom tipu, a pridevi koji slede ilustruju složenu strukturu i značenje prideva koji pripadaju ovom tipu:

ouer-cold, pridev 'too cold' < *ouer*, prilog 'over' + *cold*, pridev 'cold',

over-gret, pridev 'excessive in size, too great' < *over*, prilog 'over' + *gret*, pridev 'great',

thurh-drie, pridev 'completely dry' < *thurh*, prilog 'thoroughly, completely' + *drie*, pridev 'dry'.

Najzastupljeniji prilog koji učestvuje u građenju složenih prideva jeste *ouer/over*, i njegova funkcija je da intenzivira značenje prideva koji modifikuje. Drugi prilog koji ulazi u sastav složenih prideva jeste *thurgh*¹²⁸.

8.2.3. Tip PRIDEV + IMENICA

Složenih prideva koji pripadaju ovom tipu nije bilo mnogo u srednjoengleskom jeziku, ali, ipak, u poređenju sa nekim drugim tipovima, nisu zanemarljiva grupa. Primeri koji slede ilustruju strukturu pridev + imenica:

mildheorrtē, pridev 'merciful, kind' < *mild*, pridev 'kind, mild' + *heorte*, imenica 'heart', od staroengleske reči *mildheort*,

dreri-mod, pridev 'sad at heart, dejected' < *dreri*, pridev 'sorrowful, sad' + *mod*, imenica 'mind, personality, heart', od staroengleske reči *drēorig-mōd*,

neighonde, pridev 'near in space and time' < *neigh*, pridev 'near' + *honde*, imenica 'human head, person, individual'.

Problem razlikovanja složenih struktura i sličnih sintaksičkih formacija najizraženiji je prilikom identifikovanja ovog tipa složenih prideva.

8.2.4. Tip PRIDEV + PRIDEV

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađeno je nekoliko primera složenih prideva koji se sastoje od dva prideva. Značenje prvog prideva modifikuje značenje drugog, i primeri koji slede ilustruju neke značenjske odnose između dva konstituenta:

bayblak, pridev 'brown-black' < *bay*, pridev 'reddish brown' + *blak*, pridev 'black',

dereworth/ derewurthe, pridev 'excellent, valuable' < *dere*, pridev 'excellent, noble' + *worth*, pridev 'worth, valuable'¹²⁹,

sothfast, pridev 'real, actual' < *soth*, pridev 'true, accurate, correct' + *fast*, pridev 'stable, secure'¹³⁰.

¹²⁸ Morfema *thurgh* je opisana i kao prefiks u rečniku MED.

¹²⁹ St.en. *dēorwyrþe*

Nekada je teško razlikovati ovaj tip od tipa imenica + pridev, pošto prvi deo složenice u istom obliku može pripadati i klasi prideva i klasi imenica, npr. *sothfast*, *sothsagel*, *stalewurthe*, pa smo ih klasifikovali na oba mesta.

8.2.5. Tip PRIDEV/ IMENICA + PROŠLI PARTICIP

Ovaj tip je takođe bio veoma redak u srednjoengleskom jeziku, i primeri koji slede ilustruju strukturu:

gat-tothed, pridev 'having teeth set wide apart' < *gat*, imenica 'gateway' + *tothed*, prošli particip glagola *tothen* 'to develop or grow teeth',

*kinebern*¹³¹, pridev 'of royal birth' < *kine*, od staroengleske imenice *cyning* 'king' + *bern*, prošli particip glagola *beren* 'to carry',

flat-crowped, pridev 'evenly cropped' < *flat*, pridev 'even, flat, smooth' + *crowped*, prošli particip glagola 'to trim, cut',

8.2.6. Tip IMENICA + IMENICA

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađena su samo četiri primera koja pripadaju ovom tipu. Složeni pridevi sastoje se od dve imenice, koje stoje u međusobno različitim odnosima, što možemo ilustrovati sledećim primerima:

goddfriht, pridev 'god-fearing' < *god*, imenica 'god' + *friht*, imenica 'fear',

milfoil, pridev 'thousand-leaved' < *mil*, imenica 'thousand' + *foil*, imenica 'leaf',

tholemod, pridev 'patient, long-suffering' < *thole*, imenica 'patience, forbearance' + *mod*, imenica 'mind, heart'.

Svi navedeni primeri složenih prideva imaju isti oblik kao i odgovarajuće složene imenice.

¹³⁰ St.en. *sōpfæst*

¹³¹ Morfema *kine* definiše se i kao prefiks.

8.2.7. Tip PRILOG + PROŠLI PARTICIP

Složeni pridevi koji pripadaju ovoj grupi sastoje se od priloga i prošlog participia. Primeri koji slede ilustruju tip:

neue-boren, pridev ‘recently born’ < *neue*, prilog ‘newly, for the first time’ + *boren*, prošli particip glagola *bēren* ‘to carry, bear’,

welcome, pridev ‘welcome’ < *wel*, prilog ‘wel’ + *come/ cume*, od oblika prošlog participia (ili imperativa) glagola *comen* ‘to come’. Ovaj oblik verovatno je nastao pod uticajem starofrancuskog oblika *bienvenue*, imenica, *bienvenu*, prošli particip.

8.2.8. Tip KARDINALNI BROJ + PROŠLI PARTICIP

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađen je samo jedan primer složenog prideva koji se sastoji od kardinalnog broja i prošlog participia:

foure-cornered ‘four-cornered, rectangular’ < *foure*, kardinalni broj ‘four’ + *cornered*, prošli particip ‘angular, pointed’, potiče od imenice *corner*.

8.2.9. Granični slučajevi

Zbog nejasnog i diskutabilnog statusa sastavnih elemenata, neke složene prideve nije jednostavno klasifikovati bez dodatnog objašnjenja. Rečnici često različito interpretiraju određene morfeme, što dodatno problematizuje analizu. Na primeru složenog prideva *soth-sagel* pokazaćemo poteškoće sa kojima se možemo susresti prilikom analize:

soth-sagel, pridev ‘truthful, veracious’ < *soth*, pridev ‘true, accurate, correct’ + *sagel*, ne postoji kao samostalna morfema. Međutim, postoji imenica *sage*, ‘a wise person’, pridev *sage* ‘wise, prudent’, i prilog *sagely* ‘wisely’. Oblik *sagel* može da vodi poreklo i od staroengleske složenice *soð-sagol*, ili može biti u vezi s oblikom *sopsawel*.

8.2.10. Zaključne napomene u vezi sa složenim pridevima srednjoengleskog perioda

Najproduktivniji obrazac za građenje složenih prideva u srednjoengleskom periodu bio je imenica + pridev, i skoro trećina pronađenih i analiziranih složenih prideva iz Korpusa pripada ovom tipu. Pored obrasca imenica + pridev, i druge strukture su bile česte: prilog + pridev, pridev + imenica/ prošli particip/ pridev. Za ostale tipove, broj + prošli particip, imenica + imenica ili prilog + prošli particip, nije pronađeno mnogo primera u Korpusu, i možemo ih smatrati marginalnim.

Ono što je analiza složenica pronađenih u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda otkrila jeste postojanje 4 tipa za građenje složenih prideva koji nisu opisani u literaturi korišćenoj u ovom radu. To su sledeći tipovi: pridev + imenica (9), kardinalni broj + prošli particip (1), imenica + imenica (3), i prilog + pridev (11).

8.3. Složeni glagoli u srednjoengleskom jeziku

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađeno je 60 složenih glagola. Analizom su izdvojena 3 podtipa na osnovu vrste reči kojoj pripadaju njihovi sastavni delovi. U okviru složenih glagola proučavali smo i složene participe koji su postojali nezavisno od infinitivnih oblika. U Tabeli 11 dat je pregled podtipova i broj glagola pronađen za svaki:

Tabela 11: Podtipovi složenih glagola u srednjoengleskom jeziku

Prilog/ predlog + glagol	Pridev + glagol	Imenica + glagol	Prošli participi
48	5	1	6

8.3.1. Tip PRILOG/ PREDLOG + GLAGOL

Najveći broj složenih glagola srednjoengleskog jezika sastoji se od priloga ili predloga i glagola u upravnom delu, i ovaj obrazac je nasleđen iz staroengleskog jezika. Primeri koje slede ilustruju ovu strukturu:

underfangen 'to seize, receive, to take under one's tutelage' < *under*¹³², predlog/ prilog 'under, between' + *fangan*, glagol 'to seize, catch',

euerlasten 'to endure forever' < *euer*, prilog 'eternelly' + *lasten*, glagol 'to last, endure',

ouer-gangen 'to overpower' < *ouer*¹³³, prilog 'over' + *gangen*, glagol 'to be, become'.

Među lingvistima postoji određeno neslaganje u vezi sa definisanjem statusa pojedinih morfema. Pored gore navedenih različitih opisa oblika *under* i *ouer*, druge morfeme se, takođe, različito tumače u rečnicima i literaturi. Na primer, *thurh* se definiše kao prefiks u MED, dok Bredli u svom rečniku Middle English Dictionary (1891) ovu morfemu opisuje kao predlog. Iz različitih opisa morfema proizilazi i različito tumačenje formacija koje u svom sastavu imaju ove oblike, što ćemo ilustrovati na primeru *thurhfaren*. Ukoliko se morfema *thurh* opiše kao slobodna, onda se struktura *thurhfaren* analizira kao složenica, a ukoliko se tumači kao prefiks, onda je reč o izvedenici. Na sličan način se tumači i morfema *with*. U MED, *with* je opisan kao prefiks, ali se navode i predlog i prilog istog oblika, koji imaju isto značenje kao i prefiks, dok Bredli u rečniku ovu morfemu opisuje samo kao predlog. U ovom radu smo sve oblike sa morfemama *thurh* i *with* analizirali kao složene oblike (na primer *withbouden/ wiðbouden, withdrawen, with-halden, thurhstingen, thurrhlokenn, thurrhsekenn*).

8.3.2. Tip PRIDEV + GLAGOL

Glagoli koji pripadaju ovom tipu sastoje se od prideva koji modifikuje glagol u upravnom delu, i u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađeno je pet složenih glagola koji pokazuju ovakvu unutrašnju strukturu. Sledeći primeri ilustruju tip pridev + glagol:

¹³² U MED *under-* se opisuje kao prefiks koji se koristio da gradi glagole.

¹³³ U MED *ouer-* se opisuje kao derivacioni prefiks koji se koristio da gradi glagole.

blind-fellen ‘to blind, strike blind’ < *blind*¹³⁴, pridev ‘blind’ + *fellen*, glagol ‘to strike, overthrow, overcome’,

sauf-conduiten ‘to give (sb) safe conduct’ < *sauf*, pridev ‘safe’ + *conduiten*, glagol ‘to guide, escort’. Glagol *conduiten* nastao je od imenice *conduit* ‘the act or duty of escorting or conveying for protection’.

thristelechen ‘to make bold, dare, be audacious’ < *thriste*, pridev ‘bold’ + *lechen*, glagol ‘to slice, cut into pieces’.

8.3.3. Tip IMENICA + GLAGOL

U Korpusu je pronađen samo jedan primer koji pripada ovom tipu, *grisbaten*, i njegovu strukturu možemo ilustrovati na sledeći način:

grisbaten ‘to grind one’s teeth in anger or sorrow’ < *gris*, imenica ‘anger, resentment’ + *baten*, glagol ‘to beat’.

U pisanju složenice *grisbaten* uočili smo nedoslednost u pisanju oblika prve morfeme, koja se razlikuje kad se nalazi u sastavu složenice, i kad se piše kao samostalna reč. Naime, nezavisna morfema piše se *grist*, ali se finalno *t* gubi u složenom glagolu. Međutim, složena imenica *gristbat* ‘gnashing of teeth’ zadržava originalni oblik morfeme.

8.3.4. Prošli participi

U Korpusu je pronađeno šest primera složenih prošlih participa. Analizom je pokazano da svi u svom sastavu imaju prilog u prvom delu, osim participa *alwealdend*, i prošli particip u upravnom delu. Primeri koji slede ilustruju ovu strukturu:

abouer-said, ‘previously stated’ < *abouer*, prilog ‘above’ + *said*, prošli particip glagola *saien/ seggen* ‘to speak’,

affore-wryten ‘previously written’ < *affore*, prilog ‘previously, earlier’ + *wryten*, prošli particip glagola *writen* ‘to write’,

¹³⁴ *Blind* može biti i imenica.

welbeloued ‘respected, admired’ < *wel*, prilog ‘well’ + *beloued*, prošli particip glagola *loven* ‘to love’.

Složeni prošli particip *alwealdend* ‘ruler’ nasleđen je iz staroengleskog perioda, i u rečniku MED definisan je i kao imenica i kao prošli particip, dok Bredli ovu složenicu opisuje kao pridev sa značenjem ‘all ruling’.

8.3.5. Zaključne napomene u vezi sa složenim glagolima u srednjoengleskom jeziku

Najveći broj složenih glagola srednjoengleskog jezika sastoji se od priloga/predloga i glagola. Drugi tipovi, imenica + glagol i pridev + glagol predstavljeni su malim brojem glagola, i možemo ih smatrati marginalnim. Ova dva tipa predstavljaju i važan rezultat istraživanja pošto oni nisu opisani u literaturi koju smo koristili u ovom radu.

8.4. Građenje ostalih vrsta reči procesom kompozicije

Dosadašnja istraživanja složenih oblika koji pripadaju srednjoengleskom jeziku uglavnom su se fokusirala na složene imenice, prideve i glagole, dok o ostalim vrstama složenih reči ili uopšte nije bilo reči, ili su se one usputno i veoma površno pominjale. Iako se u literaturi o složenicama srednjoengleskog perioda retko pisalo o ostalim vrstama reči, to ne znači da proces kompozicije nije imao značajan uticaj i na bogaćenje fonda složenih zamenica, priloga, prideva i veznika. Analiza složenica iz Korpusa pokazala je da je veliki broj složenih oblika upravo pripadao prethodno navedenim vrstama reči.

8.4.1. Složeni prilozima u srednjoengleskom jeziku

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađen je 121 oblik složenih priloga. Analizom je utvrđeno da se oni sastoje od drugih priloga, ali su i ostale vrste reči, kao što su predlozi, imenice, pridevi i zamenice, takođe učestvovala u građenju složenih priloga. Primer koji sledi ilustruje strukturu složenog priloga koji se sastoji od dva priloga:

over-large ‘too boldly or imprudently’ < *over*, prilog + *large*¹³⁵, prilog.

Najveći broj složenih priloga srednjoengleskog perioda u svom sastavu ima partikule (prilog ili predlog), i u Korpusu su pronađeni sledeći složeni prilozima koji imaju ovakvu unutrašnju strukturu: *at-foren*, *efter-sones*, *elleshwer/ elleshwar/ elleswhere*,, *elles-whider/ elles-hwider*,, *farthermare/ farthurmored*, *furthermore*, *forthermare/ forthermare/ forthermoored*, *for-why*, *heræfter*, *herbiforen*, *here-after*, *herebefore*, *herfor*, *her-inne*, *her-of*, *hierafter*, *hwerthurh*, *hwer-with*, *hwiderward*, *in-with*, *more-ouer/ moreover*, *neueremore*, *nowhere/ nohwer*, *nohwider*,, *non-more*, *nowwhar*, *nummore*, *otherhwile/ otherhwiles*, *ootherweyes*, *othere-wise/ otherwise*, *otherwhile*, *ouer-litil*,, *ouer-myhchil*, *outforth*, *outherwhile*, *out-ouer*, *over-gret*, *over-hastily*, *over-large*, *thæraffterr/ ther-after*, *thærthurh*, *thar-at*, *thare-by*, *tharefore/ therefore*, *thare-to/ ther-too/ there-to/ ther-to*, *thar-of/ there-of/ ther-off*, *thar-with/ therewith/ therwith/ ther-with*, *thar-yn*, *theraboute*, *ther-apon*, *therewithal/ therwithal/ therwith-alle*, *ther-on*, *ther-oute*, *ther-thoru*, *ther-whiles*, *therwhyle*, *through-oute/ thurghout*, *unnderrfoth*, *up-on*, *vpward*, *wel-ner*, *whare-on*, *whare-so*, *wharethourh/ wherethurgh*, *wharfore*, *wherbi*, *wherewith*, *wher-for*, *wherypon*, *withæftan*, i *with-innen*.

Pored složenih priloga koji se sastoje od drugih priloga ili predloga, analizom je utvrđeno da su složeni prilozima u srednjoengleskom jeziku mogli imati sledeće strukture:

a. partikula + nominalni element (imenica ili pridev), na primer: *beforehand*, *now-a-dayes*, *oftentimes/ oftentyne/ ofte-tyme/ oft-tymes*, *ouer-al*, *ouermyht*, *right-wisli*, *thus-gate*¹³⁶, i *wit-all/ with-alle*.

b. Neki složeni prilozima imali su oba nominalna elementa u svom sastavu, kao što su primeri: *endlonges*¹³⁷, *enddelong/ endelong/ ende-long*, *mid-daig*¹³⁸, *nihtlangne*, *right-wisli*, i *yister-day*. Analizom poslednja dva priloga ilustrovaćemo njihovu strukturu:

yister-day ‘yesterday’ < *yister/ yester*, imenica ‘yesterday’ + *day*, imenica,

¹³⁵ *Large* je, takođe, i imenica i pridev.

¹³⁶ Prilog *thus-gate* ima značenje ‘accordingly, in the aforesaid manner’, a drugi element se definiše kao sufiks u rečniku MED, i potiče od imenice *gate*.

¹³⁷ Vodi poreklo od priloga *enddelong*.

¹³⁸ Isti oblik se koristi i za imenicu i za pridev.

right-wisli 'fairly, in accordance with justice' < *right*, imenica, pridev + *wisli*, pridev 'of certainty, evidently'.

c. Jedan od elemenata složenih priloga mogao je pripadati klasi zamenica, a drugi imenica ili priloga, na primer: *euerydel*, *euerywhere*, *eueremar*, *somewhat*, *sumhwile*, *sumhwet/ summwhat*¹³⁹, *sumtyme*, i *sumwher*.

d. U Korpusu je pronađen jedan složeni prilog, *lanhure*, koji u svom sastavu ima uzvik i prilog:

lanhure 'at last' < st.en. *la*, uzvik 'oh, ah' + *huru*, prilog 'at last'.

e. Analizom složenih priloga utvrđeno je da neki prilozima srednjoengleskog jezika u svom sastavu mogu imati reči koje pripadaju više od jednoj klasi reči, na primer:

summwhat 'somewhat, rather, to some extent' < *som/ sum(e)*, prilog, pridev, zamenica + *what*, prilog, pridev, veznik,

sumwher, 'somewhere' < *som/ sum(e)*, prilog, pridev, zamenica + *wher*, prilog.

f. Složeni prilozima mogli su da vode poreklo od fraza, i primeri koje slede pokazuju ovakav razvoj:

anesweis 'in any way, anyhow', nastao od genitivne fraze *ani* + *weis*,

be-forn-tyme 'in the past, previously', nastao od fraze *before time*,

embehwile 'a while ago', nastao od st.en. fraze *ymb hwīle*.

g. Nekoliko složenih priloga srednjoengleskog perioda nastali su procesom konverzije, i primeri koje slede ilustruju od kojih vrsta reči su oni mogli nastati:

bakhalf nastao od imenice *bakhalf*,

nothing/ no-thing nastao od zamenice *nothing*,

ouerpassyngli 'with excessive fervency' nastao od *overpassinge*, sadašnjeg participija glagola *overpassen*,

¹³⁹ Ovaj oblik se koristi i kao zamenica.

outrage ‘exceedingly’ nastao od prideva *outrage*,

sum-deel/ sumdel/ sum-dele ‘partly’ nastao od imenice *sōm-dēl*.

Kao što je ranije u radu bilo navedeno, jedan od problema koji se nameće prilikom definisanja složenica jeste razlikovanje složenih struktura od procesa derivacije. Analiza složenog priloga *anfaldeliche* pokazuje ovu nedoumicu, pošto nije sasvim izvesno da li ovu formaciju treba definisati kao složenicu ili izvedenicu koja se sastoji od složenog prideva *anfalde* i sufiksa *-lice*.

Najveći broj složenih priloga srednjoengleskog perioda sastoji se od elemenata domaćeg porekla, nasleđenih iz staroengleskog jezika, ali u Korpusu su pronađena dva primera složenih priloga koji su nastali po modelu stranog obrasca:

beforehand < latinski *prae minibus*, i

depart-dieux ‘certainly, indeed’ < francuska fraza koja znači ‘by God’.

Nekoliko priloga pronađenih u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda sastoji se od tri morfeme. Primeri višočlanih složenih priloga su: *with-in-forth/ withinforth*, *withouteforth*, *how-so-euer*, *inso-mochel/ in-so-mochel*, *natwythstondyng*, *neuerthelatter*, *neuertheles*, i *noght-with-stondyngys*.

U srednjoengleskom periodu i dalje su se pisale reči *hwerthurh*, *hwer-with*, tako su reči pronađene u tekstovima Korpusa, dok u rečnicima njihov oblik glasi *wher* (došlo je do gubljenja glasa *h* u izgovoru, o čemu će biti više reči u narednom poglavlju).

8.4.1.1. Polovično motivisani složeni prilozii

Nekoliko priloga pronađenih u Korpusu sastoji se od morfema od kojih je jedna lišena značenja, odnosno ne javlja se kao nezavisna morfema van složenica. Primeri delimično motivisanih složenih priloga su:

sunderlepes ‘separately, individually’ < *sunder*, pridev, prilog ‘separately’ + *lepes*, nije nezavisna morfema,

otherlaker ‘differently, otherwise’ < *other* + *laker*, nije nezavisna morfema,

newlynges ‘recently, lately’ < *new*, pridev + *lynges* nije nezavisna morfema,

nateshwon ‘by no means, not at all’ < *nates*, nije nezavisna morfema + *hwon*, pridev ‘little, few’.

8.4.2. Složeni predlozi u srednjoengleskom jeziku

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađeno je 12 složenih predloga. Složeni prilozi i složeni predlozi često su mogli imati isti oblik i značenje. Složeni predlozi obično su se sastojali od drugih predloga. Navešćemo nekoliko složenih predloga i analizirati njihovu strukturu i značenje:

with-innen, ‘inside’, ovaj oblik takođe može biti i prilog,

in-with, predlog, prilog ‘within’ < *in*, predlog + *with*, predlog,

up-on, predlog, prilog ‘indicating motion to a place higher than previously occupied’ < *up*, prilog + *on*, predlog.

Nekoliko predloga sastoji se od tri morfeme, a to su: *noght-with-stondyngys*, *with-in-forth/ withinforth*, i *withouteforth*.

8.4.3. Složene zamenice u srednjoengleskom jeziku

Ukupan broj složenih zamenica pronađenih u Korpusu je 18. One se uglavnom sastoje od drugih zamenica, ali i prilozi i pridevi takođe mogu biti sastavni elementi. Navešćemo nekoliko primera koji ilustruju strukturu složenih zamenica srednjoengleskog perioda:

non-more, zamenica¹⁴⁰ ‘no one else, nothing more’ < *non*, pridev, prilog + *more*, imenica, pridev, prilog,

otherhwet, zamenica ‘something else’ < *other*, pridev + *what*, zamenica,

oure-seolf, zamenica ‘ourselves’ < *oure*, zamenica + *seolf*, pridev, imenica, zamenica,

¹⁴⁰ *Non-more* može biti i pridev i prilog.

thi-self/ thi-silf/ thyselġ, zamenica ‘yourself’ < *thin*, zamenica + *self* pridev, imenica, zamenica,

what-euer < *what*, zamenica + *ĕver*, prilog,

whate-so-euer/ watsomeuer/ what-so-euer, zamenica ‘of whatever’. Budući da se ova zamenica sastoji od tri morfeme: *what*, *so*, i *euer*, zamenice, priloga i priloga, tim redom, možemo je analizirati dvojako:

whate-so-euer/ watsomeuer/ what-so-euer < *what*, zamenica + *sō-euer*, prilog, ali i

whate-so-euer/ watsomeuer/ what-so-euer < *what-sō*, zamenica + *ĕver*, prilog.

Složene zamenice pronađene u Korpusu možemo klasifikovati u sledeće grupe:

a. refleksivne zamenice: *hemself/ heomsælġ/ him-seolf, he-self, hire-seolf, it-self, mi-seolf, oure-seolf, thi-self/ thi-silf/ thyselġ, yowrsylġ/ yowrsylġfe, thaim-selfe/ tham-self, the-seolf*. Ove refleksivne zamenice mogle su imati i emfatičku funkciju. U Korpusu su pronađeni svi oblici refleksivnih zamenica, za sva lica jednine i množine.

b. neodređene zamenice: *eny-thing*¹⁴¹, *otherhwet* ‘something else’, *whate-so-euer/ watsomeuer/ what-so-euer/ what-euer, what-so, who-so*, i

c. odrične zamenice: *nothing/ no-thyng, non-more*.

8.4.4. Složeni brojevi u srednjoengleskom jeziku

U Korpusu nije pronađen nijedan primer složenog broja.

8.4.5. Složeni veznici u srednjoengleskom jeziku

U Korpusu je pronađeno 15 složenih veznika. Većina veznika ima isti oblik i značenje kao i odgovarajući složeni prilozi, na primer *for-why, whare-on, whare-so*. U

¹⁴¹ U rečniku se definiše i kao imenica i kao fraza.

Korpusu su pronađeni i veznici koji se sastoje od tri morfeme: *noght-with-stondyngys* i *whider-so-euer*. Veznik *whider-so-euer* može se analizirati na dva načina:

whider-so-euer < *whider*, prilog, veznik + *sō-ever*, prilog, ili

whider-so-euer < *whider-sō*, prilog, veznik + *ěver*, prilog.

8.5. Višečlani oblici u srednjoengleskom jeziku

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađeno je oko 15 višečlanih oblika, koji pripadaju različitim klasama reči:

a. imenice: *goddspellbok*, *lartheawselt*, *goddspellwrihhte*,

b. veznici: *noght-with-stondyngys*, *whider-so-euer*,

c. zamenice: *whate-so-euer*,

d. predlozi: *withinthorh* i *withouthorh*, i

e. prilozni: *how-so-euer*, *inso-mochel*.

8.6. Granični slučajevi

Određeni broj složenica srednjoengleskog perioda ne može se opisati i klasifikovati bez dodatnog objašnjenja u vezi sa njihovom strukturom, značenjem, pisanjem i poreklom.

8.6.1. Polovično motivisane složenice

Zbog nejasnog statusa konstituenta neke složenice nije jednostavno analizirati i klasifikovati, na šta smo ukazivali na nekoliko mesta u prikazu tipova složenica u ovom poglavlju. Primeri koji slede ilustruju poteškoće u definisanju složenica i razlikovanju od izvedenica, pošto rečnici i autori njihove sastavne elemente različito opisuju:

wleatewile, pridev 'disgusting, repulsive' < *wleate*, imenica 'disgust, repugnance' + *wile*, u rečniku MED definiše se kao sufix, koji se dodaje imenicama ili glagolskim

osnovama za građenje prideva sa značenjem ‘desirous of the thing in question’ ili ‘inclined or eager to perform the action in question’. S druge strane, Bredli *wile* definiše kao imenicu, sa značenjem ‘wile, trick, deceit’, i stoga smo ovu formaciju analizirali kao složeni pridev koji pripada tipu imenica + imenica.

thurghwet, pridev ‘wet through, completely saturated’ < *thurgh*, prilog ‘through’ + *wet*, pridev ‘wet’. Međutim, morfema *thurgh* je u rečniku MED definisana kao prefiks, i, stoga se status formacije *thurghwet* menja – definiše se kao izvedenica.

U Korpusu smo pronašli dve imenice *neorxenewange* i *scadwisnesse* koje smo opisali kao polovično motivisane složenice:

neorxenewange ‘Paradise, the garden of Eden’ < *neorxen*, nije nezavisna morfema + *wange*, imenica ‘a piece of land, meadow’, i

scadwisnesse ‘reason, discretion’ < *scadwis*, pridev ‘reasonable’ (< *scad*, nije nezavisna morfema) + *-nesse*.

8.6.2. Sinkretizam složenih oblika

Složenice srednjoengleskog perioda mogle su pripadati različitim vrstama reči, a imati iste oblike. Primeri koji slede ilustruju neke složenice koje u istovetnom obliku mogu da se koriste kao različite klase reči:

summwat – zamenica, pridev i prilog,

mid-dai – imenica i prilog,

tholemod – pridev i imenica,

halfdel – imenica i pridev,

inwith – prilog, predlog.

Složeni predlozi često su imali iste oblike kao i prilozi, što pokazuju primeri *inwith*, *at-foren*, *endelong*, *natwythstondyng*; veznici i prilozi koji su imali isti oblik su: *wherewith*, *for-why*, *wharethourh/ wherethurgh*, a nekada je isti oblik mogao biti i prilog, predlog i veznik, npr. *natwythstondyng*.

Prilikom analize složenih oblika nailazili smo na poteškoće opisa vrste reči od kojih se složeni oblici sastoje, pošto je često isti oblik mogao pripadati različitim klasama, što možemo ilustrovati sledećim primerom:

non-more – zamenica, pridev i prilog. Sastavni delovi ove složenice takođe se mogu različito opisati: *non* je pridev i prilog, a *more* je pridev, prilog i imenica.

8.6.3. Nedoslednosti u načinu pisanja

Srednjoengleski jezik karakteriše mnoštvo različitih načina pisanja iste reči. Ove različitosti obično ne zatamnjuju strukturu složenica i morfema unutar njih, ali, ipak, u nekim slučajevima nije jasno da li se radi o različitim načinima pisanja, ili su složenice nastale kao rezultat različitih procesa koji su se odvijali unutar složenica. Formacija *milfoil* pokazuje nekoliko nivoa uključenih u analizu reči: pisanje, značenje i poreklo sastavnih elemenata. U Korpusu je ova složenica u obliku *milfoil*, ‘milfoil, yarrow’, ali u rečniku se daju i drugi oblici, u kojima drugi deo ima oblik *foli*. Međutim, značenje reči *foli* ‘foolish’, kad se upotrebljava kao nezavisna morfema ne poklapa se sa značenjem koje složenica ima. Oblik *foil* znači ‘leaf’, i pozajmljen je iz francuskog jezika. Drugi sastavni element *mil* postojao je u staroengleskom jeziku, ali se u srednjoengleskim rečnicima piše kao *mile* ‘millet, millet seed’, i date su i druge varijante pisanja: ‘*mille*, (raniji oblik) *milen*, *millen*; množina *miles* i *mile*, *milen*, (raniji oblik) *milene*, ali se nigde ne piše oblik *mil*. Prvi element složenice može se tumačiti i da potiče od latinske reči *milium*. U rečniku MED navodi se da složenica *milfoil* potiče od latinske reči *mīlifolium*.

Da je granicu između dva jezička perioda teško definisati pokazuje i upotreba određenih reči iz staroengleskog jezika u srednjoengleskom, npr. *heafodlæhtor*. Ovu reč, iako se ona nalazi u korpusu srednjoengleskih tekstova, rečnici srednjoengleskog jezika ne navode. U staroengleskom jeziku koristila se reč *heafod*, dok je oblik *hēd* bio u srednjoengleskom. Drugi primer složenice pronađene u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda jeste *heofennriche/ heoueneriche/ heueneriche*, koja se u rečnicima srednjoengleskog perioda navodi izmenjena u odnosu na staroengleski način pisanja, i glasila je *hēvenriche*.

8.7. Strani uticaj na proces kompozicije u srednjoengleskom jeziku

Analiza složenica srednjoengleskog jezika pokazala je da u njihovoj strukturi i značenju ima tragova stranih elemenata. Kontakti među narodima, i dodir srednjoengleskog jezika sa drugim jezicima, pre svega latinskim, francuskim i skandinavskim, za posledicu su imali pozajmljivanje jezičkog materijala, koje je bilo direktno, manifestovano kroz leksičko pozajmljivanje, i indirektno, suptilniji vid pozajmljivanja semantičkih karakteristika reči jezika davaoca.

8.7.1. Leksičke pozajmljenice

Određeni broj pozajmljenih reči u srednjoengleskom jeziku integrisao se u toj meri da su one počele ravnopravno učestvovati u tvorbenim procesima, dajući hibridne složenice kad je u pitanju proces kompozicije. Najčešći strani elementi koji su učestvovali u tvorbi hibridnih složenica vode poreklo iz francuskog jezika, iz kojeg su direktno pozajmljivane reči, koje su uglavnom imale poreklo u latinskom ili grčkom jeziku. Najveći broj pozajmljenica pripada klasi imenica, ali je u srednjoengleskom periodu zabeležen i manji broj pozajmljenih prideva i glagola. Primeri koji slede ilustruju strukturu hibridnih složenica, koje se sastoje od jednog elementa domaćeg, i drugog stranog porekla:

castelwerk, imenica ‘a castle, the building of castles’ < *castel*, imenica francuskog porekla ‘castle’ + *werk*, imenica ‘work’,

pouereman, imenica ‘spiritual man’ < *pouere*, imenica francuskog porekla ‘spiritual authority, power’ + *man*,

questmonger, imenica ‘profiting from an inquest’ < *quest(e)*, imenica ‘an inquest, trial’, potiče iz francuskog jezika + *monger*, imenica ‘a dealer, tradesman’,

runcebrer, imenica ‘blackberry bush’ < *runce*, imenica francuskog porekla,

bayblak, pridev ‘brown-black’ < *bay*, pridev ‘reddish brown’ potiče od latinske reči *badius* + *blak*, pridev ‘black’,

sauf-conduiten, glagol, 'to give (sb) safe conduct' < *sauf*, pridev 'safe' + *conduiten*, glagol 'to guide, escort'. Glagol *conduiten* nastao je od imenice *conduit* 'the act or duty of escorting or conveying for protection', koja potiče od starofrancuske reči *conduit*.

costlewe, pridev 'costly, expensive' < *cost*, imenica 'expense, price, cost', reč francuskog porekla + *lewe*, u rečniku MED morfema *lewe* definiše se kao sufiks.

outrage, imenica 'injury, harm, damage' < *out*, prilog + *rage*, imenica francuskog porekla 'madness, anger'. Cela složenica vodi poreklo od starofrancuske reči *outrage/oultrage*.

U poređenju sa staroengleskim jezikom, manje je hibridnih složenica, što može da bude i rezultat direktnog pozajmljivanja prostih i izvedenih reči, koje su se počele koristiti umesto složenica. Reči koje su već pozajmljene u staroengleskom jeziku nismo analizirali, jer su već odomaćene i ne predstavljaju novo stanje u jeziku koje menja strukturu rečnika srednjoengleskog perioda.

Pored hibridnih složenica u srednjoengleskom jeziku dolazi do pozajmljivanja celih složenica, najčešće iz francuskog jezika, što pokazuju sledeći primeri:

archangel, imenica 'archangel', složenica koja vodi poreklo iz francuskog i latinskog jezika,

archebysshopp, imenica 'an archbishop', reč francuskog porekla. U MED nalazi se objašnjenje da je oblik *archebysshopp* nastao posle 1400. godine pod uticajem francuskog pisanja reči. Pre toga uobičajen oblik pisanja bio je *erchebishop*.

arsmetrike, imenica 'the art or science of measuring and calculation', složenica je preuzeta iz starofrancuskog, ali potiče iz grčkog, koja je preko latinskog ušla u starofrancuski jezik.

ginge-bred, imenica 'ginger, a kind of stiff pudding served in slices', reč francuskog porekla,

paternoster, imenica 'The Lord's Prayer, rosary', poreklom iz latinskog i francuskog jezika,

milfoil(e), imenica ‘milfoil, yarrow’, vodi poreklo od latinske reči *mīlifolium*, *mille-* i starofrancuske reči *milfueil*.

Pored pozajmljenica romanskog porekla, u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda nalazimo i reči pozajmljene iz skandinavskih jezika, na primer složena imenica *bulder-ston*, ‘cobblestone’, vodi poreklo iz skandinavskih jezika.

8.7.2. Semantičke pozajmljenice

Za razliku od leksičkog pozajmljivanja, koje je često lako prepoznati i pratiti, teže uhvatljiv vid pozajmljivanja odnosi se na preuzimanje obrazaca ili semantičkih karakteristika reči iz jezika davaoca. Za razliku od opisa staroengleskih semantičkih pozajmljenica, za čiju smo se analizu oslonili na prethodna istraživanja, prilikom opisa semantičkih pozajmljenica srednjoengleskog perioda jedini izvor bio je materijal iz rečnika koje smo koristili u ovom radu. Iako je broj semantičkih pozajmljenica koje smo uočili u složenicama koje pripadaju tekstovima Korpusa srednjoengleskog jezika mali, on je ipak indikativan jer ukazuje na nastavak tradicije suptilnijeg vida pozajmljivanja. Budući da je glavno težište ovog rada na morfološkoj analizi, nećemo se detaljnije zadržavati na etimološkoj analizi složenica.

Prevedenice ili kalkovi koji direktno imitiraju originalan oblik u srednjoengleskom periodu najčešće su nastali po modelu na francuski jezik, što pokazuju primeri:

benysoun, imenica ‘formal blessing, a grace said before eating or drinking’ prevedenica iz francuskog jezika < *bene*, pridev ‘good, fair, pleasant’ + *soun*, imenica ‘sound’, nasleđeno iz staroengleskog, ali poreklo vodi iz latinskog ili starofrancuskog,

misericorde, imenica ‘mercy, pity’, reč francuskog porekla < *miseri*, imenica francuskog porekla ‘misery’ + *corde*, imenica francuskog porekla ‘a tendon’,

terremote, imenica ‘an earthquake’, složenica pozajmljena iz francuskog i latinskog < *ter*, imenica francuskog porekla ‘lands, property’ + *mot(e)*, imenica francuskog porekla ‘a blast’.

9. PROMENE U PROCESU KOMPOZICIJE TOKOM SREDNJOENGLESKOG PERIODA

9.1. Promene u jeziku – opšte karakteristike

Prirodno svojstvo svakog jezika jeste da se menja, ali, uprkos brojnim promenama, koje se odvijaju na svim jezičkim nivoima, svaki jezik čuva svoj identitet, i nakon mnogo vekova i dalje ga prepoznajemo kao isti jezik zahvaljujući „...svojevrsnim mehanizmima za samoregulaciju, po funkciji sličnim običnom termostatu, koji sprečavaju da procesi promene odu predaleko i razore sistem.” (Bugarski 1991: 38)

Razlozi koji dovode do promena u jeziku su brojni i kompleksni, ali u većini slučajeva je moguće pratiti njihov razvoj. Promene se dešavaju postepeno, nekada brže, ali obično je potrebno duže vreme da bi određena promena bila konačna i vidljiva u jeziku. Isprva promenu prihvata manji broj ljudi, one se odvijaju u ograničenim kontekstima, ali vremenom promene bivaju prihvaćene od većine, i u različitim situacijama. I, najzad, promene u jeziku bivaju prihvaćene od stručne javnosti, odnosno lingvista, i prepoznate kao standardne varijante. Promene mogu trajati godinama, a nekada i stotinama godina.

Ukoliko izdvojimo tekstove koji potiču iz staroengleskog jezika, i uporedimo ih sa tekstovima iz savremenog engleskog jezika, sa vremenskom distancom od preko hiljadu godina, mogli bismo zaključiti da se radi o dva potpuno različita jezika. Međutim, dijahrona proučavanja nam pomažu da uočimo pravilnosti ovih promena, i da jezik identifikujemo kao jedan isti, koji ima veoma dugačku istoriju.

Promene u jeziku mogu biti prouzrokovane i unutrašnjim i spoljašnjim faktorima. Promene koje se odvijaju unutar jezika predstavljaju prirodan proces jezičkog razvoja, i odvijaju se na svim nivoima jezičke strukture, u glasovima, oblicima, gramatičkim kategorijama, vokabularu, sintaksi i značenju reči. Poreklo promena možemo pronaći u odstupanjima od postojećih normi (Samuels 1975). Morfološke, sintaksičke i semantičke promene, iako ponekada komplikovane i ne uvek jasne, mogu

se pratiti i objasniti. Za razliku od ovih promena, glasovne promene su teže uhvatljive; odvijaju se sporije, nisu uvek jasne, složene su, i ponekad zbunjujuće, i što se tiče pisanja i što se tiče izgovora. Ukoliko su glasovne promene pravilne, lakše ih je dijahrono pratiti i opisati. Ipak, najočiglednije promene, koje propoznaju i stručnjaci i laici, odnose se na promene sastava rečnika jednog jezika. Neke reči iščezavaju iz jezika, druge menjaju oblik i značenje, ponekada neznatno, a nekada u toj meri da ih je teško identifikovati. I, najzad, rečnik jednog jezika bogati se novim rečima koje nastaju putem različitih tvorbenih procesa, ili pozajmljivanjem iz drugih jezika.

Budući da je jezik neraskidivo povezan sa društvom u kojem se razvija, spoljašnji faktori koji postoje van jezika, takođe, imaju veliki uticaj na promene u samom jeziku. Spoljašnji faktori odnose se na razne kulturne i društvene kategorije u kojima se jezik razvija, i njihovim promenama menja se i jezik koji odgovara na te promene. Milroj (1992) ističe važnost sociolingvističkog pristupa proučavanju jezičke promene, i navodi da promena u jeziku predstavlja proizvod aktivnosti govornika u društvenom kontekstu, koja se ne može objasniti isključivo unutar samog jezičkog sistema.

Promene u jeziku nastaju i kao rezultat kontakata dvaju ili više jezika. Jezik kojim govore ljudi koji imaju snažniju političku, kulturnu i ekonomsku moć obično se nameće kao dominantan jezik u odnosu na jezik potčinjenih i slabijih. Jezik društva koje ima političku, kulturnu i ekonomsku dominaciju obično preuzima ulogu davaoca, utičući na promene u jeziku primaoca. Promene nastale kao posledica jezičkog kontakta mogu se odvijati na svim jezičkim nivoima. Ove promene najočiglednije su u rečniku jednog jezika, ali se mogu pratiti i na morfološkom i sintaksičkom nivou, posebno ako je ovaj kontakt trajao neko duže vreme. Društveni i kulturni faktori u znatnoj meri utiču na strukturu i izgled rečnika jednog jezika. Kako se društvo menja, menjaju se i vrednosti, stavovi, uvode se novi pojmovi, predmeti, institucije koje je neophodno imenovati. Jezik reaguje na novonastalo stanje, i traži mehanizme da odgovori na trenutne potrebe koje je ta promena nametnula. Stare reči se koriste sa novim značenjem, ili se u jezik uvode nove reči. Proučavanje i rekonstrukcija rečnika ranijih jezičkih perioda može dovesti do vrednih podataka u vezi sa kulturnim i socijalnim implikacijama koje se odnose na govornike jednog jezika.

Istorija Engleske obeležena je bogatim društvenim i kulturnim razvojnim tokovima, kao i brojnim kontaktima sa drugim narodima. Nakon uvođenja hrišćanstva krajem šestog veka, Britanija je potpala pod snažan uticaj rimske kulture i religije, došavši u kontakt sa latinskom civilizacijom, što je za posledicu imalo promenu strukture anglo-saksonskog rečnika u godinama koje će uslediti. Skandinavske invazije i kontakti između dva naroda takođe su imali uticaj na engleski jezik. Nakon normanskog osvajanja u jedanaestom veku, engleski jezik se govorio samo u nižim klasama, dok je zvanični jezik na dvoru i među plemstvom bio francuski. S druge strane, kada je Engleska povratila moć, engleski jezik je ponovo dobio primat i govorili su ga svi slojevi društva. Međutim, u odnosu na staroengleski jezik, srednjoengleski jezik je sada bio znatno izmenjen i što se tiče strukture i što se tiče rečnika. Brojni događaji koji su usledili doprineli su daljem razvoju engleskog jezika: stogodišnji rat, renesansa, industrijski razvoj, nauka, kolonizacija, i mnogi drugi. Svi ovi politički i društveni događaji imali su snažan uticaj na promene unutar engleskog jezika, i, kao rezultat svega toga, engleski koji se danas govori i piše drugačiji je od engleskog jezika u prošlosti.

9.2. Proces kompozicije i promene

Proces kompozicije ima dugačku tradiciju u engleskom jeziku. Složenice i obrasce za građenje novih složenica karakteriše razvoj ispunjen promenama koje su se odvijale na svim jezičkim nivoima. Ove promene su neizbežno uticale na strukturu i značenje složenica, nekada sa prilično neznatnim modifikacijama, a ponekad su posledice promena bile tako velike da su oblici složenica bili znatno izmenjeni. Da bismo opisali promene koje su pretrpele složene reči, najpre treba da analiziramo morfeme od kojih su složenice sastavljene. Morfeme su jedinice koje imaju mnoge fonološke, gramatičke i semantičke karakteristike. Svi pomenuti aspekti morfeme podložni su promeni. Jezički nivoi ne postoje nezavisno jedni od drugih, tako da promene koje se odvijaju na jednom utiču na promene na drugom nivou, i često ih ne možemo apstrahovati nezavisno od drugih procesa. Budući da su složenice sastavljene od morfema, bilo koja promena koja se odrazi na formu i značenje prostih morfema

utiče na formu i značenje cele složenice koje u svom sastavu imaju morfeme koje su pretrpele neku promenu.

U ovom delu rada analiziraćemo promene koje su se odigrale od staroengleskog do srednjoengleskog perioda u procesu nastajanja složenica, i prirodu tih promena koje su dovele do novih oblika u kasnijim jezičkim razdobljima. Najpre ćemo opisati promene koje se odnose na tipove složenica i njihovu strukturu po vrstama reči, a potom ćemo se baviti promenama na fonološkom, morfološkom i semantičkom nivou koje su uticale na proces kompozicije tokom istorijskog razvoja engleskog jezika.

9.2.1. Razvojni tokovi tipova složenih reči

Analiza složenica koje pripadaju staroengleskom i srednjoengleskom jeziku pokazala je da postoji nekoliko razvojnih tendencija tipova i obrazaca za građenje složenica. Uporednom metodom istražićemo razvojne tokove tipova svih vrsta složenih reči koje smo analizirali.

9.2.1.1. Razvoj složenih imenica

Najbrojnija grupa složenih reči u oba perioda bile su složene imenice. Komparativnom analizom tipova složenih imenica, utvrđenih na osnovu vrste reči njihovih sastavnih elemenata, uočili smo nekoliko razvojnih tokova složenih imeničkih struktura od staroengleskog do srednjoengleskog perioda: obrasci koji su nasleđeni, obrasci koji se više nisu koristili, obrasci koji su nasleđeni, ali složenice staroengleskog jezika koje su im pripadale nisu, i potpuno nove strukture za građenje složenih imenica u srednjoengleskom periodu.

9.2.1.1.1. Tipovi složenih imenica nasleđeni iz staroengleskog perioda

Većina obrazaca za građenje složenih imenica iz staroengleskog perioda nasleđena je, i ovi obrasci su u narednom jezičkom periodu predstavljali mogućnost za građenje novih reči. Ukoliko uporedimo broj pronađenih primera za svaki tip u oba jezička perioda, možemo zaključiti da je najproduktivni obrazac iz staroengleskog perioda imenica + imenica i dalje bio najzastupljeniji u narednom jezičkom periodu.

Isto možemo reći i za druga dva obrasca koja su takođe bila produktivna u oba jezička perioda: pridev + imenica i prilog/ predlog + imenica. Složene imenice koje su se sastojale od glagolske osnove i drugog dela koji je bio nominalan nisu bile zanemarljive, ali ne pripadaju produktivnim obrascima građenja. Ovaj rezultat pokazuje istrajavanje obrazaca za građenje složenih imenica karakterističnim za engleski jezik, uprkos spoljašnjim uticajima i promenama na površinskom nivou. Tabela 12 pokazuje tipove koji su nasleđeni u srednjoengleskom jeziku, i primere koji pripadaju svakom:

Tabela 12: Tipovi složenih imenica nasleđeni iz staroengleskog perioda

Tip	Staroengleski jezik	Srednjoengleski jezik
Imenica + imenica	<i>fictreow</i>	<i>abbotrice</i>
Pridev + imenica	<i>bealosorg</i>	<i>freoman</i>
Prilog/ predlog + imenica	<i>forðfæder</i>	<i>oferlufe</i>
Glagolska osnova + imenica	<i>æhtemann</i>	<i>chapmann</i>
Kardinalni broj + imenica	<i>fifleaf</i>	<i>tuelfmoneth</i>
Imenica + sadašnji particip	<i>bordhæbbende</i>	<i>childe-bering</i>
Prošli particip + imenica	<i>brægdþoga</i>	<i>hired-cniht</i>
Zamenica + imenica	<i>sylfcwala</i>	<i>euerydel</i>

9.2.1.1.2. Staroengleski obrasci koji su iščezli iz jezika

U srednjoengleskom periodu nisu se više koristila dva obrasca za građenje složenih imenica, i to su: imenica + pridev, i pridev + pridev. Ova dva tipa bila su zastupljena veoma malim brojem primera u staroengleskom jeziku, i predstavljali su marginalne obrasce, i stoga ne čudi što nisu opstali u jeziku. Nijedna složena imenica koja je pripadala ovim tipovima nije pronađena u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda, ali smo istraživali da li se oni nalaze u rečnicima srednjoengleskog jezika, i došli do sledećih saznanja: staroengleska složena vlastita imenica *Ecgbryht* ne navodi se u rečnicima srednjoengleskog jezika; *flitgeorn* nije se više koristila u srednjoengleskom jeziku, iako je nasleđena imenica *flit* ‘strife, quarreling’; *furlang* se i dalje koristila u obliku *furlong* u srednjoengleskom periodu, ali je prvi element *furh* iščezao iz jezika,

tako da je ova reč samo iz dijahrone perspektive predstavljala složenicu, dok je u datom trenutku bila prosta reč. Sličan je razvoj i staroengleske imenice *Æðelberht*, koja se ne navodi u rečnicima, i čiji je prvi element iščezao iz jezika, tako da se bez dijahrone analize više ne prepoznaje izvorna struktura.

9.2.1.1.3. Novi tipovi u srednjoengleskom periodu

U srednjoengleskom periodu počeli su da se koriste novi obrasci za građenje složenih imenica: pridev + glagol, sadašnji particip + imenica, i prilog + sadašnji particip. Iako je tip zamenica + imenica postojao u staroengleskom jeziku, u srednjoengleskom se prvi put počinje upotrebljavati lična zamenica *he/ she* u prvom delu složenice, gradeći tzv. 'sex-denoting compounds'. Ova promena nastala je kao posledica gubitka fleksija za obeležavanje roda.

Bliski kontakti između engleskog i francuskog jezika za posledicu su imali ne samo pozajmljivanje reči, već i struktura i gramatičkih karakteristika. Usled uticaja francuskog jezika, u srednjoengleskom periodu počeo se koristiti obrazac sastavljen od dve imenice, u kojem drugi element modifikuje prvi, što je bilo strano strukturi složenih oblika u ranijem jezičkom razdoblju. Međutim, postpmodifikovani tip ne pokazuje snažan uticaj i u engleskom jeziku se uvek osećao kao strana struktura koja nikada nije bila u potpunosti odomaćena. U Korpusu nije pronađen nijedan primer složenice koja pripada ovom tipu.

9.2.1.1.4. Stari tipovi, nove složenice

Neki tipovi koji su postojali u staroengleskom jeziku nasleđeni su i u narednom periodu, ali su staroengleske složenice koje su pripadale tom tipu iščezle iz jezika. Obrasci su i dalje postojali, i zahvaljujući njima gradile su se nove složenice. Sledeći obrasci ilustruju ovaj razvojni tok:

a. Glagolska osnova + imenica

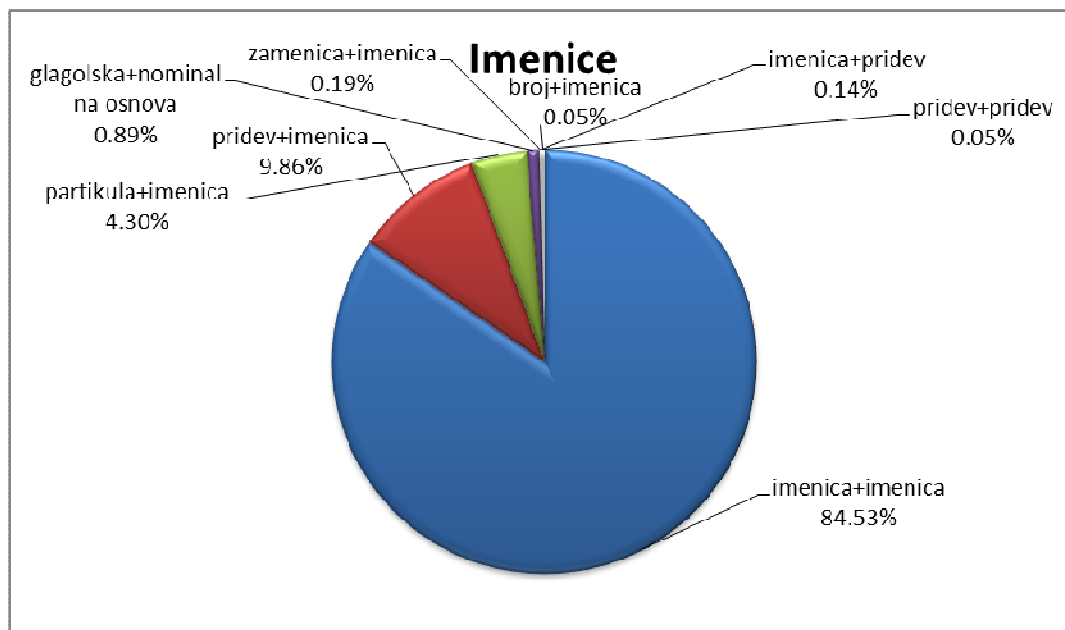
Ovaj obrazac je postojao u staroengleskom jeziku, ali nijedna složenica nastala po njemu nije nasleđena u srednjoengleskom periodu. Složenice srednjoengleskog jezika koje su pripadale ovom tipu su: *leap-year*, *google-eye*, *bere-man*, itd. (Burnley 2005: 442).

b. Imenica + sadašnji particip (-ing/ -ung)

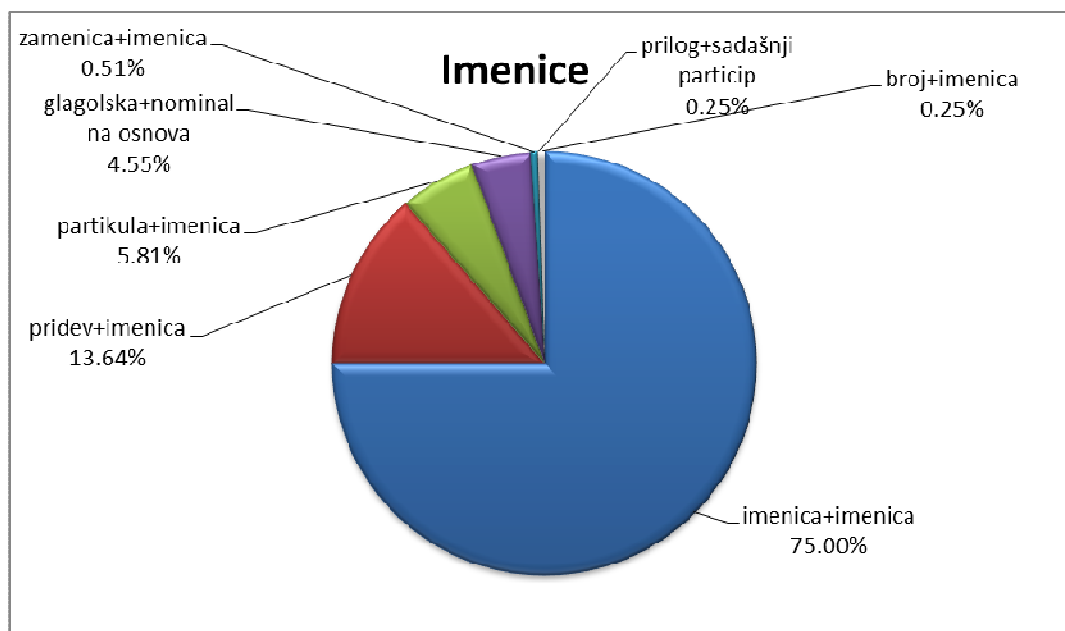
Drugi tip koji je nasleđen u srednjoengleskom periodu sastojao se od imenice i sadašnjeg participa, i prema njemu nastale su imenice kao što su: *back-biting*, *blood-shedding* (Strang 1970: 257). Nijedan primer staroengleske složenice ovog tipa pronađen u Korpusu, takođe, nije nasleđen u narednom jezičkom periodu.

9.2.1.1.5. Zaključne napomene o razvojnim tokovima složenih imenica

Uporedna analiza složenica staroengleskog i srednjoengleskog perioda navodi na nekoliko zaključaka. Iako je ukupan broj reči koje se nalaze u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda znatno manji od ukupnog broja reči u tekstovima srednjoengleskog perioda, broj složenih staroengleskih imenica je pet puta veći od broja srednjoengleskih složenih imenica. I pored znatno manjeg broja primera složenih imenica u srednjoengleskom periodu, uočavamo veći broj tipova za građenje složenica, što nas navodi na zaključak da je potencijal za građenje novih imenica putem kompozicije i dalje bio značajan. Međutim, pored numeričke analize koja se odnosi na površinski karakter razvoja složenih imenica kroz dva jezička perioda, analizom razvoja struktura i obrazaca za građenje složenih imenica došli smo do zanimljivih rezultata. Pre svega, ono što je svojstveno za oba jezička perioda jeste produktivnost istih obrazaca za građenje složenih imenica, kao i slična procentualna zastupljenost u odnosu na celokupan broj složenih imenica datog perioda, što se može videti ukoliko uporedimo podatke iskazane na Slikama 2 i 3:

Slika 2: Procentualna zastupljenost tipova složenih imenica u staroengleskom jeziku

Slika 3: Procentualna zastupljenost tipova složenih imenica u srednjoengleskom jeziku

Najproduktivniji tipovi u srednjoengleskom periodu nasleđeni su iz staroengleskog jezika (imenica + imenica, pridev + imenica, i prilog/ predlog + imenica), i u narednom periodu su takođe predstavljali znatno produktivnije tipove u odnosu na ostale. Ovaj zaključak potvrđuje činjenicu da je engleski jezik, uprkos promeni porekla reči engleskog jezika, od kojih je čak 85% reči germanskog porekla iščezlo iz jezika¹⁴², i uprkos velikom uticaju romanskih jezika nakon normanskog osvajanja koji obeležava početak srednjoengleskog perioda, zadržao svoje originalne germanske korene zahvaljujući snažnoj unutrašnjoj strukturi. Novi obrasci su bogatili jezik, ali nisu doprineli značajnijoj strukturalnoj promeni. Obrasci koji su pozajmljeni iz francuskog jezika, kao što su imenice postmodifikovanog tipa, nikada nisu postali produktivni.

Na primeru širenja upotrebe tipa zamenica + imenica, uvođenjem ličnih zamenica u strukturu složenica, možemo uočiti kako su promene na jezičkim nivoima isprepletane, i da je gubitak fleksije za obeležavanje roda za posledicu imao promenu strukture složenica.

Analiza tipova složenica oba jezička perioda pokazala je da bez uporedne analize dva jezička stanja možemo izvesti pogrešne zaključke u vezi sa njihovim razvojnim karakteristikama. Ukoliko bismo za određene srednjoengleske složenice tražili oblike u ranijem periodu, naišli bismo na prazninu, što bi nas moglo dovesti do zaključka da se radi o novim obrascima građenja. Međutim, ono što karakteriše srednjoengleski period jeste fenomen da su neki stari obrasci nasleđeni iz ranijeg perioda, ali da složenice građenje pomoću njih nisu.

9.2.1.2. Razvoj složenih prideva

Ukoliko uporedimo tipove složenih prideva koje smo pronašli u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda, možemo uočiti i kvantitativne i strukturalne promene. Pre svega, ukupan broj složenih prideva srednjoengleskog perioda (69) znatno je manji od ukupnog broja složenih prideva staroengleskog perioda

¹⁴² Kastovsky (2005)

(332). Pored numerički izražene razlike, došlo je i do promene obrazaca za građenje složenih prideva, i oni su slični razvojnim tokovima složenih imenica.

9.2.1.2.1. Obrasci za građenje složenih prideva nasleđeni iz staroengleskog perioda

Više od polovine tipova za građenje složenih prideva u srednjoengleskom jeziku nasleđeno je iz staroengleskog perioda. U Tabeli 13 predstavljeni su tipovi koji su nasleđeni iz staroengleskog jezika, i primeri koji ih ilustruju:

Tabela 13: Tipovi složenih prideva nasleđeni iz staroengleskog perioda

Tip	Staroengleski jezik	Srednjoengleski jezik
Imenica + pridev	<i>beaduscearp</i>	<i>nidthearf</i>
Prilog + pridev	<i>ofermicel</i>	<i>ouer-cold</i>
Pridev + pridev	<i>ealdwerig</i>	<i>bayblack</i>
Pridev + imenica	<i>caldheort</i>	<i>mildheorrte</i>
Pridev/ imenica + prošli particip	<i>frumcenned</i>	<i>flat-crowped</i>
Prilog + particip	<i>eðbegete</i>	<i>neue-boren</i>
Imenica + imenica	<i>weamod</i>	<i>goddfriht</i>

Najproduktivniji tip oba perioda bio je imenica + pridev. Drugi tipovi, koji u svom sastavu imaju pridev i neku drugu vrstu reči (pridev + pridev, prilog + pridev, pridev + imenica), takođe su predstavljali produktivne tipove u oba perioda. Statistička analiza pokazuje da je zastupljenost ovih tipova u odnosu na ukupan broj složenica skoro približna u oba perioda. Poslednji tip (imenica + imenica) bio je marginalan u oba perioda.

9.2.1.2.2. Staroengleski tipovi složenih prideva koji su iščezli iz jezika

Razvojni tokovi složenih prideva pokazali su da se nekoliko obrazaca za građenje složenih prideva više nije koristilo u srednjoengleskom periodu. To su tipovi: imenica/ pridev + sadašnji particip, prošli particip + imenica, prilog + imenica, i kardinalni broj + pridev.

9.2.1.2.3. Novi tipovi u srednjoengleskom periodu

Analiza složenih prideva i komparativna analiza postojećih tipova oba perioda pokazuju da u srednjoengleskom periodu nije bilo novih obrazaca za građenje složenih prideva, osim marginalnog obrasca kardinalni broj + prošli particip, za koji je pronađen samo jedan primer, *foure-cornered*.

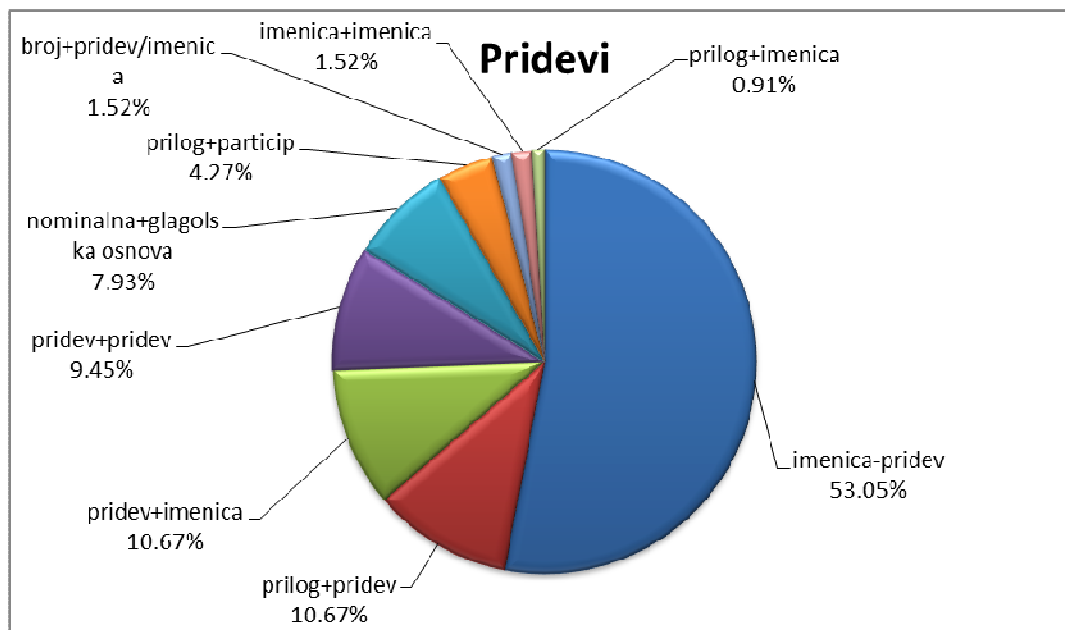
9.2.1.2.4. Stari tipovi, nove složenice

Pojavu koju smo opisali kod razvojnih tokova složenih imenica da se stari obrasci nasleđuju u srednjoengleskom periodu, a da su staroengleske složenice nastale pomoću njih iščezle iz jezika, uočavamo i kod složenih prideva. Tako se vokabular srednjoengleskog perioda i dalje bogatilo pomoću obrazaca imenica + prošli particip¹⁴³ (Burnley 2005: 443), i pridev/ prilog + prošli particip (Korać 2002: 157).

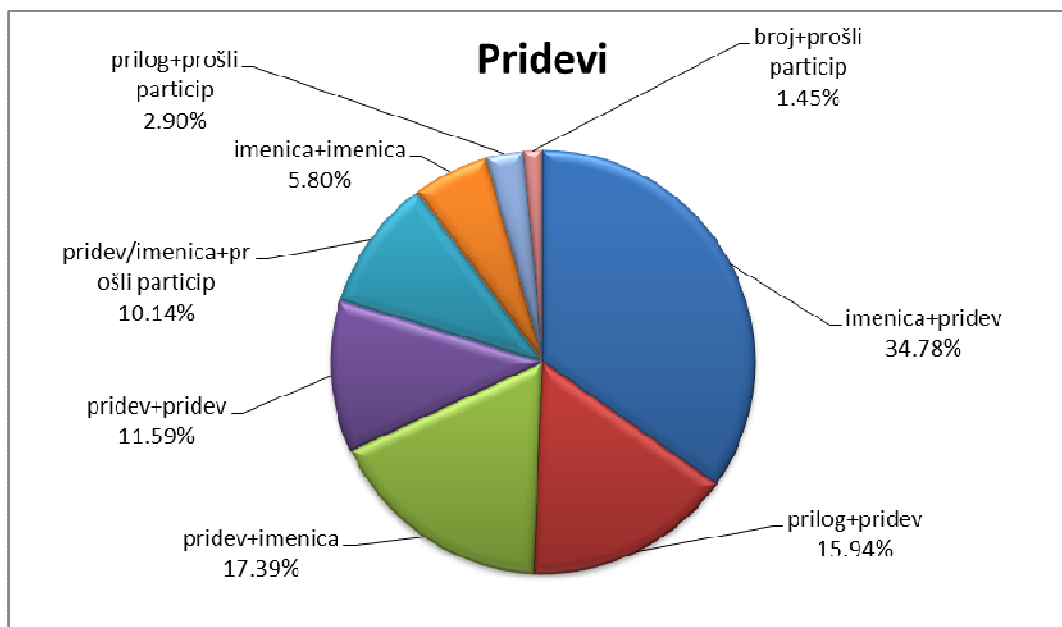
9.2.1.2.5. Zaključne napomene o razvojnim tokovima složenih prideva

Proučavanje složenih prideva pronađenih u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda potvrđuje opšteprihvaćeni stav da je upotreba složenica u srednjoengleskom periodu u opadanju u poređenju sa staroengleskim periodom. Iako je ukupan broj reči koje pripadaju tekstovima staroengleskog jezika manji od broja reči iz srednjoengleskog, broj složenih prideva srednjoengleskog je skoro pet puta manji od broja staroengleskih složenih prideva. Ipak, iako je proces kompozicije izgubio produktivnu snagu koju je imao u prethodnom periodu, i dalje je nastavio da bogati vokabular. Analiza razvoja struktura složenih prideva pokazuje da ne samo da su najproduktivniji tipovi nasleđeni iz staroengleskog perioda, već su isti ti tipovi i u srednjoengleskom periodu bili najproduktivniji, što nam pokazuju numeričke vrednosti iskazane na Slikama 4 i 5.

¹⁴³ Iako Burnli navodi ovaj tip u opisu složenih prideva u staroengleskom periodu, on ne daje nijedan primer koji bi ilustrovao ovu strukturu.

Slika 4: Procentualna zastupljenost tipova složenih prideva u staroengleskom jeziku

Slika 5: Procentualna zastupljenost tipova složenih prideva u srednjoengleskom jeziku

Ovaj rezultat istraživanja, kao i u slučaju složenih imenica, pokazuje da je strukturu jezika teže izmeniti, i da je zahvaljujući jednom aspektu razvoja jezika, a to je razvoj složenih prideva, engleski jezik zadržao svoju germansku strukturu. Najveći broj marginalnih tipova za građenje složenih prideva iščezao je iz jezika, dok je zabeležen i broj onih koji su nasleđeni u srednjoengleskom periodu, ali su staroengleski složeni pridevi nastali pomoću njih iščezli iz jezika. Najzad, u srednjoengleskom jeziku zabeležen je i jedan nov obrazac za građenje složenih prideva, kardinalni broj + prošli particip, ali je on bio marginalan.

9.2.1.3. Razvoj složenih glagola

Komparativna analiza složenih glagola koji su pronađeni u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda pokazala je nekoliko razvojnih tendencija. Najpre je primetna kvantitativna promena, pošto je ukupan broj složenih staroengleskih glagola dva i po puta veći od broja složenih glagola pronađenih u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda. Razvojni tokovi tipova složenih glagola slični su onima opisanim kod složenih imenica i prideva.

9.2.1.3.1. Tipovi složenih glagola koji su nasleđeni iz staroengleskog perioda

Svi tipovi složenih glagola staroengleskog jezika nastavili su da postoje i u srednjoengleskom periodu, predstavljajući potencijal za građenje novih složenih oblika. U Tabeli 14 prikazani su tipovi koji su nasleđeni iz staroengleskog perioda, i primeri koji ih ilustruju za oba jezička perioda:

Tabela 14: Tipovi složenih glagola nasleđeni iz staroengleskog perioda

Tip	Staroengleski jezik	Srednjoengleski jezik
Prilog/ predlog + glagol	<i>æfterspyrian</i>	<i>ofercumen</i>
Pridev + glagol	<i>gerihlæcan</i>	<i>blind-fellen</i>

Imenica + glagol	<i>winterlecan</i>	<i>grisbaten</i>
Prošli particip	<i>handgewriðen</i>	<i>affore-wryten</i>

Najveći broj složenih glagola oba perioda gradio se od priloga/ predloga i glagola u upravnom delu. Druga dva obrasca koja u odredbenom delu imaju nominalni element (imenicu ili pridev) nisu bili produktivni obrasci ni u jednom periodu.

Složeni prošli participi takođe su postojali u oba jezička perioda. S dijahronog aspekta, prošli particip jeste pridev nastao od glagolske osnove (Lass 2006: 146). U staroengleskom jeziku, prošli particip je imao nastavak *-en* za jake glagole, i nastavak *-d/ -t* za slabe glagole. U srednjoengleskom jeziku sačuvao se samo nastavak za slabe glagole, koji je i do današnjeg dana u upotrebi. Nastavak *-en* za jake glagole bio je pod uticajem gubitka nazalnog glasa *n*, tako da je razvoj ovog sufiksa išao od *-en* preko sufiksa *-e*, da bi se na kraju izgubio (Lass 2006: 146). Druga promena koja je uticala na strukturu složenih prošlih participa jeste gubitak često korišćenog prefiksa *ge-* iz staroengleskog perioda. Ovaj prefiks je već u desetom veku počeo da se izbacuje iz upotrebe, što je moglo biti posledica uticaja skandinavskog jezika u kojem prefiksacija nije imala značajnu ulogu u derivacionim procesima. Početkom srednjoengleskog perioda, prefiks *ge-* je u potpunosti nestao u većini dijalekata, dok se još čuvao u južnim oblastima (Lass 2006: 147).

9.2.1.3.2. Obrasci staroengleskih složenih glagola koji su iščezli iz jezika

Kao što smo već naveli u prethodnom odeljku, svi tipovi koji su postojali u staroengleskom jeziku nasleđeni su i nastavili su da postoje kao obrasci za građenje novih složenih glagola u srednjoengleskom jeziku. Jedini oblik koji nije pronađen u srednjoengleskom periodu bio je složeni sadašnji particip. Sufiks za građenje sadašnjeg participa u staroengleskom bio je *-ende*, koji se tokom srednjoengleskog jezika menjao i imao različite forme, *-ind(e)* ili *-ing(e)* u zavisnosti od dijalekta i autora, da bi do 15. veka standardna forma *-ing(e)* postala dominantna (Lass 2006: 146).

9.2.1.3.3. Novi tipovi u srednjoengleskom jeziku

Mesto priloga/ predloga i glagola u složenim konstrukcijama u staroengleskom jeziku bilo je uvek isto: prilog/ predlog je prethodio glagolu. Međutim, ono što karakteriše srednjoengleski period jeste novi raspored elemenata, tako da se struktura glagol + partikula pojavila kao nova kojoj je stara struktura sve više ustupala mesto. To se dogodilo usled skandinavskog uticaja. Tako su složeni glagoli srednjoengleskog perioda prolazili razvojni put od složenog statusa do frazalnih glagola.

Druga karakteristika složenih glagola srednjoengleskog perioda jeste da su oni mogli nastati pomoću konverzije i procesa povratne tvorbe.

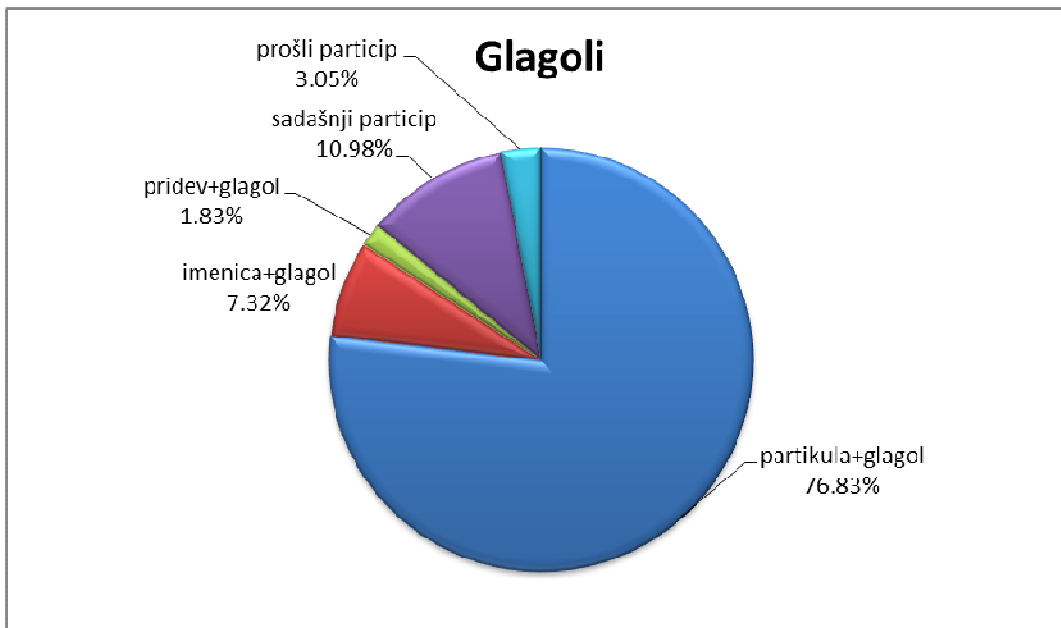
9.2.1.3.4. Zaključne napomene o razvojnim tokovima složenih glagola

Broj složenih glagola u odnosu na broj složenih imenica i prideva je znatno manji u oba perioda, i ono što je karakteristično za sve pomenute vrste reči jeste smanjena produktivnost procesa kompozicije u srednjoengleskom jeziku. Ukupan broj složenih glagola srednjoengleskog jezika je skoro tri puta manji od broja staroengleskih složenih glagola.

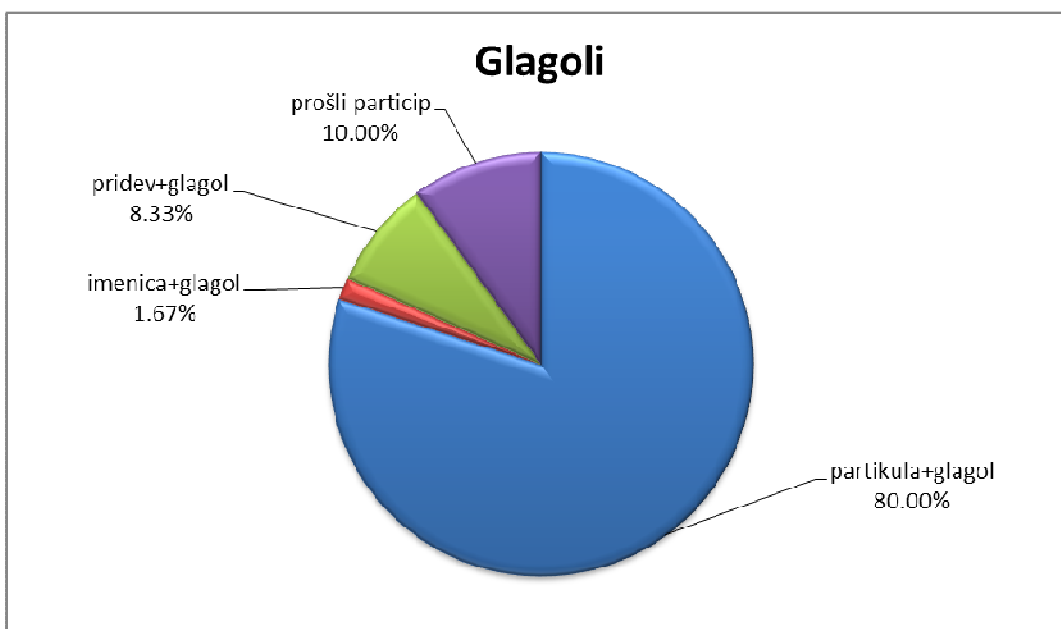
Ono što smo uporednom analizom tipova složenih glagola oba perioda uočili je sledeće:

- a. Najproduktivniji tip za građenje složenih glagola staroengleskog perioda prilog/ predlog + glagola nasleđen je u srednjoengleskom periodu, i, takođe je predstavljao dominantan obrazac za građenje složenih glagola.
- b. Svi obrasci koji su se koristili za građenje složenih glagola nasleđeni su u srednjoengleskom periodu, sa približno sličnim procentom zastupljenosti u odnosu na celokupan broj složenih glagola u oba perioda.

Na Slikama 6 i 7 predstavljen je procenat zastupljenosti tipova složenih glagola u staroengleskom i srednjoengleskom periodu.

Slika 6: Procentualna zastupljenost tipova složenih glagola u staroengleskom jeziku

Slika 7: Procentualna zastupljenost tipova složenih glagola u srednjoengleskom jeziku

9.2.1.4. Razvoj složenih priloga

Ukoliko uporedimo ukupan broj složenih priloga koji se nalazi u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda, doći ćemo do zaključka da u srednjoengleskom jeziku dolazi do znatnog porasta broja različitih priloga, skoro četiri puta više nego u prethodnom periodu. Ovaj rezultat u potpunosti je suprotnosti sa tendencijom značajnog smanjenja broja složenica koje pripadaju klasi imenica, prideva i glagola u srednjoengleskom periodu. Analiza složenih priloga oba perioda pokazuje nekoliko razvojnih pravaca: mali broj priloga iz staroengleskog jezika nasleđen je u srednjoengleskom periodu; određen broj složenih priloga iščezao je iz jezika; takođe je primetan i veliki broj složenih priloga koji su se počeli koristiti tek u srednjoengleskom jeziku.

9.2.1.4.1. Nasleđeni oblici složenih priloga

Komparativna analiza složenih priloga pronađenih u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda pokazuje da je mali broj staroengleskih priloga nasleđen. Primeri koji slede pokazuju oblike složenih priloga u oba perioda¹⁴⁴:

st.en. *ðærafter* → sr.en. *thæraffterr* → eng. *thereafter*,

st.en. *nohwæ/ nahwar* → sr.en. *nowhere/ nohwer/ nowwhar* → eng. *nowhere*,

st.en. *ðærmid* 'therewith' → sr.en. *ther-with* → eng. *therewith*,

st.en. *heræfter* → sr.en. *here-after* → eng. *hereafter*.

U svim navedenim primerima uočavamo razlike u pisanju oblika priloga koji pripadaju dvama jezičkim periodima. Glavna razlika tiče se novih konvencija u pisanju u srednjoengleskom jeziku, pri čemu je st.en. *ð* zamenjen suglasničkom grupom *th*, a samoglasnik *æ* više nije bio u upotrebi. Morfema *æfter* promenjena je u *after*, što predstavlja primer prelaska samoglasnika u samoglasnike zadnjeg reda. Morfema *mid* zamenjena je novom morfemom *with*. Promena morpheme *hwær/ hwar* ilustruje glasovnu promenu slabljenja konsonanata, pri čemu se inicijalni glas *h* gubi ili briše u pisanju.

¹⁴⁴ Iako nisu pronađeni u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda, st.en. složeni prilozima koji su se sastojali od nominalnih elemenata, kao što su *norðaneastan*, ili *sudaneastan*, takođe su opstali, i možemo ih naći u savremenom engleskom jeziku.

Semantička analiza složenih priloga oba perioda pokazuje stabilnost i odolevanje promenama, zato što su značenja priloga ostala nepromenjena tokom istorijskog razvoja engleskog jezika.

9.2.1.4.2. Složeni prilozi koji su iščezli iz jezika

Analizom složenih priloga staroengleskog jezika i traženjem odgovarajućih oblika u srednjoengleskom periodu, utvrdili smo da je znatan broj složenih priloga prestao da se koristi i da ih ne nalazimo, ni u istovetnom, ni u izmenjenom obliku, u srednjoengleskom jeziku, a to su prilozi: *ætǣdere*, *ætnehstan*, *andergylde*, *ðærtœacan*, *ðærymbutan*, *ðananforð*, *ðeahhwæðre/ ðeahhwæðre/ ðeahhwæðere/ ðeahhweðre*, *ðiderinn*.

9.2.1.4.3. Novi oblici složenih priloga

Broj nasleđenih priloga iz staroengleskog perioda mnogo je manji od broja priloga koji se više nisu koristili. S druge strane, broj priloga koji su se počeli koristiti u srednjoengleskom jeziku bio je znatno veći u odnosu na prethodne dve grupe. Novi prilozi koji su pronađeni u tekstovima Korpusa srednjoengleskog jezika za koje nismo pronašli ekvivalentne oblike u tekstovima staroengleskog perioda su: *anesweis*, *anfaldeliche*, *at-foren*, *thærthurh*, *thar-at*, *thare-by*, *tharefore/ therefore*, *thare-to/ ther-too*, *thar-of/ there-of*, *thar-with*, *thar-yn*, *theraboute*, *ther-after*, *ther-apon*, *there-to/ ther-to*, *therewith/ therwith*, *therewithal/ therwithal*, *ther-off*, *ther-on*, *ther-oute*, *ther-thoru*, *ther-whiles*, *therwhyle*, *ther-with*, *therwith-alle*, *through-oute/ thurghout*, *thus-gate*. Međutim, konsultujući rečnike staroengleskog perioda, pronašli smo oblike koji su postojali i u ranijem jezičkom periodu, kao što su st.en. *ætforan* → sr.en. *at-foren*; st.en. *þæræt* → sr.en. *thar-at*; st.en. *þærbig* → sr.en. *thare-by*; st.en. *þærto* → sr.en. *thare-to/ ther-too*, sa nešto izmenjenim načinom pisanja.

Stoga možemo zaključiti da su složeni prilozi koji slede bili potpuno novi u srednjoengleskom periodu: *anesweis*, *anfaldeliche*, *thærthurh*, *tharefore/ therefore*, *therewithal/ therwithal*, *ther-oute*, *ther-thoru*, *ther-whiles*, *therwhyle*, *therwith-alle*, *through-oute/ thurghout*, *thus-gate*, *beforehand*, *depart-dieux*.

9.2.1.5. Razvoj složenih predloga

Analiza složenih predloga pronađenih u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda pokazuje porast broja različitih predloga u potonjem jezičkom periodu. Predlozi su često imali isti oblik i značenje kao i prilozima, u oba jezička perioda, i obično su se sastojali od drugih priloga i predloga. Komparativnom analizom primera oba perioda uočili smo nekoliko razvojnih tokova složenih predloga.

Samo jedan složeni predlog koji je pronađen u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda nalazi se i u tekstovima srednjoengleskog jezika, sa nešto izmenjenim načinom pisanja, a to je st.en. *ætforan* < sr.en. *at-foren*¹⁴⁵. Preostala dva složena predloga pronađena u Korpusu više se nisu koristila u srednjoengleskom jeziku, a to su *ætrihte*, *ymbutan*.

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda nalaze se novi oblici složenih predloga koji nisu postojali u staroengleskom periodu: *enddelong*, *endlonges*, *in-with*, *noght-with-stondyngys*, *out-ouer*, *through-oute/ thurghout/ thurhut*, *up-on*, *with-innen*, *wit-all*, *with-in-forth/ withinforth*, *withouteforth*. Jedino su složeni predlozi *upon* i *with-innen* pronađeni u rečnicima staroengleskog jezika¹⁴⁶; ostalih predloga nema ni u tekstovima Korpusa niti u dijahronim rečnicima, i stoga ih možemo smatrati novim oblicima nastalim u srednjoengleskom periodu.

9.2.1.6. Razvoj složenih zamenica

U staroengleskom i srednjoengleskom periodu zabeležene su sledeće vrste složenih zamenica: refleksivne, relativne, opšte, neodređene i odrične. Analizom pronađenih primera oba perioda uočili smo nekoliko razvojnih tokova. Ono što je najuočljivije jeste upotreba refleksivnih zamenica: u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda zabeležena je samo jedna refleksivna zamenica, dok se u tekstovima srednjoengleskog perioda nalaze svi oblici za sva lica jednine i množine; relativne i neodređene zamenice zabeležene su u oba perioda. Najveći broj staroengleskih zamenica više se nije koristio u srednjoengleskom periodu, dok je znatan

¹⁴⁵ Oblik *ætforan* i dalje se koristio u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda.

¹⁴⁶ Ovi složeni predlozi u staroengleskom jeziku imali su oblike *wiðinn* i *uppan*.

broj novih zamenica ušao u upotrebu. Razvojne tendencije složenih zamenica možemo opisati na sledeći način:

- a. Staroengleske zamenice koje se više nisu koristile u srednjoengleskom periodu: *elleshwa* ‘any’, *nathwylc* ‘some one’, *hwelcehwugu* ‘any, some, someone’, *somhwylc* ‘some’, *swahwætswa*, *swahweðer* ‘whoever, whichever’, *welhwylc* ‘every’.
- b. Složene zamenice nasleđene iz staroengleskog jezika, sa malim izmenama u načinu pisanja: st.en. zamenice *nowðer/ nahwæðer* ‘neither’, i *nā-þing/ nō-thing* u srednjoengleskom jeziku imale su oblike *nauþer*, i *nothing/ no-thing*, tim redom.
- c. Nove složene zamenice u srednjoengleskom periodu: *eny-thing*¹⁴⁷, *otherhwet* ‘something else’, *whate-so-euer/ watsomeuer/ what-so-euer/ what-euer*, *what-so, who-so*.

9.2.1.7. Razvoj složenih brojeva

Pošto u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda nije pronađen nijedan primer složenog broja, istražili smo šta se desilo sa složenim brojevima zabeleženim u tekstovima staroengleskog perioda. Većina je postojala i u srednjoengleskom jeziku, sa nešto izmenjenim načinom pisanja, što pokazuju sledeći primeri:

- staroengleski složeni broj, kvantifikator, *efenfela* nalazi se u MED, sa nešto izmenjenim oblikom *even-fela*, i istim značenjem ‘equally much’;
- srednjoengleski oblik za staroengleski složeni broj *endleofan* je *elleven/ endleven/ endlufan*, i
- srednjoengleski oblik za staroengleski složeni broj *ðreohund* je *thre hundred*.

9.2.1.8. Razvoj složenih veznika

Broj složenih veznika bio je znatno veći u srednjoengleskom jeziku. U tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronađen je samo jedan primer složenog veznika – *sodhweðere* ‘however, yet, nevertheless’. Ovaj oblik nije nasleđen u srednjoengleskom periodu. U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađeno je 15 složenih veznika. Proučavajući oblike koji se nalaze u rečnicima staroengleskog

¹⁴⁷ U rečniku se ovaj oblik definiše kao imenica ili fraza.

jezika primetili smo da u ovom periodu nisu postojali slični oblici koje smo našli u tekstovima srednjoengleskog perioda, i stoga možemo zaključiti da su svi pronađeni složeni veznici počeli da se koriste tek u srednjoengleskom jeziku.

9.2.2. Promene na fonološkom nivou

Promene na fonološkom nivou odnose se na sve tipove promene izgovora glasova, i stoga se fonološke promene tradicionalno nazivaju i glasovnim promenama (Millar 2007: 65). Glasovne promene su sistematično proučavane više od 200 godina, i u poređenju sa promenama na drugim jezičkim nivoima, najviše su zaokupljale pažnju lingvista. U proučavanju glasovnih promena mladogramatičari su postulirali princip regularnosti, u kojem se navodi: uslovi koji dovode do glasovnih promena čisto su fonetske prirode; glasovna promena se odvija kod svih članova govorne zajednice na isti način, i glasovna promena se odvija u svim rečima u kojima se javlja glas podložan promeni (Bynon 1977: 25). Mladogramatičari su, takođe, tvrdili da je fonološki nivo nezavisan od drugih jezičkih nivoa, te su stoga i fonološke promene nezavisne od promena koje se odvijaju na morfološkom, sintaksičkom i semantičkom nivou. Proučavanje glasovne promene koja se odvija unutar pojedinačne reči ili grupe sličnih reči odnosi se na sintagmatski aspekt promene. Strukturalisti su na glasovnu promenu gledali s paradigmatškog aspekta, odnosno proučavali su posledice koje takve promene imaju na fonološki sistem celog jezika. Transformacionalisti su glasovnu promenu proučavali u okviru generativne fonologije, suprotstavivši se dotadašnjem tradicionalnom stanovištu da je fonologija nezavisna od gramatike.

U naredva dva odeljka opisaćemo fonološke promene koje su uticale na strukturu složenica tokom istorijskog razvoja engleskog jezika. Najpre ćemo dati pregled sintagmatskih i paradigmatških promena koje su neznatno uticale na formu složenica srednjoengleskog jezika, a potom i primere značajnih posledica promena koje su ostavile trag na oblik složenica u savremenom engleskom jeziku u toj meri da ih je s sinhronog aspekta teško prepoznati kao složene oblike.

9.2.2.1. Uticaj fonoloških promena na formu složenica srednjoengleskog jezika

Najveći broj glasovnih promena su fonetski uslovljene, nastale kao posledica fiziološki uslovljenog načina izgovora koji teži jednostavnosti i lakoći. U lingvističkim studijama navedene su brojne glasovne promene, od asimilacije, najčešćeg tipa glasovne promene, koja nastaje usled težnje asimilovanja susednih glasova prema određenom kriterijumu, do onih koje imaju manji uticaj na jezičku strukturu, kao što su haplogija, reduplikacija i mnoge druge. U ovom odeljku navešćemo nekoliko primera glasovnih promena koje su uticale na promenu oblika staroengleskih složenica u narednom jezičkom periodu, grupisavši ih na konsonantske i vokalske promene.

Konsonanti su tokom jezičkog razvoja bili stabilniji, ređe su se menjali, i primeri koje slede ilustruju neke od promena konsonanata koje su uticale na izmenjeni oblik morfema koje ulaze u sastav složenica u srednjoengleskom periodu.

- a. Glasovna promena koja se odnosi na slabljenje konsonanata (eng. *lenition* ili *weakening*) dovodi do gubitka ili brisanja suglasnika (eng. *loss* ili *deletion*) u reči, što možemo ilustrovati na sledećim primerima:

st.en. morfema *heafod* → sr.en. *hēd* → eng. *head*; st.en. složenica *heafodwærc* → sr.en. složenica *hēdwerk*,

st.en. morfema *hlud* → sr.en. *loud* → eng. *loud*; st.en. složenica *hludstefn* → sr.en. složenica *loudsteven*,

st.en. morfema *hwær* → sr.en. *wher* → eng. *where*; st.en. složenica *nohwær* → sr.en. složenica *nowhere*,

st.en. morfema *hrof* → sr.en. *rōf* → eng. *roof*; st.en. *hroftigel* → sr.en. *roftil*.

- b. Staroengleski konsonanti mogli su biti vokalizovani nakon monoftonga, što pokazuje primer st.en. *dæg* → sr.en. *dai* → eng. *day*; st.en. *Frigedæg* → sr.en. *Friday*,
- c. Pravilo brisanja glasa *n* (eng. *the rule of n-drop*) možemo ilustrovati na primeru staroengleske reči *næddre*: st.en. morfema *næddre* → sr.en. *naddre*, *adder* → eng. *adder*. Ova reč pokazuje zanimljiv razvoj: oblik *adder* nastao je pogrešnom

interpretacijom kombinacije imenice sa članom *a*: *a næddre* tumačilo se kao *an adder/ adder* (Stockwell 2006: 120).

d. Zamena glasova, npr. st.en. *ofaxian* → *ask*, suglasnička skupina *ks* postala je *sk*.

Za razliku od konsonanata, samoglasnici nastaju bez prepreke u vazдушnom strujanju, nemaju jasno definisano mesto izgovora, i stoga su manje stabilni, i podložniji promenama. Krajem srednjoengleskog perioda došlo je do velikih promena u sistemu vokala poznatih kao *Great Vowel Shift of English*. Promena je bila lančana i imala je sledeći tok: prvo su se visoki samoglasnici diftongizovali, a zatim niski postepeno postali visoki i popunili novonastala prazna mesta (Campbell 2004: 71). Primeri koji slede ilustruju neke od promena vokala u rečima srednjoengleskog perioda koje su bile sastavni deo složenica.

- a. Staroengleska reč *ham* [ha:m] → srednjoengleska *hōm* → savremeni engleski jezik *home*. Ovo je primer podizanja samoglasnika (eng. *raising of vowels*).
- b. Staroengleska reč *dæg* → srednjoengleska *dai* → savremeni engleski jezik *day*. Ovo je primer prelaska u zadnji red samoglasnika (eng. *backing of vowels*).
- c. Staroengleska reč *wæter* → srednjoengleska *water* → savremeni engleski jezik *water*. Ovo je primer zaokruživanja samoglasnika (eng. *rounding of vowels*).
- d. Staroengleska reč *child* [i] → srednjoengleska *child* [i:] → savremeni engleski jezik *child*. Ovo je primer produžavanja samoglasnika (eng. *lengthening of vowels*).
- e. Staroengleska reč *blod-read* → srednjoengleska *blod-red* → savremeni engleski jezik *blod-red*. Ovo je primer skraćivanja samoglasnika (eng. *shortening of vowels*).

Pored prethodno opisanih fonoloških promena suglasnika i samoglasnika koje su za posledicu imale izmenjene oblike složenih reči u srednjoengleskom periodu, i gubitak sekundarnog akcenta može uticati na složene strukture. Naime, kada drugi element složenice izgubi sekundarni akcentat, cela složenica pretrpi fonetsku promenu koja za posledicu može imati pitanje nezavisnog statusa morfeme koja je pretrpela promenu. Na primer, izgovor složenice *Énglish mán* se menjao: isprva su obe reči imale primarni akcentat, ali kao posledica fonetske promene izgovor se razvio u *Énglish-màn*, u kojem prvi element zadržava primarni akcentat, dok drugi dobija sekundarni akcentat. I, najзад,

izgovor je postao *Énglishman*, pri čemu drugi element gubi i sekundarni akcent, ostajući nenaglašen, rezultirajući u redukovani samoglasnik /mən/. Drugi primeri, još drastičnije promene redukcije drugog elementa, mogu se ilustrovati rečima *Edinburgh*, *Wyecombe*, itd (Pyles 1964: 279).

9.2.2.2. Kompleksnije posledice fonoloških promena

Glasovne promene mogu uticati na strukturu složenica u toj meri da su kasniji oblici u koje se složenice razvijaju potpuno drugačiji, tako da se originalni oblik teško prepoznaje. Kada se ove reči analiziraju sa sinhronog stanovišta, opisuju se kao izvedene reči ili proste, ali istorijska perspektiva može baciti sasvim drugačije svetlo na njihovu prvobitnu strukturu, i one se mogu tumačiti kao složeni oblici. Ove reči možemo nazvati sraslicama (eng. *welded compounds*, ili *amalgamated compounds*). Na primer, reč *daisy* u savremenom engleskom jeziku potiče od staroengleske složene imenice *dægesēage* ('day's eye'), koja je pretrpela fonetsku redukciju finalnog elementa. Sa stanovišta istorijskog razvoja, reč se tumači kao složenica, a ne kao izvedenica, kako bismo mogli zaključiti ukoliko iz sinhronijskog ugla posmatramo strukturu i nastavak *-y*, koji u savremenom engleskom jeziku ima deminutivno značenje. Slični primeri su *garlic* (st.en. *gār* 'spear' + *lēac* 'leek'), *hussy* (st.en. *hūs* 'house' + *wīf* 'wife'), *lord* (st.en. *hlaf* 'loaf' + *weard* 'keeper'), *marshal* (st.en. *meorh* 'horse' + *scealc* 'servant') *nostril* (st.en. *nosu* 'nose' + *þurel* 'hole') (Pyles 1964: 280). Promene usled kojih su nastali kasniji oblici često su udružene, i odvijale su se na više jezičkih nivoa, o čemu će biti reči kasnije u radu.

9.2.3. Promene na morfološkom nivou

Kao rezultat promena koje se odvijaju na morfološkom nivou, u jeziku mogu nastati novi i potpuno neočekivani oblici (Lehmann 1992: 224). Tokom istorijskog razvoja, pod uticajem različitih okolnosti, morfeme su mogle promeniti status, i karakter tih promena uglavnom se odnosio na gubitak nezavisnog statusa, kada su slobodne morfeme postajale vezane. U engleskom jeziku zabeležena je i suprotna tendencija, da vezane morfeme postanu nezavisne, ali je ovo bio ređi slučaj.

Drugi deo složenice vremenom može da „slabi”, i izgubi transparentnost, odnosno nezavisan status, postajući vezana morfema, ili sufiks. Promena statusa morfeme utiče i na morfološki oblik reči u čiji sastav ulaze – ukoliko morfema izgubi nezavisan status i postane sufiks, onda i cela konstrukcija koja sadrži tu morfemu više nije složenica već se tumači kao izvedenica. Jedino s istorijskog aspekta, poznajući razvoj morfema koje su pretrpele promenu, ove konstrukcije možemo smatrati složenicama – sinhronijski gledano, one su izvedenice.

Morfeme gube status nezavisnih morfema i postaju vezane kao rezultat procesa gramatikalizacije (eng. *grammaticalization*). Gramatikalizacija je proces zahvaljujući kojem nezavisna leksička jedinica postaje gramatički element (McMahon 2002: 160). Klase reči koje pripadaju leksičkim kategorijama, kao što su imenice, pridevi ili glagoli, mogu se promeniti i izgubiti leksičke karakteristike, i umesto toga imati sve više gramatička svojstva. Kao rezultat ovih procesa, postaju druge vrste reči, kao što su predlozi ili prilozi. Dalji proces gramatikalizacije može da utiče na novonastale morfeme, koje mogu postati afiksi. Promena statusa reči od punih, koje imaju leksičko značenje i nezavisan status, do gramatičkih, čija je glavna funkcija da obeleži određene gramatičke kategorije, odvija se na svim jezičkim nivoima. Ukoliko se posmatra sa svih aspekata, gramatikalizacija je „globalna” promena koja utiče na sintaksu, morfologiju, semantiku i fonologiju (McMahon 2002: 160). Promena morfološkog statusa obično je praćena redukcijom fonološkog oblika i promenom značenja. Proces gramatikalizacije zabeležen je u mnogim jezicima, i može se smatrati jezičkom univerzalijom (Fox 2007).

9.2.3.1. Promena statusa morfema

Zadatak određivanja statusa morfema predstavlja još jednu okosnicu neslaganja među lingvistima. Različite interpretacije se mogu naći u lingvističkim studijama u vezi s utvrđivanjem vremenskih odrednica kada je neka morfema izgubila nezavisan status. Tokom istorijskog razvoja engleskog jezika, brojne morfeme su pretrpele proces gramatikalizacije, i u ovom radu navešćemo razvoj nekoliko morfema čiji je gubitak nezavisnog statusa uticao na brojne složene oblike staroengleskog perioda. Među morfemama ove vrste najproduktivnije morfeme su bile *dom* i *hood*.

Primer razvoja staroengleske morfeme *dom* ilustruje promenu od slobodne do vezane morfeme. Staroengleska reč *wisdom* ‘wisdom’ je opisivana kao izvedenica, jer se sastojala od prideva *wis* ‘wise’ i sufiksa za građenje imenica *-dom*. Međutim, u staroengleskom periodu morfema *dom* takođe je bila i nezavisna morfema, koja je pripadala klasi imenica, i imala značenje ‘judgement, doom’. Da bi situacija bila još komplikovanija, morfema se mogla naći i u prvom delu složenica, kao što su *domgeorn* ‘eager for justice’, ili *domdæg* ‘doom-day’. Ovaj primer pokazuje da je teško povući oštru granicu između afiksacije i procesa kompozicije. Neki autori (Hog) formacije sa morfemom *dom* klasifikuju u grupu nominalnih složenica staroengleskog jezika, na primer *cyne-dom*¹⁴⁸ (Hogg 2005: 65). Leman ove formacije takođe tretira kao složenice, i daje primer *frēodom*, koji se sastoji od prideva *frēo* ‘free’ i imenice *dom* ‘quality’ (Lehmann 1992: 224). U savremenom engleskom jeziku *dom* je sufiks koji se dodaje nominalnim osnovama za građenje brojnih „apstraktnih složenica” tipa *kingdom*. Osim morfološke promene, ovde možemo uočiti i semantičku promenu. Morfema je izgubila nezavisan status, ali i prvobitno značenje ‘judgement’. U savremenom engleskom jeziku, sufiks *-dom* imenici ili pridevu dodaje semantičke karakteristike ‘state’, ‘condition’, ‘realm’, ili ‘territory’. Međutim, status morfeme *dom* u savremenom engleskom jeziku nije potpuno jasan, zato što se, pored toga što je definisan kao sufiks, takođe smatra i sufiksoidom (Hogg 2005: 384), koji se karakteriše statusom između vezane i slobodne morfeme. Ovo stanovište približava sufiks *dom* nezavisnoj morfemi i njenom originalnom statusu.

Drugi primer morfeme čiji je morfološki status diskutabilan jeste *hood*, morfema koja se često javlja kao sastavni element složenih oblika. U staroengleskom jeziku oblik morfeme je glasio *hād*, a značenje koje je imala bilo je ‘person, individual, condition, state, rank’. U istom obliku, i sa veoma sličnim značenjem ‘state’ ili ‘condition’, morfema se koristila i kao sufiks, na primer *abbudhad* ‘the rank of an abbot’. Leman formacije sa morfemom *hād* definiše kao složene oblike, na primer *camphad*¹⁴⁹ ‘warfare’ sastoji se od imenice *camp* ‘battle’ i druge imenice *hād* ‘state’ (Lehmann

¹⁴⁸ Iako Hog klasifikuje morfemu *dom* u sufikse, ili sufiksoide, formacije koje u svom sastavu imaju ovu morfemu naziva složenicama.

¹⁴⁹ Ovde je zanimljivo navesti kako su staroenglesku morfeme *had* tumačili Hog i Leman. Obojica su je definisali kao nezavisnu morfemu, ali na istom primeru reči *camphad* dali različita tumačenja: Leman navodi formaciju *camphad* da ilustruje upotrebu morfeme *had* u složenici, dok Hog (2005) daje isti primer da ilustruje izvedenicu sa sufiksom *had*.

1992: 224). Hog, Marčand i Sauer, da pomenemo neke od lingvisti, takođe tretiraju formacije sa morfemom *hād* kao složenice u staroengleskom jeziku. S druge strane, postoje i lingvisti koji drugačije tumače status morfeme *hād*, smatrajući da je u pitanju vezana morfema, odnosno sufiks (Quirk & Wrenn (1993), i Wright (1870)). Neki autori smatraju da je ova morfema izgubila nezavisan status tokom srednjoengleskog perioda (Trips 2009: 41), dok je Kastovski nešto neprecizniji, iznevši mišljenje da se promena statusa morfeme odigrala nakon staroengleskog perioda (eng. 'in post Old English').

Jedan od razloga zašto su morfeme *dom* i *hood* izgubile nezvisan status može da leži u njihovoj učestaloj upotrebi u složenicama. Naime, morfeme *dom* i *hood* često su se koristile kao drugi element u složenicama, preuzevši uloge koje sufiksi imaju u izvedenicama.

Pored morfema *dom* i *hood* navešćemo još nekoliko primera morfema čiji se status tokom istorije menjao. Sufiks *-lac* isprva je bio nezavisna morfema, ali se još u staroengleskom periodu koristio kao sufiksoid, i stoga nije relevantan za period koji se istražuje u ovom radu. Formacije staroengleskog jezika koje u svom sastavu imaju morfemu *-lac* nisu tretirane kao složenice, i stoga nisu ni navedene u klasifikaciji.

Morfema *-wist* takođe je isprva bila nezavisna morfema, i imala je značenje 'being, existence'. Veoma rano se razvila u sufiksoid, a potom izgubila nezavisan status i postala sufiks.

Neki autori prave razliku između morfema *bære* i *berende*, različito definišući formacije koje u svom sastavu imaju ove elemente. Formacije koje u svom sastavu imaju morfemu *berende* treba smatrati složenicama, dok one koje se sastoje od morfeme *bære* treba definisati kao izvedenice, zato što morfema *bære* ima status sufiksoida (Kastovsky 2005: 386).

Kao posledica gramatikalizacije mogu nastati prilozi. Sufiks *-ly* vodi poreklo od staroengleske morfeme *līc*, koja je bila nezavisna morfema sa značenjem 'body' ili 'form'. Formacije iz staroengleskog jezika koje su u svom sastavu imale morfemu *līc* tretirane su kao nominalne složenice. Kasnije su razvile adjektivalnu funkciju, i dodavanjem sufiksa *-e* na pridev gradili su se prilozi, na primer *cildlic* + *-e* < *cildlice*. Finalno *-e* se izgubilo u srednjoengleskom jeziku, i tako je sufiks *-ly* dobio

adverbijalnu funkciju, na primer, *slowly* ili *royally*. U isto vreme, sufiks *-ly* se koristio za građenje prideva, na primer *manly* ili *pricely*. Razvoj nezavisne morfeme *līc*, koji je rezultirao u savremeni oblik sufiksa *-ly*, koji se koristi za građenje i prideva i priloga, ilustruje kako proces gramatikalizacije komplikuje uspostavljanje granice između derivacione i flektivne morfologije. Status morfeme *līc* u staroengleskom periodu takođe je različito interpretiran. Najčešće se formacije staroengleskog perioda sa morfemom *līc* smatraju izvedenicama, ali postoje lingvisti (Latham 1850) koji su ove formacije analizirali kao složenice. Ova promena još jednom pokazuje kako je teško sa sigurnošću tvrditi kada je određena reč prestala da bude složenica, i počela da se tretira kao izvedenica¹⁵⁰.

Upotreba i značenje morfeme *kine-* ilustruje još jedan neobičan fenomen prisutan u staroengleskom jeziku. Naime, morfema *kine-* nikada nije imala status nezavisne morfeme. Ipak, ne treba je klasifikovati ni kao prefiks, već morfološki uslovljen alomorf reči *king*. Morfema *kine-* ima isto značenje kao i nezavisna reč *king*. Ali morfema *king* nikada nije učestvovala kao odredbeni element u građenju složenica, i stoga je morfema *kine-* mogla preuzeti ovu ulogu. Formacije sa morfemom *kine-* koristile su se u staroengleskom jeziku, ali su iščezle iz jezika tokom srednjoengleskog perioda, a nisu zabeležene ni u savremenom engleskom jeziku (Sauer 1985: 506).

9.2.3.2. Okamenjeni oblici morfema

Reči vremenom mogu da izgube status složenica ne samo zbog promene statusa njihovih sastavnih elemenata, već i zbog posledica okamenjivanja morfema koje ulaze u njihov sastav. Na primer, staroengleska reč *rice* bila je nezavisna morfema, pripadala klasi imenica, i imala značenje 'kingdom' ili 'domain'. Koristila se za građenje složenica, i u tekstovima Korpusa staroengleskog perioda pronašli smo primer složenice *abbodrice*, koja se sastoji od dve imenice *abbod* i *rice*. Morfema *rice* nasleđena je u srednjoengleskom periodu, i imala je oblik *riche*, i takođe učestvovala u građenju složenica, na primer *abbodriche*. Međutim, morfema *rice* vremenom se prestala

¹⁵⁰ Quirk (1993) je naveo listu sa brojnim afiksima, u koju je uključio i one koje drugi lingvisti, kao i rečnici, navode kao nezavisne morfeme, a to su: *-lic*, *-dom*, *ofer-* (ispred glagola, 'over'), *æfter-*, *-bære*, *-bora*, *-cund*, *-fæst*, *-feald*, *forð-*, *-had*, *-sum*, *þurh-*, ('through'), *-weard*, *-wende*, *wið-*, *wiðer-*, *ymbe-* ('around').

koristiti, i u savremenom jeziku ona ne postoji. Ipak, tragovi ove morfeme prisutni su i u savremenom engleskom jeziku, na primer, u reči *bishopric*. Međutim, ova reč s sinhronijskog aspekta više nije složenica, već izvedenica, ali ukoliko u analizu savremene reči *bishopric* uključimo i podatke dobijene dijahronim proučavanjem, možemo je smatrati složenicom (Latham 1850: 36).

Drugi zanimljiv primer koji ilustruje promenu morfema jeste razvojni tok morfeme *mid*, koja je tokom istorijskog razvoja jezika bila zamenjena morfemom *with*. Staroengleska morfema *mid* koristila se za građenje složenica, na primer *midwyrhta*, ali je u potpunosti iščezla iz jezika, i zamenila ju je druga reč – predlog *wið*, koji je usled promena u načinu pisanja kasnije promenio oblik i postao *with*. Pored zamene jedne rečju drugom, odigrala se još jedna promena, koja se odnosi na modifikaciju semantičkih komponenti. Naime, prvobitno značenje reči *mid* bilo je ‘with’, ali je vremenom došlo do širenja značenja morfeme, da bi kasnije dobila značenje ‘against’. Jedina reč savremenog engleskog jezika koja u svom sastavu ima staroenglesku morfemu *mid* jeste *midwife*, koja bukvalno znači ‘with-woman’ (Millar 2007: 4). Drugi ilustrativni primer reči koja u svom sastavu ima morfemu *mid* jeste staroengleski prilog *ðærmid*, koji se sastoji od priloga *ðær* ‘there’ i priloga *mid* ‘together’. Danas, ovaj prilog ima oblik *therewith*, i razvoj pokazuje da je drugi element *mid* u potpunosti zamenjen drugom rečju *with*, dok je prvi element pretrpeo fonetske promene i promene u pisanju.

9.2.4. Semantičke promene

U prethodnom poglavlju, iako je bilo reči o promenama na morfološkom planu jezičke strukture, u cilju potpunijeg opisa bilo je neizbežno navesti i semantičke promene koje su se odigravale uporedno sa morfološkim. To još jednom pokazuje da su različiti nivoi jezičke strukture međusobno povezani, i da promene na jednom utiču, ili su praćene, promenama na drugom nivou. U ovom odeljku glavna pažnja biće usmerena na promene koje su se odvijale na semantičkom planu složenica.

Reči vremenom mogu menjati svoje semantičke karakteristike. Promene se mogu kretati u više pravaca: značenje se može sužavati, širiti, ali postoje i kompleksnije i suptilnije promene reči koje nije lako opisati na iscrpan i sveobuhvatan način.

Lingvisti su nastojali da ponude opštu shemu promena, i u ovom radu navešćemo objašnjenje opštih tendencija semantičkih promena koju je ponudila Elizabeta Trogot (2004). Pre svega, promena značenja reči može preći put od punih leksičkih reči (eng. 'propositional'), preko značenja koje se izvodi na osnovu diskursa u kojem se reč koristi (eng. 'textual'), do ekspresivnog značenja koje reflektuje stav govornika. Najvažniji mehanizmi koji su uključeni u semantičku promenu odnose se na karakteristike metafore i metonimije. Kao rezultat ovih promena, nastaju tzv. kreativne složenice (eng. 'creative compounds')¹⁵¹ (Fox 2007).

Kada pojedinačna reč menja značenje, menja se značenje i cele složenice čiji je ona sastavni deo. Na primeru promene značenja reči *gentle* pokazaćemo kako promena značenja morfeme utiče i na značenje cele konstrukcije. U staroengleskom jeziku pridev *gentle* imao je nešto uže značenje od onog koje ima danas, i ono se odnosilo na osobu plemenitog roda. Vremenom su se značenske karakteristike prideva menjale i dobijale šire značenje - 'soft, mild, temperate'. Promena značenja morfeme *gentle* uticala je na promenu značenja složenice *gentleman*. U srednjoengleskom jeziku složenica *gentilman* imala je značenje 'a man of noble origin', ali se značenje vremenom proširilo, i danas složenica *gentleman* znači 'everyone who is well-mannered and who behaves politely' (Millar 2007: 48).

9.2.5. Uticaj stranih elemenata na proces kompozicije

Ovaj rad za cilj nema da detaljno istraži sve tragove pozajmljivanja i stranih uticaja na složene oblike staroengleskog i srednjoengleskog jezika. U pregledu koji sledi navešćemo zapažanja o različitim uticajima na strukturu i značenje reči engleskog jezika tokom dva perioda, a na kraju poglavlja osvrnućemo se na primere pozajmljivanja jezičkog materijala koji je uticao na formu i značenje složenica analiziranih u tekstovima Korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda.

Jedna od glavnih karakteristika razvoja jezika jeste promena veličine i izgleda njegovog rečnika. Engleski jezik pripada germanskoj grani indoevropske jezičke porodice, i u ranijim periodima u njemu se mogao naći mali broj pozajmljenica. U

¹⁵¹ Ove složenice nekada nazivamo metaforičkim i/ ili metonimijskim kombinacijama dveju imenica.

staroengleskom jeziku broj pozajmljenih reči bio je ograničen na određene registre, kao što su trgovina, hrišćanstvo, i većina je poticala iz latinskog jezika, ali su bili prisutni i elementi skandinavskog, keltskog, starofrancuskog i grčkog porekla.

Rečnik staroengleskog jezika uglavnom se bogatio raznim tvorbenim procesima, od kojih je kompozicija bila veoma zastupljena, posebno u poeziji. Međutim, sve veći upliv stranih reči iz jezika kao što su francuski, latinski, i skandinavski u srednjoengleskom periodu za posledicu je imao promenu sastava engleskog leksikona. Mnoge reči anglosaksonskog porekla prosto su zamenjene stranim rečima. Promena rečnika usled stranog uticaja nije se odnosila samo na promenu izgleda, već i na značenje reči. Na primer, staroengleska složenica *wordhood* značila je 'collection of words', i zamenjena je rečju *dictionary*. Promena se ne odnosi samo na zamenu dve lekseme, već i na promenu konotativnog značenja koju je reč *dictionary* imala u odnosu na staroenglesku složenicu *wordhood*. Oblik i značenje reči staroengleskog jezika karakterisala je transparentnost, koja se u kasnijim jezičkim periodima gubila, i bivala zamenjena sve većom neprozirnošću reči (Blake 1996: 30).

Strani uticaj na proces kompozicije u engleskom jeziku može se manifestovati na više načina. Reči su se pozajmljivale iz drugih jezika, odnosno leksički materijal je preuziman iz jezika davaoca, direktno ili indirektno. Pozajmljene reči su se potom mogle u manjoj ili većoj meri integrisati u jezik primaoca, asimilujući se sa pravilima i strukturom novog jezičkog sistema. Pored direktnog pozajmljivanja reči, postoje i suptilniji načini pozajmljivanja jezičke građe iz drugih jezika, koja se odnosi na pozajmljivanje strukture ili značenjskih komponenti reči iz jezika davaoca. Složenice su se mogle pozajmiti u celosti, a potom proći kroz različite stepene asimilacije na različitim jezičkim nivoima (fonetskom, fonološkom ili semantičkom). Ove reči nazivamo pozajmljenim složenicama (eng. 'loan compounds'), i u zavisnosti od stepena prepoznatljivosti mogu biti neprozirne (eng. 'obscured') i motivisane (eng. 'motivated'). Kada su u pitanju neprozirne složenice, ne možemo sa sigurnošću tvrditi od kojih elemenata se one sastoje, dok je sastavne elemente motivisanih složenih pozajmljenica lako prepoznati, zato što su i elementi ovih složenica pozajmljeni kao nezavisne reči, i postoje u jeziku primaocu kao integrisani delovi.

Strani uticaj možemo posmatrati i kroz pojavu hibridnih složenica, koje u svom sastavu imaju jedan element domaćeg, a drugi stranog porekla, spojenih zajedno u jedinstvenu formaciju. Međutim, nije uvek jasno da li je neka složenica pozajmljenica, formacija sastavljena od domaćih elemenata, ili hibridna složenica (Sauer 1985: 506).

Iz drugih jezika pozajmljujemo ne samo reči, već i obrasce pomoću kojih gradimo nove složenice. Kada gradimo nove reči po modelu na strani obrazac ili frazu, dobijamo kalk, ili prevedenicu (eng. ‘translation loan-word’). Kalk je nova reč ili fraza nastala po modelu na stranu reč ili frazu, kada prevodimo morfemu po morfemu (Millar 2007: 25). Najveći broj kalkova staroengleskog jezika nastao je po modelu na latinski jezik, koji za krajnji izvor najčešće ima grčki jezik. Na primer, *grandfather* nastao je u engleskom jeziku po modelu na francusku složenicu *grandpère*. Dva elementa su nezavisno prevedena u engleskom jeziku, i nastala je nova složenica. Analogija sa ovim kalkom proizvela je novu složenicu u engleskom jeziku - *grandson*, koja semantički analizirana ne pokazuje logičku povezanost njenih sastavnih elemenata (Potter 1985: 83). Drugi primer koji ilustruje fenomen pozajmljivanja obrazaca iz drugih jezika jeste staroengleska reč *gōdspell*, ili *gospel* u savremenom jeziku, često navođen primer u literaturi kojim se ukazuje na višeslojne aspekte pozajmljivanja. Bukvalno značenje složenice je ‘a good message’, i ona predstavlja kalk, ili prevedenicu, nastalu po modelu na grčku reč *εὐαγγέλιον* (‘evangelium’), koja u svom izvornom značenju predstavlja složenicu koja se sastoji od dve grčke reči za ‘good’ i ‘message’ (Bloomfield 1963: 169). Originalno značenje grčke složenice je ‘good tidings’. Semantička promena ukazuje na potpuno nepredvidive razvojne tokove prvobitnog značenja koje je imala u reči jezika davaoca, zbog brojnih razvojnih karakteristika koje je imenica ispoljavala tokom istorije. Pre svega, dugi samoglasnik *ō* je redukovan, a potom pogrešno protumačen kao imenica *God*, pri čemu je prvobitnan oblik prideva *good* zatamnjen¹⁵².

Upravo zbog gore pomenutih kompleksnih obeležja pozajmljivanja, Bajnon razlikuje kalkove od direktnog pozajmljivanja reči, i naziva ih suptilnim leksičkim pozajmljenicama (engl. ‘subtle lexical borrowing’). Nove reči koje nastaju po modelu

¹⁵² Primer pozajmljivanja reči *godspell* predstavlja odličnu ilustraciju kako se jezičke nejasnoće i pogrešna tumačenja šire među jezicima, i kako je teško ući u trag prvobitnom obliku i značenju. Engleski oblik *godspell* pozajmljen je u islandski jezik, sa već promenjenim oblikom i semantičkim konotacijama, i nastao je novi kalk *guðspjall* (Brook 1958: 46).

pozajmljenom iz drugog jezika ne narušavaju pravila koja već postoje u jeziku primaocu, i stoga je nekada teško reći da li je određena reč kalk ili samo ekstenzija već postojeće reči (Bynon 1977: 239). Često je teško utvrditi da li je reč semantički kalk ili ne. Ilustrujući primer semantičkog kalka Bajnon analizira reč *hell*. Originalno značenje reči *hell* sačuvano je u staronordijskom, gde je imalo paganske konotacije, zato što je *Hel* bilo ime za boginju mrtvih, ali kraljevstvo kojim je ona vladala nije imalo negativne konotacije. Staro značenje se promenilo pod uticajem hrišćanstva, dobivši negativne semantičke karakteristike (Bynon 1977: 239).

Jezički kontakt uvek podrazumeva određen stepen kulturnog kontakta, i rečnik jednog jezika najbolje odražava kulturu njegovih govornika. Promena strukture i veličine rečnika ukazuje na promene kulturnih obrazaca ljudi koji govore datim jezikom. Etimologija toponima može nam ponuditi validne podatke o kulturnim i istorijskim prilikama u kojima su živeli ljudi koji su se služili datim jezikom. Najstariji nazivi za mesta u Engleskoj potiču iz rimskog doba, ali ima primera koji ukazuju na keltski uticaj, što se odražava na toponimima koji predstavljaju spojeve reči keltskog i anglosaksonskog porekla. Ovo su hibridne složenice, i navešćemo nekoliko primera koji ilustruju spoj dvaju jezika: toponim *Cheetwood*, mesto u Lankaširu, sastoji se od reči koje imaju isto značenje, sinonimne su, zato što *cheet* potiče iz starokeltskog i znači 'wood'; u Bakingamširu postoji mesto koje se naziva *Brill*, naziv potiče od složenog toponima *Bree-Hill*, koji je takođe primer tautologije, i sastoji se od keltske reči *bree* koja znači 'hill' (McCrum 2002: 56). Toponimi koji u svom sastavu imaju reč *ham*, sa značenjem 'settlement', imaju saksonsko poreklo, na primer *Clapham*. Ako se toponimi završavaju na *by* (originalno značenje 'farm', a potom je značenje bilo prošireno na 'village'), postoje indicije da su ta mesta bila naseljena Vikinzima, zato što je reč *by* danskog porekla, na primer *Grimsbj* i *Derby*. O prisustvu Vikinga u Engleskoj može se govoriti i na osnovu toponima *Keswick* i *Chiswick*, koji u svom sastavu imaju reč danskog porekla *wich* (McCrum 2002: 70).

Analizom toponima koji su pripadali različitim jezičkim periodima možemo ući u trag dominantom stranom uticaju na dati jezički period. Ovaj fenomen možemo ilustrovati na primeru reči *Melton*. Toponim *Melton* u staroengleskom jeziku imao je oblik *Middletoun*. Prvi element zamenjen je skandinavskom rečju *Meddle* kada su

Vikinzi došli u Englesku, i tako se složenica *Middletoun* razvila u *Meddleton*, i najzad postala *Melton* (McCrum 2002: 71).

Mnoge reči iz staroengleskog jezika u potpunosti su zamenjene rečima pozajmljenim iz drugih jezika. Na primer, staroengleska imenička fraza *niwcumen mann* zamenjena je rečju *novice*, staroengleska složenica *hrycg-hrægel* (koja se sastoji od *hrycg* ‘back’ i *hrægel* ‘dress’) zamenjena je prostom rečju *dossal*, i brojni drugi primeri ilustruju prostu zamenu složenih oblika stranim rečima (Jespersen 1919: 43).

Zabeleženi su primeri kada i pozajmljeni i domaći elementi postoje kao nezavisne reči, ali kada se koriste u kombinacijama sa drugim rečima, situacija varira. U savremenom engleskom jeziku koristimo reč *saint*¹⁵³, pozajmljenu iz francuskog jezika, ali i reč *holy*, koja vodi poreklo od staroengleske reči *halig*. Međutim, domaći element je sačuvan samo u dve složene formacije¹⁵⁴: *All-hallows-day* i *Allhallowe’n* (Jespersen 1919: 43).

Nekada se desi da domaći elementi dominiraju, a da nekada prevladaju strani elementi, zamenjujući reči anglosaksonskog porekla. Razvoj staroengleske složenice *handboc* pokazuje kako su se strani i domaći oblici borili za primat. U srednjoeengleskom periodu počela se koristiti reč *manual*, koja je pozajmljena iz francuskog jezika, zamenivši staroenglesku složenicu *handboc*, koja je izašla iz upotrebe. Međutim, u 19. veku *handbook* se ponovo počela koristiti, i danas predstavlja integralni deo rečnika savremenog engleskog jezika (Jespersen 1919: 49).

Pored pozajmljivanja leksičkih reči, iz drugih jezika mogu se preuzimati i gramatičke reči, kao što su zamenice (na primer, *they*, *them*, *their*, *both*, *same*), ili predlozi (na primer, *till*, sa značenjem ‘of to’, *fro* ‘to and fro’, *though* (fonološki oblik koji je zamenio staroenglesku morfemu *ðeah*)). Svi ovi elementi pozajmljeni su iz skandinavskog jezika.

Stav prema stranom uticaju i upotrebi pozajmljenica umesto složenica sastavljenih od reči domaćeg porekla menjao se tokom istorije. Neki su mislili da je ovaj uticaj bio štetan za engleski jezik, i da je osiromašio i umanjio ekspresivnost koju

¹⁵³ Latinska reč *sanct* retko je bila u upotrebi.

¹⁵⁴ Iako Jespersen navodi samo dve reči koje u svom sastavu imaju pridev *holy*, ovde bismo dodali i složenice *holiday*, i *hollyhock*.

je posedovao staroengleski jezik. S druge strane, nakon što su se sve ove promene odigrale, i strani elementi postali neodvojivi deo engleskog rečnika, prevladao je pozitivan stav među mnogim lingvistima. Promena je, u stvari, došla prirodno, kao deo jezičkog razvoja, tako da su sve žalili za gubitkom složenica, i negodovanje zbog pozajmljivanja stranih elemenata „nepotrebni i neopravdani” (Emerson 1926: 135).

Analiza strukture i značenja složenica pronađenih u Korpusu staroengleskog i srednjoengleskog perioda pokazala je da je u oba perioda bio prisutan strani uticaj, i da su svi prethodno opisani vidovi pozajmljivanja ostavili traga na složene oblike datih jezičkih razdoblja. Najveći broj pozajmljenica u staroengleskom jeziku potiče iz latinskog, dok je jezik davalac u srednjoengleskom jeziku najčešće bio francuski. U oba perioda zabeleženo je direktno i indirektno pozajmljivanje, odnosno prisustvo leksičkih i semantičkih pozajmljenica. U lingvistici nema opsežnijih istraživanja semantičkih prevedenica, prevedenica (eng. *loan translation*) i semantičkih kovanica (eng. *loan creation*) za staroengleski i srednjoengleski period, ali opservacije koje daju Kreš (1929) i Gneus (1955) ukazuju na to da su ovi procesi bili sveprisutni u staroengleskom rečniku, i da daleko nadmašuju broj opisan u njihovom radu (Kastovski 2005: 309). S druge strane, ne može se opovrgnuti činjenica da je prevedenice mnogo lakše prepoznati, i da nije uvek jasno dokazati da li je data leksička jedinica nastala po stranom modelu ili ne. U ovoj analizi oslonili smo se na Kastovski (2005) i Miler (2012), i opise u rečniku, koji često nemaju informaciju o poreklu, posebno onih reči koje su u ranom periodu već bile odomaćene u staroengleskom jeziku.

9.2.6. Reči koje su izgubile status složenica tokom istorije

Složenice su tokom istorijskog razvoja bile pod uticajem različitih promena, koje su za posledicu imale oblike znatno drugačije od prvobitnih. Neke reči su pretrpele određene modifikacije, i jedino proučavane s istorijskog aspekta mogu se dovesti u vezu sa složenim oblicima, dok u savremenom engleskom jeziku to su ili proste reči ili izvedenice. Mnoge složenice su nakon nekog vremena izgubile jukturu, i samo ih dijahrona lingvistika prepoznaje kao složenice. Ove reči nameću brojne izazove, jer ako želimo da ih analiziramo i objasnimo, u istraživanje moramo uključiti različite jezičke

nivoa i promene koje se odvijaju na tim nivoima. U narednim odeljcima objasnićemo razvojne tokove staroengleskih složenica koje su usled promena na morfološkom, semantičkom i fonološkom nivou izgubile složeni status, i postale proste reči ili izvedenice.

9.2.6.1. Razvoj staroengleske složenice *dægēs eage*

Staroengleska složenica *dægēs eage* sastojala se od dve nezavisne morfeme: *dægēs*, oblik genitiva reči *dæg* ‘day’ i *eage*, ‘eye’. Bukvalno značenje složenice bilo je ‘a day’s eye’, ali pravo značenje koje se odnosilo na cvet ‘daisy’ bilo je izvedeno na osnovu metaforičkog značenja – cvet se poredio sa suncem. Ova složenica se koristila u poeziji. Složenica je menjala oblik tokom istorije: u staroengleskom jeziku imala je oblik *dægēs eage*; zatim je u srednjengleskom jeziku promenila oblik, ali je i dalje bila prepoznatljiva, i glasila je *dais ei(e)*. U savremenom engleskom jeziku oblik je *daisy*, znatno drugačiji od prvobitnog oblika:

st.en. *dægēs eage* → sr.en. *dais ei(e)* → eng. *daisy*.

Reč *daisy* se u savremenom engleskom jeziku izgovara kao /deizi/. Međutim, fonetski razvoj nezavisne reči *eage* bio je drugačiji. Naime:

st.en. *eage* → sr.en. *ei(e)* → eng. *eye*, izgovara se kao /ai/.

Staroengleska složenica *dægēs eage* razvila se u savremenu englesku reč *daisy* /dejzi/, a ne /deizai/, pošto se glasovna promena drugačije manifestovala u naglašenim i nenaglašenim slogovima. Glasovna promena je praćena i semantičkom promenom, pri čemu se metaforičko značenje između reči *day* i *eye* zatamnilo (Hock 1991: 297).

9.2.6.2. Razvoj staroengleske složenice *hūs bōnda*

Savremena engleska reč *husband* ima značenje ‘a woman’s partner in marriage’, koje se pripisuje imenici nakon trinaestog veka. Međutim, ukoliko rekonstruišemo ranije značenje i oblik, možemo doći do zanimljivih podataka.

Reč *husband* potiče od staroengleske složenice *hūs bōnda*, koja se sastojala od dve nezavisne morfeme *hūs* (sa značenjem ‘house’) i *bōndi* (sa značenjem ‘householder, master of a family’). Ova složenica pozajmljena je iz staronordijskog, u kojem je glasila

*hūs bōndi*¹⁵⁵. Poput mnogih složenih imenica staroengleskog perioda, tzv. ‘self-explaining compounds’, značenje složenice *hūs bōnda* bilo je transparentno.

Složenica *hūs bōnda* pretrpela je nekoliko promena, i na kraju je dobila oblik *husband*. U srednjoengleskom periodu samoglasnik na prvom slogu je bio skraćen pre suglasničke skupine, ali se nije promenio u *house*, i, tako je staroengleska reč *hūs* postala neprozirna, izgovarala se kao /hʊs/, a kasnije /hʌz/ ili /həz/. Oblik *hus* ne pokazuje nikakvu vezu sa staroengleskom rečju *hūs*, od koje potiče. S druge strane, staroengleska imenica *bonda* i dalje se koristila u srednjoengleskom i ranom savremenom engleskom jeziku, u oblicima *bonde*, *bond*. Danas je ova reč okamenjena. Kao rezultat ovih promena, koje su uticale na sastavne delove kao i na celu složenicu, reč *husband* je sada neprozirna – originalni oblik nije lako prepoznati bez dijahrone perspektive. Iako u savremenom engleskom jeziku postoji oblik *house* za *hus*, reč ne glasi *housebond**, već *husband*.

Možemo zaključiti da su tri razloga dovela do promene da se savršeno transparentna složenica razvije u neprozirnu prostu reč: semantička specijalizacija, formalna promena prvog sloga, i, najzad, okamenjenost drugog elementa (Durkin 2009).

9.2.6.3. Razvoj staroengleske složenice *hlāford/ hlāfweard*

Savremena engleska reč *lord* potiče od staroengleske složenice *hlāford*, ili *hlāfweard*, koja je imala značenje ‘master, prince, sovereign’. Sastojala se od dve imenice *hlaf* ‘loaf’ i *weard* ‘keeper’. Originalno značenje je bilo metaforičko, zato što se odnosilo na glavu domaćinstva, gospodara koji je u isto vreme obezbeđivao hranu. Još tokom staroengleskog perioda u upotrebi je sve češće bila reč *hlāford*. Drugi slog je bio redukovan, i čak je u staroengleskom jeziku originalna struktura reči bila zatamnjena. Veza između imenica *hlāf* i *weard* bila je još neuhvatljivija tokom srednjoengleskog perioda, kada je u upotrebu ušla monosilabička i monomorfemska reč *lord* (Durkin 2009).

9.2.6.4. Razvoj staroengleske složenice *hlæfdige*

¹⁵⁵ Zbog asimilacije klasi imenica muškog roda staroengleska reč imala je nastavak *-a* u nominativu (Durkin 2009).

Razvoj staroengleske složenice *hlæfdige* slično je razvoju složenice *hlāford/ hlāfweard*, i ona u savremenom engleskom jeziku glasi *lady*. U staroengleskom jeziku složenica *hlæfdige* sastojala se od dve imenice *hlaf* ‘loaf, bread’ i drugog dela koji potiče od osnove *dig-*, koja ima značenje ‘to knead’, i u vezi je sa rečju *dough*. Prvobitno značenje složenice bilo je ‘bread-kneader, bread-maker, mistress of a household’.

9.2.6.5. Drugi primeri

U Korpusu je pronađeno još nekoliko primera koji ilustruju promenu morfološkog statusa složenica. Staroengleska složenica *brydguma* sastojala se od dve imenice *bryd* ‘a bride, wife, spouse’ i *guma* ‘a man’, i imala značenje ‘a bride-man, bridegroom, spouse’. Drugi element *guma* bio je zamenjen morfemom *groom*, i novi oblik *bridegroom* počeo se koristiti. Ova promena nastala je kao posledica narodne etimologije, ili „popularne etimologije”, pri čemu je morfema *guma* zamenjena sličnim oblikom, ali imenicom drugačijom od prvobitne – *groom* (Hogg 2005: 65).

U staroengleskom jeziku složenica *gōdspel* značila je ‘good tidings’, ali je pogrešnom interpretacijom originalnog oblika koji je pozajmljen iz grčkog jezika tumačena kao složenica koja se sastoji od imenice *God*, a ne prideva *good*. Kasnije se ova složenica razvila u oblik *gospel*.

U Korpusu je pronađen primer staroengleske složenice *garleac* < *gar* ‘a spear’ + *leac* ‘a leek’, koja u savremenom engleskom jeziku glasi *garlic*.

U tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronađen je primer složene imenice *nosthyrllle*, koja je u staroengleskom imala oblik *nos-ðyrel*, a u savremenom engleskom jeziku glasi *nostril*. Ovaj oblik prošao je put od transparentne st.en. složenice *nos-ðyrel* < *nosu* ‘nose’ + *ðyrel* ‘hole’, preko manje jasne sr.en. složenice *nosthyrllle* (*thyrllle* ne postoji kao nezavisna morfema) do reči *nostril* u savremenom engleskom jeziku.

Staroengleska složenica *wīfman*¹⁵⁶ značila je ‘female person’, i razvila se u oblik *woman*.

Pored gore navedenih primera pronađenih u Korpusu koji ilustruju gubitak statusa složenice tokom istorijskog razvoja jezika, u literaturi koja je korišćena u ovom radu navedeni su još neki primeri koji ilustruju ovu tendenciju. Na primer, savremena engleska reč *holiday* vodi poreklo od dve reči: *holy* i *day*, a *bonfire* od *bone-fire* (Wood 1961: 146). Reč iz savremenog engleskog jezika *Christmas* potiče od složenice *Christ’s mass*, pri čemu je i izgovor prvog dela u potpunosti izmenjen, što dodatno komplikuje pravilnu analizu savremenog oblika.

Promena morfološkog statusa složenica i gubitak transparentnosti posebno se opažaju u toponimima. Veoma mali broj toponima ima značenje koje je transparentno i jasno onima koji se ne bave etimologijom, čak i kada sastavni elementi tih složenica i dalje postoje u savremenom engleskom jeziku. Na primer, staroengleske reči *stān* i *tūn* nasleđene su u kasnijim jezičkim periodima, i u savremenom engleskom jeziku glase ‘stone’ i ‘town’, tim redom. Međutim, u rečniku savremenog engleskog jezika nalaze se reči *Stanton*, a ne *Stone-town**, što bi se moglo očekivati, i što bi bilo potpuno prihvatljivo.

Na sličan način može se tumačiti i reč savremenog engleskog jezika *Petherton*, naziv za selo u Južnom Somersetu. Toponim potiče od složenice *Pedrian-tūn*, grad na reci *Pedride* (u savremenom engleskom jeziku glasi *Parret*) (Bradley 1955: 118).

Cambridge znači most ‘bridge’ preko reke *Cam*.

Proučavanje porekla vlastitih imena takođe može dovesti do nekih zanimljivih podataka. Na primer, vlastito ime *Johnson* vodi poreklo od *John’s son* (McCrum 2002: 56).

Svi ovi primeri ilustruju gubitak transparentnosti. Teško je odrediti kada je tačno neka reč izgubila transparentnost i postala neprozirna, zbog karakteristike jezičke promene da se širi postepeno. Nekada je takođe teško odrediti da li je određena reč bila smatrana složenicom ili ne od strane samih govornika, ili čak u vreme kada je izgubila

¹⁵⁶ Gubitak glasa *f* tokom istorijskog razvoja engleskog jezika može se uočiti u drugim rečima, na primer *hlaford*.

osobinu transparentnosti. Ove reči možemo smatrati složenicama s dijahronog stanovišta, međutim, sinhronijski posmatrano, one više nisu složenice.

10. ZAKLJUČAK

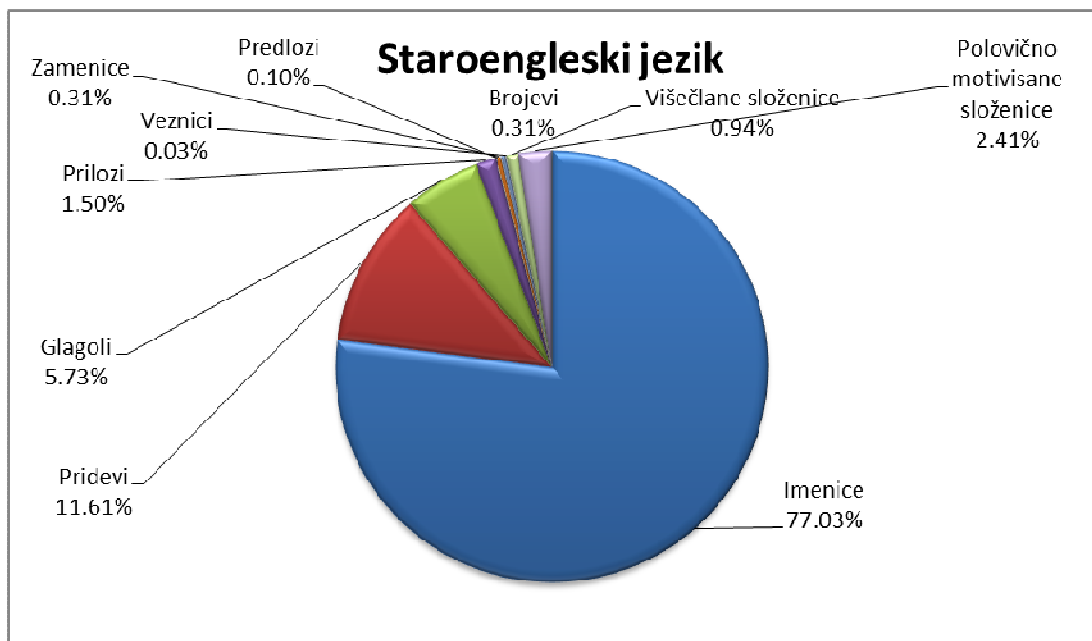
U ovoj disertaciji bavili smo se opisom i analizom složenica pronađenih u tekstovima Helsinškog korpusa staroengleskog i srednjoengleskog perioda, i pratili razvojne tendencije procesa kompozicije tokom ova dva jezička perioda. Na osnovu klasifikovanih i opisanih složenica po tipovima, ovaj rad je imao za cilj da istraži i opiše promene koje su se odvijale unutar složenica, ali i da objasni karakter ovih promena i posledice koje su ostavile traga na strukturu rečnika srednjoengleskog jezika.

Na samom početku istraživanja nametnuo se problem preciznog određenja šta treba smatrati složenicama, i kako ih opisati i klasifikovati. Problem definisanja i klasifikovanja složenica ističu mnogi lingvisti koji su se bavili ovim jezičkim aspektom. Iako su različiti pristupi često komplikovali i otežavali sagledavanje jasne slike šta proces kompozicije zapravo jeste, obilje podataka, često čak i oprečnih i kontradiktornih, produbilo je znanje o prirodi i karakteristikama složenih oblika u engleskom jeziku. Većina definicija složenica u literaturi ne daje zadovoljavajući odgovor na status polovično motivisanih složenica. Da li reči koje se sastoje od elemenata koji nemaju nezavisno leksičko značenje treba smatrati složenim rečima ili ne? U ovom radu prihvatili smo širu definiciju, koja obuhvata ne samo oblike koji se jasno definišu kao složeni, budući da ispunjavaju sve kriterijume da budu svrstani u složenice, već i mnoge druge koji predstavljaju granične slučajeve. Ove formacije smo dodatno opisali, pruživši neophodna objašnjenja u vezi sa njihovim semantičkim, morfološkim, fonološkim i sintaksičkim karakteristikama. Glavni kriterijum za klasifikaciju složenica zasnivao se na vrsti reči kojima pripadaju cele složenice, kao i njihovi sastavni elementi. Klasifikacija na osnovu vrste reči verovatno ne rešava kompleksnost problema opisa složenica, ali zasigurno doprinosi određenoj koherentnosti i konzistentnosti u izlaganju i organizaciji podataka. Opisom podtipova unutar svake složene vrste reči nastojali smo pružiti što detaljniji uvid u morfološku strukturu složenica staroengleskog i srednjoengleskog perioda, ne pretendujući na sveobuhvatan i potpun opis i prikaz složenica ova dva jezička perioda.

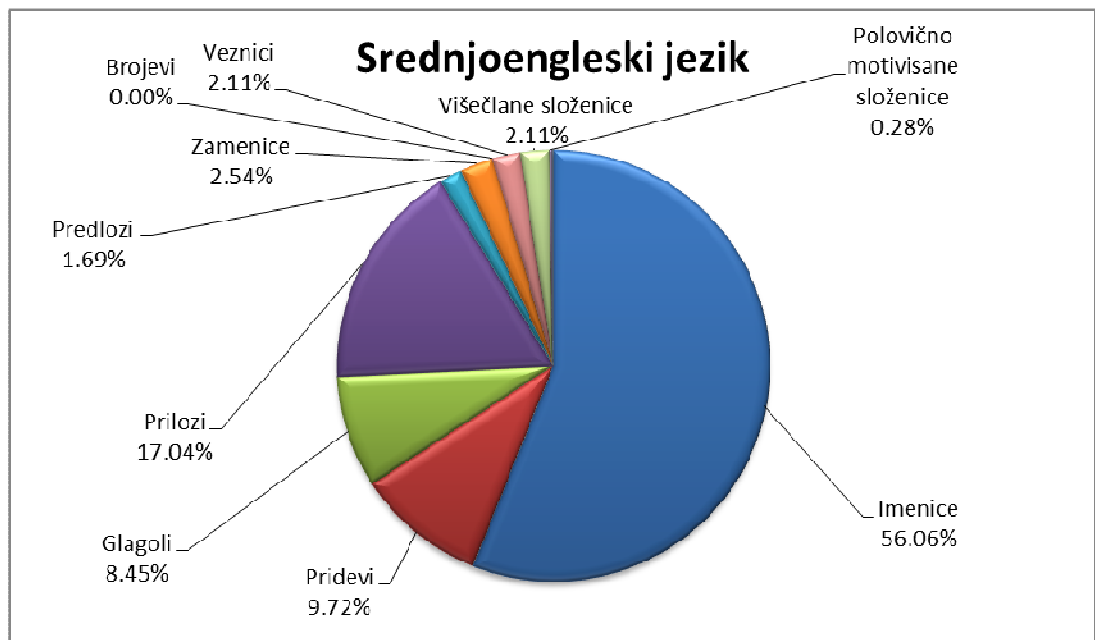
Pored klasifikacije, analize i opisa složenica staroengleskog i srednjoengleskog perioda, ova disertacija za cilj je imala i da opiše i objasni promene koje su se odvijale

unutar tvorbenog procesa kompozicije tokom istorijskog razvoja engleskog jezika u trajanju od oko 750 godina. Komparativna analiza dva jezička perioda navodi nas na nekoliko zaključaka. Oni se, pre svega, odnose na očigledne promene koje su karakteristične za razvoj jezika, ali i na one manje uhvatljive koje jedino iz dijahrone perspektive možemo preciznije sagledati i opisati.

Kada se govori o produktivnosti procesa kompozicije u engleskom jeziku, u lingvistici je opšteprihvaćena tvrdnja da srednjoengleski jezik karakteriše manja produktivna snaga ovog procesa u odnosu na raniji jezički period. Ovim radom nastojali smo pokazati da li se smanjena produktivnost odnosi na sve vrste reči, ili samo otvorene klase imenica, prideva i glagola, koje su u dosadašnjoj literaturi detaljno opisane i objašnjene, dok su druge vrste složenih reči zanemarene. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na sledeće: ukoliko uporedimo ukupan broj složenih oblika pronađenih u oba perioda možemo primetiti da je broj složenica srednjoengleskog perioda četiri puta manji u odnosu na broj pronađenih i analiziranih složenica staroengleskog perioda, iako je ukupan broj reči koje pripadaju tekstovima srednjoengleskog perioda veći za čak jednu polovinu od ukupnog broja reči koje pripadaju tekstovima staroengleskog perioda, što odnos broja složenica oba perioda čini daleko većim. Ovaj statistički podatak navodi na zaključak da je proces kompozicije znatno oslabio u srednjoengleskom periodu, i da su ekspresivnost i idiomatičnost koju su složenice posedovale bili zamenjeni drugim mehanizmima za bogaćenje leksikona srednjoengleskog jezika. Iako ovi podaci potvrđuju opšteprihvaćenu tvrdnju da tvorbeni proces kompozicije slabi u srednjoengleskom periodu, i da složenice sastavljene od domaćih elemenata bivaju zamenjene rečima stranog porekla, uglavnom francuskog, rezultati do kojih smo došli istražujući složenice pronađene u dijahronom delu Helsinškog korpusa otkrivaju druga saznanja u vezi sa produktivnošću ovog tvorbenog procesa. Naime, istraživanje koje smo sproveli analizirajući složenice pronađene u Korpusu pokazalo je da se ova tvrdnja odnosi na otvorenu klasu reči, odnosno imenice, prideve i glagole, dok je potpuno suprotna tendencija prisutna kod drugih vrsta složenih reči, kao što prilozi, predlozi, zamenice i veznici. Procentualnu zastupljenost pojedinačnih vrsta reči u odnosu na ukupna broj pronađenih primera za svaki period možemo predstaviti na sledeći način:

Slika 8: Složenice staroengleskog jezika

Slika 9: Složenice srednjoengleskog jezika

Statistička analiza broja složenica klasifikovanih po vrstama reči navodi nas na nekoliko zaključaka. Pre svega, proces kompozicije najviše je bogatio imenički fond u oba perioda. Međutim, složene imenice staroengleskog perioda čine više od dve trećine ukupnog broja staroengleskih složenica, dok složene imenice srednjoengleskog perioda predstavljaju malo više od polovine ukupnog broja složenih reči. Ovaj podatak ukazuje na izrazitu produktivnu snagu građenja složenih imenica u staroengleskom periodu. Pored imenica, proces kompozicije bio je značajan za bogaćenje fonda prideva i glagola staroengleskog perioda, dok je broj ostalih složenih vrsta reči, kao što su prilozima, a posebno predlozi, zamenice, veznici i brojevi bio neznatan u odnosu na ukupan broj pronađenih složenica. S druge strane, ukoliko analiziramo broj složenica srednjoengleskog perioda po vrstama reči, možemo zaključiti da se procesom kompozicije najviše bogatio imenički fond, a da potom slede složeni prilozima (čak više od jedne šestine ukupnog broja analiziranih složenica), kojih ima duplo više u odnosu na složene prideve i složene glagole. Pored složenih priloga, u srednjoengleskom periodu zabeležen je veći broj i složenih predloga, zamenica i veznika u odnosu na staroengleski period. Ovi rezultati pokazuju da tvrdnju da kompozicija slabi u srednjoengleskom periodu treba ograničiti na otvorenu klasu reči, koja, doduše predstavlja najveći deo vokabulara. Dosadašnja istraživanja bavila su se procesom kompozicije samo u ovim vrstama reči staroengleskog i srednjoengleskog perioda, i stoga su i zaključci o produktivnosti procesa kompozicije ograničeni. Statistički podaci o broju polovično motivisanih složenica u oba perioda ukazuju na daleko veće prisustvo ovih složenih oblika u staroengleskom periodu. Ovaj rezultat istraživanja još jednom potvrđuje da je proces kompozicije bio izrazito snažan u staroengleskom periodu, i da je potreba da se stvari, pojmovi, ideje iskažu pomoću složenih reči bila tako velika da su u njihov sastav često ulazili elementi lišeni značenja, koji nisu postojali kao samostalne morfeme, ili su se retko koristili da ih dijahroni rečnici uopšte i ne beleže. Ovi oblici mogli su nastati usled potrebe da se u poetskom izrazu upotrebe reči u svrhu aliteracije, lišene značenja i nezavisnog statusa.

Pored kvantitativnih rezultata do kojih se došlo u ovom istraživanju, koji nas navode na zaključke o produktivnosti procesa kompozicije u oba jezička perioda,

opisani tipovi unutar složenih vrsta reči, i njihovo poređenje između dva perioda takođe su bili veoma indikativni i pružaju osnovu za nekoliko zaključaka. Pre svega, proučavajući i analizirajući složenice pronađene u tekstovima dijahronog dela Helsinškog korpusa otkrili smo i opisali nekoliko podtipova složenih imenica, prideva i glagola koji nisu opisani u literaturi o tvorbi reči staroengleskog i srednjoengleskog perioda. Većina ovih tipova nije bila produktivna u ovim periodima (staroengleske imenice tipa kardinalni broj + imenica, imenica + pridev, i pridev + pridev; staroengleski pridevi tipa prilog + imenica, imenica + imenica, kardinalni broj + pridev/imenica i prošli particip + imenica; staroengleski glagoli tipa pridev + glagol i imenica + glagol; srednjoengleske imenice tipa sadašnji particip + imenica, prilog + sadašnji particip, i pridev + glagol; srednjoengleski pridevi tipa kardinalni broj + prošli particip, i imenica + imenica; i srednjoengleski složeni glagoli tipa imenica + glagol i pridev + glagol), ali njihovo postojanje ukazuje na potencijal za građenje reči u ovim periodima, i stoga ih u lingvističkim opisima ne treba zanemariti. Ipak, neki od opisanih tipova nisu bili marginalni: staroengleski pridevi tipa pridev + imenica čine više od jedne desetine ukupnog broja složenih prideva, a pridevi tipa prilog + prošli particip oko 5% ukupnog broja; srednjoengleski pridevi tipa pridev + imenica i prilog + pridev zajedno čine skoro trećinu ukupnog broja analiziranih prideva. Pored novih tipova opisanih u ovom radu, ovo istraživanje doprinosi i produbljivanju znanja o procesu kompozicije u ostalim vrstama reči, kao što su prilozi, predlozi, veznici, brojevi i zamenice. Rezultati istraživanja procesa kompozicije u ovim vrstama reči ne samo da su novi u odnosu na dosadašnja istraživanja, već ukazuju i na veću produktivnu snagu u srednjoengleskom periodu u odnosu na staroengleski, što je u suprotnosti s opšteprihvaćenim stavom da značaj procesa kompozicije znatno slabi u potonjem jezičkom periodu.

Komparativnom analizom podtipova različitih vrsta reči došli smo do zanimljivih rezultata. Najproduktivniji obrasci za građenje imenica, prideva i glagola iz staroengleskog jezika zadržali su produktivnu snagu, i u kasnijem jezičkom periodu skoro u približno sličnom procentu bili zastupljeni u odnosu na ukupan broj složenih reči za datu klasu. Ovaj rezultat pokazuje da je razvoj procesa kompozicije tokom dva jezička perioda doprineo da unutrašnja struktura engleskog jezika, i pored unutrašnjih i spoljašnjih promena, ostane stabilna, a da jezički sistem zadrži svoje nasledene germanske karakteristike.

U vezi sa razvojnim tokovima procesa kompozicije, i promenom obrazaca za građenje složenih oblika, kao i promenom strukture i oblika složenica, proučavali smo i unutrašnje i spoljašnje faktore koji su doveli do ovih promena. U lingvističkim istraživanjima ističe se veliki uticaj francuskog jezika na srednjoengleski posle normanskog osvajanja, koji je ne samo svojim rečnikom već i strukturom, karakterističnom za romanski tip jezika, ostavio trag na engleski jezik. Analizirajući i poredeći strukture složenica staroengleskog i srednjoengleskog perioda, istraživali smo da li je ovaj uticaj bio snažan da promeni: dominantan determinativan tip složenica iz staroengleskog perioda; poreklo reči koje ulaze u sastav složenica, odnosno da li su se pozajmljene reči integrisale u sistem pravila građenja složenih reči germanskog porekla; i najzad, da li su novi obrasci građenja potisnuli stare. Rezultati do kojih smo došli ukazuju na sledeće:

Iako je staroengleski jezik odolevao stranim uticajima, i leksički fond bogatio tvorbenim procesima crpeći domaće elemente, u njemu možemo uočiti brojne elemente stranog porekla. Analizom složenica staroengleskog perioda uočili smo veliki broj hibridnih složenica, što ukazuje na to da su strani elementi bivali odomaćeni i asimilovani u staroengleskom jeziku, i kao takvi učestovali su u tvorbenim procesima ravnopravno kao i ostale reči anglosaksonskog porekla. Analiza složenica srednjoengleskog perioda, i stranih elemenata prisutnih u njima, navodi na zaključak da srednjoengleski jezik karakteriše leksičko pozajmljivanje, odnosno pozajmljivanje celih složenica, koje su potom bile prilagođene fonološko-grafološkim karakteristikama engleskog jezika. U poređenju sa staroengleskim periodom, uočili smo da je manji broj hibridnih složenica u srednjoengleskom periodu, što navodi na zaključak da se pozajmljene slobodne morfeme nisu često mešale sa domaćim elementima po obrascima koji su bili anglosaksonskog porekla. Iako smo u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda pronašli i opisali nekoliko suptilnijih vidova pozajmljivanja, odnosno pozajmljivanja semantičkih karakteristika i obrazaca, u ovom radu nismo se bavili istraživanjem ovog vida pozajmljivanja, i stoga ne možemo doneti validne zaključke na osnovu podataka opisanih u radu. Da bi se doneo zaključak o semantičkom pozajmljivanju u srednjoengleskom periodu, neophodno je proučavanju složenica pristupiti sa semantičkog stanovišta, poredeći semantičke karakteristike morfema koje

ulaze u sastav složenica dva jezika perioda, kao i semantičke karakteristike jezika davaoca, što bi mogla da bude tema za neko dalje istraživanje.

Uticao koji je francuski jezik imao na strukturu srednjoengleskog jezika, i način na koji je promenio razvojni tok jezika, ističu mnogi lingvisti, među kojima ćemo izdvojiti Marčanda, koji smatra da je *'The system of English word-formation was entirely upset by the Norman Conquest. This does not mean that the present system is due to the Normans, but the Normans paved the way for the non-Germanic trend that language has since taken.'*¹⁵⁷ (Marchand 1969: 130). Međutim, analizom složenica i obrazaca za građenje složenih reči došli smo do zaključka da francuski uticaj nije poljuljao unutrašnju strukturu složenica koja je karakteristično germanska. Obrasci koji su pozajmljeni iz francuskog jezika u srednjoengleskom periodu nisu bili produktivni; postmodifikovani tip složenica karakterističan za romanske jezike bio je predstavljen veoma malim brojem primera u srednjoengleskom periodu, a o njegovoj produktivnosti u tom periodu ne može se govoriti. Reči stranog porekla pozajmljivane su u srednjoengleskom periodu, ali one nisu često bivale inkorporirane u složene strukture sa domaćim elementima, odnosno hibridnih složenica je daleko manje u srednjoengleskom nego u staroengleskom periodu. Kada govorimo o procesu kompozicije i uticaju francuskog jezika na nju, na osnovu analize složenica pronađenih u tekstovima Korpusa srednjoengleskog perioda, možemo reći da je uticaj bio na nivou leksičkog pozajmljivanja, da su mnoge složenice staroengleskog jezika bile potisnute i zamenjene rečima romanskog porekla, ali da ovaj uticaj nije bitnije promenio unutrašnju germansku strukturu složenica. Bez obzira na to koliko su spoljašnji uticaji u srednjoengleskom jeziku bili izraženi, determinativni tip složenica koji je bio dominantan u staroengleskom periodu nasleđen je u srednjoengleskom jeziku, i najveći broj složenica ovog perioda i dalje je imao obrazac u kojem prvi element određuje drugi, glavni deo.

Analizirajući složenice srednjoengleskog perioda, i poredeći ih s oblicima i značenjima koji su postojali u ranijem jezičkom periodu, uočili smo promene koje su u manjoj ili većoj meri zatamnile prvobitne strukture. Promene koje su složenice pretrpele

¹⁵⁷ (Sistem tvorbe reči u engleskom jeziku bio je u potpunosti poljuljan nakon normanskog osvajanja. To ne znači da današnji sistem svoj izgled duguje Normanima, već da su Normani utrljali stazu sa negermanskim elementima kojom je jezik od tada krenuo.)

odvijale su se na svim jezičkim nivoima, a stepen promena varirao je od onih koje su neznatne i tiču se modifikacija u pisanju, do promena koje su za posledicu imale oblike izmenjene u toj meri da ih je teško dovesti u vezi sa složenicama iz staroengleskog perioda. Ovim radom nastojali smo objasniti da, pored očiglednih stranih uticaja i lako uočljivih promena, postoje i one promene koje bez dijahronog pristupa proučavanju nije moguće uočiti, a samim tim ni brojne reči lingvistički ispravno analizirati. Na mnogim primerima pokazali smo da je razvoj određenog broja složenica praćen promenama koje za posledicu imaju reči neprozirne za analizu prostim raščlanjivanjem na sastavne delove. Prostim sinhronijskim pregledom ne dobijamo mnogo informacija o njihovom sastavu. Analiza promena pokazala je da su jezički nivoi međusobno isprepletani, i da su promene na jednom nivou uticale na javljanje promene na drugom nivou, što smo pokazali na mnogim primerima gde su fonetske promene, koje su se desile u srednjoengleskom periodu, uticale na morfološku strukturu staroengleskih složenica, tako da su neke od njih izgubile složeni status i postale izvedenice. Ovi oblici su posebno interesantni za dijahrono proučavanje, zato što samo dijahrona dimenzija proučavanja može da otkrije njihov prvobitni oblik i strukturu. Međutim, ni sami lingvisti se ne slažu oko analize i porekla nekih reči, i moramo biti oprezni prilikom njihovog objašnjenja. Sve ovo ukazuje na jednu veliku suptilnost koju jezik poseduje, što zahteva pažljiv pristup proučavanju i kod naizgled najočiglednijih pojava. Istraživanje je pokazalo da se semantika složenih imenica, prideva i glagola menjala tokom dva istorijska perioda, ali da je semantika zatvorene klase reči odolovela promenama i bila stabilna tokom jezičkog razvoja.

Shodno prethodno navedenim rezultatima istraživanja i zaključcima koje smo na osnovu njih doneli, možemo istaći opšte zaključke o procesu kompozicije u staroengleskom i srednjoengleskom periodu. Analiza složenih oblika dvaju jezičkih perioda, i poređenje podataka dobijenih istraživanjem ukazuju na smanjenu produktivnost procesa kompozicije u srednjoengleskom periodu koja se odnosi samo na otvorenu klasu reči, dok je primetan veći broj složenih oblika u drugim vrstama reči kao što su zamenice, prilozii, predlozi i veznici. Razlog zašto je proces kompozicije slabio u srednjoengleskom jeziku možemo naći u jakom stranom uticaju, posebno francuskom nakon normanskog osvajanja, koji je ostavio primetan trag na vokabular zato što su složeni oblici sastavljeni od domaćih, anglosaksonskih elemenata ustupali mesto rečima

stranog porekla. Međutim, ovim istraživanjem smo pokazali da strani uticaj nije znatno promenio unutrašnju strukturu složenica, koja i u srednjoengleskom periodu ima izrazito germanski karakter. I, najzad, komparativnom analizom složenica dva perioda pokazali smo da su jezički nivoi međusobno povezani i da promene na jednom nivou za posledicu mogu imati promene na drugom jezičkom nivou.

U fokusu istraživanja ove disertacije bile su složenice dva uzastopna jezička perioda proučavane prevashodno sa morfološkog aspekta, dok su semantičke i sintaksičke karakteristike složenica bile sporadično opisivane. Proučavanje složenica s drugih jezičkih aspekata moglo bi biti u centru interesovanja nekih budućih istraživanja, u kojima bi kontekst predstavljao relevantan faktor, posebno u određivanju značenja složenica. Sa završetkom kompilacije rečnika DOE, i uz pomoć različitih alatki za elektronsko pretraživanje moglo bi se doći do vrednih podataka u vezi sa frekventnošću upotrebe složenica i morfema koje ulaze u njihov sastav. Ovi podaci mogli bi baciti novo svetlo na karakteristike složenica proučavane iz dijahrone perspektive.

LITERATURA

- Adams, Valerie (1973). *An Introduction to Modern English Word-Formation*. London: Longman.
- Algeo, John (ed.) (2005). *The Cambridge History of the English Language (Vol. 6)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bally, Charles (eds.) (1915). *Course in General Linguistics Ferdinand de Saussure*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Barber, Charles (2007). *The English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauer, Laurie & Antoinette Renouf (2001). A corpus-based study of compounding in English. *Journal of English Linguistics*, 29, 101-123.
- Bauer, Laurie (1988). *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bauer, Laurie (1993). *English Word-formation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauer, Laurie (2004). Adjectives, Compounds and Words. *Nordic Journal of English Studies* (= *Worlds of Words: A tribute to Arne Zettersten*), 3 (1), 7-22.
- Bauer, Laurie (2008). Exocentric compounds. *Morphology*, 18 (1), 51-74.
- Bauer, Laurie (2009). Typology of Compounds. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 540-560). Oxford: Oxford University Press.
- Bauer, Laurie, Rochelle Lieber & Ingo Plag (2013). *The Oxford Reference guide to*

- English morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Baugh, Albert & Thomas Cable (1993). *A History of the English Language*. London and New York: Routledge.
- Benczes, Réka (2006). *Creative Compounding in English*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Biber, Douglas, Susan Conrad & Randi Reppen (2006). *Corpus Linguistics. Investigating Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blake, N. F. (1996). *A History of the English Language*. London: Macmillan Press Ltd.
- Blake, Norman (ed.). (2006). *The Cambridge History of the English Language* (Vol. 2). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bloomfield, Leonard (2005). *Language*. Delhi: Motilal Banarsidas.
- Bloomfield, W. Morton & Leonard Newmark (1963). *An Introduction to the History of English*. New York: Alfred A. Knoph, Inc.
- Booij, Geert (2009). Compounding and construction morphology. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 322-347). Oxford: Oxford University Press.
- Booij, Geert (2012). *The grammar of words. An Introduction to Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Bosworth-Tolller Anglo-Saxon Dictionary Online. (2013). Preuzeto 5. februar, sa <http://www.bosworthtoller.com>.
- Bradley, Henry (1891). *Middle English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Bradley, Henry (1955). *The Making of English*. New York: Macmillan & CO LTD.

- Brook, L. George (1958). *A History of the English language*. London: Deutch, Andre.
- Bugarški, Ranko (1984). *Jezik i lingvistika*. Beograd: Nolit.
- Bugarški, Ranko (1991). *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Burney, David (2006). Lexis and Semantics. U Blake, Norman (ed.), *The Cambridge History of the English Language* (Vol. 2) (pp 409-500). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bynon, Theodora (1977). *Historical Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Campbell, Lyle (2004). *Historical Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Carstairs, Andrew McCarthy (2002). *An Introduction to English Morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Chomsky, Noam (1957). *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton Publishers.
- Cloutier, Robert A., Hamilton-Brehm, A. M., Kretzschmar, A. W. (eds). (2010). *Studies in the history of the English language V. Variation and changes in English grammar and lexicon: contemporary approaches*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Collins English Dictionary. (1995). Glasgow: HarperCollins Publishers.
- Cook, S. Albert (1903). *A First Book in Old English*. London: Ginn & Company, Publishers.
- Di Sciullo, Anna Maria (2009). Why are compounds a part of human language? A view from Asymmetry Theory. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook*

- of Compounding* (pp 229-283). Oxford: Oxford University Press.
- Dictionary of Old English: *A to G* online. (2007). Preuzeto 15. januar, sa <http://doe.utoronto.ca>.
- Đorđević, Radmila (1997). *Gramatika engleskog jezika*. Beograd: Čigoja štampa.
- Durkin, Philip (2009). *The Oxford guide to etymology*. Oxford: Oxford University Press.
- Emerson, Oliver Farrar (1926). *The History of the English Language*. London: Macmillan.
- Fabb, Nigel (1998). Compounding. U Zwicky, A. & A. Spencer, *The Handbook of Morphology* (pp 66-83). Oxford: Blackwell.
- Fennell, A. Barbara (2001). *A History of English, A Sociolinguistic Approach*. Oxford and Malden: Blackwell Publishing.
- Fisiak, Jacek (ed.) (1985). *Historical Semantics – Historical Word-formation*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Fox, Anthony (2007). *Linguistic reconstruction: an introduction to theory and method*. Oxford: Oxford University Press.
- Gagne, L. Christina (2009). Psycholinguistic Perspectives. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 407-430). Oxford: Oxford University Press.
- Gavranović, M. Valentina (2015). Compound Nouns in Old and Middle English. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, god. 5, br. 5, 57-67.*

- Giegerich, Heinz (2009). Compounding and Lexicalism. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 284-321). Oxford: Oxford University Press.
- Giegerich, Heinz, J. (2004). Compound or phrase? English noun-plus noun constructions and the stress criterion. U *English Language and Linguistics*, 8, 1-24.
- Giegerich, J. Heinz (2009). The English compound stress myth. U *Word Structure*, 2 (1), 1-17 .
- Grzega, Joachim (2009). Compounding from an onomasiological perspective. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (348-373). Oxford: Oxford University Press.
- Hacken, ten Pius (2009). Early Generative Approaches. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer (2009), *Oxford Handbook of Compounding* (pp 83-119). Oxford: Oxford University Press.
- Hall, John R. Clark (1916). *A Concise Anglo-Saxon Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harley, Heidi (2009). Compounding in Distributed Morphology. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (204-228). Oxford: Oxford University Press.
- Heyvaert, Liesbet (2009). Compounding in Cognitive Linguistics. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 374-406). Oxford: Oxford University Press.
- Hock, Hans Henrich & Brian D. Joseph (2009). *Language History, Language Change*

- and Language Relationship: An Introduction to Historical and Comparative Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Hock, Hans Henrich (1991). *Principles of Historical Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Hogg, M. Richard (ed.). (2005). *The Cambridge History of the English Language* (Vol.1). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hogg, Richard (2010). *An introduction to Old English*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Horobin, Simon & Jeremy, Smith (2002). *An introduction to Middle English*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Jackendoff, Ray (2009). Compounding in the Parallel Architecture and Conceptual Semantics. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 162-203). Oxford: Oxford University Press.
- Jespersen, Otto (1919). *Growth and Structure of the English language*. Leipzig: B.G. Teubner.
- Jespersen, Otto (1965). *A Modern English Grammar on Historical Principles. Part VI. Morphology*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- Kastovsky, Dieter (2005). Semantics and vocabulary. U Hogg, Richard (ed), *The Cambridge History of the English Language I: The beginnings to 1066* (pp 290-409). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kastovsky, Dieter (2009). Diachronic perspectives. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 511-538). Oxford: Oxford

- University Press.
- Katamba, Francis (1993). *Morphology*. Basingstoke: Macmillan.
- Kavka, Stanislav (2009). Compounding and idiomatology. U Lieber, Rochelle and Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 26-48). Oxford: Oxford University Press.
- Kemenade, van Ans & Bettelou Los (2009). *The handbook of the history of English*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Klajn, Ivan (2002). *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku. Deo 1, Slaganje i prefiksacija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva: Institut za srpski jezik SANU; Novi Sad: Matica srpska.
- Korać, Gordana (1993). *An Outline of Old English Grammar*. Beograd: The Institute for Foreign Languages.
- Korać, Gordana (2002). *An Outline of Middle English Grammar*. Beograd: Filološki fakultet, Narodna knjiga.
- Kytö, Merja (1996). *Manual to the Diachronic Part of the Helsinki Corpus of English Texts Coding Conventions and Lists of Source Texts*. Helsinki: University of Helsinki.
- Lass, Roger (1969). *Approaches to English Historical Linguistics*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Lass, Roger (1998). *Historical linguistics and language change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lass, Roger (2006). Phonology and Morphology. U Blake, Norman (ed.), *The*

- Cambridge History of the English Language* (Vol. 2). Cambridge: Cambridge University Press.
- Latham, R. Gordon (1850). *The English Language*. London: Taylor, Walton and Maberly.
- Lehmann, Winfred P. (1992). *Historical Linguistics: an Introduction*. London: Routledge.
- Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer (2009). *Oxford Handbook of Compounding*. Oxford: Oxford University Press.
- Lieber, Rochelle (2009). A Lexical Semantic Approach to Compounding. U Lieber, Rochelle & Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 120-161). Oxford: Oxford University Press.
- Marchand, Hans (1960). *The categories and types of present-day English word-formation, A synchronic-diachronic approach*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Markus, M., Iyeyiri, Y., Heuberger, R. & Chamson, E. (eds). (2012). *Middle and Modern English Corpus Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Matthews, P.H (1974). *Morphology. An Introduction to the Theory of Word-Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCrum, Robert, MacNeil, Robert, Cran, William (2002). *The Story of English*. Faber and Faber, BBC Books.
- McMahon, M.C, April (1999). *Understanding Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meyer, F. Charles (2004). *English Corpus Linguistics. An Introduction*. Cambridge:

- Cambridge University Press.
- Millar, Robert (2007). *Trask's Historical Linguistics (2nd ed.)*. London: Hodder Education.
- Miller, D. Garry (2012). *External Influences on English. From Its Beginnings to the Renaissance*. Oxford: Oxford University Press.
- Milojević, Jelisaveta (2000). *Word and Words of English*. Beograd: Papirus.
- Milroy, James (1992). *Linguistic Variation and Change*. Oxford: Blackwell.
- Montermini, Fabio. 2010. *Units in Compounding*. U Sergio Scalise, & Irene Vogel (ed.), *Cross-Disciplinary Issues in Compounding. Current Issues in Linguistic Theory 311*. (pp 77-93). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Morris, Richard (1872). *Historical Outlines of English Accidence*. London: Macmillan and co.
- Nagano, Akiko (2010). Subject Compounding and a Functional Change of the Derivational suffix –ing in the History of English. U Cloutier, Robert A. (eds), *Studies in the history of English language V. Variation and changes in English grammar and lexicon: contemporary approaches* (pp 111-141). Berlin: Walter de Gruyter.
- Plag, Ingo (1999). *Morphological productivity: structural constraints in English derivation*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Plag, Ingo (2003). *Word-formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Potter, Simeon (1985). *Our Language*. London: Penguin Books.
- Pravopis srpskog jezika (2010). Novi Sad: Matica Srpska.

- Prčić, Tvrčko (1998). *Novi transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena*. Novi Sad: Prometej.
- Pyles, Thomas (1964). *The Origins and Development of the English Language*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Quirk, Randolph & C.L.Wrenn (1993). *An Old English Grammar*. London: Routledge.
- Quirk, Randolph et al. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
- Rissanen, Matti, Merja Kytö, Minna Palander Collin (ed.) (1993). *Early English in the Computer Age. Explorations through the Helsinki Corpus*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Roeper, Thomas & Muffy E. A. Siegel. (1978). A Lexical Transformation for Verbal Compounds. *Linguistic Inquiry*, 9 (2), 199-260.
- Romaine, Suzanne (Ed.). (2007). *The Cambridge History of the English Language* (Vol. 4). Cambridge: Cambridge University Press.
- Samuels, M.L. (2007). *Linguistic Evolution with special reference to English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sauer, Hans (1985). *Lažamon's compound nouns and their morphology*. U Fisiak, Jacek (ed.), *Historical Semantics – Historical Word-formation* (pp 483-553). Berlin: Walter de Gruyter.
- Scalise, Sergio & Antonietta Bisetto (2009). The Classification of Compounds. U Lieber, Rochelle and Pavol Štekauer, *Oxford Handbook of Compounding* (pp 49-82). Oxford: Oxford University Press.

- Scalise, Sergio & Irene Vogel (ed.) (2010). *Cross-Disciplinary Issues in Compounding. Current Issues in Linguistic Theory 311*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Sinclair, John (eds.) (1994). *Collins Cobuild English Guides 2. Word Formation*. London: HarperCollins Publishers.
- Škiljan, Dubravko (1985). *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.
- Spencer, Andrew (2004). English (Indo-European: Germanic). U Geert Booij, Christian Lehmann, Joachim Mugdan & Stavros Skopeteas (eds), *Morphologie/Morphology* Vol. 2 (1255-1267). Berlin and New York: de Gruyter.
- Stanišić, Vanja (2006). *Uvod u indoevropsku filologiju*. Beograd: Čigoja štampa.
- Štekauer, Pavol (2000). *English Word-formation. A history of research 1960-1995*. Tübingen: Narr.
- Stockwell, R. & Minkova, D. (2003). *Studies in the History of the English Language*. New York: Mouton de Gruyter.
- Stockwell, Robert & Minkova, Donka (2006). *English Words: History and Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strang, M. H., Barbara (1970). *A History of English*. London: Methuen & CO LTD.
- Strauss, W. Jirgen (1980). Compounding in Old English Poetry. *Folla linguistica historica*, 305-316.
- Teall, F. Horace (1891). *The Compounding of English Words*. New York: John Ireland, Broadway.
- The Middle English Dictionary (2013). The University of Michigan. Preuzeto 10.

februar, s <http://quod.lib.umich.edu/m/med/>.

Traugott, Closs Elizabeth & Richard B. Dasher (2004). *Regularity in Semantic Change*.

Cambridge: Cambridge University Press.

Trips, Carola (2009). *Lexical Semantics and Diachronic Morphology. The development of -hood, -dom and -ship in the History of English*. Tübingen: Niemeyer.

Williams, Edwin (1981). On the notions 'Lexically related' and 'Head of a word'. U *Linguistic Inquiry* 12, Volume 12, No. 2, 245-274.

Wood, T., Frederick (1961). *An Outline History of the English Language*. London: Macmillan & CO LTD.

Wrenn, C. Leslie (1970). *The English Language*. London: Methuen&CO. LTD.

IZVOR

The Helsinki Corpus of English Texts (electronic resource) (1991). Department of Modern Languages, University of Helsinki. Compiled by Matti Rissanen (Project leader), Merja Kytö (Project secretary); Leena Kahlas-Tarkka, Matti Kilpiö (Old English); Saara Nevanlinna, Irma Taavitsainen (Middle English); Terttu Nevalainen, Helena Raumolin-Brunberg (Early Modern English).

PRILOG 1: SLOŽENICE STAROENGLLESKOG PERIODA

SLOŽENE IMENICE

Tip imenica + imenica

abbodrice/ abbotrice	ælmesgedal	aldorgedal
æfendream	ælmesgyfa	aldorman
æfengereord	ælmesriht	aldorwisa
æfengiefl	ælmessylen	ancersetl
æfensang	ælmesweorc	angelcynn
æfensceop	æppel-leaf	apuldor
æfensteorra	ærendgewrit	attorcoppe
æfentid	æscðrote / æscðrote	attorlaðe
æfyllendra	æwbreca	attorsceaða
ægerfelma	agendfrea	attorspere
æhtemann	agenfrigea	bæcbord
æhteswan	aglæcwif	bæðfæt
æhtgestreon	aldorbana	bæðweg
æhtsped	aldorbealu	bæreflor
æhtwela	aldorburg	banhring
æledfyr	aldorcearu	banhus
æledleoma	aldordæg	banloca
ælmesfeoh	aldorðegn	bansealf

banwyr̥t	beamtelg	biobread
batweard	bearmteag	bisceopcynn
beadogrima	bearngebyrdo	bisceopstol
beadohrægl	bearngestreon	bisceopwyr̥t
beadoleoma	bearnmyrðra	biscepsunu
beadomece	bearnteam	blæddag
beadosearo	beddcleofa	blædgifa
beadowæpen	bencðel	blædhorn
beadoweorc/ beaduweorc	bencsweg	bleobrygd
beaducræft	bendfeorm	bletsingboc
beaducwealm	beodgeneat	bletsingsealm
beaduðreat	beorbyden	
beadufolm	beorðegu	blodegesa
beadulac	beorhhlið	blodgyte
beaduserce	beorncyning	blodmonað
beagsæl	beornðreat	blodryne
beahðegu	beotword	boccræft
beahhord	berebrytta	boclæden
beahwriða	bereflor	bocland
bealuinwit	beregafol	bocriht
beamsceadu	bidsteal	bocstaf
	bilgesleht	bocweorc

bohscyld	breostloca	brycgeweorc
bohtimber	breostsefa	brydbur
	breostweorðung	brydguma
boldgetæl	breostwylm	brydlac
boldwela	bridbedd	brydniht
bolttimber	bridelshring	bryneleoma
bordgelac	bridgifu	brynewylm
bordhaga	brimclif	burgbryce
bordrand	brimfugel	burgeriht/ burhgeriht
bordweal	brimgiest	burghleoð/ burhhleoð
bordwudu	brimlad	burgleod
borgbryce	brimstream/	burgsæl
botlgestreon	brymstream	burgtun
bræmelberie	brimwisa	burgweall
bregostol	brimwudu	burhbot
bregowearð	brimwylf	burhgata
breogostol	brimwylm	burhgemot
breostcearu	broðerlufu	burhloca
breostcofa	broðorcwealm	burhscir
breostgehygd	broðorgyld	burhweard
breostgewædu	broðursunu	burhwela
breosthord	brondhord	burhwigend

byrnwiga	cildclað	cropleac
byrnwigend	cildfostre	cuclermæl
bysmorspæc	ciricfrið	cumbolhaga
campstede	cirichalgung/ cyrichalgung	cumbolhete
campwudu		cumbulgebrec
cancorwund	ciricsceat	cwealmcuma
candelstæf	ciricwag	cwealmstow
candelsticca	clustorcleofa	cwicsusl
candeltreow	cneowgebed	cwidegiedd
cantelcap	cneowholen	cwildeflod
canterstaf	cneowmæg	cylegicel
carcernweard	cneowsibb	cyningfeorm
castelmen	cnihtcild	cyningwic
ceapscip	compwæpen	cynnesman
ceapstow	compweorod	cypeman
ceasterbuend	corngebrot	cyrceward
ceasterhlid	cornlad	cyricðen
ceasterhof	cotlyf	cyricðenung
cederbeam	cradolcild	cyricgeriht
cedortreow	crancstæf	cyricgrið
cepsceamol	crismlising	cyricmagung
ciepemann	croccwyrhta	cyricsceat

cyslyb	ðegenlagu	dogorrim
cyswyrhte		dolgbot
dædbot	ðegenriht	dolgslege
dædfroma	ðegenwer	domboc
dædweorc	ðegnsorh	domsetl
dægese eage	ðegnweorod	domweorðing
dægfeorm	ðeodcyningn	drencehorn
dæghwil	ðeodenstol	drihtfolc
dægsteorra	ðeodland	drihtguma
dægweorc	ðeodsceaða	drincfat/ dryncfæt
dægwoma	deofolgeld/ deofolgield / deofolgild/ deofolgyld/	ðrotbolla
deaðbedd	deofulgild/ deofulgyld/	drycraeft
deaðcwealm	diofolgeld	dryhtbearn
deaðdenu	ðeoradl	dryhtenbealo
deaðdrepe	deorcynn	dryhtfolc
deaðleg	deorhege	dryhtgestreon
deaðscua	ðeorwyr	dryhtguma
deaðsele	ðeosterloca	ðrymcyning
deaðslege	ðeostorcofa	ðunorclæfre
deaðspere	ðeowweorc	
ðegengylde	ðinggemearc	ðunorrad
	dogorgerim	dunscræf

duruweard	eardlufe	eaxlegespann
dustsceawung	eardstede	eaxlgestealla
dweorgedwosle	eardunghus	ecgbana
eadgiefu	eardungstow	eðelcyning
eadocce	earfeðmæcg	eðelriht
eagbræw	earhfaru	eðelstol
eagduru	earhring	eðelstol
eagece	earmbeag	eðelstow
eagorstream	earmsceanca	eðeltyrf
eagsealf	earsealf	eðelweard
eagwyr	earwicga	eðelwyn
eahðyrel/ egðyrl	eastdæl	edorbrecc
eahmist	Eastengle	edwitlif
ealdorburg	easteræfen	edwitspræc
ealdorgeard	easterdag	eðyltyrf
ealdorgesceaft	easterfeorm	egeðgetigu
ealdorman	eastertid	egstream
ealdorstol	easthealf	elebeam
	Eastland	eletreow
ealugafol	eastleode	ellencroppa
eaofer	eastrice	ellenrind
eardgeard	eastweg	ellenweorc

elnboga	eorðdraca	eoredmæcg
elpendban	eorðgealla	eoredmann
embehtmann	eorðifig	eorlgebyrd
endeberd	eorðmægen	eorlgestreon
endedæg	eorðnafela	eorlgewæde
endedogor	eorðreced	eorlweorod
endelaf	eorðrice	eotonweard
endelif	eorðrima	erfeweard
engelcynn	eorðscraef	esnewyrhta
Englaland	eorðsele	esulcweorn
entcynn	eorðstyrung	facensearu
eodorwir	eorðtyrewa	facenstaf
eoferspreot	eorðwæstm/ eorðwestm	fædergeard
eoforcumbol	eorðwaru	fæðmrim
eoforðrote	eorðweall	fæhðbot
eoforfearn	eorðweard	færeldfreols
eolhstede	eorðweg	fæstenbryce
eorðbigenga	eorðwela	fæstengeweorc
eorðbuend	eoredcest/ eoredciest/	fætgold
eorðbyfung	eoredcyst	fæthengest
eorðcrypel	eoredðreat	fantwæter
eorðcyning	eoredgeatwe	farodstræt

fearermearg	feorgbona	festermann
fearoðhengest	feorhbealo	fetelhilt
feðecempa	feorhbealu	fetorwrasen
feðegast	feorhbenn	ficbeam
feðemund	feorhberend	fictreow
feldbeo	feorhcwalu	fierdwite
feldhus	feorhcwealm	fifelcynn
fengelad	feorhcynn	fildcumb
fenhop	feorhgeniðla	fiohbot
fenogrecum	feorhgiefa	firdstemn
feohbigenga	feorhhord	firdwæn
feohfang	feorhlast	firenlust
feohgestreon	feorhlif	firgendstream
feohgift	feorhsweng	firginbucca
feohgitsere	ferdfaru	fiscinn
feohland	ferðloca	flæschama
feohtlac	ferhðcleofa	flanboga
feondgrap	ferhðgeniðla	flangeweorc
feondgyld	ferhðsefa	fletgesteald
feondræden	ferhtgereiht	fletwerod
feondsceaða	festerbearn	flexline
feorgbold	festerfæder/ fosterfæder	flocrad

flodweard	foldwæstm	friðowebba
flodweg	foldweg	friðstow
flodwudu	foldwela	friðusibb
flotmann	fostermeder/ fostermoder	Frigedæg
flotsmeoru	fotgemearc	frofergast
fodderhec	fotlast	fugelcynn
foddurwela	fotsceamol	fugeltimber
fodorðegu	fotswile	fuguldæg
folccyning	freadrihten	fyrðgestealla
folcdriht	freawine	fyrðhrægl
folcgefeht	freawrasen	fyrðleoð
folcgemot	freoðoburh	fyrðraca
folcgeriht	freoðuwær	fyrðsceorp
folclagu	freoðuwebbe	fyrðsearu
folcland	freolsbryce	fyrðsocn
folcleasung	freolsdæg	fyrðweard
folcstede	freolstid	fyrðwic
folcsweot	freondlar	fyrðwite
folctalu	freondrædenn	fyrgebeorh
folctoga	freetmann	fyrgebræc
foldbuend	friðcandel	fyrgenbeam
foldgræf		fyrgenholt

fyrgenstream	garsecg	gemynddæg
fyrhðloca	garwiga	geneatriht
fyrhðlufe	gastbona	geoguðcnosl
fyrhðsefa	gastgedal	geoguðfeorh
fyrwylm	gastgeryne	geohheldæg
gærsswyn	gasthus	gescotfeoh
gærstapa	gastsunu	gesiðmægen
gæstberend	gathyrde	gesiðwif
gæstgehygd	gealdorcræftiga	geswincdæg
gæstgeryne	gealgtreow	gewealdleðer
gafolgielða	gealhswile	gewinndæg
gafolgyld	geardagas	giefstol
gafolheord	geargeriht	gilpewide
gafolhwitel	gearrim	gimcynn
gafolpænig	geatweard	gimreced
gafolræden	gebedhus	gledegesa
galdorcræft	gebedræden	gleobeam
galdorword	gebedsealm	gleodream
garclife	gebedstow	gleoword
garcwealm	gecwedræden	gnornhof
gargewinn	gecyndlim	gnornsorg
garleac	gemotstow	gnynwræcu

godbearn	grornhof	guðscear
godborg	grundbuende	guðscrud
goddohtor	grundhyrde	guðsearo
godfæder	grundsceat	guðweard
godgeld	grundweall	gumcynn
godmodor	grundwong	gumcyst
godspel	gryrebrogā	gumdream
godsunu	gryregeatwe	gumdryhten
goldburg	guðbill	gumstol
goldfat	guðbord	gylpword
goldfinger	guðcearu	gyrdwite
goldfrætwe	guðcræft	gyrstandæg
goldgiefa/ goldgyfa	guðcyning	hadbreca
goldhoma	guðcyst	hadbrice
goldhord	guðfana	hæðengild
goldmaðm	guðfloga	hæftmece
goldsele	guðgeatwe	hægðorn
gosfugol	guðgewæd	hæglfaru
græsmolde	guðgeweorc	hægstealdman
græswong	guðgewinn	hægweard
griðbrice	guðhafoc	halswurðung
grimhelm	guðplega	hamorwyrft

hamsocn	heaðowelm	heafodwylm
hamweorðung	heaðoweorc	healðegn
hamwyr̥t	heaðufyr	healfgear
handbana	heaðulac	healfhund
handbell	heaðusweng	healreced
handboc	heafodbeorg	healsbeag
handbred	heafodgilt	healsgebedda
handcræft	heafodgold	healsgund
handgeswing	heafodleahtor	healsome
handgeweorc/ hondgeweorc	heafodmag	healswyr̥t
handgewinn/ hondgewinn	heafodmann	hearmcwide
handgewrit	heafodmynster	hearmleoð
handlean	heafodpanne	hearmloca
handseax	heafodport	hearmscaða
handspor	heafodrice	hearmtan
handweorc	heafodsealf	hearpestreng
heaðobyrne	heafodsien/ heafodsynn	hefencund
heaðoglemm	heafodward	hefonrice
heaðolind	heafodwind	hegeclife
heaðoræs	heafodwoð	hegehymele
heaðoswat	heafodwræc	hellbend
	heafodwund	hellebryne

helledeofol	heofontimber	heregeatu
helleheaf	heofontungol	heregrima
hellehinca	heofonware	herelaf
hellewite	heofonwolcen	herepad
hellfiren	heofonwoma	herereaf
helltraf	heolstorcofa	heresceaft
helmbere	heorðgeneat	heresyrc
henfugol	heorðpening	heretema
heofenham	heorodreor	heretoga
heofenstol	heoroswealwe	hereweorc
heofodgimm	heorosweng	herewisa
heofodmann	heorowearh	herewop
heofodrice	heorthogu	herigweard
heofonbyme	heorucumbul	hetesweng
heofoncandel	herðbelig	higefrofor
heofoncol	herebeacen	hildebil
heofoncyning	herebroga	hildebord
heofonengel	herebyme	hildecorðor
heofonfugol	herebyrne	hildecyst
heofonleht	herecombol	hildedeoful
heofonrice/ hiofenrice	hereðreat	hildefreca/ hildfreca
heofonsteorra	herefeld	hildegeatwe

hildegesa	hiwræden	hnutcyrnel
hildegicel	hlædderwyr	holleac
hildegrap	hlæfdige	holmclif
hildehlæm	hlafegebrece	holmweall
hildeleoma	hlaford	holmwylm
hildemece	hlammesse	hondgemot
hilderand	hleahtorsmið	hondgestealla
hilderinc	hleobord	hondþlega
hildesceorp	hleoburh	hondscolu
hildeserce	hleoðorcwide/ hleoðorcwyde	hondseten
hildesetl	hleodryhtne	hondwundor
hildespell	hleorberan	hondwurm
hildestrengo	hleorbolster	horcwene
hildeswat	hleorslæge	hordburh
hildetux	hleosceorp	hordcleofa
hildewoma	hleowfeðer	hordcofa
hildfreca	hlinræced	hordfat
hildfruma	hlinscuwa	hordgeat
hildlata	hloðbot	hordgestreon
hiorudrync	hloðgecrod	hordweard
hioruserce	hnutbeam	hordwela
hiredman		hordweorðung

hornboga	hungorgear	hysebeorðor
hornbora	hunigbin	ifigcropp
hornreced	huniggafol	incgelafe
hornsæl	husbonda	ippingiren
horscamb	huscarl	irenbend
horswealh	huselfat	irenbyrne
horsweard	hushleow	irenðreat
hospcwide	husldisc	isernbyrne
hreaccopp	huslgang	iserngeloman
hreðerbealo	huslhalgung	isernhere
hreðerloc	hwælhunta	isernscur
hreowsung	hwærhwette	kinhelm
hrimgicel	hwætecynn	kynegold
hringboga	hwyrftweg	kynestol
hringfinger	hyðweard	laðbite
hringnett	hygebend	laðgeniðla
hringsele	hygeðanc/ higeðanc	ladmann
hringweorðung	hyhtgifa	Lædenware
Hrofesceastre	hyhtplega	lændagas
Hrofsele	hyldemag	lagoflod
hroftigel	hyrdewyrt	lagolad
hronfisc	hyredman	lagostream

lahbrica	larcwide	leodhata
lahceap	larsmið	leodhryre
lahslit	larspell	leodmægen
landagend	lastweard	leodmag
landbuend/ londbuend	leadgedelf	leodmearc
landceap	leafnesword	leoðobend
landesmann	leafscead	leoðocræft
landfolc	leahtorcwide	leoðowyr
landfyrd	Ledenboc	leodscearu
landgafol	legdraca	leodweard
landgemære	legerbedd	leoðwise
landhere	legerstow	leohtbora
landlagu	legerteam	leohtfæt
landleod/ londleod	legetsleht	leohtfruma
landmearc/ londmearc	lenctenfæsten	leohtgesceot
landrice	leodbealu	leorningniht
landriht/ londriht	leodbiscop	leornungcræft
landseta	leodbyrig	licðrowere
landsticce	leoðcwide	Licetfeld
landwaru	leodfruma	lichama
landweard	leodgebyrga	lidweard
langunghwil	leoðgidding	lifdag

liferwærc	lohsceaft	maððumwela
lifgesceaft	londbegenga	maðmgestreon
lifweg	londbuness	maðmhord
lifwela	londstede	maðmhus
lifwynn	londwela	mædencild
ligcwalu	lotwrenc	mædenmann
ligdraca	Lundenewaru	mæðmed
ligegeasa	lungenadl	mægbot
ligesearu	lungensealf	mægburg
lindgeborga	lustbærness	mægðlagu
lindgecrod	lybcom	mægenbyrðen
lindgelac	lyftfloga	mægencreaft
lindgestealla	lyftgelac	mægencyning
lindplega	lyfthelm	mægenðrymm
lindweorud	lyftsceaða	mægenellen
lindwiga	lyftwundor	mægenheap
lindwigend	lyftwynn	mægenstrengo
liodgeard	lygesearu	mægenweorc
liohtfruma	lygeword	mægenwudu
lochyrdle	maððumgesteald	mægsibb
lofsang	maððumgifu	mælgesceaft
lofsealm	maððumsweord	mærcstapa

mæsseæfen	mangunghus	medoheall
mæsseboc	mannredden	medostig
mæssecreda	mannslicht	medrencynn
mæsehacele	manrim	medsceatt
mæsseniht	mansceaða	medtrymness
mæssepreost	manslagu	medubenc
mæssereaf	manswara	medudream
mæssesang	manswaru	meduheall
magodriht	manswica	meduræden
magotimber	marmanstan	meduseld
maguðegn	martyrcynn	megenðrymm
magutudor	martyrlogium	meghand
malsweord	mearchof	megwlite
manbot	mearcland	meldfeoh
manbryne	mearcpað	meledeaw
mancwealm	mearcstapa	meodosetl
mancynn	mearcweard	meodowong
mandream	meðelstede	meoduheall
mandrihten	meðelword	meoduscenc
manfolm	medewyrt	meotodsceaft
manfordædla	medobenc	meotudwang
manfrea	medodrinc	merebat

mercandel	midweg	morðorbed
merefara	milgemearc	morðorcofa
mereflod	milgetæl	morðorcwalu
meregrund	mistglom	morðorhof
merhengest	misthelm	morðorsleht
merehrægl	modcearu	morðweorc
merehwearf	modcraeft	morðwyrhta
meresong	modearforð	morfaesten
merestream	modgeðanc	morgangyfu/ morgengife
merestrengu	modgehygd	morgenleoht
mereward	modgemynd	morgenmete
messepreost	modhord	morgenspell
metegafol	modsefa	morgenspell
methodscaft	moldcorn	morgensteorra
mexscofl	moldgraf	morgensweg
middægsang	moldweg	morgentidwyrht
middelniht	Monandæg	mucg
middelrice	moncwild	muðbona
middeniht	monweord	mundberd/ mundbyrd
middessumer	moorland	mundbora
midferhð	morðbealu	mundgripe
midfesten	morðdæd	

mundheals	nearusorg	nydgyld
munuclif	nebcorn	nydmægen
munucscrud	neodlof	nydriht
musfealle	neodweorðung	nydwracu
mylenhweol	nepflod	ombehtðegn
mylenweard	nicorhus	ordfruma
mynsterham	niðgæst	orðoncpil
mynsterhata	niedhæmed	oretmecga
mynsterlif	nihtbealu	orfcwealm
mynstermann	nihtfeormung	orleghwil
mynstermunuc	nihtgerim	oxanhyrde
mynsterpreost	nihthelm	palmdæg
myxendincgan	nihtsang	palmtwig
næddercynn	nihtscua	papseld/ papsetl
nædderwyr	nihtwacu	pilstæf
næfebor	nihtweorc	pinhnyte
neadðearf/ neodðearf	nonmete	pintreow
neadðing	nonsang	piporcorn
nearobregd	norðportic	pistelboc
nearocræft	nydcleofa	pistelrocc
nearoðearf	nydgestealla	plægiword
nearusearu	nydgrap	portcwen

portgerefa	restgemana	sapbox
preostlagu	rihthiwa	sarcwide
primsang/ sealmsang	rimgetel	sarslege
psalmsceop/ sealmscop	Romwaran	saulðearf
radorcyning/ rodorcyning	rondburg	saulsceat
rædbora	runstaf	sawlberend
rædesmann	runwita	sawlhord
rædgifa	rynegæst	sawuldreor
rædingboc	sædcynn	sawulgedal
rahdeor	sædleap	scandhus
randburh	sæhealf	sceadugenga
randgebeorh	særima	sceanfeld
randwiga	sæstream	sceaphyrde
recelsfat	Sæternesdæg	sceoðwang
regolðeaw	sæweard	scildweall
regollif	sæwylm	scincraeft
renweard	salmsceop	scinlac
renwyrn	salmsong	scipferend
reogolward	sandceosol	scipflota
reordberend	sandcorn	scipfyrd
restedag	sandhlið	scipfyrdung
	sangboc	scipgebroc

sciphlæst	searonið	sigebeacen
scipweard	searopil	sigebeah
scirgemot	searowundor	sigebeam
scirgerefa	segnberend	sigebearn
scirigmann	segncyning	sigebyrne
scitefinger	seledream	sigeccempa
scriftboc	selegesceot	sigeccwen
scriftscir	selegyst	sigeðeod
scrudwaru	selerædend	sigidrihten
scyldfrecu	selesecg	sige folc
scyldhata	seleweard	sige hwil
scyrman	seolforfat	sigel hweorfa
sealmwirhta	seolhbað	Sigelwaras
sealtfæt	seonobend	sigesceorp
sealtstan	seonubenn	sigetiber
seamsticca	setlgang	sigewæpen
Searebyrig	setlhrægel	sigewang
searobend	sibæðeling	sigorcynn
searoceap	sibbegedriht	sigorlean
searocræft/ searucræft	sibgemagas	sigorweorc
searoðanc	siblufu	sincfæt
searogimm	siðfat	sincgestreon

sincgiefa	stanboga	suhtergefæderan/ suhtorfædran
slahðorn	stancarr	sulhæcer
slyhtswyn	stanclif	sulhælmesse
smiðcræftega	stanclud	sulhgeweorc
snytttrucræft	stangefog	sumorlida
somnungwide	stangripe	sumurhate
sondbeorg	stanhlið	sunbeam
songcræft	stanhol	sunbearu
sopcuppe	stanweall	sunbryne
sorgbyrðen	stedewang	sundbuend
sorglufu	steorbord	sundcorn
sorgstaf	stepegong	sundgebland
sorhwylm	sticfodder	sundhelm
spelboda	stifearh	sundhengest
sperebroga	stoclif	sundnytt
springwyr	stod-hors	sundplega
staðolwong	stodmyre	sundwudu
stæfcræft	storcyll	Sunnandæg
stælherige	storsticca	Sunnanniht
stælhran	strælwyr	sunstede
stærwritere	streamfaru	swanriht
stanbeorh	streawberige	

swegcræft	synbelwynn	uhtcearu
swegdyne	synleaw	uhtfloga
sweglbosm	synwund	uhtsang
sweglcondel	syrewrenc	undernræst
sweglrad	tacenbora	undersang
sweordbealu	tæmespile	underntid
sweordbite	tempelgeweorc	unfriðflota
sweordbora	templhalgung	unryhtwyrhta
sweordfreca	teoðinglond	wadspitl
sweordgeniðla	teonhete	wædbrec
sweordgripe	teonræden	wægbora
sweordhwita	tidsang	wægfat
sweordslege	Tiwesdæg	wægflota
sweordwigend	torngemot	wæghengest
sweorwærc	tornword	wægholm
swiccræft	treowcinn/ treowcyn	wægstream
swonrad	treowgeðofta	wægsweord
swustorsunu	treowgeweorc	wælbedd
swyltcwalu	treowwæstm	wælcwealm
swyrdgifu	tuddorsped	wældreor
sybbeltid	tunesmann	wælhlenca
sybbeldæg	tungelcræft	wælhwelþ

wælráp	wæterstefn	webwyrhta
wælreaf	wæterwyll	wedbryce
wælsceaft	wæxbred	wederburg
wælsleaht/ wælsliht	wahrift	wedercondel
wælstow	Wallerwente	Weder-Geatas
wælsweng	wangbeard	wederwolcen
wælwyr	wangstede	wegbræde
wæpengewrixl	wanhoga	wegflota
wæpenhete	wansped	wensealf
wæpenwiga	waroðfaruð	wenwyr
wæpman	weaðearf	weodhoc
wæpnedcynn	wealdleðer	weorcdag
wæpnedmann	wealhhafo	weorcman
wærloga	wealhstod	weorcwisung
wæstmsceaft	weallclif	weoruldbuend
wæteradl	weallfæsten	weoruldgesceaft
wæterædder	weallgeat	weoruldgeswinc
wæterðeote	weallstow	weoruldlust
wæteregesa	weardman	weoruldman
wæterfat	wearhtræf	weoruldric
wætergyte	weaspell	weoruldwilnung
wæterpytt	weaxhla	werbeam

werðeod	wigfreca	wineard
weregild	wiggetawa	winedrihten
werewolf	wiggryre	winemag
wermod	wigheafola	winfat
wertyhtle	wigheap	wingedrinc
westengryre	wighryre	winhus
westensetla	wigsigor	winterfeorm
wiccecræft	wigsmið	wintergerim
wicfreoðu	wigsped	wintergewæde
wicgefera	wigstal	wintergeweorp
wicsteall	wigweorðung	winterscur
wicstede	wilcuma	wintersetl
wicstow	wilgedryht	wintersufel
wicweorc	wilgeofa / wilgiefa	wirboga
wifgehrine	willgesweostor	witebend
wifgemana	wilwong	witebroga
wiflac	winbeger	witeræden
wifmann	winburg	witword
wifscrud	windæg	woðbora
wigbealu	windbland	woðcræft
wigbed	windgefonna	woðgiefu
wigcræft	windscofl	Wodnesdæg

woðsong	woruldafel	woruldsped
wolcengehnast	woruldbroc	woruldspæc
wongstede	woruldcandel	woruldstrengu
wonhygd	woruldcara	woruldstrudere
wonsceaft	woruldcraeft	woruldwater
wordcwide	worulddema	woruldwela
wordgeryne	worulddream	woruldwlenco
wordgydd	woruldearfoð	woruldwunigend
wordlatu	woruldege	wræchwil
wordlean	woruldende	wræclast
wordlof	woruldgerisene	wræcstow
wordriht	woruldgery	wringhwæg
worldhogu	woruldgesceaft	wrohtbora
worldlif	woruldgestreon	wrohtdropa
worldwela	woruldgitsung	wrohtgeteme
worldwita	woruldgylp	wrohtstaf
woroldcyning	woruldlagu	wudaland
woroldgefeobt	woruldman	wudamerce
woroldman	woruldnytt	wudehunig
woroldrice	woruldriht	wudubeam
woroldscamu	woruldsceamu	wudubearu
woroldweorðscype	woruldsorg	wudubinde

wudubled	wuldorgesteald	wundurclam
wudubucca	wuldorsped	wyndag
wudufugol	wulfhleoðu	wynlond
wuduholt	wulfseað	wynlust
wudulad	wunderfat	wyrmgealdor
wudulehtric	wundorbebod	wyrmhord
wuduræden	wundorcræft	wyrtrenc
wudurofe	wundordeað	wyrtgeard
wudutreow	wundorgeweorc	wyrtweard
wuduweax	wundorgiefu	wyruldcyning
wulcamb	wundorseon	yðgebland
wuldorbeag/	wundorsmið	yðhengest
wuldorbeah	wundortacen	ymbrenwicu
wuldorcýning	wundorworuld	yrfcwalm
wuldordream	wundorwyrð	yrfeweard
wuldorfæder	wundspring	yrsebin
wuldorgeofa	wundswedu	

Tip pridev + imenica

æðelcýning	æðeltungol	ærgeweorc
æðelred	Æðelwulf	ærgewyrht
Æðelstan	ærgestreon	ærmergen/ ærnemergen

andaga	cynehlaford	ealdgewyrht
bealocwealm	cynericce	ealdhlaford
bealosearwu	cyneriht	ealdspell
bealosorg	cynesetl	ealdwita
bealospell	cynestol	eallmihtig
bealuben	cyneword	eallwihta
beorhtrodor	ðeosterloca	ealwealda
berhthwil	ðeostorcofa	earfoðhwil
brunwyrht	dolgilp	ebolsung
brytencyning	druncmennen	efenherenis
brytengrund	eaðmedu	efenhleoðor
brytenwong	ealddagas	efenlaste
ceargealdor	ealdefæder/ ealdfæder	efulsung
cearseld	ealdfeond	elðeod
cearsorg	ealdgecynd	elreordge
cearwælm	ealdgefa	Engliscmann
cwicseolfer	ealdgeniðla	eormencynn
cynebearn	ealdgesegen	eormengrund
cynecynn	ealdgesið	eormenlaf
cyneðrym	ealdgestreon	fæderenmæg
cynegierela	ealdgeweorc	fædrencnosl
cynehelm	ealdgewin	fædrencyn

færbryne	fyrngear	gyrstandæg
færgripe	fyrngeflita	hæðcynn
færgryre	fyrngemynd	hatheort
færspryng	fyrngesceap	heaburh
fæstlond	fyrngesetu	heahbeorg
famigbosm	fyrngeweorc	heahboda
freobearn	fyrngewinn	heahcleofa
freodryhtne	fyrngewrit	heahcræft
freoriht	fyrngid	heahcynig
freowine	fyrnmann	heahðegnung
fridhengest	fyrnstreamas	heahdiacon
frumbearn	fyrnweorc	heahengel
frumgar	fyrnwita	heahfæder
frumgesceap	fyrstmearc	heahfyr
frumgripa	gamolfeax	heahgaldor
frumræden	gedwolman	heahgerefa
frumripa	gegafspræc	heahgesceaft
frumsceaft	geolorand	heahgesceap
frumwifung	geomorgidd	heahgestreon
frumwyrhta	godeweb/ godweb	heahgetimbru
fyrenlust	godsibb	heahgod
fyrndagas	godspell	heahlond

heahmiht	manweorc	ryhtgewitt
heahrodor	manword	ryhtracu
heahsetl	medrencynn	ryhtregul
heahstede	middaig	sarspell
heahtid	mildeheortness	sarwræcu
heahwita	neahbuend	seldcyme
healfmarc	neahmunt	sidfolc
hehsceaware	neahsibb	sidland
hehsynn	neahwæter	sidweg
heordheortnes	nehgehusa/ neahgehusa	soðcwide
horschwæl	nehmag	soðcyning
hringedstefna	nepflod	suðernewudu
hwitcwudu	nigefara	suðhealf
hwitehlafl	norðhealf	suetmete
laðgewinna	norðhere	torngeniðla
Lædenware	Norðhymbre	unrimfolc
leasbregd	norðportic	wedehund
leasgielp	norðweg	westrice
Ledenboc	rædegafol	widfloga
leofspell	rihtgescead	wildefyr
longgestreon	rihtgifu	wildeswin
mandæd	rihtweg	wodðrag

wohgestreon

wohhæmere

Tip prilog/ predlog + imenica

æfterfylgend/ efterfylgend	forerynel	niðerstige
æftergencga/ eftergenga	foresceawung	norðanwind
æteaca	forespec / foresprec	ofercyme
bigspell	foretiohhung	oferðearf
eftwyrð	foreweard	oferdrenc
ellorgast	framfundung	oferdruncen
forðfæder	fromcynn	oferfæreld
forðgesceaft	fromfaru	oferflowedness
forðhere	geanfær	oferfyll
forðmann	gegncwide	ofergeweorc
forðryne	gyrstandæg	oferhigd / oferhygd
forðstefn	hidercyme/ hydercyme	oferlifa
forðweg	inngang	ofermægen
forebeacen	inngedanc	ofermete
foreðonc	middaneard/ middangearð	ofermod
foregenga	middanwinter	ofersælð
foregisl	midwyrhta	ofersceawigend
foremænes	niðergang	oferstige
		samodeard

samodrynelas	underkyning	wiðerflita
sundorcraeft	uppeland	wiðersaca
sundorcyðð	uppflor	wiðersteall
sundorgecynd	utanburhware	wiðerwinna
sundorgenga	utermere	ymbefeng
sundorhalga	wele-fare	ymbehwearf
sundornytt	westanwind	ymbgong
sundorspræc	widefeorh	ymbhoga
sundorwic	wiðerbreca	yombsæt
sundurgiefu	wiðercwida	yombsceawung
underdiacon	wiðercyr	ymbstandend
underfeng	wiðerfeohrend	

Tip prošli particip + imenica

æhtemann	brogdenmæl	bundenstefna
brægdþoga	fætedhleor	wundenstefna

Tip imenica + sadašnji particip

ælærende	dælnimmend	sæðberende
bordhæbbende	boldagende	

Tip imenica + glagolska osnova

bordhreoða	nahtfremmend	byrnsweord
ærenddraca/ ærendraca/ ærendwreca	gearnwinde meolcsucend	ealuscerwen dædbeta

Tip zamenica + imenica

angylde	sylfdema
sylfcwala	sylfwill

Tip imenica + pridev

Ecgbryht

flitgeorn

furlang

Tip kardinalni broj + imenica

fifleaf

Tip pridev + pridev

Æðelberht

SLOŽENI PRIDEVI

Tip imenica + pridev

ælmesgeorn	deofolseoc	flitgeorn
æppelfealu	domgeorn	flyhthwat
æwfæst	ðræcheard	fylwerig
beadorof/ beadurof	ðragbysig	fyrðhwat
beaducaf	dreorfah	fyrðogleaw
beaduscearp	dropfah	fyrðowerig
bledhwat	ealdorlang	fyrswært
blodhreow	eawfæst	fyrwetgeorn
bregorof	ecgheard	gæsthalig
brimcald	ellenrof	godferht
ceapeadig	ellensioc	godspedig
cildgeong	ellenwod	goldfah
cirebald	endenext	goldhwæte
cnihtgeong	feohgifre	goldwlanc
cynegod	feorhgeong	gryrefah
cyningbald	feorhseoc	guðheard
dædcene	ferðwerig	guðhwæt
dæðhwæt	ferðfrec	guðwerig
deaðwerig	ferðogleaw	gylpgeorn
ðeodenhold	firwetgeorn	heaðodeor

heaðorof	hreowcearig	meretorht
heaðosceard	hrimceald	merewerig
heaðosteap	hygebliðe	modblind
heaðotorht	hygeblind	modcwanig
heaðugrim	hygecræftig	modgeomor
healfcwic	hygegeomor	modhwat
heofonbeorht	hygesnottor	modwlanc
heofontorht	idelgeorn	morðorscyldig
heorogifre/ heorugifre	isenheard	morgenceald
heorogrimm	lagucræftig	morgenlong
heoroscearp	leodhwat	morgentorht
heorudreorig	leoðucræftig	muðfreo
herebleað	leofwende	mylenscearp
higeðihtig	licwyrðe	nædderfah
higegeomor	lifbysig	nihtlang
higegleaw	limseoc	nihtnestig
higesnottor	lofgeorn	notgeorn
hildedeor	manðwære	nydbysig
hildetorht	manscyldig	orlegfrom
hiwbeorht	medtrym	radwerig
horngeap	meodugal	rihtgeleaffull
hreðergleaw	meresmylte	ryneswift

sadolbeorht	snawceald	wælhreow
scurheard	snawhwit	wanhydig/ wonhydig
searocræftig	sorgcearig/ sorhcearig	weolocread
searocyne	stanfah	weorðgeorn
searoðancol	sumerlong	willfegen
searofah	sunbeorht	wineðearfende
siðfrom	sundhwat	winegeomor
siðgeomor	swegeltorht	winterceald
sigebearht	symbelwerig	wintercearig
sigeeadig	synbysig	witseoc
sigehreðig	tihbysig	wlitebeorht
sigehremig	tireadig	wlitescyne
sigerof	tirmeahtig	worulddead
sigorbeorht	wælblat	wuldortorht
sigoreadig	wælgifre	wyrmfah
slæpwerig	wælgrimm	wyrmread

Tip prilog + pridev

ælmeahtig/ eallmihtig	eallgod	efenfela
betstboren	eallgylden	efenmicel
eaðhylde	eðgesyne	efenwyrðe
eallgearo	efenbliðe	efnbehefe

ellorfus	forðsnotor	ofermæte
felageomor	forehalig	ofermicel
felaleof	foremære	suðheald
felameahtig	foremihtig	sundorwis
felamodig	foresnotor	welhæwen
felasinnig	gearosnotor	wiðerhycgende
felawlonc	macræftig	yimbhidig
felawyrde	oferceald	

Tip pridev + imenica

acolmod	gamolfeax	reðigmod
anhydig	gealgmod	reonigmod
anhyrne	giomormod	rumheort
anræd	glædmod	rummod
anwille	gleawferh	sarigmod
caldheort	gleawmod	sceohmod
clænheort	gromheort	sidfæðme
deormod/ diormod	heanmod	swiðferhð
earnheort	hludstefn	wacmod
efenherenis	hwitloc	wedenheort
fæstræd	longmod	wiswyrde
famigheals	micelmod	

Tip pridev + pridev

æðelboren	ealdwerig	rihtgelefed
ærwacol	earncearig	rihtwis/ ryhtwis
brunfag	fæsthydig	steapheah
cynegod	geleafleas	stiðhidig
ðearlwis	gemetfæst	suðwesterne
ðristhycgende	gesceadwis	wellwillende
ðristhydig	gramhegdig/ gromhydig	wiðerhycgende
druncengeorn	heardsælig	wisfæst
druncenwillen	hwæteadig	wodfrec
eacencræftig	laðwende	
eadhreðig	nearofag	

Tip imenica/ pridev + sadašnji particip

anstandende	ferhðgefeonde	sweordberende
anwuniende	foldhrerende	wegfarende
bordhæbbende	landagende	weoroldwuniende
burhsittende	landhæbbende	
cnihtwesende	landsittende	

Tip prošli particip + imenica

blandenfeax

bolgenmod

collenferhð

Tip imenica/ pridev + prošli particip

anstan	frumcenned	wundenhals
beaghroden	swiðhicgende	wundenlocc
bealoblonden	wohbogen	
deorboren	wundenfeax	

Tip prilog + particip

ancenned	eaðmelte	fullfremed
bufancweden	eðbegete	utancumen
dunestigende	efenpynde	welgetyd
eaðebede	eftacenned	welwycende
eaðfynde	feorrancumen	

Tip kardinalni broj + pridev/ imenica

feowerfete

feowerscyte

fiðerfete

seofenihte

syfanwintre

Tip imenica + imenica

bearneaca

bilewit

calcrod/ calcrand

nidbehof

weamod

Tip prilog + imenica

eaðmod

oferhleodor

oferhlyde

SLOŽENI GLAGOLI

Tip prilog/ predlog + glagol

æftercweðan

awegadrifan

ðurhgan

æfterspyrian

ðurhborian

ðurhseon

ætberstan

ðurhclænsian

ðurhsmeagan

ætbredan

ðurhdrifan

ðurhsmugan

ætfeallan

ðurhetan

ðurhstingan

ætstandan

ðurhfaran

ðurhteon

ætswymman

ðurhferan

ðurhwræcan

ðurhwunian	forðlocian	geondsprutan
efenðrowian	forðsecgan	geondstregdan
efenecuman	forecuman	geondwlitan/ giondwlitan
efnegebigan	forecweðan	gindlihtan/ geondlihtan
efnegecyrran	forecweðan	
efnegeðencan	foreðingian	ofaxian
efnegesettan	foreðingian	oferbidan
efnegesprecan	foresceawian	oferbrædan
eftawendan	foresecgan	ofercirran
eftbealdan	forespræcan	ofercuman
eftbiddan	forestihtian	oferfaran
eftbengan	framadon	ofergetimbran
eftcerran/ eftcyrran	fromlocian	oferhergian
eftlædan	fulberstan	oferhigian
eftlocian	fulfremman	oferhogian
forðbengan	geondbrædan	oferlecgan
forðfaran	geondfaran	ofersawan
forðferan	geondfeolan	ofersceadan
forðgangan	geondferan	oferseon
forðgeleoran	geondhweorfan	ofersettan
forðgewitan	geondlacan	ofersittan
forðgongan	geondsceawian	oferstællan

oferswiðan	undersceotan	wiðmetan
oferweaxan	understandan	wiðsacan
oferweorpan	underwriðian	wiðspurnan
underbregdan	utascufan	wiðstandan
undercreopan	utflowan	wiðwinnan
undercyman	utgangan	ymbceorfan
underdelfan	wiðceosan	ymbclyppan
underðencan	wiðcwædan	ymbbeardian
underðeodan	wiððingian	ymbgyrdan
underfy	wiðdrifan	ymbhweorfan
underfylgan	wiðerbrocian	ymbhypan
undergestandan	wiðferian	ymbwærlan
underhnigan	wiðgripan	
underlutan	wiðhyccgan	

Tip imenica + glagol

amænsumian	gedyrstlæcan	hondbæftian
arwurðian	gemundbyrdan	leasoleccan
beyrfewerdian	gesigefæstan	winterlecan
dyrnlican	gesoðfæestian	wyrtwalian

Tip pridev + glagol

andagian

anforlætan

gerihlæcan

Sadašnji participi

ællærende	dreamhæbbende	heaðufremmende
bealohycgende	dreamhealdende	hioruweallende
brimliðende	ðristhycgende	lindhæbbende
burgagende	gnornscendende	manfremmende
dareðlacende	godfremmende	meteðearfende
deadberende	heaðoliðende	rædðeahtende

Prošli participi

æðelboren	gilphlæden	hondlocen
forðbrohte	handgewriðen	

SLOŽENI PRILOZI

ætgædere	andergylde	ðærtocæcan
ætnehstan	ðærafter	ðærymbutan
ætrihte	ðærmid	ðananforð

ðeahhwæðre/	fulgeorne	norðaneastan
ðeahhwæðre/	heononforð	norðryhte
ðeahhwæðere/		
ðeahhweðre	heræfter	seofonfaldlice
ðiderinn	hludswewe	stæðhlyplice
eallswa	huruðinga	styccemælum
eastlang	hwæthugu/ hwæthwega	suðaneastan
eastryhte/ eastryhtes	innanbordes	swaðeahhwæðere
efenneah	lythwon	utanbordes
flocemælum	nahwar	welgehwar
forðmid	nahwonan	westlang
forhwan/ forhwon/	nateshwon	wiðerræhtes
forhwy	nohwær	ymbutan

SLOŽENI PREDLOZI

ætforan

ætrihte

ymbutan

SLOŽENE ZAMENICE

elleshwa nathwylc swahwætswa

himsylf nowðer/ nahwæðer swahweðer

hwelcehwugu somhwylc welhwylc

SLOŽENI BROJEVI

Kardinalni brojevi

ðreohund

eahtahund

endleofan

hundehtatig

hundendlefontig

syxandsyxtig

Redni brojevi

nigonteoða

seofenteoða

Kvantifikator

efenfela

SLOŽENI VEZNICI

soðhweðere

VIŠEČLANE SLOŽENICE

æðelferðingwyr

dægredwoma

ealdlandræden

bigspellboc

ðreohundwintre

fliemanfeorm

bisceop-heafodlin

eaforheafodsegn

geosceaftgast

dægredsang

ealdhlaford

godspellboc

godwebwyrhta	neahnunmynster	rihtymbrendag
headorhund	norðeasthyrne	sumerrædingbec
heahfreolstid	rihtcynecynn	weoruldhlaford
healfpenigwurð	rihtnorðanwind	winterrædingboc
hlafordsearu	rihtscriftscir	wulfheafedtreow

POLOVIČNO MOTIVISANE SLOŽENICE

burhwaran	flotherge	herewosa
ceastergewara	freoðowong	hondgesella
cirebald	frumscepend	hopgehnast
cneomægas	gæfelgerefa	hwætmedeme
crismlising	gæfelgeroefa/ gæfelgehrefa	hyrnednebbra (pridev)
dædhata	goddond	laðgeteona
ðiderleodisc	græshoppa	langtwidig
ðiderleodisc (pridev)	grundeswelge	langtwidig (pridev)
dolhrune	grundwyrgen	leodgewinn
eaðhylde	guðgelæca	leodgota
ealowosa	hancred	leoðosyrce
earmsceapen	heafodhebbra	lifbrycgung
efenherenis	heoloðhelm	mædmæwect
feberadl	heolstersceado	meluhudern
feferfuge/ feuerfuge		middaneard

mucgwyr / mugwyr	wordloga
næglædcnearr	wynpsalterium
neorxnawang	yðgewinn
niwtyrwed	yrfnuma
odencolc	
rondhæbbend	
searohæbbend	
smeawyrhta	
smeawyrm	
sporwrecel	
streamgewinn	
stuðanscaft	
sulhgeside	
sweordhwita	
tæppelbred	
tuddorteonde	
urigfeðere (pridev)	
wælceasega	
wedloga	
weorðmind	
wiðowind	
wolgewinn	

PRILOG 2: SLOŽENICE SREDNJOENGLESKOG PERIODA

SLOŽENE IMENICE

Tip imenica + imenica

abbotrice	blod-stream	candelstaf
ærendrace	bocstaff	castelwerk
alderkerre	bodeword	chauntecler
alderman	bondeman	chesseboll
almesdede	bondewomman	chirch-land/ chiric-lond
appel-trowe	bookbynder	chyrche-yerd
armhole	bordel hous	cite-toun
arsgang	bot-forke	cnauechild
arsmetrike	brewhous	corn-threscher
bakhalf	brudgume	cwalm-hus/ cwalmhuse
bakside	brudlac	dædbote
barli-straw	brymston	dæi-liht
barly-bred	bulder-ston	demesman
barn-tem/ bearn-team	burh-knave	domesdæge/
baynewort/ baynwort	burhman/ burh-man	domesdaige/ domes-dei
bedeman	burhreue	domesman/ domes-man
blodbend	burh-weren	drawebrigge
blod-letynge	Candelmasse	drihtfere

driht-man	flyntston	godfader/ godfathyr	
dungehyll	fontstoon	godmoder	
dwellyng-place	fooman	god-sune	
eaces-sure	footman	gold-beter	
endeburdnesse	foot-mantel	goldsmith	
ende-day	Franclond	grashoppe	
enderdai	Friday	greyhound	
Engelond	friþstol	grunt-wal	
Enngleðeode	funt-fat	gumme-water	
Enngleflocc	funtstan	gunphanun	
eorðhole	galwe-tre	halfdel	
eorðstyrung	garlek	halfpenny	
ertheqwawghe	gateward	halle-dore	
eruename	gebedhus	hamtoun	
euensong/ euesong	ginge-bred	handbrede	
euen-tide	glæsfat	handeweorc	
eye-lydd	glev-man	hand-mayden	
farewei	godchild	harpestring	
fedman	godcund	heafodlæhtor	
fermelond	goddfriht/	godfrihte/	heafodman
fige-tre	godfurht		hedwerk
flour-de-lice	goddspell		

heofennriche/	hosebonde	larðeaw
heoueneriche/	hounde-ston	lendbon
heueneriche		
heordemon	household	leode-folc
heouene-gate	houssewif	leod-quide
here-kempe	houssong	leod-rune
here-marke	huse-lauerd	lif-dai
heremit-lif	husewif	liflade/ liflode/ lyflode
hernpanne	hwitcude	lincolne-schire
herte-blod	kenesman	lofsang
hertes-horn	keningwort	lord-swyke
heueneking	kineburh	lorefadyr
hlaford	kinelond/ kine-lond	louedai/ love-day
hondemaiden	kinerice	loue-drurye
hondhwile	kine-ring	loue-longing
hondiwerk	kine-seotle	luue-rune
horderwike	kine-þeode	lyndewode
horhone	kingestone	man-chyld
horsbak	kradel-barn	man-kynde
hors-comb	kynnyswhoman	man-slaght/ manslaughter
horseman	kyrkenclyf	mansleere
horshoue	lacecræft/ lechecreft	marmestan
hors-hus	landlord	marygolde

mayde-child	nosthyrle	ram-skit	
mel-seotel	nyght-walker	reynbow	
messedei	nygromancye	rode-tre	
middaneard	olif-tre	Romeburh	
Mighelmasse	ordfrume	runcebrer	
milfoil	orefcwealm	rye-floure	
milne-hous	Oxenford	sæ-brimm	
misericorde	oxe-stal	salmboke	
moder-burh	palfreyman	salmsang	
mod-kare	partie-felaue	schip-craft	
monenday	paternoster	schrift-fader/	schryft-
monslahe	pilche-clout	fadyr	
mor-hen	pilwe-bere	scol-meistres	
morthslaga	plei-fere	Scot-lond	
morwetid	pouereman	sea-stream	
mountford	presteflocc	seaweed	
muge-floures	psalm-wruhte	seestow	
nebscheft	psealmsong	seeswyn	
net-herde	put-falle	see-syde	
nightertale/ nither-tale/	quarter-mayster	see-water	
nyghtertale	questmonger	Sex-lond	
noon-tyme	rædesman	shuldre-blade	

snoweball	throstelcok	whete-flour
Sondai/ Sunnend+ai	Vennysday/ Wednesday	whetstone
sondes-man	wakeman	wicchecraftt/ wycchecraftte
sothseyer	Walingford	wifmann
sparhavk	wal-spere	windmilne
spere-scaeft	wastel-breed	wingearde/ winyarde
spousebreke	watercresse	wodecraft
steor-man	water-syde	wodeward
stodmere	weamodnesse	wolmonger
stokfishh	weddyng-coote	wolpak
sunnebem/ sunne-bem	weddyng-garnement	woman-kynde
sunne-gleam	wedlac/ wedlak	woreld-mann /
terremote	wedman	worldmann
thonder-clappe	wellspring/welsprung	worldwunne
thonder-dynt	wepman	wuldorbei
thornbak	werke-man/ workman	wynd-blast
Thorusday	Westmynstre	yeer-day

Tip pridev + imenica

ærnemorgen	cangman	echedaye
al-mihte	craftyman	equinoxial
benysoun	dedman	erne-morowe

fastholder	hereword	no-man
forme-fadyr	herygoud	northhalf
forn-thowght	holichurche	saltmersh
freoman	holyday	saue-conduct
gentil-man	holygoost	saufgarde
gentyllwhoman	holywritt	southhalf
graunt-sire	lefman	sum-deel/ sumdel/ sum- dele
hali-gast	leofeman/ leofman	sunderrune
haliwer	lifthalf	veyn-glorie / veyn-glory
hat-heortnesse	lynnencloth	wele-fare
heahroder	mid-dai+g/ myddai	whyt-mete
heahsetle	middelerd	wiðerwine
heahsten	middel-nicth	wikytdoer
hehdiacone	midmorwe	wisman
heh-engel	mid-niht	

Tip prilog/ predlog + imenica

aftyр-non	hidercome	ouer-myhil/	over-
bafte-spache	neighebor	muchel	
bakhalf	oferlufe	ouerplau	
embethanc	ouergart	ouerthwert	
heonensith		ouerwene	

outelawe	uten-ladde	withbreid
outrage	ut-lahe	withdrowe
outridere	wel-dede	
underðeode	wele-willer	

Tip imenica + sadašnji particip

arke-makyng

childe-bering

clooth-makyng

noyse-makyng

pennans-dowyng

Tip sadašnji particip + imenica

leorningniht

Tip prošli particip + imenica

hered-man/ hirdman

hired-cniht

Tip glagolska osnova + imenica

chapmann

spekeman

sunegilt

cnawleche

staunchsgreyn

windingclath

winndeclut

renspindle

Tip pridev + glagol

mysse-masche

alwealdend

Tip zamenica + imenica

everi-dai

euerydel

Tip prilog + sadašnji particip

vppe-rysyng

Tip kardinalni broj + imenica

tuelmoneth/ tuel-moth

Polovično motivisane složene imenice

neorxenewange

scadwisnesse

SLOŽENI PRIDEVI

Tip imenica + pridev

bely-naked	luuewende	snawhwit
bilehwit	mankene	sothfast
blodread	mylkewhite	soth-sagel
fot-lome	nayle-fast	stalewurthe
gescadwis	neodbehefe	stan-ded
gled-read	nidthearf	tholeburde
hand-bar	rote-fast	thredbare
hony-sweet	schamfast/ shamfest	walm-hat

Tip prilog + pridev

oueregede	ouerswyft	over-large
ouer-god	ouerthwert/ ouerthwart	thurh-drie
ouerhardi	ouer-cold	thurghwet
ouer-hot	over-gret	

Tip pridev + imenica

alle-kynne	mid-dai	rightwyse/ rihhtwise/
al-mihte	mildheorte	rihtwise
dreri-mod	neighonde	sere-kin
halfdel	nestfalde	whit-sond

wrangwis

Tip pridev + pridev

al-witti

fool-large

soth-sagel

bayblak

mankene

stalewurthe

dereworth/ derewurthe

sothfast

Tip pridev/ imenica + prošli particip

ded-boren

flat-crowped

short-sholdred

euyldysposyd

gat-tothed

false-harted

kinebern

Tip imenica + imenica

goddfriht

milfoil

tholemod

wleatewile

Tip prilog + prošli particip

neue-boren

welcome

Tip kardinalni broj + prošli particip

foure-cornered

SLOŽENI GLAGOLI

Tip prilog/ predlog + glagol

ateowen	ouer-maistren	thurrhlokenn
ayeinstonde	ouer-rennen	umbistonden
bac-biten/ backbiten	ouer-riden	underfangen
euerlasten	ouerspreadden	underfon
forewitegian	ouerstihen	under-gangen
forthfaren	ouersyppen	under-nimen
neahlæchen	ouer-taken	under-setten
ofercumen	outcasten	undertaken
oferfleowen	overspreden	upstonden
oferfyllen	overthrouen	withbouen
onder-fongen	thorghsechen/ thurrhsekenn	withdrauen
ouer-gangen		with-halden
ouerherren	thurhboren	withsaken
ouerheuen	thurhfaren	withsechen
ouerhilen	thurh-spiten	withstonden
ouerleien	thurhstingen	with-tellen
	thurhwunian	

Tip pridev + glagol

blind-fellen

rihtlechen

sauf-conduiten

thristelechen

hard-sethen

Tip imenica + glagol

grisbaten

Prošli participi

abouer-said/ abouesaid/ abouesayd

affore-wryten

aforesaid/ afore-said/ afor-seyd

alwealdend

fore-seid

welbeloued

SLOŽENI PRILOZI

algates

al-wey

beforehand

allesweis

anesweis

be-forn-tyme

allswa

anfaldeliche

depart-dieux

alltogydir

at-foren

ealswa

al-maner

bakhalf

efter-sones

elleshwer/ elleswhere	elleshwar/	how-so-euer	nowwhar
		hwerthurh	nummore
elles-whider/ hwider	elles-	hwer-with	oftentimes/ oftentyme/ ofte-tyme/ oft-tymes
embehwile		hwiderward	ootherweyes
enddelong/ ende- long	endelong/	inso-mochel/ mochel	in-so- othere-wise/ otherwise
endlonges		in-with	otherhwile/ otherhwiles
eueremar		lanhure	otherlaker
euerydel		mid-daig	otherwhile
euerywhere		more-ouer/ moreover	ouer-al
farthermare/ farthurmore		nateshwon	ouer-litul
fool-large		natwythstondyng/ noght-with-stondyngys	ouer-my chil ouermyht
forthermare/ forthermare/ forthermoore/ furthermore		neueremore neuerthelatter neuertheles	ouerpassyngli outforth outherwhile
for-why		newlynges	out-ouer
heræfter/ hierafter	here-after/	nihtlangne	outrage
herbiforen/ herebefore		nohwider	over-gret
herfor		non-more	over-hastily
her-inne		nothing/ no-thing	over-large
her-of		now-a-dayes nowhere/ nohwer	right-wisli

somewhat/ sumhwet/ sumwhat	thar-with/ ther-with	wel-ner
soth-cnawes	thar-yn	whare-on
sum-deel/ sumdel/ sum- dele	theraboute	whare-so
sumhwile	ther-apon	wharethourh/ wherethurgh
sumtyme	therewith/ therwith	wharfore/ wher-for
sumwher	therewithal/ therwithal	wherbi
sunderlepes	ther-on	wherewith
thæraffterr/ ther-after	ther-oute	whervpon
thærthurh/ ther-thoru	ther-whiles	wit-all/ with-alle
thar-at	therwhyle	withæftan
thare-by	therwith-alle	with-in-forth/ withinforth
tharefore/ therfore	through-oute/ thurghout/ thurhut	with-innen
thare-to/ ther-too/ there- to/ ther-to	thus-gate	withouteforth
thar-of/ there-of/ ther- off	unnderrfoth	yister-day
	up-on	
	vpward	

SLOŽENI PREDLOZI

at-foren	in-with	up-on
enddelong	noght-with-stondyngys	wit-all
endlonges	through-oute/ thurghout/ thurhut	with-in-forth/ withinforth

with-innen

withouteforth

SLOŽENE ZAMENICE

eny-thing

non-more

thi-self/ thi-silf/ thyself

hemself/ heomsælf/

nothing/ no-thyng

whate-so-euer/

him-seolf

otherhwet

watsomeuer/ what-so-

he-self

oure-seolf

euer/ what-euer

hire-seolf

thaim-selfe/ tham-self

what-so

it-self

the-seolf

who-so

mi-seolf

yowrsylf/ yowrsylffe

SLOŽENI VEZNICI

al-if

whare-on

wherbi

for-why

whare-so

wherewith

noght-with-stondyngys

whare-som

wher-for/ wharfore

ther-whiles

wharethourh/

whervpon

therwhyle

wherethurgh

whider-so-euer

VIŠEČLANE SLOŽENICE

galey-halfpeni

godspellwrihhte

neuerthelatter

godalmichti

husbandman

noght-with-stondyngys/

godspellbok

inso-mochel/ in-so-

natwythstondyng

mochel

rightwisman

whate-so-euer/

watsomeuer/ what-so-
euer

whider-so-euer

with-in-forth/

withinth

withouth

BIOGRAFIJA

Valentina Tanasijević (venčano prezime Gavranović) rođena je 1978. godine u Zvorniku, Bosni i Hercegovini. Gimnaziju je završila u Bajinoj Bašti 1996. godine, kao učenik generacije. Iste godine je upisala Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, katedra za engleski jezik i književnost, i diplomirala 2001. godine. Nakon završenih osnovnih studija upisala je jednogodišnje postdiplomske studije na Akademskoj obrazovnoj mreži i 2002. godine završila program odbranivši rad na temu Dijalog kultura u srpskoj prozi dvadesetog veka, kod mentora prof. dr Aleksandra Jerkova. 2003. godine upisala je magistarske studije na Filološkom fakultetu u Beogradu, smer nauka o jeziku, i položila sve ispite. 2009. godine završila master studije, sa prosečnom ocenom 10, odbranivši rad na temu Prefiksi latinskog porekla u engleskom jeziku, kod mentora prof. dr Gordane Korać. 2009. godine upisala je doktorske akademske studije na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Trenutno je zaposlena u Medicinskoj školi u Zemunu, a u nastavi je od 2000. godine. Nakon završenog programa obuke spoljnih saradnika Ministarstva prosvete za pripremu i izvođenje seminara za profesore engleskog jezika 2007. godine, pod pokroviteljstvom Američke ambasade, aktivno je angažovana u obuci nastavnika. Uspešno je završila i više programa obuke u organizaciji Britanskog saveta, pri čemu je postala sertifikovani predavač i bila uključena u više projekata obuke nastavnika engleskog jezika širom zemlje. Redovno prisustvuje konferencijama za profesore engleskog jezika u zemlji i inostranstvu, kao učesnik i predavač. Pored iskustva u nastavi, aktivno je angažovana i u izradi udžbenika za srednje škole, i autor je dva književna prevoda izdavačke kuće Plato.

Prilog 1.

IZJAVA O AUTORSTVU

Potpisani-a Valentina Tanasijević

broj indeksa 08215d

Izjavljujem

da je doktorska disertacija pod naslovom

Složenice u staroengleskom i srednjengleskom periodu

- rezultat sopstvenog istraživačkog rada,
- da predložena disertacija u celini ni u delovima nije bila predložena za dobijanje bilo koje diplome prema studijskim programima drugih visokoškolskih ustanova,
- da su rezultati korektno navedeni i
- da nisam kršio/la autorska prava i koristio intelektualnu svojinu drugih lica.

Potpis doktoranda

Valentina Tanasijević

U Beogradu, 29.3.2016.

Prilog 2.

Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada

Ime i prezime autora: Valentina Tanasijević

Broj indeksa: 08215d

Studijski program: doktorske akademske studije

Naslov rada: Složenice u staroengleskom i srednjoengleskom periodu

Mentor: prof. dr Biljana Čubrović

Potpisani/a Valentina Tanasijević

Izjavljujem da je štampana verzija mog doktorskog rada istovetna elektronskoj verziji koju sam predao/la za objavljivanje na portalu **Digitalnog repozitorijuma Univerziteta u Beogradu**.

Dozvoljavam da se objave moji lični podaci vezani za dobijanje akademskog zvanja doktora nauka, kao što su ime i prezime, godina i mesto rođenja i datum odbrane rada.

Ovi lični podaci mogu se objaviti na mrežnim stranicama digitalne biblioteke, u elektronskom katalogu i u publikacijama Univerziteta u Beogradu.

Potpis doktoranda

U Beogradu, 29.3.2016.

Valentina Tanasijević

Prilog 3.

Izjava o korišćenju

Ovlašćujem Univerzitetsku biblioteku „Svetozar Marković“ da u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu unese moju doktorsku disertaciju pod naslovom:

SLOŽENICE U STAROENGLLESKOM I SREDNJOENGLLESKOM PERIODU

koja je moje autorsko delo.

Disertaciju sa svim priložima predao/ la sam u elektronskom formatu pogodnom za trajno arhiviranje.

Moju doktorsku disertaciju pohranjenu u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu mogu da koriste svi koji poštuju odredbe sadržane u odabranom tipu licence Kreativne zajednice (Creative Commons) za koju sam se odlučio/la.

1. Autorstvo
2. Autorstvo - nekomercijalno
3. Autorstvo – nekomercijalno – bez prerade
4. Autorstvo – nekomercijalno – deliti pod istim uslovima
5. Autorstvo – bez prerade
6. Autorstvo – deliti pod istim uslovima

Potpis doktoranda

U Beogradu, 29.3.2016.

Valentina Ivanović